
Vergaderjaar 2022–2023

---

36 200 XIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (XIII) voor het jaar 2023

Nr. 2

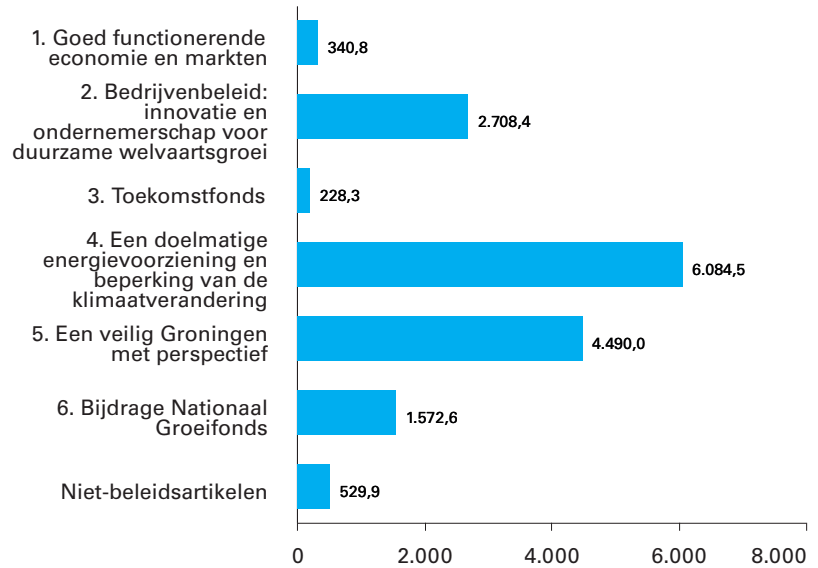
MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

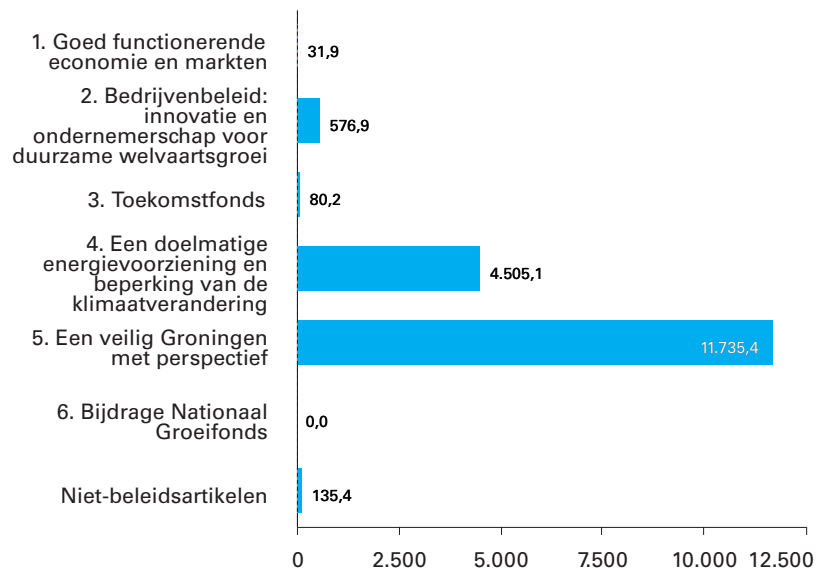
Geraamde uitgaven en ontvangsten	3
A. Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel	4
B. Artikelsgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen	5
1. Leeswijzer	5
2. Beleidsagenda	11
Beleidsprioriteiten	11
Overzicht coronamaatregelen	23
Belangrijkste beleidsmatige mutaties	31
Openbaarheidsparaagraaf	38
Strategische Evaluatie Agenda	41
Overzicht risicoregelingen	44
Overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid	58
3. Beleidsartikelen	60
Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten	60
Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei	77
Beleidsartikel 3 Toekomstfonds	110
Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	120
Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief	158
Beleidsartikel 6 Bijdrage Nationaal Groeifonds	171
4. Niet-beleidsartikelen	172
Artikel 40 Apparaat	172
Artikel 41 Nog onverdeeld	177
5. Begroting agentschappen	178
Agentschap Telecom (AT)	178
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	183
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)	187
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	192
6. Bijlagen	198
Bijlage 1: ZBO's en RWT's	198
Bijlage 2: Specifieke uitkeringen Ministerie van EZK	199
Bijlage 3: Verdiepingsbijlage	205
Bijlage 4: Moties en toezeggingen	222
Bijlage 5: Subsidieoverzicht	276
Bijlage 6: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda	282
Bijlage 7: Rijksuitgaven Caribisch Nederland	292
Bijlage 8: Nationaal Groeifondsprojecten EZK	294
Bijlage 9: Klimaatfondsprojecten EZK	300
Lijst van afkortingen	303

GERAAMDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Figuur 1 Geraamde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x € 1 mln). Totaal € 15.954,5 mln.

Figuur 2 Geraamde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x € 1 mln). Totaal € 17.064,9 mln.

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWETSVOORSTEL

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld.

Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaten voor het aangegeven jaar vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten vastgesteld. De in de begrotingsstaat opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zogenoemde begrotingstoelichting).

Wetsartikel 2

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en de lasten, het saldo van de baten en de lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de in de staat opgenomen baten-lastenagentschappen voor het onderhavige jaar vastgesteld. De in die begrotingen opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (Begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de agentschappen.

Mede namens de Minister voor Klimaat en Energie,

De Minister van Economische Zaken en Klimaat,

M.A.M. Adriaansens

B. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ DE BEGROTINGSARTIKELLEN

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat heeft twee begrotingen:

1. de beleidsbegroting (Hoofdstuk XIII van de Rijksbegroting) en
2. de begroting van het Nationaal Groeifonds (NGF) (Hoofdstuk L van de Rijksbegroting).

Voor u ligt de beleidsbegroting Hoofdstuk XIII.

1. Leeswijzer

De leeswijzer gaat in op de volgende onderwerpen:

1. Begrotingsstructuur;
2. Prestatiegegevens;
3. Groei-paragraaf;
4. Verwerking motie Schouw en motie Hachchi c.s.;
5. Ondergrenzen toelichtingen.

1. Begrotingsstructuur

Beleidsagenda

De beleidsagenda begint met het onderdeel beleidsprioriteiten. Aansluitend bij de missie van EZK hebben de beleidsprioriteiten de volgende opbouw: Inleiding, Economisch beeld en lange termijn verdienvermogen, Duurzaam Nederland, Ondernemend Nederland, Digitale economie, Mededingings- en consumentenbeleid, Gaswinning Groningen en Europese en regionale samenwerking. Na het onderdeel beleidsprioriteiten volgen: een overzicht coronamaatregelen, de belangrijkste begrotingsmutaties voor de uitgaven en de ontvangsten, de openbaarheidsparagraaf, de Strategische Evaluatie Agenda, het overzicht van de risicoregelingen en tenslotte de overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid.

Beleidsartikelen

Aansluitend op de beleidsagenda volgt de toelichting op de beleidsartikelen. Per beleidsartikel is een algemene doelstelling en een beschrijving van de rol en verantwoordelijkheid van de bewindspersonen opgenomen. Voor elk beleidsartikel zijn de belangrijkste beleidswijzigingen apart opgenomen onder het kopje «beleidswijzigingen». De financiële instrumenten zijn voorzien van een korte toelichting. Waar mogelijk wordt, voor een meer inhoudelijke en gedetailleerde beleidstoelichting, verwezen naar de relevante beleidsnota's of brieven die al naar de Tweede Kamer zijn gestuurd.

In de budgettaire tabellen van de beleidsartikelen zijn de financiële instrumenten onderverdeeld naar de volgende categorieën: subsidies, opdrachten, garanties, leningen, bekostiging, bijdrage aan agentschappen, bijdrage aan ZBO's/RWT's, bijdrage aan (inter)nationale organisaties en bijdragen aan medeoverheden. Deze onderverdeling komt ook terug in de structuur van het beleidsartikel.

In de begroting zijn verder de volgende bijlagen opgenomen: (bijlage 1) een overzicht van de ZBO's/RWT's vallend onder het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, (bijlage 2) een overzicht met de specifieke uitkeringen van EZK, (bijlage 3) een toelichting op de mutaties ten opzichte van de stand Voorjaarsnota en Incidentele Suppletoire begrotingen, (bijlage

4) Moties en toezeggingen, (bijlage 5) het subsidieoverzicht met hyperlinks naar de betreffende subsidie, de meest recent uitgevoerde evaluatie en geprogrammeerde eerstvolgende evaluatie en de geplande einddatum van de subsidie, (bijlage 6) een nadere uitwerking van de Strategische Evaluatie Agenda en de meest recent uitgevoerde en geprogrammeerde beleidsdoorlichtingen en evaluaties met hyperlinks naar de betreffende rapporten, (bijlage 7) een overzicht van de uitgaven ten behoeve van Caribisch Nederland, (bijlage 8) een overzicht met de projecten op de EZK-begroting, gefinancierd uit het Nationaal Groeifonds (NGF) en (bijlage 9) een overzicht met de middelen uit het Klimaatfonds die aan de EZK-begroting zijn toegevoegd.

Begrotingsreserves

Een begrotingsreserve mag met toestemming van de Minister van Financiën ten laste van een begrotingsartikel worden aangehouden (artikel 2.21, lid 1 Comptabiliteitswet 2016). De begrotingsreserves zijn bestemd voor een concreet doel en kunnen alleen voor dat doel worden gebruikt. De begrotingsreserves op de EZK-begroting worden ingezet voor de volgende doelen:

- Als borg voor de afgegeven garantstellingen (Borgstelling MKB-kredieten (inclusief het Corona luik), Garantie Ondernemingsfinanciering (inclusief Corona luik), Groeifaciliteit, Klein Krediet Corona, MKB financiering, garantieregeling Aardwarmte). Uit deze begrotingsreserves kunnen eventuele mismatches in de tijd tussen (premie-) inkomsten en uitgaven (verliesdeclaraties) worden opgevangen;
- De uitfinanciering (op kasbasis) van reeds aangegane en deels nog aan te gane verplichtingen (reserve voor duurzame energie en klimaattransitie en lening ECN). Via de reserves blijven de middelen beschikbaar voor het specifieke doel tot het moment van uitbetaling.

Tabel 1 Omvang reserves eind 2021 (bedragen x € 1 mln)

	Totaal	% Juridisch verplicht	Specificatie naar type reserve (x € 1 mln)		
			Borg garanties	Duurzame energie en klimaattransitie	Lening ECN
Artikel 2	617,6	100%	617,6		
Artikel 4	4.003,9	100%	18,1	3.979,2	6,6
Totaal	4.621,5	100%	635,6	3.979,2	6,6

In de 1^e suppletore begroting 2022 zijn enkele onttrekkingen aan de begrotingsreserves op artikel 2 verwerkt. In het kader van de herijking van de kasbuffer van de verschillende Coronaregelingen is er geld onttrokken aan de volgende begrotingsreserves: Er is € 5 mln onttrokken aan de begrotingsreserve Klein Krediet Corona. Er is € 10 mln onttrokken aan de begrotingsreserve BMKB-Corona. Ook is er € 35 mln onttrokken aan de begrotingsreserve Garantie Ondernemingsfinanciering Corona. Daarnaast wordt er in 2022 een storting gedaan van € 5 mln in de begrotingsreserve BMKB voor het nieuwe luik (De BMKB-Groen) binnen de BMKB.

Daarnaast is in de 1^e suppletore begroting 2022, als uitwerking van wat hierover in de Startnota van het kabinet was opgenomen, € 1.572 mln onttrokken aan de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie ter financiering van de subsidie-uitgaven van de SDE, de SDE+ en de SDE++ in de jaren na 2025 en voor de (toen nog voorgenomen) nadeelcompensatie van de productiebeperking van de Nederlandse kolencentrales.

In de betreffende beleidsartikelen (2 en 4) van deze begroting worden de bovengenoemde begrotingsreserves apart toegelicht (conform artikel 2.21, lid 2 Comptabiliteitswet 2016). Naar aanleiding van de toezegging van de Minister van Financiën aan de Algemene Rekenkamer en de aangenomen motie Ronnes c.s. (Kamerstuk [34 475, nr. 20](#)) wordt het percentage juridisch verplicht voor de begrotingsreserves in de beleidsartikelen 2 en 4 toegelicht. Daarnaast zijn conform de motie Van Veldhoven en Koolmees (Kamerstuk [34 475, nr. 12](#)) de eventuele aanvullende afspraken over de begrotingsreserves opgenomen. Als opvolging van de motie Geurts (Kamerstuk [34 000 XIII, nr. 64](#)) worden de geraamde wijzigingen gedurende het begrotingsjaar in de 1^e en 2^e suppletore begroting inzichtelijk gemaakt.

Overzicht maatregelen ten behoeve van het Klimaatakkoord

Conform de motie Leegte (Kamerstuk 2014-2015, [30 196, nr. 278](#)) is in beleidsartikel 4 (Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering) een totaaloverzicht opgenomen van alle maatregelen van alle ministeries ten behoeve van het Klimaatakkoord (inclusief de CO₂-reducerende maatregelen die genomen zijn om te voldoen aan het Urgenda-vonnis van de Hoge Raad).

2. Prestatiegegevens

In de beleidsartikelen wordt onder de algemene doelstelling aangegeven waar de Minister van EZK en de Minister voor Klimaat en Energie voor verantwoordelijk zijn. Indien voor deze doelstellingen een directe relatie gelegd kan worden tussen het gevoerde beleid en de gewenste (maatschappelijke) uitkomst, zijn prestatie-indicatoren opgenomen. De voorwaarde voor het opnemen van een indicator is een (doen) uitvoerende rol van de Minister. Bij de doelstellingen waarbij EZK een belangrijke bijdrage kan leveren door de juiste randvoorwaarden te creëren en het resultaat afhankelijk is van externe factoren, is het niet of beperkt mogelijk om prestatie-indicatoren op te nemen en wordt volstaan met kengetallen over ontwikkelingen op het betreffende beleidsterrein. Daarnaast zijn, waar mogelijk, prestatie-indicatoren en kengetallen opgenomen op instrumentniveau, die inzicht geven in het bereiken van specifieke resultaten.

3. Groeiparagraaf

EZK hecht aan hoogwaardige, betrouwbare informatievoorziening om de impact van haar beleid en de voortgang op doelen te monitoren. Uitvoeringsorganisaties worden aangestuurd om relevante monitoringsinformatie te verzamelen over de voortgang en impact van beleid voor burgers en bedrijven. Daarnaast zet EZK in op gebruik van onafhankelijke voortgangsinformatie zoals van het Planbureau voor de Leefomgeving, het Centraal Planbureau, de EU en de OESO. EZK communiceert thematisch over beleidsvoortgang op websites als www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl, dashboardklimaatbeleid.nl en dashboardgroningen.nl. Daarnaast is informatie, zoals ook genoemd in de toelichting bij de beleidsartikelen, te vinden op websites van betreffende uitvoeringsorganisaties. Tot slot wordt op rijksfinancien.nl alle budgettaire data verzameld. Deze website biedt ook de mogelijkheid om gerelateerde informatie toe te voegen aan de reguliere begrotingsinformatie. Dat zijn bijvoorbeeld beleidsevaluaties, visualisaties van financiële tabellen, bijbehorende officiële stukken, en links naar aanvullende beleidsinformatie.

EZK tracht de informatiewaarde van de begrotingsstukken voor de Kamer stelselmatig te verbeteren. Er lopen rijksbreed verschillende initiatieven om de informatie toegankelijker te maken. Hierover lopen de gesprekken tussen de Commissie voor de Rijksuitgaven van de Tweede Kamer en het Ministerie van Financiën. Qua informatiewaarde van de begrotingsstukken zijn de rijksbrede trajecten te zien als de aangewezen plek waar meer grootschalige en verstrekkende veranderingen kunnen worden gerealiseerd. EZK spant zich in om hier volop in te participeren. Voor het begrotingsjaar 2023 speelt specifiek voor EZK de opzet van het Klimaatfonds als actiepunt. De instelingswet wordt voorbereid en op Prinsjesdag 2022 levert EZK een «Proeve van Begroting» op voor dit fonds, aan de hand waarvan met de Tweede Kamer het gesprek aangegaan kan worden over de inrichting en de informatiewaarde van deze nieuwe fondsbegroting.

Voor verdere verbeteringen in de informatiewaarde van de EZK-begroting voert EZK, op basis van een gezamenlijk werkprogramma, een ambtelijke dialoog met de ondersteuning van de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken en Klimaat om de informatiebehoefte verder in kaart te brengen en te verkennen of en op welke wijze EZK hier invulling aan kan geven. Aangezien dit moet passen binnen het kader van de rijksbegrotingsvoorschriften, is het Ministerie van Financiën hier bij betrokken.

Nieuw voor de ontwerpbegroting 2023 is de openbaarheidsparagraaf (onder het onderdeel beleidsagenda). Dit naar aanleiding van het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie, verbetering van de informatiehuishouding bij de ministeries en artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat bepaalt dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens, uitvoering van de Woo en andere inspanningen rondom informatiehuishouding en openbaarmaking.

Vanaf de ontwerpbegroting 2023 wordt de informatieverstrekking over budgetflexibiliteit uitgebreid en opgenomen onder onderdeel *Budgettaire gevolgen van beleid* van de desbetreffende beleidsartikel. Er wordt ingegaan op de geschatte budgetflexibiliteit en inzicht gegeven in de categorieën juridisch verplicht, bestuurlijk gebonden, beleidsmatig gereserveerd en nog niet ingevuld/vrij te besteden. Met deze wijziging is het totaaloverzicht 'niet-juridisch verplichte uitgaven' komen te vervallen.

Ten opzichte van de vorige begroting is artikel 6 aan de begroting toegevoegd. Dit artikel is het 'voedingsartikel' voor het Nationaal Groeifonds (NGF). Het NGF zal vanaf 2023 een begrotingsfonds zijn, als bedoeld in artikel 2.11 van de Comptabiliteitswet 2016, waarmee er een einde komt aan de vormgeving van het fonds via een niet-departementale begroting. Een begrotingsfonds wordt 'gevoed' door het moederdepartement, in dit geval het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

EZK neemt de tabel *Aansluiting raming begroting agentschappen met financiering door moederdepartement EZK* in het hoofdstuk «Begroting agentschappen» met ingang van de ontwerpbegroting 2023 niet meer op. Door de verschillen in bekostiging van het moederdepartement (begroting gefinancierd) en de agentschappen (tarief gefinancierd) kunnen bijdragen aan en omzet bij agentschappen verschillen. Een aansluitingstabel kan dan onbedoeld veronderstellen dat deze aan elkaar gelijk zouden moeten zijn.

Vanaf de ontwerpbegroting 2023 neemt elk departement een gedetailleerd overzicht van de eigen specifieke uitkeringen op als bijlage bij zijn eigen begroting. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen met de specifieke uitkeringen van EZK.

Nieuw vanaf de ontwerpbegroting 2023 is Bijlage 9 Klimaatfondsprojecten EZK. Hierin staan, uitgesplitst per begrotingsartikel, alle projecten van EZK welke financiering hebben ontvangen uit het Klimaatfonds.

4. Verwerking motie Schouw en motie Hachchi c.s.

Motie Schouw

In juni 2011 is de motie Schouw c.s. ingediend en aangenomen (Kamerstuk 2010-2011, [21 501-20, nr. 537](#)). Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Raad op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen.

In de landspecifieke aanbevelingen van de Europese Commissie voor Nederland in 2022-2023 wordt onder andere aanbevolen om meer overheidsinvesteringen te doen voor de groene en digitale transitie (COM(2022) 621 final). Extra investeringen vanuit het National Groeifonds in R&D en innovatie en de beschikbaarstelling van middelen vanuit het fonds voor onderzoek en innovatie voor versterking van faciliteiten voor toegepast onderzoek en voor versterking van Europese partnerschappen dragen bij aan extra overheidsinvesteringen voor de groene en digitale transitie en sluiten daarmee aan bij de landspecifieke aanbeveling. Daarnaast draagt met name het missiegedreven innovatiebeleid bij aan investeringen in de genoemde richtingen. In de beleidsartikelen 1 (Goed functionerende economie en markten), 2 (Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei) en 4 (Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering) wordt op deze aanbeveling ingegaan.

Motie Hachchi c.s.

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstuk [33 000 IV, nr. 28](#)) brengen departementen in kaart welke uitgaven zij doen in Caribisch Nederland, uitgesplitst per instrument. Hiervoor geldt een ondergrens van € 1 mln. De totale uitgaven van EZK voor Caribisch Nederland in 2023 bedragen € 16,0 mln. Deze uitgaven zijn verdeeld over de beleidsartikelen 1, 2, en 4.

In bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland zijn alle uitgavenreeksen van het Ministerie van EZK ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven.

5. Ondergrenzen toelichtingen

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen zijn de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de onderstaande tabel.

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 < 1000	5	10
=> 1000	10	20

In sommige gevallen, waar politiek relevant, worden ook posten toegelicht beneden deze ondergrenzen.

2. Beleidsagenda

Beleidsprioriteiten

Inleiding

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) staat voor een duurzaam en ondernemend Nederland. Het jaar 2023 zal voor EZK in het teken staan van een duurzaam herstel uit de coronacrisis, het voortvarend voortzetten van de klimaat- en energietransitie en het monitoren van en omgaan met de gevolgen van de oorlog in Oekraïne.

Samen met zijn partners werkt EZK aan de brede welvaart van alle Nederlanders, nu en later. Wij werken aan de klimaatambities, op weg naar een duurzame samenleving met schone, betrouwbare, veilige en betaalbare energie. We staan voor een open economie met een sterke internationale concurrentiepositie en oog voor economische veiligheid. We stimuleren innovatie en benutten de economische en maatschappelijke kansen van digitalisering. We geven ondernemers de ruimte en borgen de balans tussen de belangen van bedrijven en burgers. We streven naar een economie die aansluit op de draagkracht van de leefomgeving, en tegelijkertijd kan groeien. Juist ook om de transities waar we voor staan succesvol door te maken, hebben we een sterke economie met vindingrijke ondernemers hard nodig.

Economisch beeld

De impact van de coronacrisis op de economie was in Nederland vergeleken met veel omliggende landen relatief klein, maar de crisis was niettemin zeer ingrijpend. Om de economische schok op te vangen en ondernemers en bedrijven door die zware tijd heen te helpen heeft EZK zich samen met andere departementen ingezet voor adequate steunmaatregelen. En met resultaat: bedrijven bleven overeind, het aantal faillissementen bleef laag en een groot deel van de banen en inkomens zijn behouden. Het verloop van een pandemie is onvoorspelbaar, maar de vooruitzichten omtrent corona lijken nu beter dan voorheen. De vaccinatiegraad is hoog en de omikronvariant is minder ziekmakend. Bovendien hebben we beter met het virus om leren gaan. Tegelijkertijd is corona nog niet verdwenen en moeten we rekening blijven houden met een opleving van het virus.

Inmiddels is de Nederlandse economie goed hersteld van de pandemie, en heeft ze sinds het derde kwartaal van 2021 haar pre-pandemische niveau weer bereikt. Ook is de werkloosheid laag en groeit de uitvoer gestaag. Dit is te danken aan de veerkracht van de Nederlandse economie in samenhang met de effectiviteit van de overheidssteun aan werkenden en ondernemers.^{1,2} Ook de relatief vergevorderde digitalisering van de Nederlandse economie en samenleving heeft hieraan bijgedragen.¹ Deze langetermijntrend van digitalisering is bovendien als gevolg van de pandemie in een verdere versnelling geraakt. Het herstel is dusdanig dat het Centraal Planbureau (CPB) nu inschat dat de coronacrisis geen permanente macro-economische schade heeft toegebracht.³

¹ Landenrapport IMF, november 2021

² CPB Coronapublicatie: Van coronasteun naar generiek beleid

³ CPB-Raming maart 2022: Centraal Economisch Plan 2022

Omdat de rationale voor steunpakketten is weggefallen, is de coronasteun in 2022 stopgezet. Dit zal de economische dynamiek herstellen, wat belangrijk is voor het aanpassingsvermogen en de modernisering van de economie. Dit is temeer het geval vanwege de grote krapte op de arbeidsmarkt. Deze krapte is een gevolg van de goede stand van de economie, maar leidt wel tot serieuze problemen. Het maakt het lastiger voor bedrijven om te groeien, bemoeilijkt publieke dienstverlening en kan belangrijke transitie in de weg staan. Dat de economie op macroniveau hersteld is, neemt niet weg dat een mogelijke heropleving van het virus voor sommige ondernemingen een risico is. De gesprekken tussen het kabinet en sectoren zorgen ervoor dat we hierop voorbereid zijn. Daarnaast zijn er ondernemers voor wie de gevolgen van corona nog niet voorbij zijn. Daarom heeft het kabinet onder meer besloten om schulden intensief te monitoren en opties te verkennen die bij zouden kunnen dragen aan het verder ondersteunen van ondernemers met hoge coronaschulden.

In 2022 is Europa opnieuw opgeschud door een crisis: de Russische aanval op Oekraïne. De oorlog in Oekraïne is uiteraard in de eerste plaats een catastrofe voor de Oekraïense bevolking. Naast het grote leed aldaar heeft de oorlog economische gevolgen in de hele wereld, waaronder in Nederland. Het voornaamste gevolg is een verdere stijging van de inflatie, die al was opgelopen door de coronacrisis en bijbehorende problemen in internationale waardeketens. De inflatie zal in 2022 naar verwachting 9,9 procent bedragen.⁴ De oorlog beïnvloedt de inflatie met name via de energieprijzen. De doorwerking van energieprijzen in de inflatie is zowel direct als indirect, via de hogere prijzen van andere goederen en diensten vanwege energiegebruik in het productieproces. De inflatie leidt tot een geschatte daling van mediane koopkracht in 2022 van 6,8 procent.⁴ De hogere energieprijzen zijn in het bijzonder problematisch voor huishoudens met lagere inkomens, die een relatief groot deel van hun inkomen uitgeven aan energie en de prijzen van producten zien stijgen, en voor bedrijven in de in Nederland belangrijke energie-intensieve industrie die hogere prijzen niet kunnen doorberekenen.

Het economisch perspectief in 2023 is onzeker. De verdere ontwikkeling van de inflatie is immers moeilijk te voorspellen, temeer omdat het in grote mate afhangt van zeer volatiele energieprijzen. Als gevolg hiervan is ook de ontwikkeling van de koopkracht van burgers met onzekerheid omgeven. In de Macro-Economische Verkenningen, een raming van het Centraal Planbureau (CPB) uit september 2022, is de geraamde mediane koopkrachtstijging in 2023 3,9 procent. Energieprijzen die (fors) hoger of lager uitvallen dan verwacht kunnen de koopkracht echter ten goede of ten slechte beïnvloeden. Ook de economische impact van de stikstofproblematiek is een onzekere factor. De economie groeit in 2022 naar verwachting wel sterk, met 4,6 procent, al valt de groei in 2023 terug naar 1,5 procent.⁴

De ambitie van dit kabinet is een sterke, vernieuwende en duurzame economie. Een economie die bijdraagt aan ons (toekomstig) verdienvermogen en tegelijkertijd bijdraagt aan het oplossen van de grote vraagstukken van deze. Een economie, kortom, die bijdraagt aan brede welvaart in Nederland. De Nederlandse economie en maatschappij hebben zich de afgelopen jaren veerkrachtig getoond, en het kabinet vertrouwt erop dat

---

⁴ Macro-economische Verkenningen 2023, CPB

de economie deze veerkracht zal behouden. Evenwel vraagt het behoud van onze welvaart om niet-aflattende aandacht. Daarom zal EZK zich ook in 2023 weer inzetten om de uitdagingen waar het voor staat het hoofd te bieden.

Lange termijn verdienvermogen

Een groot deel van de groei die de Nederlandse economie de afgelopen decennia heeft doorgemaakt vloeide toe naar de stijgende kosten van collectieve voorzieningen en het beheersen van de staatsschuld, waardoor veel mensen te weinig van deze economische groei hebben kunnen merken in hun portemonnee. Om te borgen dat in de toekomst niet alleen de collectieve voorzieningen kunnen worden blijven betaald, maar ook de bestedingsruimte voor huishoudens wordt gecreëerd, richt EZK zich ook op het lange termijn verdienvermogen zoals beschreven in de Groeistrategie. EZK streeft naar economische groei die aansluit op de andere beleidsdoelen die EZK en het Rijk hebben, in het bijzonder een succesvolle en tijdige energie- en klimaattransitie en de transitie naar een circulaire economie. Met deze duurzame groei kunnen het streven naar materiële welvaart en het beschermen van de leefomgeving worden samengebracht. Concreet geeft EZK hier vorm aan via onder andere het missiegedreven innovatiebeleid en het Nationaal Groeifonds.

EZK zet zich in voor een blijvend sterke economie, waarin innovatieve koplopers vernieuwing aanjagen en een brede basis van bedrijven werkgelegenheid biedt aan velen. Het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid van EZK benut de innovatiekracht van de topsectoren om belangrijke bijdragen te leveren aan het vermarkten van vernieuwingen en het aanpakken van sociale en maatschappelijke vraagstukken. De creativiteit en innovatiekracht van startups en scale-ups en andere partners in het ecosysteem zijn de banenmotor van de toekomst en dragen met hun innovatieve producten en diensten bij aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Nederland scoort internationaal goed op het gebied van concurrentiekracht (World Economic Forum) en innovatie (Global Innovation Index). Om op wereldniveau mee te blijven doen zal Nederland het van innovatie moeten hebben. Daarom zal het kabinet stijging van de R&D-uitgaven door bedrijven en kennisinstellingen extra stimuleren.

Ook in 2023 zal het Nationaal Groeifonds bijdragen aan het vergroten van het Nederlands verdienvermogen. Het Nationaal Groeifonds richt zich vanaf de derde ronde van het Groeifonds op investeringen op twee terreinen: Kennisontwikkeling enerzijds en Onderzoek, ontwikkeling en innovatie anderzijds. In 2021 besloot het kabinet bij de eerste ronde van het Nationaal Groeifonds om voor ruim € 4,1 mld (al dan niet voorwaardelijk) toe te kennen en te reserveren. In 2022 werd voor de tweede ronde besloten tot het (al dan niet voorwaardelijk) toekennen van € 5 mld en het reserveren van € 1,3 mld, voor in totaal 28 projecten. Hiermee wordt fors geïnvesteerd in duurzame economische groei in Nederland.

Een dwarsdoorsnijdende uitdaging bij alle opgaven waar EZK voor staat is de grote krapte op de arbeidsmarkt. Zo vormen personeelstekorten op dit moment een grote belemmering voor de klimaat- en digitale transitie. Maar ook voor het realiseren van duurzame groei zijn de tekorten een probleem. Deze kabinetsperiode wil EZK daarom, samen met SZW en OCW, de tekorten aan technici en ICT'ers terugdringen. Dat doet het kabinet middels

het Actieplan Groene en Digitale Banen.⁵ Doel is om met dit actieplan tot aanvullend beleid te komen. Tegelijkertijd ligt er ook een kans besloten in de arbeidsmarktkrapte. Door voortvarend aan de slag te gaan met digitalisering en andere technologische vernieuwing kunnen we onze productiviteit verhogen, en daarmee onze welvaart. De vindbaarheid van bedrijven is hierbij onmisbaar.

Duurzaam Nederland

Vanuit onze nationale verantwoordelijkheid om de mondiale temperatuurstijging te beperken, heeft Nederland in 2019 een Klimaatwet vastgelegd. Deze wet biedt een kader voor beleid gericht op het terugdringen van de emissies van broeikasgassen in Nederland, tot klimaatneutraliteit in 2050. Inmiddels heeft de EU overeenstemming bereikt over verhoging van het 2030-doel van ten minste 40 procent reductie van broeikasgassen ten opzichte van 1990 naar ten minste 55 procent. In het in 2022 gepubliceerde coalitieakkoord is ook voor Nederland het doel van ten minste 55 procent reductie in 2030 opgenomen, en klimaatneutraliteit in 2050. Daarnaast streeft Nederland naar een circulaire economie in 2050.

Nederland staat voor een ongekende transitie op het gebied van duurzaamheid en een klimaatneutrale economie. De oorlog in Oekraïne heeft het belang van een succesvolle energie- en klimaattransitie nader onderstreept. EZK zet zich in voor het combineren van het streven naar duurzame groei en een sterke economie met het verbeteren van het milieu, middels reductie van broeikasgasemissies en andere schadelijke emissies, aanpak van de stikstofproblematiek en circulariteit. Ook leveringszekerheid van energie en onafhankelijk worden van Russisch gas en olie zijn belangrijke doelen. Verder is leveringszekerheid van kritieke metalen van cruciaal belang voor de energietransitie. Een circulaire economie draagt daaraan bij, evenals aan het verlagen van broeikasgasemissies in de hele keten.

Klimaat

Het kabinet heeft in het Coalitieakkoord verschillende maatregelen aangekondigd om invulling te geven aan de aangescherpte klimaatdoelen. Het ontwerp-beleidsprogramma, dat op 2 juni jl. naar de Tweede Kamer is gestuurd bevat de uitwerking van het klimaatbeleid uit het Coalitieakkoord en beschrijft de belangrijkste instrumenten en doelstellingen voor de verschillende sectoren.

De doorrekening door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) bij de Klimaat- en Energieverkenning 2022 zal uitwijzen of het ontwerp-beleidsprogramma de 55% reductiedoelstelling met een grote mate van zekerheid kan realiseren. Ter ondersteuning van het ontwerp-beleidsprogramma loopt een Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) in samenwerking met externe onderzoeks- en planbureaus. Dit IBO moet in kaart brengen welke aanvullingen op het beleidsprogramma denkbaar zijn, inclusief uitvoeringsaspecten en wetstechnische aspecten.

---

⁵ Kamerstuk [29 554, nr. 1112](#)

In Europees verband zal afronding van de trilogie en implementatie van plannen als RePowerEU en Fit for 55 hoog op de agenda staan. Deze plannen moeten bijdragen aan het reduceren van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen, specifiek die van Rusland, en bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelstellingen.

Additioneel aan andere klimaatmaatregelen komt er een Klimaatfonds voor de periode tot en met 2030. Dit fonds stelt middelen beschikbaar voor additionele maatregelen om de reductiedoelstellingen in de Klimaatwet te behalen. De uitwerking geschiedt via een begrotingsfonds, op te richten met een instellingswet. Deze wet zal in het najaar van 2022 aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Energie

Het is van groot belang dat Nederland minder afhankelijk wordt van de import van aardgas uit Rusland, de energievoorziening klimaatneutraal maakt en het toekomstige energiesysteem efficiënt vormgeeft. Hiervoor is een breed scala aan maatregelen nodig. Een belangrijk onderdeel van de Nederlandse aanpak voor de energietransitie is de inzet op extra windenergie op zee. Om dit mogelijk te maken zijn er in het Programma Noordzee 2022-2027 windenergiegebieden aangewezen waarin ruimte is voor 10,7 GW extra windenergie tot en met 2030. Bovenop de huidige plannen komt het dan tot een totale capaciteit van circa 21 GW rond 2030. Ook is een forse inzet nodig op de ontwikkeling van groene waterstofproductie in Nederland. De huidige ambitie is 500 MW elektrolysecapaciteit in 2025 en 3 tot 4 GW in 2030. Tevens wordt ingezet op de ontwikkeling van een landelijk dekkende infrastructuur en de stimulering van de import van groene waterstof. In het geheel aan opties voor CO₂-vrije elektriciteitsproductie kan ook kernenergie een hernieuwde rol spelen. Het kabinet zet daarom in op verlenging van de levensduur van de kerncentrale in Borssele. Daarnaast stimuleert het kabinet de bouw van twee nieuwe kerncentrales. Ook wordt bezien of kleinschaliger centrales die een kortere realisatietermijn vergen een goede optie zijn, rekening houdend met ruimtelijke ordeningsaspecten.

Om de transitie naar een klimaatneutraal energiesysteem in 2050 vorm te geven is behoefte aan regie en coördinatie door het Rijk. Hiertoe wordt een visie op het energiesysteem in 2050 ontwikkeld in de vorm van een Nationaal Plan Energiesysteem, inclusief een vertaling naar systeemkeuzes in het heden. Om te kunnen sturen op systeemkeuzes wordt een aantal financiële instrumenten en regelingen uitgevoerd, waaronder de SDE++, en wordt gestuurd op de ruimtelijke kant van het energiebeleid door middel van onder andere het Programma Energie Hoofdstructuur (PEH) en de inzet voor de Omgevingswet.

Nederland heeft de ambitie om voor het einde van 2022 van Russische fossiele bronnen onafhankelijk te zijn. Het Rijk biedt ondersteuning zodat met een aantal drijvende LNG-terminals in de Eemshaven meer LNG naar Noordwest-Europa kan worden vervoerd. Ook wordt via verschillende maatregelen zorg gedragen voor het vullen van de gasopslagen. Ook de winning van olie en gas op de Noordzee is in dit licht belangrijk, in het bijzonder voor de leveringszekerheid van gas in de winter van 2023/2024. De olie- en gasector gaat met producenten in andere sectoren werken aan een transitieplan Noordzee, waarin de winning van fossiele brandstoffen op middellange termijn zal verminderen en de toenemende productie van hernieuwbare energie gestalte krijgt.

Een ander belangrijk doel is energiebesparing. Minder energiegebruik betekent minder noodzaak van duurzame opwek, transportcapaciteit en import. De energiebesparingsplicht voor maatregelen die een terugverdientijd kennen van vijf jaar of minder wordt in 2023 uitgebreid naar vergoedingsplichtigen en ETS-bedrijven. Daarnaast wordt de zogenaamde Erkende maatregelenlijst geactualiseerd en wordt de monitoring en het toezicht op de besparingsplicht geïntensiveerd.

Ondernemend Nederland

Om onze welvaart ook in de toekomst te behouden zijn een excellent vestigings- en investeringsklimaat, vernieuwing, innovatie en verduurzaming cruciaal.

Strategisch industriebeleid en economische veiligheid

Het kabinet heeft in het Coalitieakkoord aangekondigd meer regie te willen voeren middels een strategisch industriebeleid. Dat zal op verschillende manieren in 2023 tot uiting komen in navolging op de industriebrief die juli 2022 aan de Kamer is gestuurd. EZK zal het belang van een sterke industriële basis van Nederland onderstrepen, onder andere via Nationale Groeifonds projecten en de maatwerkenpak (Klimaatfonds), bedrijven ondersteunen in hun ambities om te verduurzamen, digitaliseren en hun positie in de internationale waardeketens beter te borgen. Dit betekent een beweging van louter faciliterend beleid naar regisserend beleid via stimuleren, normeren en beprijzen. Deze steun is overigens niet onvoorwaardelijk: de industrie moet zich aanpassen aan de eisen van de tijd, zoals verduurzaming en IMVO-verplichtingen. EZK zal haar private partners wijzen op het belang van wederkerigheid, en ook vanuit eigen inkoop- en aanbestedingsbeleid het goede voorbeeld geven.

In 2023 zal ook actiever worden ingezet op de Europese markt en internationale samenwerking, samen met onze publiek-private partners. Ook economische veiligheid kan in 2023 vanuit deze samenwerking worden bestendigd, door het vergroten van de kennisbasis rond sensitieve technologieën en versterking van het technologisch leiderschap in sectoren zoals halfgeleiders, telecom, energie en defensie-industrie. Via de Wet veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Vifo) wordt zorg gedragen voor het voorkomen van ongewenste investeringen en samenwerkingsverbanden.

Duurzame industrie

Een belangrijk onderdeel van het Klimaatakkoord is verduurzaming van de industrie. De energie-intensieve industrie staat voor een grote transitieopgave naar een CO₂-neutrale, schone en circulaire industrie. In april 2022 heeft het kabinet in een Kamerbrief⁶ haar plannen hiervoor uiteengezet. Verduurzaming wordt ten eerste gestimuleerd middels normering en beprijzing. Dit gaat onder andere om aanscherping van de CO₂-heffing, invoering van een CO₂-minimumprijs, aanpassing van de Energiebelasting en Opslag Duurzame Energie- en Klimaattransitie en aanscherping van de energiebesparingsplicht.

Ten tweede wordt ingezet op het stimuleren en faciliteren van verduurzaming bij bedrijven die dat willen. Dit geschiedt zowel middels intensivering van bestaande generieke subsidie-instrumenten als het versterken

⁶ Kamerstuk 29 826, nr. 135

van de regie op en realisatie van duurzame infrastructuur. Ten derde wil het kabinet maatwerkafspraken maken met individuele bedrijven uit de top-20 grootste industriële uitstoters van Nederland. Dit betreft wederkerige afspraken over ambitieuze verduurzaming en de kwaliteit van de leefomgeving, de langetermijnplannen ten aanzien van klimaatneutrale en circulaire productie, het langjarig investeren in Nederland en over goed werkgeverschap. Ook met het industrieel mkb wordt overleg gevoerd over verduurzaming. Een belangrijke uitgangspunt hierbij is wederkerigheid. Tegenover de inzet voor een krachtig bedrijfsleven staat een verantwoordelijkheid van bedrijven om rekening te houden met mens, milieu en klimaat in hun waardeketens en bedrijfsvoering. Om dit te stimuleren ondersteunt EZK samen met andere ministeries het opstellen van effectieve (I)MVO-wetgeving, die het doorlichten van waardeketens en het mitigeren van misstanden verplicht maakt voor een groep bedrijven.

Ten slotte worden stappen gezet om de circulaire economie te versterken, in samenwerking met andere betrokken departementen. Hierbij wordt op normering, beprijzing en stimulering ingezet, onder meer door verbetering van de subsidieregelingen voor opschaling van circulaire projecten. De staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat stuurt in het najaar het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 naar de Tweede Kamer, waarin het kabinet hierop in zal gaan.

Innovatie

Innovatie betekent vooruitgang, het creëert nieuwe oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Zo vergroot innovatie de brede welvaart en het verdienvermogen. Hierbij heeft ondernemerschap een belangrijke rol om te zorgen dat uitvindingen leiden tot innovaties die daadwerkelijk worden vermarkt. EZK stimuleert innovatie door middel van innovatiebeleid. Waar mogelijk doen we dat in Europese samenwerking, bijvoorbeeld door te investeren in gezamenlijke Europese innovatietrajecten.⁷

Naast het generieke innovatiebeleid, bestaande uit stimulerend beleid en kapitaalmarktinstrumenten zoals micro-financiering bevordert EZK innovatie met specifiek beleid, zoals het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid. Het gaat daarbij om uitdagingen op het gebied van de energietransitie en duurzaamheid, landbouw, water en voedsel, gezondheid en zorg, en veiligheid. Het doel van dit beleid is het verbinden van maatschappelijke uitdagingen aan verdienvermogen en op belangrijke sleutelgebieden wereldspeler te blijven of te worden. Door Europese innovatiesamenwerking voorkomen we ongewenste toekomstige strategische afhankelijkheden, ter bevordering van de Nederlandse en Europese open strategische autonomie. We gaan als EZK door met publiek-private samenwerking via onderzoeks- en innovatie-ecosystemen en de Topsectoren, en leggen daarbij meer nadruk op valorisatie en marktcreatie. Voor een zo breed mogelijke invulling van dit innovatiebeleid, waarover eind 2022 een brief aan de Kamer wordt gestuurd, werkt EZK nauw samen met andere betrokken departementen.

Het kabinet heeft in het Coalitieakkoord het fonds voor onderzoek en wetenschap aangekondigd. Als onderdeel hiervan heeft het kabinet € 500 mln beschikbaar gesteld voor versterking van de faciliteiten voor toegepast onderzoek bij de TO2 en Rijkskennisinstellingen voor de komende 10 jaar.⁸ In 2022 wordt gestart met de voorbereidingen voor tweejaarlijkse

⁷ Kamerstuk 33 009, nr. 70

⁸ Kamerstuk 36 120, nr. 1

toekenningen waarvan de eerste in 2023 zal plaatsvinden. Hiertoe zal een Strategische Agenda worden opgesteld die als inventarisatie ('landschap-sanalyse') zal dienen. Met hoogwaardige, moderne en toekomstbestendige onderzoeksfaciliteiten kunnen TO2-instellingen en Rijkskennisinstellingen kennis en toepassingen ontwikkelen voor gewenste maatschappelijke oplossingen en transities, het opschalen van (sleutel)technologie richting economische marktkansen, beleidsopgaven en wettelijke taken; ook in internationaal verband. Vanuit het fonds komen ook middelen beschikbaar om Nederlandse deelname aan Europese partnerschappen zoals Horizon Europe te versterken.

Midden- en kleinbedrijf

Het Kabinet ziet het mkb, startups en scale-ups als belangrijke aanjagers van vernieuwing die bijdragen aan brede welvaart. Deze groep bedrijven zorgt met haar innovatieve en vaak digitale oplossingen voor economische groei en nieuwe banen en draagt bij aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen. Het huidige beleid omtrent startups en scale-ups dateert uit 2019 en loopt medio 2023 af. Daarom werkt EZK aan een nieuwe aanpak voor het startupbeleid, en zal het begin 2023 met een nieuwe aanpak komen. De aanpak beschrijft wat de ambitie van het kabinet is, wat nodig is om die ambitie te realiseren en welke concrete initiatieven EZK neemt of voorbereidt om het ondernemingsklimaat voor startups en scale-ups merkbaar en meetbaar te versterken.

Twee belangrijke onderwerpen voor het mkb zijn momenteel passende financiering en arbeidsmarktkrapte. Eerstgenoemde is belangrijk opdat ondernemers kunnen investeren in herstel, groei, vernieuwing en transities. Daar waar ondernemers belemmeringen ervaren, streeft het kabinet ernaar om deze zo veel mogelijk weg te nemen. Daarom worden bijvoorbeeld de mogelijkheden verkend voor de BMKB-Groen, een borgstellingskrediet voor het mkb dat erop gericht is om groene investeringen van het mkb te bevorderen. Verduurzamen gaat vaak gepaard met relatief hoge investeringsbedragen en lange terugverdientijden. Het is niet wenselijk als ondernemers duurzame investeringen gaan uitstellen of afstellen.

Digitale economie

De digitale transitie levert ongekende kansen op voor economie en samenleving. Het kabinet wil die kansen benutten. Op die manier zorgen we voor duurzame economische groei en de aanpak van maatschappelijke uitdagingen rond onderwijs, zorg, klimaat en vergrijzing. Vertrouwen is bij de digitale transitie van essentieel belang. Daarom moeten belangrijke randvoorwaarden als innovatie, veiligheid, eerlijke concurrentie en grip op gegevens geborgd zijn. Zowel het nationale als het Europese handelingsniveau is daarbij relevant. Het kabinet wil in 2023 de samenwerking met Europese lidstaten daarom versterken en risicovolle afhankelijkheden tegengaan. Op die manier kunnen wij een rol spelen bij de mondiale standaarden voor een open, eerlijke en veilige digitale economie.

De digitale economie biedt kansen, maar kan ook leiden tot te sterke machtsposities van grote platforms. Consumenten en ondernemers kunnen vaak niet om deze platforms heen. Daarom wordt in 2023 in Europees verband gewerkt aan de implementatie van de Digital Markets Act (DMA) die de markt- en datamacht van grote tech- en platformbedrijven aanpakt ten behoeve van concurrentie en de bescherming van platformgebruikers. Daarnaast wordt in 2023 de implementatie van de Digital Services Act (DSA) voorzien, die ervoor gaat zorgen dat tussenpersonen, zoals

platformbedrijven, verantwoord omgaan met content van hun eindgebruikers. Daarnaast heeft de Europese Commissie recentelijk de Data Act gelanceerd waarin belangrijke stappen worden gezet om de data-economie beter te laten werken voor consumenten en ondernemers. EZK zal aandacht houden voor de macht van grote platforms, en waar nodig actie ondernemen aanvullend op de genoemde Europese initiatieven.

Digitale vaardigheden en de toepassing van nieuwe digitale technologieën zijn essentieel voor de digitale transitie en het verdienvermogen van Nederland. Om de ambities van het kabinet op dit terrein te realiseren zijn onder andere investeringsvoorstellen op het terrein van artificial intelligence (AI) en cloud-technologie (IPCEI Cloud) in voorbereiding. Op het terrein van digitale vaardigheden is het kabinet voornemens best practices op het terrein van human capital op te schalen en om via het Nationaal Groeifonds te investeren in onderwijsinnovaties. Op Europees niveau is de AI Act in voorbereiding die beoogt een Europese markt voor betrouwbare en innovatieve AI te creëren.

Nederland is binnen Europa een belangrijk digitaal knooppunt. Het is van belang dat ook in 2023 weer stappen worden gezet om te zorgen dat alle delen van Nederland robuust, snel en veilig internet krijgen. Daartoe wordt onder meer een verkenning opgestart waarin de visie op de digitale infrastructuur wordt uitgewerkt. Om de mobiele connectiviteit op niveau te houden wordt deze kabinetsperiode gewerkt aan het verdelen van de 3,5 GHz-⁹ en 26 GHz-banden. Ook zet EZK in op het mede vormgeven van de Europese aanpak op het gebied van 5G en veiligheid, waaronder het in kaart brengen en eventueel verminderen van ongewenste afhankelijkheidsrelaties.

Ten slotte is digitale veiligheid een speerpunt van EZK. Voor het veilig houden van de digitale infrastructuur wordt gewerkt aan de nieuwe Netwerk- en Informatie Beveiligingsrichtlijn waarmee beveiligingseisen van toepassing worden op een groter aantal partijen. Ook consumentenbescherming en de versterking van de cyberweerbaarheid van het bedrijfsleven zijn van belang voor digitale veiligheid. Daartoe wordt kennisontwikkeling en innovatie rondom cybersecurity gestimuleerd en ingezet op een veiliger aanbod van ICT-producten en diensten via de Cyber Resilience Act die de Europese Commissie naar verwachting eind 2022 zal presenteren.

Mededingings- en consumentenbeleid

Ook in 2023 zet EZK zich er voor in dat de concurrentie tussen bedrijven wordt geborgd, consumenten zoveel mogelijk waar voor hun geld krijgen en consumenten worden beschermd. Een goed werkend mededingingsbeleid is een belangrijke randvoorwaarde voor het generieke vestigingsklimaat in Nederland en hangt nauw samen met de rest van ons economische beleid.

Een goed functionerende interne markt is niet vanzelfsprekend, zoals in de coronapandemie onder andere bleek uit grenssluitingen. Daarnaast staat de interne markt in toenemende mate onder druk van oneerlijke concurrentie van binnen en buiten de EU. Digitalisering en vergroening leiden eveneens tot nieuwe uitdagingen. Via een actieagenda voor de interne

---

⁹ Kamerstuk [24 095, nr. 554](#)

markt voor de kabinetsperiode wordt ingezet op het wegnemen van belemmeringen, het verbeteren van de toepassing van interne-marktregels en het versterken van de weerbaarheid van de interne markt. Enkele verwachte Europese wetsvoorstellen zoals het interne-marktnoodinstrument (Single Market Emergency Instrument) en herziening van het mededingingskader¹⁰ dragen hieraan bij, net als de recentelijk door de Europese Commissie gepubliceerde standaardisatiestrategie. EZK zal waar nodig en mogelijk dergelijke Europese besluitvorming beïnvloeden.

Bij de economische relatie met derde landen (buiten de EU) speelt - naast de nationale veiligheid - het behoud van een eerlijk speelveld een belangrijke rol. Daarbij draait het onder andere om het tegengaan van oneerlijke concurrentie en van versturende effecten op de interne markt door subsidies uit derde landen.¹¹ Er lopen diverse Europese trajecten om de genoemde problemen en risico's aan te pakken, zoals de ontwerpverordening rondom marktversturende subsidies uit derde landen. Hiermee voorkomen we dat bedrijven uit derde landen op oneerlijke wijze kunnen meedingen bij overheidsaanbestedingen. Daarnaast werken we aan goede kaders om met aanbestedingen bij te dragen aan maatschappelijke doelen als klimaat en duurzaamheid en zorgen we voor een goede rechtsbescherming voor ondernemers.

Een andere prioriteit op het gebied van mededinging- en consumentenbeleid betreft het versterken van de positie van consumenten ten opzichte van de bedrijven waar zij producten en diensten van afnemen. Versterking richt zich enerzijds op het zorgen voor een goede informatiepositie van consumenten en anderzijds op het toekennen van bepaalde rechten of bescherming. De komende jaren zal de positie van de consument in de steeds meer online wordende wereld wederom centraal staan bij EZK. De belangen van de consument moeten in de online wereld eenzelfde niveau van bescherming krijgen als in de offline wereld. Concreet zet EZK zich onder andere in voor het behartigen van consumentenbelangen in een AI-gedreven wereld en het zorg dragen voor veilige producten bij aankopen via platforms buiten de EU.

Gaswinning Groningen

De veiligheid van de bewoners in het aardbevingsgebied in Groningen staat bij de keuzes rondom gaswinning op de eerste plaats. De gaswinning in Groningen heeft tot veel schade geleid en heeft een grote maatschappelijke impact. Ondanks de onzekere geopolitieke situatie als gevolg van het uitbreken van de oorlog in Oekraïne, blijft het kabinet inzetten op het zo snel als verantwoord kan stoppen van de gaswinning in Groningen. Dit is noodzakelijk voor de veiligheid van de mensen in het aardbevingsgebied en biedt hen rust en duidelijkheid. De verwachting is dat het gasveld vanaf gasjaar 2022-2023 op de 'waakvlam' zal draaien en alleen als laatste redmiddel wordt ingezet voor gaswinning.

Het kabinet blijft inzetten op een ruimhartige vergoeding van de schade in Groningen. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) handelt als zelfstandig bestuursorgaan schademeldingen af en compenseert bewoners onder andere voor herstel van de fysieke schade en voor waardedaling van hun woningen. De regeling voor vergoeding van immateriële schade die sinds 2021 fasegewijs per postcodegebied is opengesteld, komt in 2023

¹⁰ Kamerstuk [22 112, nr. 3277](#)

¹¹ Kamerstuk [22 112, nr. 3133](#)

voor bewoners in alle aardbevingsgemeenten beschikbaar. Ook komt er in 2023 meer ruimte om schade duurzaam te herstellen en kunnen bewoners die van de NAM in het verleden een vergoeding voor waardedaling ontvingen een herbeoordeling bij het IMG aanvragen. Knelpunten, onuitlegbare verschillen en vastgelopen dossiers krijgen extra aandacht en waar mogelijk een maatwerkoplossing.

Woningen en gebouwen die mogelijk niet voldoen aan de veiligheidsnorm worden zo snel mogelijk beoordeeld. De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) krijgt de opdracht om de opname en beoordeling van de resterende gebouwen in de scope van de versterkingsopgave, met uitzondering van enkele speciale (agro-)adressen, in 2023 af te ronden. Het versnellen van de uitvoering van de versterking houdt prioriteit om de operatie conform de planning in het Meerjarenversterkingsprogramma in 2028 af te kunnen ronden. De beschikbare bouwcapaciteit en beoordelingsmethoden hebben hierin aandacht. Andere prioriteiten in 2023 zijn onder andere de verbeteringen in de communicatie naar bewoners zoals in 2022 door NCG gestart, en het realiseren van één aanspreekpunt voor bewoners. Met gemeenten en de provincie wordt verder gewerkt aan uitvoering van de bestuurlijke afspraken uit 2020 en het bieden van nieuw toekomstperspectief aan de regio. Zo heeft het kabinet € 3 mld gereserveerd om, met aanvullingen vanuit Europese en regionale fondsen, de aanleg van de Lelylijn mogelijk te maken.

Europese en regionale samenwerking

De inval van Rusland in Oekraïne heeft verstrekende gevolgen voor veel thema's van EZK. In de eerste plaats moet de EU op korte termijn aan de directe en indirecte gevolgen van het conflict het hoofd bieden. Maar de situatie werpt ook grote vragen op waar de komende tijd een antwoord op moet worden gevonden: over de weerbaarheid van de EU, open strategische autonomie en de energietransitie. 2023 zal in de EU vooral in het teken staan van de afbouw van de energieafhankelijkheid van Rusland, een versterkte inzet op de groene en digitale transitie en om gezamenlijk de menselijke en economische gevolgen van de pandemie en de oorlog in Oekraïne zo goed mogelijk op te vangen. In 2023 zullen ook de voorbereidingen gestart worden voor de start van een nieuwe Europese Commissie in 2024 en verkiezingen van het Europees Parlement. Hier wordt invulling aan gegeven door in samenwerking met andere departementen de Nederlandse beleidsprioriteiten voor de nieuwe Commissieperiode te formuleren.

In 2023 zullen de trilogie plaatsvinden over het eerdergenoemde interne-marktnoodinstrument. Ook zullen in 2023 de transitiepaden afgerond worden die de Commissie voor alle 14 industriële ecosystemen heeft geïdentificeerd. Hierin wordt uiteengezet hoe zij succesvol de digitale transitie en klimaattransitie kunnen doorstaan en hun weerbaarheid kunnen vergroten. Daarnaast zullen verschillende IPCEI-projecten (Important Project of Common European Interest), waaronder Waterstof en Microelectronica 2, van start zijn gegaan of gaan. Onder de noemer van de Chips Act zal er verder worden gewerkt aan het versterken van de microelectronica-industrie. Verder zal internationaal de samenwerking worden gezocht om afhankelijkheden te adresseren, bijvoorbeeld via samenwerking met de Verenigde Staten in de Trade & Technology Council.

Er is sprake van toenemende ruimtedruk in Nederland. Urgente opgaven zoals de woningbouw, de energietransitie, bedrijvigheid en natuurbehoud concurreren om de schaarse ruimte. Samen met de regio en andere departementen werkt EZK aan een programma werklocaties. Doel is het stimuleren van de juiste condities waardoor er voldoende en gevarieerd aanbod is op de juiste plek op het juiste moment. Op het economisch domein wordt in 2023 voortgebouwd op de samenwerkingen met regionale partners op thema's als het MTIB, energietransitie, verduurzaming van de industrie, scholing, digitalisering van het mkb en valorisatie en toepassing van innovaties. Deze samenwerkingen zijn gericht op het maken van slimme en effectieve koppelingen tussen beleidsaanpakken en instrumenten, die steeds vaker met een bovenregionaal perspectief worden ingekleed. Ook geeft de landelijke dekking van het Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM)-netwerk in 2023 een verdere impuls aan de inzet van de ontwikkel-functie van de ROMs op dit bovenregionale niveau.

Tot slot

De Nederlandse economie en maatschappij hebben een zware periode achter de rug, waarin onze veerkracht op de proef is gesteld. De realiteit is dat een nieuwe uitdaging zich heeft aangediend, waarvan de duur en ernst ongewis zijn. Evenwel stemmen de afgelopen jaren hoopvol: Nederland heeft laten zien tegen grote klappen bestand te zijn. Deze veerkracht zal ook in toekomstige tijden van grote waarde blijven, en het bestendigen van die veerkracht is daarom van groot belang. In de verantwoordelijkheden van EZK komen grote uitdagingen samen, van de klimaat- en energietransitie tot het realiseren van duurzame groei. Dit is een zware opgave, maar ook een kans om het verschil te maken. Niet alleen, maar juist in brede samenwerking met burgers, werknemers, ondernemers, maatschappelijke organisaties, de verschillende ministeries, de regio, de EU en andere landen.

Overzicht coronamaatregelen

De periode van voorjaar 2020 tot en met het eerste kwartaal van 2022 was voor een belangrijk deel getekend door de coronacrisis. Het kabinet heeft diverse (nood)maatregelen genomen om de crisis het hoofd te bieden. Deze paragraaf geeft een overzicht van de maatregelen die op de begroting van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat zijn genomen. Een uitgebreid overzicht is te vinden op <https://www.rijksfinancien.nl/corona-visual>.

Tabel 2 Coronamaatregelen op de EZK-begroting (bedragen x € 1 mln) ¹									
Art.	Omschrijving maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Vindplaats
1	Telecom Caribisch Nederland	3							Kamerstuk 35 420, nr. 25 , Kamerstuk 35 420, nr. 105
2	Mentale steun ondernemers	1	3						Kamerstuk 25 295, nr. 998
2	Noodloket (TOGS)	0							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 217
2	Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)	5.461	3.609	300					Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42 , Kamerstuk 35 420, nr. 81 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 214 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 226 , Kamerstuk 35 420, nr. 237 , Kamerstuk 35 420, nr. 247 , Kamerstuk 35 420, nr. 248 , Kamerstuk 35 420, nr. 270 , Kamerstuk 35 420, nr. 314 , Kamerstuk 35 420, nr. 273 , Kamerstuk 35 420, nr. 458 , Kamerstuk 35 420, nr. 462 , Kamerstuk 35 420, nr. 466 , Kamerstuk 35 420, nr. 479
2	Tegemoetkoming vaste lasten starters	13	35						Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 479
2	Omscholing naar tekortsectoren	0	40						Kamerstuk 35 420, nr. 105
2	Herstructurering winkelgebieden en binnensteden	0	9	17	20	19	26		Kamerstuk 31 757, nr. 105
2	Subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren	8	38	38	38	13	15		Kamerstuk 35 420, nr. 248
2	Tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19 (TRSEC)	79	50						Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 354
2	Subsidieregeling Evenementengarantie 2022 (SEG22)		475						Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 354
2	Aanvullende tegemoetkoming evenementen		120						Kamerstuk 35 420, nr. 454 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	Omzetzerving Limburg		24						Kamerstuk 32 698, nr. 63
2	Vaste lasten nachtsluiting (VLN)								Kamerstuk 35 420, nr. 414 , Kamerbrief Aanpassingen van het steunpakket in het vierde kwartaal
2	Voucherkredietfaciliteit/ Leningsfaciliteiten reissector	188	4						Kamerstuk 35 420, nr. 72 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 252
2	Oredits	38	103	100					Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 277
2	BMKB-Corona	1							Kamerstuk 35 420, nr. 1 , Kamerstuk 35 420, nr. 16

Art.	Omschrijving maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Vindplaats
2	Garantieregeling Klein Krediet Corona	1							Kamerstuk 35 420, nr. 31 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	Groefaciliteit								Kamerstuk 35 420, nr. 314
2	Storting in de begrotingsreserve Groefaciliteit	50							Kamerstuk 35 420, nr. 314
2	Garantie ondernemersfinanciering (GO-Corona)	0	50	50	25	25	25		Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	Storting in de begrotingsreserve GO-Corona	40							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Bijdrage RVO.nl	59	60	18	0	0	0	0	Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 248
2	FieldLab Evenementen en Fieldlab Cafés	2							Kamerstuk 25 295, nr. 1178
3	Versterken fondsvermogen Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen	150							Kamerstuk 35 420, nr. 105
3	Corona Overbruggingslening (COL)	33							Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42
3	Dutch Future Fund	0	10	7	6	2			Kamerstuk 33 009, nr. 96
3	Deep Tech Fund	0	35	25	25	25	65		Kamerstuk 33 009, nr. 96
3	Fonds Alternatieve Financiering (Dutch Alternative Credit Instrument)	0	20	10	10	10			Kamerstuk 33 009, nr. 96
4	Verlaging netbeheertarief Caribisch Nederland	8	0						Kamerstuk 35 420, nr. 25 , Kamerstuk 35 420, nr. 105
	Totaal	6.135	4.684	564	123	93	131	0	

1 De aanvullende middelen voor EU-cofinanciering zijn niet in deze tabel opgenomen, aangezien deze maar ten dele corona-gerelateerd zijn. Bedragen onder de € 0,5 mln zijn in het overzicht rekenkundig afgerond naar nul.

Toelichting op coronamaatregelen

Telecom Caribisch Nederland

De coronamaatregel is met ingang van 1 januari 2022 omgezet in een structurele subsidie. De subsidie vanuit artikel 1 van de EZK-begroting heeft te maken met de Rijkstaak om de Telecom/Internetaansluiting betaalbaar te maken en te houden. De subsidie betreft 25 USD per aansluiting per maand voor Bonaire en 35 USD voor Eustatius en Saba en is structureel.

Mentale steun ondernemers

In het kader van het Programma Mentale steun ondernemers is het Programma Emotie en Perspectief opgezet binnen het door EZK beschikbare gestelde budget van € 5 mln. In dit programma werken KVK, Ondernemersklankbord (OKB) en VNO-NCW/MKB-NL samen om mentale steun aan ondernemers in zwaar weer te geven. Dit gebeurt door middel van klankbordtrajecten voor ondernemers, trainingen van adviseurs, brancheaanpak, ontwikkeling van tools zoals de Toekomstcheck. De looptijd is verlengd tot 31 december 2022.

Noodloket (TOGS)

De TOGS, voorheen noodloket genoemd, is een belastingvrije gift van € 4.000 voor ondernemers die een dominant effect zien op hun bedrijfsvoering door het wegblijven van de consument als gevolg van de kabinetsmaatregelen in verband met COVID-19.

Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)

De TVL bood bedrijven in sectoren die hard geraakt zijn door de overheidsmaatregelen ter bestrijding van het coronavirus een tegemoetkoming voor de vaste lasten. De TVL heeft gelopen van 1 juni 2020 tot en met 31 maart 2022. De reguliere openstellingen zijn hiermee gestopt. In 2023 is nog circa € 300 mln nodig voor betalingen in verband met vaststelling van de subsidie, en voor bezwaar en beroep.

Tegemoetkoming vaste lasten starters

Een separate regeling voor bedrijven die tijdens de coronacrisis zijn gestart, biedt een tegemoetkoming voor de vaste lasten in het vierde kwartaal van 2021 en het eerste kwartaal van 2022.

Omscholing naar tekortsectoren

In 2022 is € 40 mln (incl. uitvoeringskosten) beschikbaar voor de subsidie-regeling Omscholing naar kansrijke beroepen in de ICT en techniek. Hiermee kunnen werknemers met een subsidiebedrag van maximaal € 3.750 per stuk worden omgeschoold, zijnde 50% van de verwachte kosten van een omscholingstraject van € 7.500 per individu. De werkgever draagt zelf zorg voor de overige 50% (d.w.z. uit eigen middelen, sectorale opleidings- en ontwikkelingsfondsen of andere samenwerkingsverbanden).

Herstructurering winkelgebieden en binnensteden

Het kabinet investeert de komende jaren € 100 mln in het realiseren van toekomstbestendige winkelgebieden en in vitale binnensteden. Deze aanpak herstructurering van winkelgebieden in binnensteden en kernen start in de zomer van 2021. De uitgaven zullen verspreid over enkele jaren plaatsvinden.

Subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren

Met deze regeling, die is opengesteld op 17 mei 2021, wordt beoogd de teruggang in R&D-investeringen in de Nederlandse automotieve, luchtvaart en maritieme industrie, die het gevolg is van de coronacrisis, te mitigeren door het stimuleren van R&D-projecten. Tevens wordt hiermee een bijdrage geleverd aan de transitie op het gebied van duurzaamheid en digitalisering. Consortia van MKB, grootbedrijf en/of kennisinstellingen kunnen gezamenlijk projectvoorstellen indienen. Het budget bedraagt € 150 mln.

Tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19 (TRSEC)

Aanvullende tegemoetkoming evenementen (ATE)

Met de TRSEC, die in de Kamerbrief van 21 januari 2021 (Kamerstuk [35 420, nr. 217](#)) is aangekondigd, staat het Rijk garant voor de gemaakte kosten wanneer een evenement door coronabeperkingen van de Rijksoverheid niet door kan gaan. De ATE is voor bedrijven die door bepaalde voorwaarden niet in aanmerking kwamen voor de TRSEC.

Subsidieregeling Evenementengarantie 2022 (SEG22)

De regelingen ATE en TRSEC zijn in 2022 samengevoegd tot de Subsidie-regeling Evenementengarantie 2022 (SEG22). De SEG22 is de garantieregeling voor de evenementensector in 2022 en loopt van 1 januari tot en met 30 september 2022.

Omzetsderving Limburg

Dit betreft een specifieke uitkering aan de provincie Limburg ten behoeve van bedrijven die omzetsderving hebben geleden ten gevolge van de waterschade tijdens de overstroming in juli 2021.

Voucherkredietfaciliteit/Leningsfaciliteiten reissector

Dit betreft een faciliteit van € 400 mln voor Stichting Garantiefonds Reisgelden (SGR) voor liquiditeitsleningen (voucherkredieten) aan reisorganisaties die onvoldoende middelen hebben om vouchers terug te betalen aan consumenten. Daarnaast is in 2020 een budget van € 160 mln beschikbaar gesteld voor leningsfaciliteiten aan garantiefondsen voor de reissector. Hiervan is een leningsfaciliteit van € 150 mln beschikbaar gesteld aan SGR, waarmee SGR consumenten schadeloos kan stellen bij faillissement van aangesloten reisorganisaties. Voor kleinere garantiefondsen VZR Garant en het Garantiefonds voor Gespecialiseerde Touroperators (GGTO) is een leningsfaciliteit beschikbaar gesteld voor respectievelijk € 2,5 mln en € 4 mln.

Qredits

Qredits heeft in 2020 een achtergestelde lening van € 25 mln ontvangen voor het verstrekken van Corona-overbruggingskredieten. Deze lening is in 2021 verhoogd met 30 mln. Daarnaast is in 2021 € 40 mln in de vorm van een lening aan Qredits beschikbaar gesteld voor overbruggingskredieten aan starters. Qredits heeft met deze leningen tot 30 juni 2022 Corona-overbruggingskredieten verstrekt aan ondernemers. Daarnaast wordt in de jaren 2021-2023 in totaal € 200 mln aan Qredits ter beschikking gesteld in het kader van het TOA-krediet gericht op ondernemers die met gebruikmaking van de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA) hun mkb-bedrijf willen doorstarten.

BMKB-Corona

Het kabinet heeft een tijdelijke faciliteit onder de BMKB opengesteld voor door de Coronacrisis getroffen mkb-bedrijven om liquiditeitsproblemen op te vangen. Hierbij staat de overheid voor per saldo 67,5% borg op krediet aan in de kern gezonde mkb-bedrijven. De BMKB-Corona heeft in 2022 gebruik gemaakt van het garantiebudget van de reguliere BMKB (€ 765 mln). De BMKB-Corona was opengesteld tot 1 juli 2022. Voor eventuele verliesdeclaraties in 2022 en de komende jaren als gevolg van faillissementen is een risicovoorziening beschikbaar (zie de toelichting op de risicovoorzieningen in beleidsartikel 2 van de EZK-begroting).

Garantieregeling Klein Krediet Corona (KKC)

Om getroffen ondernemers te helpen die geen kredietrelatie hebben met een bank of maar een kleine kredietbehoefte hebben, is de garantieregeling KKC gestart voor kredieten tot € 50.000, met een looptijd van 5 jaar, 95% garantie en een premie van 2%. De KKC is in 2022 opengesteld voor € 100 mln. Ter afdekking van eventuele verliesdeclaraties in 2022 en volgende jaren als gevolg van faillissementen is een risicovoorziening beschikbaar (zie de toelichting op de risicovoorzieningen in beleidsartikel 2 van de EZK-begroting).

Groeifaciliteit

In het kader van een initiatief van de banken voor een Dutch Post-Covid Growth Fund, waarvoor de Groeifaciliteit zal worden ingezet, is een kasbuffer beschikbaar gesteld van € 50 mln. De Groeifaciliteit richt zich op buffervermogen – zoals aandelenkapitaal van participatiemaatschappijen en achtergestelde leningen door banken – en is vooral gericht op de groei- en expansiefase van een bedrijf of voor opvolging/overnames. Achtergestelde leningen en aandelenkapitaal verstrekt door participatiemaatschappijen en banken vallen tot maximaal € 25 mln per

financier onder de garantieregeling. In totaal kan er voor € 50 mln per bedrijf onder garantie worden gebracht. De garantie van de overheid bedraagt 50%.

Storting in de begrotingsreserve Groeifaciliteit

In 2021 is circa € 50 mln afgestort in de begrotingsreserve Groeifaciliteit, ter afdekking van eventuele toekomstige schades als gevolg van faillissementen.

Garantie ondernemingsfinanciering (GO-Corona)

Het kabinet heeft tijdelijk een corona-module voor garantie op bankleningen aan de GO opengesteld (GO-Corona), met 80% garantie voor grootbedrijf en 90% voor mkb-ondernemingen. Het totale garantiplafond voor de GO (incl. de GO-Corona) is voor 2022 gesteld op € 300 mln. Ter afdekking van eventuele verliesdeclaraties in 2022 en volgende jaren als gevolg van faillissementen is een risicovoorziening beschikbaar en is voor de komende jaren een kasbuffer op de begroting beschikbaar (zie ook de toelichting op de risicovoorzieningen in beleidsartikel 2 van de EZK-begroting).

Storting in de begrotingsreserve GO-Corona

In 2021 is ca. € 40 mln afgestort in de begrotingsreserve Garantie Ondernemingsfinanciering, ter afdekking van eventuele toekomstige schades op de coronamodule van de GO als gevolg van faillissementen. Bij de Voorjaarsnota 2022 is er € 35 mln aan de begrotingsreserve GO-Corona onttrokken.

Bijdrage RVO.nl

Dit betreft de uitvoeringskosten van RVO.nl voor de uitvoering van de coronamaatregelen.

FieldLab Evenementen en Fieldlab Café's

In het FieldLab Evenementen is in praktijktesten de inzet van sneltesten, testbewijzen, crowdcontrol en andere opschalingsvragen onderzocht. In het FieldLab Café's zijn inzichten vergaard over bezoekersgedrag en naleving van de maatregelen door bezoekers. Deze informatie heeft bijgedragen aan een veilige en verantwoorde heropening van café's.

Versterken fondsvermogen Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen

Het kabinet heeft in 2021 € 150 mln beschikbaar gesteld om het fondsvermogen van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) te versterken. Door het fondsvermogen van de ROM's te versterken, kunnen de ROM's ook het eigen vermogen van veelal innovatieve mkb-ondernemingen versterken. Daarmee wordt de solvabiliteitspositie van deze bedrijven verstevigd. Voorwaarde is wel dat de regio's zelf cofinanciering verschaffen.

Corona Overbruggingslening (COL)

Het kabinet heeft de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) een lening van in totaal € 300 mln verstrekt voor de uitvoering van de Corona overbruggingsleningen. De ROM's verstrekten tot en met 30 juni 2021 overbruggingskredieten tussen de € 50.000 en € 2 mln. Ondernemers die gefinancierd zijn met (extern) eigen vermogen (startups en scale-ups) en intern eigen vermogen die geen bankrelatie hebben (familiebedrijven en maakindustrie) kunnen een COL-aanvraag doen.

Dutch Future Fund

Het Dutch Future Fund (DFF) met een omvang van € 300 mln wordt uitgevoerd door het EIF in samenwerking met Invest-NL. Het fonds investeert in andere risicokapitaalfondsen zodat via die investeringsfondsen de beschikbare hoeveelheid kapitaal voor Nederlandse innovatieve groei-bedrijven wordt vergroot. EZK heeft € 25 mln voor dit fonds beschikbaar gesteld.

Deep Tech Fund

Het Deep Tech Fonds betreft een fonds dat investeringen in bedrijven met innovatieve complexe technologie mogelijk maakt. Voor innovatieve ondernemingen die zowel kennis- als kapitaalintensief zijn, is het vaak moeilijk om financiering te vinden. Vaak gaat het om nieuwe technologieën die zich nog niet bewezen hebben en waar relatief grote risico's aan kleven. Het fonds is uitgewerkt als co-investeringsfonds en als separaat fonds ondergebracht bij Invest-NL. De omvang van het fonds bedraagt € 250 mln, waarvan € 175 mln door de EZK is ingebracht en € 75 mln door Invest-NL.

Fonds Alternatieve Financiering (Dutch Alternative Credit Instrument)

Samen met Invest-NL en het EIF is een fonds opgericht voor de funding van alternatieve financiers. De fondsomvang bedraagt € 200 mln, waarvan € 50 mln door EZK wordt ingebracht. Met het fonds kan het aanbod van funding voor alternatieve financiers worden vergroot. Hierdoor verkrijgen alternatieve financiers meer slagkracht om leningen te verstrekken aan ondernemers en kunnen zij een aantrekkelijk alternatief bieden voor bancaire financiering. Zo draagt het fonds bij aan een divers financieringslandschap.

Verlaging netbeheer Caribisch Nederland

Als specifieke maatregel voor de bewoners van de eilanden Bonaire, Saba en Sint-Eustatius is aan de energiebedrijven van deze eilanden subsidie verstrekt, zodat de netbeheertarieven in 2020 en 2021 op € 0 gesteld konden worden en de bewoners dus minder geld kwijt zijn aan hun energierekening.

Tabel 3 Ontvangsten coronamaatregelen op de EZK-begroting (bedragen x € 1 mln)¹

Art.	Omschrijving maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Vindplaats
2	Noodloket (TOGS)	1							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 217
2	Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)	155	115	200					Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42 , Kamerstuk 35 420, nr. 81 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 214 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 226 , Kamerstuk 35 420, nr. 237 , Kamerstuk 35 420, nr. 247 , Kamerstuk 35 420, nr. 248 , Kamerstuk 35 420, nr. 270 , Kamerstuk 35 420, nr. 314 , Kamerstuk 35 420, nr. 273 , Kamerstuk 35 420, nr. 458 , Kamerstuk 35 420, nr. 462 , Kamerstuk 35 420, nr. 466 , Kamerstuk 35 420, nr. 479
2	Tegemoetkoming vaste lasten starters	0							Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 479
2	Voucherkredietfaciliteit/ Leningsfaciliteiten reissector (Bedrijfssteun)	1	28	43	42	40	39	6	Kamerstuk 35 420, nr. 72 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 252
2	BMKB-Corona	126							Kamerstuk 35 420, nr. 1 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Onttrekking reserve BMKB- Corona		10						Kamerstuk 35 420, nr. 1 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Klein Krediet Corona	141							Kamerstuk 35 420, nr. 31 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	Onttrekking begrotingsreserve Klein Krediet Corona (KKC)		5						Kamerstuk 35 420, nr. 31 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	GO-Corona	15							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	Onttrekking begrotingsreserve GO-Corona		35						Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 462
2	Bijdrage RVO.nl	3							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 248
3	Corona Overbruggingslening (COL)	20	30	30	30	210			Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42
	Totaal	462	223	273	72	250	39	6	

¹ Bedragen onder de € 0,5 mln zijn in het overzicht rekenkundig afgerond naar nul.

Toelichting ontvangsten

Noodloket (TOGS)

In 2021 is voor de TOGS € 1,0 mln terugontvangen, in verband met onder meer gecorrigeerde overboekingen en terugvorderingen.

Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)

De ontvangsten houden met name verband met terugvorderingen in geval de omzetsderving lager is dan door de aanvrager geraamd en in geval van geconstateerd misbruik.

Tegemoetkoming vaste lasten starters

Eventuele ontvangsten houden met name verband met terugvorderingen in geval de omzetzijning lager is dan door de aanvrager geraamd en in geval van geconstateerd misbruik.

Voucherkredietfaciliteit/Leningsfaciliteiten reissector

Dit betreft de geraamde ontvangsten in het kader van de leningfaciliteit aan SGR en de kleine garantiefondsen en de voucherkredietfaciliteit. De daadwerkelijke ontvangsten hangen af van de uiteindelijke benutting van deze faciliteiten. Op basis van deze benutting zal de raming van de ontvangsten worden geactualiseerd.

BMKB-Corona

Er is in 2021 een bedrag van € 1,2 mln aan afsluitprovisie ontvangen voor BMKB-Corona aanvragen. Ook is er in 2021 € 125 mln aan de begrotingsreserve BMKB-Corona onttrokken.

Onttrekking reserve BMKB-Corona

Naar aanleiding van een herijking van de kasbuffer voor de garantieregeling BMKB-Corona als gevolg van de lager dan geraamde benutting is er in de 1e suppletoire begroting 2022 € 10 mln onttrokken aan de begrotingsreserve KKC.

Klein Krediet Corona (KKC)

Naar aanleiding van een herijking van de kasbuffer voor de garantieregeling KKC als gevolg van de lager dan geraamde benutting is er in 2021 € 140 mln onttrokken aan de begrotingsreserve KKC. Hiernaast hebben er ook provisieontvangsten plaatsgevonden bij de KKC.

Onttrekking begrotingsreserve Klein Krediet Corona (KKC)

Naar aanleiding van een herijking van de kasbuffer voor de garantieregeling KKC als gevolg van de lager dan geraamde benutting is er in de 1e suppletoire begroting 2022 € 5 mln onttrokken aan de begrotingsreserve KKC.

GO-Corona

Er is 2020 een bedrag van € 15 mln aan provisie ontvangen voor GO-Corona aanvragen.

Begrotingsreserve GO-Corona

Naar aanleiding van een herijking van de kasbuffer voor de garantieregeling GO-Corona als gevolg van de lager dan geraamde benutting is er in de 1e suppletoire begroting 2022 € 35 mln onttrokken aan de begrotingsreserve GO-Corona.

Bijdrage RVO.nl

Dit betreft een terugbetaling door RVO aan het kerndepartement omdat de kosten van uitvoering van de coronamaatregelen lager zijn geweest dan geraamd.

Corona Overbruggingslening (COL)

Dit betreft de geraamde ontvangsten in het kader van de Corona Overbruggingsleningen die door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen zijn verstrekt. De daadwerkelijke ontvangsten hangen af van de terugbetalingen, in 2021 waren de terugbetalingen € 20 mln.

Belangrijkste beleidsmatige mutaties

Totaaloverzicht belangrijkste beleidsmatige mutaties t.o.v. vorig jaar

In deze paragraaf wordt op hoofdlijnen inzicht gegeven van de belangrijkste mutaties die zijn opgetreden tussen de begroting 2022 (incl. amendementen en Nota's van Wijziging) en de begroting 2023.

Tabel 4 Belangrijkste beleidsmatige uitgavenmutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)							
	Art.	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022 (inclusief NvW en amendementen)		9.836.617	8.007.318	7.692.593	6.952.135	6.717.158	
Belangrijkste mutaties							
NGF-projecten EZK	1, 2 en 4	52.065	579.217	370.442	276.642	138.902	
Tegemoetkoming vaste lasten	2	1.563.000	300.000				
Diverse mutaties coronasteun	2	731.000	17.700				
Brexit Adjustment reserve	2	187.800	62.200				
Dekking generale problematiek	4	- 500.000					
SDE++	4	532.000				119.000	
Kasschuif binnen SDE+-budget	4	67.792	- 262.656	- 188.676	50.081	149.953	
Waterstof transport	4	840	234.160	100.000	100.000	100.000	
Vulmaatregelen gasopslagen	4		625.000				
Lening EBN voor vullen Bergermeer	4	2.300.000					
Klimaatfonds: Wind op Zee	4		64.700	67.800	67.400	16.400	
Klimaatfonds: ISDE regeling	4		100.000				
Klimaatfonds: IPCEI waterstof	4		145.000	290.000	625.000	395.000	
Klimaatfonds: Maatschappelijke investeringssubsidie Warmtenetten	4		130.000	70.000			
Uitvoeringskosten klimaat medeoverheden	4		282.500	482.500	702.500	772.500	
Herverkaveling Groningen	5	1.520.608	831.919	778.271	760.737	758.580	
Raming schade en versterken	5	- 339.708	190.488	315.379	255.141	119.836	
Vergoeding Norg akkoord	5	8.530.500	2.613.600	943.800			
Uitwerking Bestuurlijke afspraken	5	68.250	189.975	151.185	72.480	10.000	
Kapitaalinjectie EBN	5	0	- 397.264	- 387.880	- 317.930	- 317.530	
Duurzaam herstel	5	10.000	125.000	125.000	90.000	0	
Nationaal Groeifonds	6		1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	
Apparaatmiddelen NCG	40	132.380	133.227	127.208	113.348	101.905	
Overige mutaties		498.610	409.803	259.375	219.816	154.335	
Stand ontwerpbegroting 2023		25.191.754	15.954.520	13.799.160	12.552.212	11.828.915	11.228.882

Toelichting

NGF-projecten EZK

Bij de 1^e suppletore begroting 2022 vonden mutaties plaats voor vijf NGF-projecten. Voor de projecten *QuantumDeltaNL* en *RegMedXB* werden voorwaardelijke toekenningen omgezet in een definitieve toekenning. De reservering voor project *Health-RI* werd gedeeltelijk omgezet in een definitieve toekenning. Tot slot leverde de tweede ronde van het NGF nieuwe definitieve toekenningen op voor de projecten *Groenvermogen II* en *Oncode-PACT*. De bijbehorende budgetten zijn meerjarig overgeheveld van het Nationaal Groeifonds naar de EZK-begroting.

In deze ontwerpbegroting zijn daarnaast nog omzettingen verwerkt voor drie NGF-projecten uit de tweede ronde: voor de EZK-projecten *Circulaire Plastics* (voorheen *Duurzame MaterialenNL*), *NXTGEN HIGHTECH* en *Nieuwe Warmte Nu!* werden voorwaardelijke toekenningen omgezet in definitieve toekenningen. De bijbehorende budgetten zijn meerjarig overgeheveld van het Nationaal Groeifonds naar de EZK-begroting.

Tegemoetkoming vaste lasten

Het budget voor de Tegemoetkoming vaste lasten (TVL) is in 2022 per saldo met € 1,6 mld verhoogd in verband met nieuwe openstellingen van de TVL in 2022. In 2023 is het budget met € 0,3 mld verhoogd ten behoeve van vaststellingen van TVL-subsidie en nabetalingen in verband met bezwaar en beroep.

Diverse mutaties coronasteun

In 2022 is het budget voor diverse steunmaatregelen in verband met de coronacrisis (naast de TVL) verhoogd met € 731 mln. Dit betreft € 645 mln voor garantieregelingen voor de evenementensector (TRSEC en ATE), € 59 mln voor uitvoeringskosten van RVO, € 23 mln voor Qredits en € 4 mln voor bedrijfssteun in de reissector. In 2023 is € 17,7 mln beschikbaar gesteld voor uitvoeringskosten van RVO.

Brexit Adjustment reserve

De EU heeft geld beschikbaar gesteld om organisaties die op een negatieve manier geraakt zijn door Brexit te ondersteunen. Dit budget betreft het deel van de Brexit Adjustment Reserve dat bestemd is voor de bedrijfslevenregeling. Hiervoor is in 2022 (€ 188 mln) en 2023 (€ 62 mln) budget beschikbaar.

Dekking generale problematiek

Door het intrekken van de productiebeperking bij kolencentrales ontstaat er ruimte binnen de SDE+(+). Binnen deze ruimte wordt € 500 mln ingezet ter dekking van de generale problematiek van de rijksbegroting.

SDE++

Aan het SDE++-budget 2022 is vanuit de reserve duurzame energie en klimaattransitie € 532 mln toegevoegd, met name ter financiering van de kolenmaatregelen in 2022. Deze € 532 mln maakt deel uit van de totale onttrekking en toevoeging aan het SDE++-budget van € 1.572 mln waartoe het nieuwe kabinet heeft besloten (Startnota kabinet Rutte-IV, pag. 46). De overige € 1.040 mln is toegevoegd aan het SDE++-budget in de jaren 2026 en verder.

Kasschuif binnen SDE+-budget

Als gevolg van de gestegen energieprijzen is de verwachte uitputting van het SDE+- budget in de jaren 2023 en 2024 lager dan oorspronkelijk geraamd. Het overschot wordt voor een klein deel naar 2022 geschoven ter financiering van de kolenmaatregelen en voor het grootste deel naar de jaren 2025 en verder ter dekking van de verwachte tekorten in die jaren.

Waterstof transport

In 2022 is meerjarig budget overgeheveld van de Aanvullende Post bij het Ministerie van Financiën naar de begroting van het Ministerie van EZK voor investeringen in transport van waterstof (de «waterstof-backbone»).

Vulmaatregelen gasopslagen

In de 6^e incidentele suppletoire begroting (ISB) heeft de Tweede Kamer goedkeuring gegeven voor het aangaan van verplichtingen en doen van uitgaven voor de Vulmaatregel gasopslag, zoals voorgesteld in de Kamerbrief Onafhankelijkheid van Russische olie, kolen en gas met behoud leveringszekerheid van 22 april 2022 (Kamerstuk [29 023, nr. 302](#)).

Lening EBN voor vullen Bergermeer

Voor het gas waarmee gasopslag Bergermeer verder gevuld wordt, ontvangt het staatsbedrijf in 2022 een lening ter hoogte van € 2,3 mld

Klimaatfonds: Wind op zee

Om een verantwoorde inpassing van de windparken en de bijbehorende infrastructuur van het net op zee mogelijk te maken, heeft het kabinet bij het aanwijzen van de nieuwe windenergiegebieden in het Programma Noordzee 2022-2027 besloten tot een maatregelenpakket en daarvoor in totaal € 1,69 mld gereserveerd uit het Klimaatfonds. Hiervan is € 260 mln toegevoegd aan de EZK-begroting in de jaren 2023 tot en met 2030.

Klimaatfonds: ISDE-regeling

Om een extra impuls te geven aan isolatiemaatregelen in de gebouwde omgeving, wordt vanuit het Klimaatfonds € 100 mln toegevoegd aan het ISDE-budget 2023.

Klimaatfonds: IPCEI Waterstof

Met de 7^e incidentele suppletoire begroting (ISB) is voor de jaren 2023 tot en met 2027 in totaal € 1.385 mln vanuit het Klimaatfonds toegevoegd aan de EZK-begroting ten behoeve van de 2^e en 3^e golf van IPCEI-projecten (Important Projects of Common European Interest). Voor de 4^e golf van IPCEI-projecten wordt additioneel € 199 mln vanuit het Klimaatfonds toegevoegd.

Klimaatfonds: Maatschappelijke Investeringssubsidie Warmtenetten

Vanuit het Klimaatfonds wordt € 200 mln beschikbaar gesteld voor de Maatschappelijke Investeringssubsidie Warmtenetten (MIW), waarmee het Ministerie van EZK beoogt de aanleg van warmtenetten in de gebouwde omgeving te stimuleren.

Uitvoeringskosten klimaat medeoverheden

Om gemeenten en provincies in staat te stellen de komende jaren extra arbeidskrachten aan te trekken om het Nederlandse klimaat- en energiebeleid uit te kunnen voeren, is in het coalitieakkoord in totaal € 5,6 mld uitgetrokken voor de jaren 2023 tot en met 2030.

Herverkaveling Groningen

Bij het aantreden van het kabinet is besloten om de uitgaven en ontvangsten voor de schadeafhandeling en versterkingsoperatie in Groningen onder te brengen op één begroting. De middelen die voor de versterkingsoperatie op de BZK-begroting stonden zijn overgeheveld naar EZK.

Raming schade en versterken

De ramingen voor schade en versterken zijn in het voorjaar van 2022 geactualiseerd. De mutaties die daaruit voortvloeien zijn bij Voorjaarsnota 2022 verwerkt.

Vergoeding Norg akkoord

Conform de afspraken in het Norg akkoord betaalt de Staat een vergoeding aan NAM. De berekeningswijze van de vergoeding is vastgesteld in arbitrage, de hoogte van de vergoeding is afhankelijk van de gasprijs. Over de vergoeding moet btw worden betaald (Kamerstuk [33 529, nr. 997](#)).

Uitwerking bestuurlijke afspraken

In het kader van de bestuurlijke afspraken uit 2020 waren middelen gereserveerd op de Aanvullende Post van het ministerie van Financiën. De middelen die nog op de Aanvullende Post resteerden zijn bij Voorjaarsnota overgeheveld naar de EZK-begroting.

Kapitaalinjectie EBN

De geraamde kapitaalinjectie van EBN is bij Voorjaarsnota geactualiseerd naar aanleiding van de aangepaste ramingen voor schade en versterken. Daarnaast is in de actualisatie rekening gehouden met de ruimte die EBN heeft om deze kosten uit het lopende resultaat te dekken, als gevolg van de huidige marktomstandigheden.

Duurzaam herstel

Duurzaam schadeherstel van fundamenteen zal deel gaan uitmaken van de versterkings- en hersteloperatie (Kamerstuk [33 529, nr. 948](#)). Met de inwerkingtreding van de Tijdelijke wet Groningen (onderdeel versterken) krijgt het IMG de wettelijke bevoegdheid om deze schade duurzaam te herstellen.

Nationaal Groeifonds

Voor het Nationaal Groeifonds is in 2023 een budget van € 1,6 mld opgenomen, voor de periode 2024-2026 € 2,6 mld per jaar en tot slot 2,5 mld voor 2027. Het Nationaal Groeifonds wordt 'gevoed' vanuit artikel 6 van de EZK-begroting. Deze kasbudgetten zijn ten eerste bestemd voor de geraamde uitgaven voor de Subsidieregeling Nationaal Groeifonds (de 'subsidieroute') en ten tweede voor de geraamde uitgaven voor voorwaardelijke toekenningen via de departementale route.

Apparaatsmiddelen NCG

Vanuit BZK is er in 2022 € 110,4 mln toegevoegd aan de apparaatsmiddelen in het kader van de herverkaveling van de Nationaal Coördinator Groningen. Daarnaast is er in 2022 € 22 mln toegevoegd aan de middelen in het kader van de bijstelling van de uitgavenraming voor de uitvoeringskosten van de versterkingsoperatie Groningen.

Tabel 5 Belangrijkste beleidsmatige ontvangstenmutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)

	Art.	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022 (inclusief NvW en amendementen)		5.559.237	5.188.422	5.086.416	4.946.357	4.339.455	
Belangrijkste mutaties							
Tegemoetkoming Vaste Lasten	2	- 350.000	200.000				
Brexit Adjustment Reserve	2	485.000	215.000		186.000		
Onttrekking reserve Duurzame Energie	4	1.572.000					
Opbrengst heffing ODE	4	214.000	- 2.613.300	- 3.057.000	- 3.198.000	- 2.983.000	
ETS-ontvangsten	4	400.000	540.000	430.000	370.000	1.110.000	
Heffing leveringszekerheid	4			157.750	158.500	158.500	
Terugbetaling lening EBN Bergermeer	4		2.300.000				
Herverkaveling Groningen	5	490.000	661.000	661.000	661.000	661.000	
Dividenduitkering EBN	5	2.586.000	5.074.500	3.285.500	1.264.000	450.000	
Mijnbouwwet	5	3.670.000	5.361.000	1.804.000	202.000	-	
Raming schade en versterken	5	- 78.221	80.094	291.446	276.040	163.685	
Eindejaarsmarge Groningen	5	1.160.096					
Apparaatmiddelen NCG	40	130.875	112.254	108.298	102.698	94.033	
Overige mutaties		85.726	- 54.045	- 53.025	- 53.023	- 57.831	
Stand ontwerpbegroting 2023		15.924.713	17.064.925	8.714.385	4.915.572	3.935.842	3.775.902

Toelichting

Tegemoetkoming Vaste Lasten

De ontvangsten voor de TVL houden met name verband met terugvoorderingen in geval de omzetzijde lager is dan door de aanvrager geraamd en in geval van geconstateerd misbruik. De mutaties in 2022 en 2023 hangen samen met de actualisatie van ramingen.

Brexit Adjustment Reserve

De EU heeft geld beschikbaar gesteld om organisaties die op een negatieve manier geraakt zijn door Brexit te ondersteunen. Het betreft in totaal € 886 mln waarvan € 485 mln in 2022. EZK is als Management Autoriteit verantwoordelijk voor het beheer en financiële verantwoording van de regeling aan de EU en ontvangt daardoor het volledige budget. Voor de bedrijfslevenregeling van de BAR die EZK uitvoert is in 2022 (€ 188 mln) en 2023 (€ 62 mln) budget beschikbaar. De overige onderdelen vallen onder de ministeries LNV en Financiën.

Onttrekking begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie

Aan de begrotingsreserve is op basis van wat in de Startnota van het nieuwe kabinet is afgesproken bij Voorjaarsnota 2022 € 1.572 mln extra onttrokken, deels om de tekorten op de uitfinanciering van de lopende SDE+(+)-subsidies vanaf 2026 te dekken en deels om middelen te reserveren voor de (op dat moment voorgenomen) productiebeperking in kolencentrales, als onderdeel van het Urgenda-maatregelenpakket.

Opbrengst heffing ODE

In recente jaren zijn de ODE-ontvangsten hoger uitgevallen dan oorspronkelijk begroot. Dit komt doordat de verhoging van de belastingvermindering alleen ten laste van de Energiebelasting (EB) is gebracht en niet (ook) ten laste van de ODE. Daarom zijn de huidige (netto) ontvangsten in 2022 met € 214 mln opgehoogd naar de daadwerkelijk verwachte (bruto) ontvangsten. Omdat het kabinet besloten heeft de ODE met ingang van 2023 af te schaffen

en te incorporeren in de OB, zijn de ODE-ontvangstreeksen vanaf 2023 verlaagd naar de ontvangsten die nog op basis van de aanslagen over 2022 verwacht worden.

ETS-ontvangsten

Door de gestegen prijzen voor emissierechten wordt de raming van de ETS-ontvangsten verhoogd.

Heffing leveringszekerheid

Gegeven het open en grensoverschrijdende karakter van de Europese gasmarkt dragen de Nederlandse gasopslagen en het vullen ervan bij aan de leveringszekerheid van de gehele Europese Unie en met name de ons omringende landen. Uitgangspunt is dat de kosten die met hiervoor genoemde maatregelen gemoeid zijn via een heffing worden gedragen door zowel de gebruikers in Nederland als daarbuiten: een heffing op het gebruik van het gastransportnet. Met de 6^e en 8^e ISB is daarom een aparte ontvangstenreeks hiervoor aan de EZK-begroting toegevoegd.

Terugbetaling lening EBN Bergermeer

EBN betaalt de in 2022 ontvangen lening van € 2,3 mld voor het verder vullen van de gasopslag in Bergermeer in 2023 in zijn geheel terug.

Herverkaveling Groningen

Bij het aantreden van het kabinet is besloten om de uitgaven en ontvangsten voor de schadeafhandeling en versterkingsoperatie in Groningen onder te brengen op één begroting. De middelen die voor de versterkingsoperatie op de BZK-begroting stonden zijn overgeheveld naar EZK. De uitgaven die in rekening worden gebracht bij NAM leiden tot ontvangsten op de EZK-begroting.

Dividenduitkering EBN

Als gevolg van de hoge gasprijzen verwacht EBN een hoger positief resultaat en daarmee een hogere dividenduitkering. Ook de vergoeding uit het Norg akkoord leidt tot een hogere dividenduitkering van EBN.

Mijnbouwwet

Als gevolg van de hoge gasprijzen en vanwege de vergoeding uit het Norg akkoord zijn er extra opbrengsten onder de Mijnbouwwet. Door verhoging van de cijns in 2023 en 2024 kunnen extra ontvangsten ter hoogte van € 2.787 mln worden gerealiseerd, verspreid over de jaren 2023 tot en met 2025.

Raming schade en versterken

De ramingen voor schade en versterken zijn in het voorjaar 2022 geactualiseerd. De mutaties die daaruit voortvloeien zijn bij Voorjaarsnota verwerkt. Omdat de uitgaven bij NAM in rekening worden gebracht, leidt de actualisatie ook tot aanpassing van de geraamde ontvangsten.

Eindejaarsmarge Groningen

Een deel van de ontvangsten van de NAM die samenhangen met de uitgaven van het IMG en de NCG zijn in 2021 uitgesteld. De ontvangsten die worden verwacht in 2022 worden nu geboekt op de EZK-begroting. Hiermee vult EZK de negatieve eindejaarsmarge van vorig jaar in.

Apparaatsmiddelen NCG

Vanuit BZK is er in 2022 € 70 mln en vanaf 2023 € 90 mln toegevoegd aan de apparaatsmiddelen in het kader van de herverkaveling van de Nationaal Coördinator Groningen. Daarnaast is er in 2022 € 60,9 mln (2023 € 22,2 mln, 2024 € 18,2 mln, 2025 € 12,7 mln en 2026 € 4,0 mln) toegevoegd aan de middelen in het kader van de bijstelling van de ontvangstenraming voor de uitvoeringskosten van de versterkingsoperatie Groningen.

Openbaarheidsparagraaf

Dit is de openbaarheidsparagraaf van het Ministerie van EZK en de bijbehorende dienstonderdelen. De paragraaf voort uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie, de plannen ter verbetering van de informatiehuishouding bij de ministeries en artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo).

Context

De kinderopvangtoeslagaffaire heeft veel schade berokkend en een vergrootglas gelegd op het tanende vertrouwen in de overheid. Ook het achterstallig onderhoud op het gebied van informatiehuishouding en transparantie werd hierdoor duidelijk zichtbaar. De thema's blijven om die redenen onderwerp van gesprek in de samenleving, media en politiek.

Als belangrijke stap in het herstel van het vertrouwen wordt ingezet op openbaarheid. Een goede informatiehuishouding is hierin een essentiële randvoorwaarde. We werken hieraan op basis van de Wet Open Overheid, de Beleidslijn Actieve Openbaarmaking Beslisnota's en de interdepartementale programma's Open op Orde en Werk aan Uitvoering.

Deze openbaarheidsparagraaf beschrijft op hoofdlijnen de activiteiten die in 2023 worden uitgevoerd op de thema's 1) de verbetering van de informatiehuishouding; 2) actieve openbaarmaking en 3) passieve openbaarmaking. Het geheel van deze activiteiten is erop gericht om de omslag te maken naar een meer open departement dat zo veel mogelijk transparantie biedt in het handelen, de besluitvorming en de verantwoording. Deze omslag is een lang traject, wat continu in ontwikkeling blijft.

Verbetering informatiehuishouding

De versnelde inhaalslag om de informatiehuishouding op orde te brengen is een stap in de juiste richting. Het Departementaal Actieplan Informatiehuishouding vormt het kader voor deze inhaalslag, waarin de belangrijkste doelstellingen zijn opgenomen. Relevante kaders zijn daarnaast: de I-Strategie EZK/LNV, Versnelling Digitale Agenda onder programma Werk aan uitvoering, het CIO-kader en de routekaarten voor de informatievoorziening.

In 2023 ligt de focus op de volgende activiteiten:

- **Berichtenapparchivering.** Er worden strakkere richtlijnen doorgevoerd voor het archiveren en verwijderen van berichtenapps. Hiervoor wordt een campagne opgezet binnen de organisatie.
- **E-mailarchivering.** Met de implementatie van de nieuwe richtlijn e-mailarchivering wordt een volgende stap gemaakt in het eenvoudiger ontsluiten en in context bewaren van e-mails.
- **Webarchivering.** Binnen het concern worden vervolgstappen ondernomen voor de verdere inbedding van het websitebeheer volgens de juridische eisen.
- **Nieuwe Archiefwet.** Met de nieuwe archiefwet wordt de overbrengings termijn teruggebracht van 20 naar 10 jaar voor gericht en eenduidig archiveringsbeleid.
- **Implementatie en ontwikkeling Informatiesysteem.** Eind 2022/begin 2023 zal het informatiesysteem SIRIS worden geïmplementeerd en verder worden ontwikkeld om sneller, gericht en gebruiksvriendelijker informatie te kunnen opslaan, verwerken en terugvinden.

- **Aansluiting Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI).** Binnen het concern wordt verder gewerkt aan de technische aansluiting van PLOOI voor het actief openbaar maken van informatie onder de Woo. In een later stadium geldt deze technische aansluiting ook voor de openbaarmaking van alle overheidsinformatie.
- **Intuïtieve tooling.** Er wordt extra ingezet op het gebruik van intuïtieve tooling om sneller en gebruiksvriendelijker te werken met informatie. Een prioriteit hierin is het breed implementeren van Woo-tooling.
- **Data en Algoritme.** Op verschillende plekken in de organisatie wordt in samenwerking gekeken hoe data en algoritme op een veilige en verantwoorde manier kunnen bijdragen aan betere beleidsvorming en dienstverlening.
- **Risicodossiers.** Risicodossiers zijn dossiers waarbij we op voorhand veel aandacht vanuit politiek en samenleving verwachten. Voor passieve openbaarmaking rondom deze dossiers werken we aan een aanpak, waarbij voor geselecteerde risicodossiers de basis op orde wordt gebracht. Zodat er sneller gehandeld wordt bij informatieverzoeken op deze dossiers.

Actieve openbaarmaking

Actieve openbaarmaking houdt in dat de overheid uit eigen beweging informatie openbaar maakt voor de samenleving en politiek. Dit is een thema dat in ontwikkeling is en waarbij we zo goed mogelijk willen aansluiten op de behoefte van samenleving, politiek en media.

In 2023 ligt de focus op de volgende activiteiten:

- **Beleidslijn Actieve Openbaarmaking Beslisnota's.** Vanaf september 2022 gaat een nieuwe fase in en wordt bij alle Kamerstukken een beslisnota meegestuurd aan de Eerste en Tweede Kamer. In 2023 ligt de focus op het begeleiden van medewerkers bij het schrijven van beslisnota's, het evalueren en waar nodig bijstellen van de werkwijze en instructies. Aandachtspunt blijft dat de beslisnota's ook daadwerkelijk meer inzicht bieden in het handelen van het ministerie. Hier wordt interdepartementaal actief op ingezet.
- **Actieve openbaarmaking onder de Woo.** Belangrijk onderdeel van de Woo is de actieve openbaarmaking van diverse categorieën informatie. De categorieën zijn opgenomen in de wet, waarbij per Koninklijk Besluit de fasering voor de openbaarmaking wordt beslist. Afhankelijk van de exacte fasering wordt gewerkt aan de openbaarmaking van nieuwe categorieën.
- **Fundamenteel andere aanpak openbaarmaking.** Naast de verplichtingen op openbaarmaking vanuit de Woo en de Beleidslijn Actieve Openbaarmaking Beslisnota's, verkennen we ook andere manieren van openbaarmaking. Op basis van pilots en een verkenning naar *best practices*, werken we toe naar nieuw beleid in 2023.
- **Agenda's en bestuurskosten bewindspersonen.** Van de bewindspersonen worden de wekelijkse agenda's en bestuurskosten actief openbaar gemaakt.
- **Het gesprek met media en burger.** In 2023 zetten we verder in op het gesprek met de media en burger over de informatievoorziening vanuit de overheid.

Passieve Openbaarmaking

Passieve openbaarmaking is openbaarmaking van informatie op verzoek. Dit kan een specifieke vraag naar informatie zijn via Burgercorrespondentie of een verzoek om informatie in documenten op basis van de Woo, een Woo-verzoek.

In 2023 ligt de focus op de volgende activiteiten:

- **Terugbrengen afhandeltermijnen Woo-verzoek.** Het niet halen van de afhandeltermijnen van de Woo-verzoeken is een groot aandachtspunt. Voortbouwend op de optimalisatieslag op het proces voor de afhandeling van Woo-verzoeken in 2022, wordt ook in 2023 gewerkt aan het beter en sneller afhandelen van de Woo-verzoeken. Dit gebeurt door en extra capaciteit, ondersteunende tooling, een sneller proces met duidelijke taakverdeling, meer contact met de verzoeker, meer sturing op managementniveau en het op orde brengen van de informatiehuishouding.
- **Contactpersoon Woo.** In 2022 is voor iedere organisatie binnen het concern een contactpersoon Woo georganiseerd, zoals dat verplicht is gesteld. In 2023 bouwen wij hier op voort, zodat burgers en media sneller van informatie worden voorzien.

Overkoepelende inspanningen

Naast bovenstaande activiteiten op de drie onderdelen werken we overkoepelend aan:

- **Inzet extra capaciteit.** De inspanningen op informatiehuishouding en openbaarheid vragen veel tijd en energie van medewerkers. Met een integrale aanpak op capaciteit zorgen we voor extra ondersteuning in de organisatie in samenhang met betere informatiehuishouding, optimalisatie van processen en tooling.
- **Communicatie en Begeleiding.** We zetten in op het goed informeren en begeleiden van medewerkers door gerichte communicatie, het ontwikkelen van instructies en het organiseren van trainingen en opleidingen op de verschillende onderdelen. Zo zorgen we dat elke professional in het bezit is van de juiste kennis en competenties.

Financiële toelichting

De activiteiten op het gebied van openbaarmaking en verbetering van de informatiehuishouding worden deels gefinancierd uit de POK-gelden (vanaf 2021) en Woo-gelden (vanaf 2022) en deels uit eigen middelen van het departement.

De Woo-gelden zijn reeds meerjarig toegekend. De vaststelling en toekenning van de POK-gelden voor 2023 vindt in het najaar van 2022 plaats. Er is een Planning, Monitoring & Control-cyclus ontwikkeld voor de interne allocatie van POK- en Woo-gelden richting dienstonderdelen en afzonderlijke directies binnen het kerndepartement. Onderdeel hiervan is de monitoring en verantwoording op inhoudelijke en financiële voortgang. In samenhang met de POK- en Woo-gelden worden voor 2023 door dienstonderdelen van EZK bestedingsplannen ontwikkeld voor het thema Versnelling Digitale Agenda binnen de WAU.

De activiteiten op deze thema's worden bij de ministeries EZK en LNV in samenwerking uitgevoerd door stafdirecties, beleidsdirecties, dienstonderdelen en de programma's Informatiehuishouding van de Toekomst en Programma Transparantie in Informatie.

Strategische Evaluatie Agenda

In het kader van operatie Inzicht in Kwaliteit van het kabinet wordt het gebruikelijke overzicht met een planning van beleidsdoorlichtingen omgevormd tot een Strategische Evaluatie Agenda (SEA). Richten beleidsdoorlichtingen zich primair op de doorlichting van afzonderlijke begrotingsartikelen, in de SEA staan de beleidsthema's van de missie van EZK centraal. Daarmee komt het vizier meer te liggen op de integrale en samenhangende beleidsaanpak van een beleidsthema (zoals energietransitie of innovatie) en minder op de afzonderlijke beleidsonderdelen. Met de SEA wordt tevens beoogd onderzoeken beter te laten aansluiten op de beleidscyclus en wordt meer recht gedaan aan ontwikkelingen op een beleidsveld. Op deze wijze kunnen ook leerervaringen benut worden om het beleid tussentijds bij te sturen als dat nodig blijkt. Net als voorgaande twee jaren betreft 2023 nog een leerjaar met de SEA.

Strategische Evaluatie Agenda (SEA)

De SEA is gericht op onderstaande beleidsthema's die het merendeel van de EZK-begroting afdekken. Hierbij is met name ingegaan op onderdelen waar geen recente beleidsdoorlichting of ander integraal onderzoek is ingepland/uitgevoerd en waar behoefte is aan nader inzicht. Deels gaat het om het verbeteren van methoden van onderzoek en opzetten van monitors en deels om het verkrijgen van inzicht in effecten van belangrijke beleidsmaatregelen. In bijlage 6 wordt toegelicht welke onderliggende evaluatieplanning hiermee samenhangt.

Tabel 6 Strategische Evaluatie Agenda

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotingsartikel	Vindplaats
Goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten	Synthese	2022	In 2021 heeft de beleidsdoorlichting van artikel 1 van de EZK-begroting plaatsgevonden. Deze is eind juni 2022 inclusief kabinetsreactie aan de Kamer aangeboden.	1	Kamerstuk 30 991, nr. 37
Toelichting met stand van inzicht:					
De beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten, waar digitalisering ook een belangrijk onderdeel van is, is afgerond en is eind juni 2022 inclusief kabinetsreactie aan de Tweede Kamer aangeboden. Voor enkele recente beleidsinitiatieven op het terrein van digitalisering kwam deze beleidsdoorlichting te vroeg om betrouwbare uitspraken te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Wel is waar mogelijk gereflecteerd op de stand van zaken en de manier waarop dit beleid kan worden gemonitord ten behoeve van toekomstige evaluaties.					
Goed werkende (digitale) economie en markten	Synthese	2027		1	
Toelichting met stand van inzicht:					
De beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten is in 2022 afgerond. Een belangrijk deel van het digitale economie beleid is hierin meegenomen. Een ander deel, het ICT-innovatiebeleid, was betrokken in de beleidsdoorlichting van artikel 2 en 3 van de EZK begroting in 2020. Inmiddels is een groot deel van het digitale economie beleid samengebracht op artikel 1 van de EZK begroting. In een volgende periodieke evaluatie van beleidsartikel 1 kan het beleid van de digitale economie daarom beter worden meegenomen. Het digitale economie beleid is verwoord in de hoofdlijnenbrief EZK. In 2027 kan een synthese-evaluatie plaatsvinden op basis van onderliggende evaluaties.					
Steun- en herstelbeleid Corona	Synthese	2026	Dit beleid dient ter ondersteuning en herstel van het bedrijfsleven tijdens en na Covid-19. Hierbij wordt samen opgetrokken met FIN en SZW. Ieder departement neemt de verantwoordelijkheid voor de eigen maatregelen.	2 en 3	
Toelichting met stand van inzicht:					
De overheid heeft meer dan 200 financiële steunmaatregelen getroffen om werkenden en bedrijven door de coronacrisis te helpen. Kamerstuk 35 420 , Eind 2020 verstuurden de ministers van Financiën (FIN), Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Sociale Zaken en nr. 227 en Werkgelegenheid (SZW) een Kamerbrief met daarin een eerste uitwerking van de evaluatieplanning (Kamerstuk 35 420, nr. 227). Kamerstuk 35 420 , Het gaat daarbij vooralsnog om een planning van de evaluaties van individuele steunmaatregelen, zoals de NOW, TOZO en TVL/ nr. 453 TOGS. Ook bevat de brief een overzicht van de monitoringsactiviteiten. De ministeries werken de evaluatie-aanpak verder uit met behulp van enkele onafhankelijke deskundigen vanuit de wetenschap en de planbureaus. Hiernaast heeft het CPB in 2021 een eerste analyse van macro-economische effecten opgeleverd (Kamerstuk 35 420, nr. 453) en gaat het CPB in 2022 een vervolgonderzoek uitvoeren. Vooralsnog richt dit evaluatietraject zich op de kern van de steunmaatregelen: de budgettaire meest					

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
<p>omvangrijke maatregelen op het terrein van SZW, EZK en FIN die zich primair richten op baanbehoud en het steunen van ondernemers die geraakt zijn door de coronacrisis. Hieronder wordt ingegaan op de stand van kennis, kennisbehoefte en evaluatieplanning van de belangrijkste maatregelen die door EZK zijn opgesteld. Vanwege de aard van diverse EZK-coronamodules (o.a. leningen en garanties met een langere looptijd) zijn enkele evaluaties ten opzichte van de brief van december 2020 later ingepland. Hiervoor vindt tussentijdse monitoring plaats via de algemene monitor Coronamaatregelen. De evaluaties zijn ingedeeld bij het thema Steun- en herstelbeleid Corona.</p>					
Ondernemerschap	Synthese	2025		2	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Daarnaast heeft ook een meta-evaluatie van het kapitaalmarktinstrumentarium plaatsgevonden. De conclusie daarbij is dat het deel van de beleidsmix dat de toegang tot kapitaalmarktfinanciering beoogt te vergroten (met garanties en kredietenfaciliteiten) er in slaagt additionaliteit bij de ondersteunde bedrijven te realiseren. Bedrijven verwerven op de kapitaalmarkt additionele financiering voor hun bedrijfsactiviteiten, die zonder overheidssteuning niet verworven zouden zijn. Op het terrein van de fiscale ondernemerschapsbevordering is relatief weinig bekend over de additionaliteit. Dialogic stelde eerder vast dat additionaliteit niet aannemelijk lijkt op het terrein van fiscale ondernemerschapsstimulering, in de zin dat het niet bijdraagt aan meer innovatie en ondernemersgroei. Deze instrumenten richten zich echter niet louter op innovatiebevordering, maar zijn ook bedoeld om ondernemerschap in algemene zin te bevorderen. De evaluatieplanning is er op gericht om in 2025 een nieuw synthese onderzoek te doen naar de thema's op het gebied van ondernemerschap.</p>					
Innovatiebeleid	Synthese	2025		2 en 3	Kamerstuk 32 359 , nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Innovatie is van groot belang voor het welzijn en de welvaart van alle Nederlanders. Het beeld dat uit de evaluaties naar voren komt over de beleidsmix van het bedrijvenbeleid bevestigt in grote lijnen het beeld dat ook al de voorgaande beleidsdoorlichting naar voren is gekomen. Van instrumenten die zich direct richten op R&D- en innovatiebevordering (Innovatiekrediet, WBSO, Innovatiebox, MIT en SBIR) is het aannemelijk dat de interventies doeltreffend zijn. Vooral voor de fiscale innovatiestimulering (WBSO) en ook voor de Innovatiekredieten zijn substantiële additionele effecten van het beleid vastgesteld. Ook van de innovatiemaatregelen die zich richten op kennisoverdracht tussen onderzoeksinstituten en bedrijven en op publiek-private onderzoekssamenwerking (PPS, zoals de TKI's), een kerndoel van het beleid en een belangrijk middel om innovaties tot stand te laten komen, is het aannemelijk dat ze in meer of mindere mate additionaliteit realiseren, zo laten de evaluaties zien. De evaluatieplanning is erop gericht om in 2025 opnieuw een syntheseonderzoek uit te kunnen voeren voor het thema innovatie.</p>					
Expertcommissie evaluatiemethoden (Theeuwes 2.0)	Overig: Ontwikkeling evaluatie- aanpak	2022		1/2/3/4	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>Als vervolg op de aanbevelingen van de beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid. Onderzoek staat in het teken van een doorontwikkeling en aanvulling van bestaande evaluatiepraktijk met evaluatieaanpakken die kunnen worden benut voor systeem- en transitie-evaluaties, zoals het missiegedreven innovatiebeleid (inclusief de bijdrage hieraan van de topsectoren) en het CO₂-reductiebeleid. Dit wordt nader toegelicht in bijlage 6.</p>					
Lerende evaluatie Klimaatbeleid	Synthese	2024		4	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>De Klimaatwet bepaalt dat iedere vijf jaar een herijking van de opgave plaatsvindt op basis van een evaluatie. Er is voor gekozen om dit te doen via een «lerende evaluatie» (zie: Kamerstuk 32 813, nr. 901). In deze lerende evaluatie worden in 2022 in samenspraak met betrokken partijen de scope en evaluatievragen gespecificeerd en wordt dit vervolgens in 2023 en 2024 uitgevoerd. Jaarlijks wordt bij de Klimaatnota gerapporteerd over de uitvoering van de lerende evaluatie. In 2027 is bovendien een ex-post/ex-durante evaluatie van het Klimaatfonds ingepland. Zie bijlage 6 voor een nadere toelichting.</p>					
Evaluaties van herziening in regelgevend kader (o.a. Energiewet en Warmtewet)	Synthese	2029	Betreft synthese van evaluaties van gewijzigde Elektriciteit- en gaswet en Warmtewet.	4	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>De nieuwe Energiewet (wetsvoorstel tot vervanging van de Elektriciteit en Gaswet) is in voorbereiding. Deze wet zal naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding (ca. 2024) geëvalueerd worden. Dit zal waarschijnlijk in 2029 gebeuren. Ook de nieuwe Warmtewet (Wet Collectieve Warmtevoorziening) is nog in voorbereiding en zal naar verwachting medio 2024 in werking treden. Deze wet zal net als de Energiewet naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding geëvalueerd worden.</p>					
Een veilig Groningen met perspectief	Overig	2023	Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen	5	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>In verband met de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen is de geplande beleidsdoorlichting komen te vervallen. De parlementaire enquêtecommissie die onderzoek gaat doen naar de aardgaswinning in Groningen is op 11 februari 2021 ingesteld. De commissie voert haar werkzaamheden uit op basis van een onderzoeksvoorstel (Kamerstuk 35 561, nr. 2) dat op 9 februari 2021 is goedgekeurd door de Tweede Kamer.</p>					

Voor een verdere onderbouwing van de meerjarenprogrammering zie Bijlage 6: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda.

Voor het meest recente overzicht van afgeronde evaluaties en doorlichtingen, zie: [Jaarverslag EZK 2021, bijlage 2: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek](#). Een interactieve weergave van de SEA is beschikbaar op www.rijksfinanciën.nl.

Overzicht risicoregelingen

Tabel 7 Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitstaande Garanties 2021	Geraamd te verlenen 2022	Geraamd te vervallen 2022	Uitstaande garanties 2022	Geraamd te verlenen 2023	Geraamd te vervallen 2023	Uitstaande Garanties 2023	Garantie- plafond	Totaal plafond
Artikel 2	Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	1.594.291	715.000	425.000	1.884.291	665.000	425.000	2.124.291	665.000	
			50.000		50.000	100.000		150.000	100.000	
		322.462	0	100.000	222.462		100.000	122.462		735.000
	Garantie Ondernemingsfinanciering	337.816	400.000	60.000	677.816	400.000	21.500	1.056.316	400.000	
	Garantie Ondernemingsfinanciering Corona	392.925	300.000	177.000	515.925		100.000	415.925		2.100.000
	GroEIFaciliteit	72.418	85.000	3.000	154.418	85.000	8.000	231.418	85.000	
	Klein Krediet Corona garantieregeling	55.775	100.000	13.000	142.775		15.000	127.775		250.000
	Qredits	129.980	0	0	129.980			129.980		130.000
	MKB financiering	228.200	0	3.200	225.000			225.000		268.200
Artikel 4	Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering									
	Aardwarmte	22.211	44.200	6.000	60.411	44.200	16.200	88.411	66.600	
	Totaal	3.156.078	1.694.200	787.200	4.063.078	1.294.200	685.700	4.671.578	1.316.600	3.483.200

Tabel 8 Overzicht uitgaven en ontvangsten garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitgaven 2021	Ontvangsten 2021	Stand risico-voorziening 2021	Saldo 2021	Uitgaven 2022	Ontvangsten 2022	Stand risico-voorziening 2022	Saldo 2022	Uitgaven 2023	Ontvangsten 2023	Stand risico-voorziening 2023	Saldo 2023
	Artikel												
2	Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei												
	BMKB	22.494	21.941	125.178	- 553	36.674	30.500	125.178	- 6.174	40.328	28.000	125.178	- 12.328
	BMKB-Groen					950	2.500	0	1.550	1.900	5.000	5.000	3.100
	BMKB-Corona	1.332	1.175	89.479	- 157			89.479					79.479
	Garantie Ondernemingsfinanciering	4.641	7.524	72.916	2.883	11.745	13.000	72.916	1.255	11.745	13.000	72.916	1.255
	Garantie Ondernemingsfinanciering Corona		14.721	216.720	14.721	50.000	181.720	216.720	131.720	50.000		181.720	- 50.000
	Groefaciliteit	15	1.753	67.646	1.738	8.172	8.000	67.646	- 172	8.222	8.000	67.646	- 222
	Klein Krediet Corona garantieregeling	522	461	24.702	- 61		5.000	24.702	5.000				19.702
	Oredits		433					433					
	MKB financiering		355	20.932	355			20.932					20.932
	Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering												
	Aardwarmte		557	18.056	557		557	18.613	557			18.613	
	Totaal	29.004	48.920	635.629	19.916	107.541	241.277	636.186	133.736	112.195	54.000	591.186	- 58.195

Toelichting

Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei

Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

De BMKB biedt zowel banken als niet-bancaire financiers een borgstelling voor leningen aan midden- en kleinbedrijven (≤ 250 werknemers) voor zover deze bedrijven onvoldoende zekerheden kunnen bieden aan de bank. Het knelpunt dat met de BMKB wordt bestreden is het verschijnsel dat in de kern gezond MKB – met voldoende zicht op rentabiliteit en continuïteit – niet of onvoldoende in een kredietbehoefte kan voorzien door een tekort aan zekerheden (onderpand).

De gemiddelde eenmalige premie voor het borgstellingskrediet bedraagt 4,8%, waarbij de premie afhankelijk is van de looptijd van het krediet. Er zal gedifferentieerd worden tussen de premies voor enerzijds startende en gevestigde bedrijven (gemiddeld 4,65%) en anderzijds voor innovatieve bedrijven (gemiddeld 6,65%). Hierbij wordt de mogelijkheid geboden de premiebetaling gedeeltelijk over de looptijd van het krediet te voldoen. De BMKB is sinds 2016 kostendekkend. Op de begroting is vanaf 2023 € 11 mln per jaar (inclusief uitvoeringskosten) beschikbaar ter dekking van de schades en uitvoeringskosten die niet door premie-ontvangsten worden gedekt. In 2022 is de BMKB geëvalueerd en met een jaar verlengd tot 1 juli 2023. In de periode tot 1 juli 2023 zullen de aanbevelingen van de evaluatie in de BMKB worden verwerkt.

Per 16 maart 2020 was de regeling verruimd met een coronaluik dat openstond tot 1 juli 2022. Onder dit luik werden borgstellingen gebracht voor bedrijven met een rekeningcourant-krediet en overbruggingskrediet met een looptijd van maximaal vier jaar, die negatieve economische gevolgen ondervonden van de coronacrisis. Het hogere borgstellingspercentage van per saldo 67,5% werd gehanteerd. De premie voor het coronaluik is 2% voor kredieten met een looptijd tot en met 2 jaar en 3% voor kredieten met een looptijd van 2 jaar tot en met 4 jaar.

In 2022 is de BMKB verruimd met een Groen luik. Dit luik is voor borgstellingen met een looptijd tot 12 jaar, voor duurzame investeringen in bedrijfspanden voor eigen gebruik en verduurzaming van bedrijfsmiddelen. Een hoger garantiepercentage van per saldo 67,5% wordt gehanteerd, 90% garantie op 75% borgstellingskrediet. Een hoger borgstellingspercentage draagt bij aan een positieve(re) krediettoets bij de financiers, waardoor de BMKB-Groen investeringen mogelijk maakt die een financier anders te risicovol vindt. De horizonbepaling is gelijk aan die van de reguliere BMKB, namelijk 1 juli 2023.

Er is een begrotingsreserve (risicovoorziening) voor de BMKB waardoor een verevening mogelijk is van premie-inkomsten en schade-uitgaven over een reeks van jaren. De regeling is namelijk conjunctuurgevoelig (in tijden van krimp en recessie hogere verliezen) waardoor uitgaven en inkomsten kunnen fluctueren. Er is ook een begrotingsreserve aangelegd voor de BMKB-Corona en de BMKB-Groen.

Klein Krediet Corona (KKC)

De garantieregeling KKC was voor kleine ondernemers met kredietaanvragen van € 10.000 tot € 50.000. Er was een grote kans dat juist dit type bedrijven als gevolg van de coronacrisis extra liquiditeit nodig had, maar

hiervoor niet bij een financier terecht kon. De regeling stond open voor ondernemers met een omzet vanaf € 50.000,-, die voor de coronacrisis voldoende winstgevend waren en die voor 1 januari 2019 waren ingeschreven bij de KvK. De Staat garandeerde 95% van het kredietbedrag dat kredietinstellingen verstrekken aan mkb-ondernemingen. De Staat ontving een eenmalige premie van 2% voor deze garantie. De kosten die financiers aan de ondernemers mogen doorrekenen als zij gebruik maken van deze garantieregeling was gemaximeerd op 4% van het kredietbedrag. Er is een begrotingsreserve voor de KKC en de horizonbepaling van de KKC was 1 juli 2022.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)

De garantieregeling GO is bestemd voor ondernemers die financiering willen aantrekken bij banken en is gericht op (middel)grote ondernemingen met substantiële activiteiten in Nederland en met bevredigende rentabiliteits- en continuïteitsperspectieven. De GO is voor nieuwe bankleningen en/of bankgaranties van minimaal € 1,5 mln en maximaal € 150 mln met een garantie van 50% door de overheid. De overheid deelt mee in de opbrengsten uit zekerheden. De GO is door het huidige kabinet structureel gemaakt met een jaarlijks garantiëplafond van € 400 mln. Het kredietbeheer ligt primair bij de bank. De bank heeft geen ander belang bij de betaling van rente en aflossing dan de overheid. Naast de 50% garantie van de overheid draagt de bank namelijk zelf eveneens 50% risico. RVO.nl beoordeelt de kredietaanvragen en wijziging van kredieten. Daarnaast is een kredietcommissie met externe deskundigen geïnstalleerd, die de kredietvoorstellen eveneens beoordeelt. De commissie toetst – additioneel aan RVO.nl – het risico van het betreffende voorstel en bij fiatting wordt de premie bepaald op basis van het risico. De premie bestaat in hoofdzaak uit de provisie op de rentemarge voor het debiteurenrisico van de bank, onder aftrek van 0,25% die de bank voor haar beheersactiviteiten mag behouden. Andere bronnen van inkomsten zijn bijvoorbeeld afsluitprovisies en fees die ten gunste van bank en overheid komen. Uitgangspunt is dat de GO-regeling kostendekkend is. Een eventueel verschil tussen premieontvangsten, schades en uitvoeringskosten in enig jaar worden afgestort naar dan wel onttrokken aan de begrotingsreserve.

De horizonbepaling voor de GO is 1 juli 2023.

GO Corona

De GO was tot en met 31 december 2021 verruimd met een GO-coronamodule (GO-C), met als doel te voorzien in de liquiditeitsbehoefte als gevolg van de coronacrisis. In tegenstelling tot de reguliere GO konden landbouwsectoren eveneens aanspraak doen op de GO-C. Met de GO-C konden leningen tot een maximum van € 150 mln worden gegarandeerd, met een staatsgarantie van 90% voor het mkb met een omzet tot € 50 mln en 80% voor het (middel)grootbedrijf met een omzet vanaf € 50 mln. De Staat ontving een garantiëprovisie naar rato van het garantiëpercentage. Dit is dezelfde provisie als die de financier ontvangt over het niet-gegarandeerde deel van de lening, onder aftrek van 0,5% die de bank voor haar beheersactiviteiten mag behouden. De afsluitprovisie komt geheel ten goede aan de bank. Deze zal nooit meer bedragen dan 1,0%. Naast de begrotingsreserve is er ook kasbudget gereserveerd voor GO-C. De horizonbepaling van de GO-C was 1 juli 2022.

Groefaciliteit

De regeling Groefaciliteit helpt bedrijven bij het aantrekken van risico-dragend vermogen door garanties te geven op achtergestelde leningen verstrekt door banken en op aandelen verstrekt door participatiemaatschappijen aan ondernemingen. De Groefaciliteit kan ondernemingen in een groeifase, bij bedrijfsovernames en bij herstructureringen helpen bij het aantrekken van risicokapitaal. De regeling wordt ook opengesteld voor bedrijven uit de agrosector.

Alleen deelnemende financiers kunnen een garantieaanvraag bij de overheid indienen. Achtergestelde leningen en aandelenkapitaal verstrekt door participatiemaatschappijen en banken vallen tot maximaal € 25 mln per financier onder de garantieregeling. In totaal kan er voor € 50 mln per bedrijf onder garantie worden gebracht. De garantie van de overheid bedraagt maximaal 50%.

Financiers betalen om de garantie te verwerven in ieder geval een eenmalige premie van 1% van het garantiebedrag vooraf en vervolgens een premie van 3% over het uitstaande garantiebedrag. Het uitgangspunt is dat de Groefaciliteit hiermee kostendekkend is. Deze jaarlijkse premie kan gedurende de looptijd van de garantiemaatregel worden herzien en zo nodig naar boven worden bijgesteld om ervoor te zorgen dat de premies de kosten van de regeling blijven dekken. Een eventueel verschil tussen premieontvangsten, schades en uitvoeringskosten in enig jaar wordt afgestort in de begrotingsreserve.

De horizonbepaling voor de Groefaciliteit is verlengd naar 1 juli 2023.

MKB-financiering

In het kader van het aanvullend actieplan MKB-financiering van 8 juli 2014 heeft het kabinet inmiddels € 268,2 mln aan garanties verstrekt om de funding van nieuwe aanbieders van MKB-financiering mogelijk te maken. Naast alle andere initiatieven en plannen was er behoefte aan nieuwe financiers en nieuwe financieringsmogelijkheden voor het verstrekken van vreemd vermogen aan het MKB. Het vinden van funding hiervoor was echter, bij gebrek aan voldoende track-record van dergelijke financiers, lastig. Met het Aanvullend Actieplan MKB-financiering is er daarom voor goede initiatieven ruimte beschikbaar gesteld om die funding te vereenvoudigen met behulp van een overheidsgarantie. De verstrekte overheids-garanties zijn kostendekkend en mogen geen staatssteun inhouden. Er is een begrotingsreserve voor de verevening van premie-inkomsten en schade-uitgaven.

Qredits

Er is een eenmalige garantie verstrekt aan de Europese Investeringsbank van € 86,7 mln op de funding van Qredits met € 100 mln voor de verstrekking van micro- en MKB-krediet. Voor deze garantie is een premie van 0,4% verschuldigd. Daarnaast is een garantie van € 13,3 mln verstrekt aan de Council of Europe Bank (CEB) voor de funding van Qredits met een bedrag van € 16,6 mln waarvoor eveneens een premie van 0,4% is verschuldigd. Een garantie van € 25 mln is verstrekt aan het BNG voor € 50 mln funding van Qredits. Qredits is een premie van 0,4% verschuldigd op de garantie. In 2020 is een garantie van € 5 mln aan CEB verstrekt ten behoeve van de funding van € 10 mln aan Qredits. Voor de CEB garantie is Qredits een premie van 0,4% verschuldigd.

Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

Aardwarmte

Aardwarmte wordt gezien als een kosteneffectieve duurzame energiebron met potentie. Het draagt bij aan het halen van de duurzame energiedoelstelling van Nederland. Aardwarmte is een belangrijke optie voor het behalen van energie- en klimaatdoelen. Stimuleren van aardwarmte was al een prioriteit uit het energieakkoord, de warmtevisie, de beleidsbrief tuinbouw en de meerjarenafspraak energietransitie glastuinbouw 2014–2020. Ook het Klimaatakkoord zet fors in op de ontwikkeling van geothermie in Nederland om de klimaatdoelen in 2030 te kunnen halen.

Het doel van de garantieregeling aardwarmte is het afdekken van het geologisch risico dat het boren van de putten voor de toepassing van aardwarmte, niet succesvol is. Het gaat om het risico dat de volgens het plan aangeboorde aardlaag minder warmwaterproductie oplevert en/of water van lagere temperatuur oplevert dan op basis van een gedegen geologisch vooronderzoek verwacht werd.

Het ontbreken van een (betaalbare) particuliere verzekering is nog steeds een belangrijk knelpunt voor de toepassing van aardwarmte. Door dit risico af te dekken wordt de toepassing van aardwarmte gestimuleerd. De garantieregeling dekt het risico dat een boring niet in een goede watervoerende laag uitkomt, waardoor het vermogen dat vooraf verwacht werd niet wordt behaald. In dat geval wordt voor een deel van de gemaakte kosten een subsidie uitgekeerd, gerelateerd aan de mate waarin de aardwarmteboring mislukt is.

Er wordt een premie van 7% gevraagd.

De garantie wordt uitgekeerd wanneer projecten (deels) mislukken. Met de garantstelling worden projecten uitgelokt met een relatief klein risico (eis 90% slaagkans). Het verwacht vermogen dat aan de bodem onttrokken wordt (dit is het vermogen dat bij de aanvraag is opgegeven) is maximaal het vermogen dat met 90% zekerheid aan de ondergrond kan worden onttrokken (op basis van een locatiespecifiek geologisch onderzoek dat moet zijn opgesteld door een ISO 9001 gecertificeerde onderneming).

EZK maakt een garantieplafond en het maximaal te garanderen bedrag per boring bekend. EZK neemt binnen acht weken na de indiendatum een besluit op de aanvraag. De aanvrager moet binnen 12 maanden na goedkeuring van de aanvraag starten met het boorproject. Na de aanvang van de aardwarmteboring heeft de aanvrager een jaar voor de voltooiing. Het aardwarmteproject moet binnen twee jaar leiden tot toepassing van aardwarmte in Nederland.

De premieontvangsten worden gestort in de begrotingsreserve. Eventuele schade-uitkeringen komen ten laste van deze reserve. De horizonbepaling is 2023.

Tabel 9 Overzicht verstrekte leningen (bedragen x € 1.000)

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing
1 Artikel 2 Bedrijfsbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	B.V. Finance Continuïteit IHC	121	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing	
2	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Biopartner	13.524	1-7-2021	0%	Door middel van vervreemding van belangen
3	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	LIOF BioMedbooster	3.000	31-12-2020	n.v.t.	Voor zover LIOF bedragen ontvangt van BioMedbooster
4	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	MARIN	6.807	1-1-2500	n.v.t.	n.v.t.
5	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Microkrediet Ned (Qredits)	44.630	1-4-2045	1% vanaf 2025	Vanaf 2045 in halfjaarlijkse termijnen van € 4,5 mln afhankelijk van de liquiditeitspositie
6	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Microkrediet Ned (SZW)	270	onbepaald	1% vanaf 2025	Vanaf 2045 in halfjaarlijkse termijnen van € 4,5 mln afhankelijk van de liquiditeitspositie
7	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	One Logistics	4.543	2-1-2025	6,50%	In vijf jaarlijkse termijnen van 1 mln vanaf 2021
8	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Provincie Limburg	15.882	31-12-2023	n.v.t.	Na afwikkeling van de grondexploitatie
9	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Qredits	1.765	1-2-2026	n.v.t.	Aflossing in 2026
10	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Stichting Qredits Microfinanciering	47.500	15-6-2030	n.v.t.	Aflossing van alle opbrengsten minus de kosten tussentijds of aan het einde van de looptijd
11	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	B.V. Finance Continuïteit IHC	5.000	onbepaald		
12	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Stichting Garantiefonds Reisgeldens Voucherfonds	187.000	8-4-2028		
13	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Stichting Qredits Microfinanciering Nederland Corona overbruggingskrediet starters	10.000	30-6-2028		
14	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Sticht. Garantiefds. Gespecial. Touroperators (GGTO)	1.000	15-12-2026		
15	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Stichting Qredits Microfinanciering Nederland TOA-krediet	5.000	23-6-2030		
16	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Bioconnection 1-3161	1.084	onbepaald	n.v.t.	Indien er bedragen worden ontvangen van Bioconnection worden deze aangewend als aflossing
17	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Capital I B.V. (COL1)	11.925	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
18	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Capital I B.V. (COL2)	25.264	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
19	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Capital I B.V. (Smart Photonics)	20.000	30-6-2030	Bijgeschreven rente op de rekening en	Overdracht van het saldo op de rekening en overdracht aandelenbelang

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing
				overige opbrengsten na aftrek van kosten	
20 Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Life Science & Health Fund Brabant (Pivot Park)	2.000	31-12-2022	n.v.t.	Aflossing uit ontvangsten uit participaties en leningen aangegaan met deze lening
21 Artikel 3 Toekomstfonds	Corona OverbruggingsLening Regio Utrecht B.V. (COL2)	10.594	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
22 Artikel 3 Toekomstfonds	De Aanjager (COL2)	4.824	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
23 Artikel 3 Toekomstfonds	Horizon De Aanjager (COL1)	1.755	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
24 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter (COL1)	16.074	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
25 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter namens Noord Holland (COL 2)	55.467	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
26 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter (COL2)	44.334	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
27 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter namens Utrecht (COL 1)	9.149	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
28 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter namens Noord Holland (COL1)	19.113	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
29 Artikel 3 toekomstfonds	Innovation Quarter (Innogenetics)	5.700	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en opbrengsten na aftrek van kosten	Overdracht van het saldo op de rekening en de waarde van de in bezit zijnde aandelen in Innogenereics
30 Artikel 3 Toekomstfonds	Investeringsfonds Zeeland B.V. (COL1)	1.768	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
31 Artikel 3 Toekomstfonds	LIOF (COL1)	5.656	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
32 Artikel 3 Toekomstfonds	LIOF OverbruggingsFonds (COL2)	8.334	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing
33 Artikel 3 Toekomstfonds	N.V. Economische Impuls Zeeland (COL2)	2.633	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
34 Artikel 3 Toekomstfonds	Nedermaas Hightech Ventures	8.542	30-6-2021	n.v.t.	Overdracht van het batig saldo
35 Artikel 3 Toekomstfonds	NOM (COL2)	8.870	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
36 Artikel 3 Toekomstfonds	NOM (COL1)	7.609	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
37 Artikel 3 Toekomstfonds	NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2019, 2020 en 2021	5.100	31-12-2032	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
38 Artikel 3 Toekomstfonds	NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2018, 2019	7.200	onbepaald	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
39 Artikel 3 Toekomstfonds	Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Nederland N.V. (COL1)	13.599	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
40 Artikel 3 Toekomstfonds	Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Nederland N.V. (COL2)	25.472	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
41 Artikel 3 Toekomstfonds	Participatiemij Oost Nederland NV DVI-2	57.500	1-1-2035	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening en bezittingen van Oost-NL in DVI-2
42 Artikel 3 Toekomstfonds	Participatiemij Oost Nederland NV DVI-1	94.073	1-1-2030	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening en bezittingen van Oost-NL in DVI
43 Artikel 3 Toekomstfonds	StW 2014-2015	3.808	1-1-2500	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
44 Artikel 3 Toekomstfonds	StW 2016-2017	9.200	1-1-2500	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
45 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	EBN BV	12.000	1-12-2034	0,00%	afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
46 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	ECN	40.000	31-12-2026	n.v.t.	aflossen o.b.v. een vooraf bepaalde sleutel op het cumulatieve netto resultaat 2016-2026
47 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	ECN/NRG	80.381	31-12-2026	2,85%	Afhankelijk uitkomsten bedrijfsvoering Stichting Nuclear Research and Consultancy Group tot en met 2026

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing	
48	Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Fibrant	2.143	1-12-2034	0,00%	Afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
49	Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Fibrant	7.143	1-12-2034	0,00%	Afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
50	Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Fibrant	20.714	1-12-2034	0,00%	Afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
51	Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Pallas	42.328	1-7-2022	1,50%	Uiterlijk 2022

Toelichting

1 IHC

Dit betreft het 50%-aandeel van de Staat in de rentekosten van een overbruggingsfaciliteit van € 40 mln voor Koninklijke IHC. EZK heeft bij brief van 19 januari 2022 aan IHC bericht dat deze overbruggingsfaciliteit volledig is afgelost na aftrek van genoemd aandeel van de Staat in de rentekosten.

2 Biopartner

Dit betreft een in het jaar 2000 verstrekte lening ten behoeve van een start-up participatiefonds life sciences. De lening is verlengd tot 1 juli 2021 om tot een definitieve afwikkeling te komen.

3 LIOF

Biomedbooster Dit betreft een in 2006 verstrekte lening aan LIOF ten behoeve Biomedbooster B.V. De lening is in 2022 afgewikkeld.

4 MARIN

De lening van € 6,8 mln is in 2003 tussen de Staat en MARIN vastgelegd in een aangepaste overeenkomst van geldlening, in verband met de in 2003 opgerichte MARIN Stakeholders Association (MSA). In deze overeenkomst is bepaald dat MARIN is vrijgesteld van aflossingsverplichting voor zover de MSA voor ten minste het bedrag van de lening deelnemersovereenkomsten heeft gesloten.

5 Microkrediet Nederland (Qredits)

Dit betreft een achtergestelde lening aan stichting Qredits voor het verstrekken van micro- en mkbkrediet aan ondernemers.

6 Microkrediet Nederland (Qredits SZW)

Dit betreft een achtergestelde lening aan stichting Qredits voor het verstrekken van microkrediet aan ondernemers.

7 Onelogistics

Dit betreft een in 2018 verstrekte lening aan Onelogistics ten behoeve van de voorbereidingen van een warehouse voor de opslag, het beheer en verzending van F-35 onderdelen op het Logistiek Centrum Woensdrecht.

8 Provincie Limburg

Dit betreft een lening aan de Provincie Limburg in het kader van Industriepark Swentibold.

9 Qredits (pilot achtergestelde leningen fonds)

Dit betreft een subsidie met terugbetaalverplichting in het kader van de pilot achtergestelde leningenfonds van Qredits.

10 Stichting Qredits microfinanciering

Dit betreft een lening aan Qredits ten behoeve van het verstrekken van overbruggingskredieten aan ondernemers.

11 B.V. Financiering Continuïteit IHC

Dit betreft een vergoeding aan de Staat van € 5 mln voor een overbruggingslening voor de continuïteit van Koninklijke IHC. Deze vergoeding staat voor onbepaalde tijd uit als lening aan B.V. Financiering Continuïteit IHC.

12 Stichting Garantiefonds Reisgelden Voucherfonds

Het kabinet heeft in 2021 een faciliteit van € 400 mln aan SGR beschikbaar gesteld voor de verstrekking van liquiditeitsleningen (voucherkredieten) aan reisorganisaties, die tijdelijk onvoldoende middelen hebben om vouchers terug te betalen aan consumenten. Van deze faciliteit is door SGR gebruik gemaakt voor een bedrag van € 187 mln.

13 Stichting Qredits Microfinanciering Nederland Corona overbruggingskrediet starters

Dit betreft een lening aan Qredits ten behoeve van het verstrekken van overbruggingskredieten aan startende ondernemers ten tijden van de Coronacrisis.

14 Stichting Garantiefonds Gespecialiseerde Touroperators (GGTO)

Dit betreft een lening aan GGTO in verband met verwacht extra beroep dat bedrijven in de reissector zullen doen op dit garantiefonds ten gevolge van de coronacrisis.

15 Stichting Qredits Microfinanciering Nederland TOA-krediet

Dit betreft een lening aan Qredits voor de uitvoering van de TOA-faciliteit. Dit is een faciliteit voor mkb-ondernemers die met gebruikmaking van de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA), hun bedrijf willen doorstarten in de periode 2021-2023.

16 BOM BioConnection

Dit betreft een in 2005 aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) verstrekte lening ten behoeve van BioConnection B.V.

17 BOM Capital I B.V. COL 1

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

18 BOM Capital I B.V. COL 2

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

19 BOM Capital I B.V. Smart Photonics

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) ten behoeve van de investering in Smart Photonics, een Eindhovense scale-up voor de productie van fotonische chips.

20 BOM Life Sciences & Health Fund

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij die in 2013 is verstrekt ten behoeve van de ontwikkeling van de Life Sciences & Health sector in Noord-Brabant.

21 Corona OverbruggingsLening Regio Utrecht B.V. (COL 2)

Dit betreft een lening aan COL RU ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

22 Horizon de Aanjager (COL 2)

Dit betreft een lening aan Horizon de Aanjager ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Flevoland.

23 Horizon de Aanjager (COL 1)

Dit betreft een lening aan Horizon de Aanjager ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Flevoland.

24 Innovation Quarter (COL 1)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

25 Innovation Quarter namens Noord Holland (COL 2)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Noord Holland.

26 Innovation Quarter (COL 2)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

27 Innovation Quarter namens Utrecht (COL 1)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Utrecht.

28 Innovation Quarter namens Noord Holland (COL 1)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Noord Holland.

29 Innovation Quarter (Innogenics)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter voor de investering in Innogenics B.V. ten behoeve van de overname van de geneesmiddelen fabrikant Apotex.

30 Investeringsfonds Zeeland B.V. (COL 1)

Dit betreft een lening aan Investeringsfonds Zeeland B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

31 LIOF (COL 1)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij LIOF ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

32 LIOF OverbruggingsFonds (COL 2)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij LIOF ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

33 Investeringsfonds Zeeland (COL 2)

Dit betreft een lening aan Investeringsfonds Zeeland B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

34 Nedermaas Hightech Ventures

Dit betreft een in 2009 aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij LIOF verstrekte lening ten behoeve van Nedermaas Hightech Ventures, een nieuw venture-capital fonds dat zich richt op de vroege financiering van hightech start up's in de Provincie Limburg.

35 NOM (COL 2)

Dit betreft een lening aan de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM B.V.) ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

36 NOM (COL 1)

Dit betreft een lening aan de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM B.V.) ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

37 NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2019, 2020 en 2021

Dit betreft een lening aan NWO voor het verstrekken van kredieten aan ondernemingen in het kader van regeling vroegefasefinanciering.

38 NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2018, 2019

Dit betreft een lening aan NWO voor het verstrekken van kredieten aan ondernemingen in het kader van regeling vroegefasefinanciering.

39 Oost NL N.V. (COL 1)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Oost. N.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

40 Oost NL N.V. (COL 2)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Oost. N.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

41 Oost NL N.V. DVI-2

Dit betreft een lening aan Oost NL N.V. ten behoeve van het Dutch Venture Initiative II.

42 Oost NL N.V. DVI

Dit betreft een lening aan Oost NL N.V. ten behoeve van het Dutch Venture Initiative.

43 STW 2014-2015

Dit betreft een lening aan de Stichting Technische Wetenschappen voor het vertrekken van kredieten in het kader van de regeling Vroegefase-financiering.

44 STW 2016-2017

Dit betreft een lening aan de Stichting Technische Wetenschappen voor het vertrekken van kredieten in het kader van de regeling Vroegefase-financiering.

45 EBN

De achtergestelde lening tegen 0% rente van in totaal € 48 mln van EZK is bedoeld voor investeringen in geothermieprojecten in Nederland volgens het businessplan genaamd 'Masterplan Aardwarmte'. Er is door EZK gekozen voor verplichte deelname van EBN in deze geothermieprojecten. De lening is verstrekt aan EBN bv, die deze lening heeft doorgestort als agio in EBN Aardwarmte bv. EBN zal samen met professionele marktpartijen risicodragend deelnemen in projecten via haar dochter voor 20% tot 40%.

46 ECN

In 2016 is aan ECN een lening verstrekt van € 40 mln voor het verwerken en afvoeren van historisch radioactief afval in Petten.

47 NRG

Aan Stichting Nuclear Research and Consultancy Group (NRG) is een lening verstrekt voor het uitwerken en uitvoeren van een Herstelplan, in algemene zin gericht op de continuïteit van de bedrijfsvoering van NRG en in het bijzonder op het scheppen van de noodzakelijke financiële, technische, commerciële en organisatorische voorwaarden voor het in bedrijf houden van de Hoge Flux Reactor (HFR).

48 t/m 50 Fibrant

De leningen aan Fibrant zijn verstrekt voor investeringen in (de ombouw van) installaties teneinde de uitstoot van lachgas (als CO₂-equivalent) te reduceren. Hiermee worden drie projecten uitgevoerd met een totale lachgasreductie van ruim 0,6 Mton CO₂-equivalent.

51 Pallas

Aan de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor is een lening verstrekt voor fase 1 van de totstandkoming van een nieuwe hoge fluxreactor (de Pallas-reactor), die bestemd is voor de productie van medische en industriële radio-isotopen en voor nucleair technologisch onderzoek.

Overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid

Om invulling te geven aan de motie van het lid Veldman c.s. (Kamerstuk [33 009, nr. 76](#)) wordt jaarlijks inzichtelijk gemaakt welke innovatiemiddelen vanuit departementale begrotingen worden ingezet ten behoeve van de vastgestelde missies ter adressering van de maatschappelijke uitdagingen of daaraan bijdragen. Onderstaande tabel bevat een meerjarig overzicht van de middelen die in 2022–2027 in principe beschikbaar zijn binnen de begrotingen van een aantal departementen voor het bedrijvenbeleid en het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid of daaraan bijdragen.

De indeling van de tabel geeft inzicht in de samenhang tussen de verschillende onderdelen. Voor een groot deel betreft dit het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid, dat uit een generieke pijler en een specifieke pijler bestaat. Het generieke beleid ondersteunt innovatie voor alle bedrijven, binnen en buiten de topsectoren (A1 en A2). Ook de bijdrage van Buitenlandse Zaken (A3) is generiek van aard. De kern van het specifieke beleid is publiek-private samenwerking (PPS, B1 en B2). Door een intensievere samenwerking tussen de excellente Nederlandse publieke kennisinfrastructuur en bedrijven vindt de kennis beter zijn weg in innovatieve producten en draagt het bij aan het realiseren van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. PPS wordt gestimuleerd met de PPS-toeslag en de MIT. Internationale PPS wordt mogelijk gemaakt door EU-cofinanciering (B2), Innovatie Attachés en technologiemijsies. Onderdeel C bevat de instrumenten voor aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en tot slot bestaat onderdeel D uit verschillende specifieke bijdragen van departementen aan voor hun relevante topsectoren en missies.

In de tabel is aangegeven op welk begrotingsartikel de middelen op de departementale begrotingen staan. Daar zijn de hier getoonde reeksen vaak niet één op één terug te vinden, omdat hier alleen de middelen zijn getoond die samenhangen met het bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid. De verantwoording over dit budget vindt plaats via de reguliere begrotingscyclus van de desbetreffende departementale begrotingen.

Tabel 10 Overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (bedragen x € 1 mln)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Departement	Artikel
I Generiek								
A1. Ondernemerschap en innovatie	262	134	197	181	139	139	EZK	
Financieringsinstrumenten Toekomstfonds	262	134	156	144	139	139	EZK	3
A2. Fiscale maatregelen	1.341	1.286	1.286	1.286	1.286	1.286	EZK/FIN	
Aftrek speur- en ontwikkelingswerk (WBSO)	5	5	5	5	5	5	EZK/FIN	2, belastingplan
Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (WBSO)	1.336 ¹	1.281	1.281	1.281	1.281	1.281	EZK/FIN	2, belastingplan
A3. Internationaal	252	248	248	247	240	235	BH/OS	
Internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking	202	198	198	197	190	185	BH/OS	1,2,3
Dutch Good Growth Fund (DGGF)	50	50	50	50	50	50	BH/OS	1
II Specifiek voor topsectoren								
B1. Kennis en innovatie	621	621	621	621	622	622		
NWO-PPS ²	100	100	100	100	100	100	OCW	16
NWO ³	175	175	175	175	175	175	OCW	16
NWO-TTW	26	26	26	26	26	26	EZK	2
KNAW	14	14	14	14	14	14	OCW	16
Toegepast onderzoek (TO2)⁴	262	262	262	262	263	263		
- TNO, MARIN, NLR, Deltares	171	171	171	171	172	172	EZK	2,4
- Wageningen Research	91	91	91	91	91	91	LNV	23
Profilering kennisinfrastructuur ⁵	44	44	44	44	44	44	OCW	16
B2. Innovatie en PPS	352	349	325	303	299	299		
PPS-toeslag	207	215	201	187	187	187	EZK	2
MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren	41	42	42	42	42	42	EZK	2
Cofinanciering EU-innovatieprogramma's en overige	47	67	56	56	56	56	EZK	2
Economische Ontwikkeling en Technologie	7	7	10	10	10	10	EZK	2
Investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek	50	18	16	8	4	4	EZK	3
C. Onderwijs en arbeidsmarkt	22	44	40	36	34	27		
Regionaal investeringsfonds MBO	22	44	40	36	34	27	OCW	4
D. Specifieke bijdragen departementen	351,8	316,8	281,9	247,4	221,4	98,4		
Life Sciences & Health/zorg	74,8	67,8	67,9	67,4	67,4	67,4	VWS	1, 2, 4, kader Zorg
Energie-innovatie (excl. ECN)	212	193	179	147	123		EZK	4
Energietransitie gebouwde omgeving	4	8	9	7	5	5	BZK	4
Logistiek	11	9					lenW	divers H-XII, IF en DF
Water en Maritiem	25	14					lenW	divers H-XII, IF en DF
Creatief	15	15	15	15	15	15	OCW	14
Defensie	10	10	11	11	11	11	DEF	9
Totaal	3.202	2.999	2.999	2.921	2.841	2.706		

1 Onderuitputting 2022 éénmalig toegevoegd (55 mln).

2 OCW draagt via NWO € 100 mln bij aan de Topsectoren in het kader van publiek-private samenwerking; dit is gezamenlijke programmering waarbij wetenschappers en bedrijven samen onderzoeksprojecten opzetten en financieren.

3 OCW investeert via NWO € 175 mln in vrij onderzoek en talent en publiek-privaat geprogrammeerd onderzoek waarvoor geen private cofinanciering nodig is. Dit zijn middelen uit andere programma's die ex-post bijdragen aan de Topsectoren.

4 Ongewijzigd, betreft bedragen Kennis- en Innovatie convenant 2022-2023.

5 Deze middelen zijn onderdeel van de ex-post € 175 mln die OCW via NWO bijdraagt aan de Topsectoren.

3. Beleidsartikelen

Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten

A. Algemene doelstelling

Goed functionerende markten zijn een motor voor economische ontwikkeling, innovatie en brede welvaart. Dit geldt voor zowel de Nederlandse markt als de Europese interne markt. De Europese interne markt levert door de schaalgrootte nieuwe afzetmogelijkheden, de mogelijkheid om meer te specialiseren en voor nieuwe uitdagers de ruimte om snel op te schalen. Het kabinet zet zich daarom nationaal, Europees en internationaal in voor regels en afspraken die ervoor zorgen dat: (1) consumenten keuzevrijheid hebben, (2) bedrijven op een gelijk speelveld opereren en (3) markten open en transparant zijn.

In Europees verband ondersteunt het kabinet de ambitie van de Europese Commissie bij het zetten van mondiale standaarden, bijvoorbeeld op het terrein van omgang met data. Begin 2022 is in dat verband de Europese standaardisatiestrategie gepubliceerd. De taskforce voor handhaving op de interne markt en het in 2022 door de Commissie te presenteren noodinstrument voor de interne markt moeten een concrete bijdrage gaan leveren aan het voorkomen en wegnemen van belemmeringen en versterken van de handhaving.

In internationaal verband is het van groot belang om oneerlijke concurrentie tegen te gaan. Dit vraagt om (het behoud van) robuuste mededingingsregels én het tegengaan van versturende subsidies uit derde landen. Het kabinet zet zich daar voor in bij het Europese voorstel voor een verordening buitenlandse subsidies.

Het kabinet zet in op het realiseren van de volgende strategische doelen:

1. Het scheppen van voorwaarden voor goed functionerende markten;
2. Het scheppen van voorwaarden voor een goed functionerende digitale economie;
3. Het voorzien in maatschappelijke behoeften aan statistieken.

1. Het scheppen van voorwaarden voor goed functionerende markten Interne markt

De Europese interne markt, met inbegrip van vrij verkeer van goederen, diensten, personen en kapitaal, vormt een kernonderdeel van de Europese Unie en is cruciaal voor het Nederlandse verdienvermogen. Een goed-functionerende interne markt is niet vanzelfsprekend, zoals in de coronapandemie o.a. bleek met grenssluitingen. Verdere integratie van de interne markt is echter de laatste jaren stil komen te vallen en door de coronacrisis is vrij verkeer significant onder druk komen te staan. Daarnaast staat de interne markt in toenemende mate onder druk van oneerlijke concurrentie van binnen en buiten de EU. Digitalisering en vergroening leiden eveneens tot nieuwe uitdagingen.

Programma Vervolg Beter Aanbesteden

Nederlandse overheden geven jaarlijks voor ongeveer € 87 mld uit aan overheidsopdrachten. Overheidsopdrachten komen tot stand via aanbesteden. EZK werkt aan goede kaders om aanbestedingen te gebruiken als strategisch beleidsinstrument om doelen als duurzaamheid en economisch herstel te bereiken. Om de verhouding tussen overheid en

bedrijfsleven bij aanbesteden te verbeteren, zet EZK in 2023 in op bestaande initiatieven als het programma Beter Aanbesteden en het traject rechtsbescherming bij aanbesteden. In 2021 is het programma Vervolg Beter Aanbesteden gestart. Dit programma is een samenwerking van EZK, VNO-NCW/MKB-Nederland, VNG en PIANOo. Doel van dit programma is om te zorgen dat de kennis en kunde van overheden en ondernemers over het aanbestedingsproces verbeteren en dat beide partijen eerder met elkaar in dialoog gaan. Het programma kent een looptijd van vier jaar. In 2023 zal het programma zijn derde jaar ingaan. Er zullen onder andere evenementen worden georganiseerd waar overheden en ondernemers samenkomen en er wordt gewerkt aan het ondersteunen van regionale initiatieven.

Mededinging- en consumentenbeleid

Ook in 2023 zal EZK zich er op verschillende terreinen voor inzetten dat de concurrentiekracht tussen bedrijven wordt geborgd, dat consumenten zoveel mogelijk waar voor hun geld krijgen en dat consumenten worden beschermd. Een goed werkend mededingingsbeleid is een belangrijke randvoorwaarde voor het generieke vestigingsklimaat in Nederland en hangt nauw samen met de rest van ons economische beleid.

2. Het scheppen van voorwaarden voor een goed functionerende digitale economie

De digitale economie levert ongekende kansen op voor economie en samenleving. Het kabinet wil die kansen benutten. Op die manier zorgen we voor duurzame economische groei en de aanpak van maatschappelijke uitdagingen rond onderwijs, zorg, klimaat en vergrijzing. Vertrouwen is bij de digitale transitie van essentieel belang. Daarom moeten belangrijke randvoorwaarden als innovatie, veiligheid, eerlijke concurrentie en grip op gegevens geborgd zijn.

Zowel het nationale- als het Europese handelingsniveau is daarbij cruciaal. Het kabinet wil de samenwerking met Europese lidstaten daarom versterken en ongewenste afhankelijkheden tegengaan. De Europese Commissie ziet de 'twin transition' (duurzaamheid en digitalisering) als prioriteit en heeft een ambitieus digitaal programma gelanceerd met digitale doelstellingen voor 2030 (het 'Digital Policy Programme'), wetgeving om publieke belangen in de digitale transitie te borgen en investeringen in digitale technologieën om ons toekomstig verdienvermogen te versterken. De Europese digitale agenda zal ook in 2023 een grote impact blijven hebben op het Nederlandse beleid.

Internationaal blijft Nederland zich actief inzetten voor een open, vrij en veilig internet en voor het behoud van het internet als wereldwijde open communicatie-infrastructuur. Daartoe steunt het kabinet het zogenoemde multistakeholdermodel voor internet governance.

Op 7 februari 2022 heeft de minister van Economische Zaken en Klimaat haar prioriteiten ten aanzien van de digitale economie naar de Kamer gestuurd (Kamerstuk [35 925, nr. 87](#)). Deze zijn: investeringen in digitale innovatie en vaardigheden; goedwerkende digitale markten en diensten; het duurzaam verbeteren van cybersecurity en een veilige, hoogwaardige en betrouwbare digitale infrastructuur. Deze zullen de komende tijd nader worden uitgewerkt in een strategie voor de digitale economie.

De Europese Commissie beveelt Nederland in haar landenspecifieke aanbevelingen aan om publieke uitgaven ten aanzien van de digitale transitie te verhogen. In de afgelopen jaren heeft het kabinet diverse investeringen

gedaan in de digitale transitie. Zo wordt via het Nationaal Groeifonds geïnvesteerd in kunstmatige intelligentie en onderwijsinnovatie. Verder zijn middelen (cofinanciering) beschikbaar gesteld voor deelname van Nederland aan de IPCEI Cloud Infrastructure and Services (CIS) en het Europese DIGITAL programma. Daarnaast beveelt de Commissie aan om de tekorten aan ICT-personeel op te lossen. In juli 2022 is de Kamer geïnformeerd over het actieplan voor de tekorten aan technisch personeel in de digitale en groene transitie (Kamerstuk 29544, nr.1120)

Digitale innovatie en vaardigheden

Digitale innovatie en vaardigheden en de toepassing van nieuwe digitale technologieën zijn essentieel voor de digitale transitie en het verdienvermogen van Nederland. Digitalisering en sleuteltechnologieën staan centraal in het Missiegedreven Topsectoren en Innovatiebeleid. Het Topteam ICT bevordert publiek-private samenwerking rond digitale sleuteltechnologieën zoals AI en blockchain. Doel hiervan is om de kennisvragen en middelen van bedrijven, kennisinstellingen en overheden zoveel mogelijk te bundelen en daarmee maximale impact te realiseren. Daarbij is extra aandacht voor valorisatie. Zo kan Nederland concurrerend blijven in de digitale economie en bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken. Hierbij is het van belang dat de digitale vaardigheden van de beroepsbevolking up-to-date zijn en aansluiten op de arbeidsmarkt. Middels onder andere de human capital agenda wordt gewerkt aan het versterken van digitale vaardigheden en om- en bijscholing.

Verder ondersteunt EZK diverse initiatieven om de waarde van data op een verantwoorde wijze te benutten, bijvoorbeeld via de Data Sharing Coalition die zich inzet voor vrijwillige datadeling tussen bedrijven. Ook op Europees niveau zijn er verschillende initiatieven gericht op de ontwikkeling van de dataeconomie. De Data Governance Verordening (DGA) heeft bijvoorbeeld als doel om het vertrouwen in datadelen te versterken. De DGA is in 2022 aangenomen en treedt per september 2023 in werking. GAIA-X is een internationaal publiek-privaat initiatief, dat Europese cloud- en datadiensten wil verbinden en beter toegankelijk wil maken. EZK zorgt ervoor dat het Nederlands bedrijfsleven hierop goed kan aansluiten, onder meer door de GAIA-X hub die is ontwikkeld door TNO financieel te ondersteunen.

Het nieuwe Digital Europe Programme (DIGITAL) binnen het Meerjarig Financieel Kader voor Europa (MFK) heeft als doel het innovatie- en concurrentievermogen van de EU te verhogen en de strategische digitale capaciteiten te verstevigen. Het is aanvullend op het Horizon Europe Programma, dat zich meer richt op onderzoek en innovatie. Prioriteiten zijn onder meer: Artificiële Intelligentie, cybersecurity, digitale vaardigheden voor gevorderden en de oprichting van European Digital innovation Hubs. Hierbij wordt voortgebouwd op het bestaande netwerk van hubs uit het Smart Industry programma.

Goedwerkende digitale markten en diensten

De digitale economie biedt kansen, maar kan ook leiden tot nauwelijks te betwisten machtsposities van grote platforms. Consumenten en ondernemers kunnen vaak niet om deze platformen heen. Daarom pakken we in Europees verband met de Digital Markets Act (DMA) de markt- en datamacht van grote tech- en platformbedrijven aan om de concurrentiepositie van bedrijven en de bescherming van platformgebruikers te verbeteren. De DMA is op 5 juni 2022 aangenomen en treedt per 2023 in werking. De Digital Services Act (DSA) gaat ervoor zorgen dat

tussenpersonen, zoals platformbedrijven verantwoord omgaan met content van hun eindgebruikers. De DSA is op 5 juni 2022 aangenomen en zal per 2024 in werking treden.

Een veilige, hoogwaardige en betrouwbare digitale infrastructuur

In lijn met de ambitie in het coalitieakkoord zet EZK zich ervoor in dat Nederland het digitale knooppunt van wereldklasse in Europa blijft, met een sterke internationale positie voor Nederland op het gebied van vaste- en mobiele communicatienetwerken. Het beschikbaar komen van voldoende frequentieruimte is cruciaal voor een goede mobiele connectiviteit. In lijn daarmee wordt de beschikbaarstelling van de 3,5 GHz band voor landelijke mobiele communicatie voorbereid. Om de uitrol van verbeterde (vaste en mobiele) digitale infrastructuren zo soepel mogelijk te laten verlopen worden gemeenten ondersteund. In de tweede helft van 2022 wordt een voorstel verwacht van de Europese Commissie voor een Connectivity Act. De onderhandelingen over dit voorstel zullen waarschijnlijk in 2022 starten en in 2023 doorlopen.

Cybersecurity

Cybersecurity is een essentiële randvoorwaarde voor de Nederlandse digitale economie en de samenleving. Onder regie van de minister van JenV is in 2022 een rijksbrede Nederlandse Cybersecurity Strategie ontwikkeld (Kamerstuk [35 925 VI, nr. 132](#)). Het jaar 2023 zal in het teken staan van de implementatie van de strategie. EZK richt zich op de thema's consumentenbescherming en de versterking van de cyberweerbaarheid van het bedrijfsleven. Dit betekent dat het aanbod van ICT-producten en diensten veiliger moet worden, cybersecurity kennisontwikkeling en innovatie moet worden gestimuleerd en dat consumenten en bedrijven zich bewuster moeten worden van digitale dreigingen en risico's en daar meer weerbaar tegen worden.

3. Het voorzien in maatschappelijke behoeften aan statistieken.

EZK is voor het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) systeemverantwoordelijk voor het in stand houden van de onafhankelijke productie van goede en betrouwbare statistieken, en voor de rechtmatigheid en doelmatigheid van de besteding van publieke gelden die daarmee gemoeid zijn. Het CBS heeft als onafhankelijk kennisinstituut de taak om betrouwbare statistische informatie te leveren. Onafhankelijke en betrouwbare statistieken zijn van belang om meer inzicht te krijgen in de samenleving en maatschappelijke fenomenen. Deze informatie draagt bij aan het voeren van becijferde maatschappelijke debatten en inzichten voor beleid. De minister van Economische Zaken en Klimaat financiert het CBS om het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken mogelijk te maken.

In juni 2022 is de evaluatie naar het CBS afgerond. De conclusie van de evaluatie is dat het CBS in de periode 2016-2020 doeltreffend, doelmatig en onafhankelijk is geweest (Kamerstuk [25 268, nr. 209](#)).

B. Rol en verantwoordelijkheid

De minister van Economische Zaken en Klimaat ziet het als taak eventuele belemmeringen voor het goed functioneren van markten te verminderen of weg te nemen en innovatie te stimuleren. In dat verband is de minister systeemverantwoordelijk voor de Mededingingswet, de Aanbestedingswet en voor het functioneren van de Autoriteit Consument en Markt. Zij is voorts

op grond van de Telecommunicatiewet verantwoordelijk voor het stellen van regels voor vaste en mobiele communicatienetwerken. Samen met bewindspersonen van J&V en BZK is de minister van Economische Zaken en Klimaat verantwoordelijk voor de coördinatie van de Nederlandse Digitaliseringstrategie. Dat is een kabinetsbrede agenda om de maatschappelijke en economische kansen van digitalisering te benutten en het fundament van de digitale transitie te versterken, waaronder digitale vaardigheden, cybersecurity, cyberweerbaarheid, veiligheid, privacy, concurrentie en innovatie. De minister heeft een systeemverantwoordelijkheid voor de statistische informatievoorziening van rijkswege.

Hieruit vloeien de volgende verantwoordelijkheden voort:

Stimuleren

- Het stimuleren van een goede balans tussen de belangen van bedrijven en consumenten met generiek consumentenbeleid, waarbij de Wet handhaving consumentenbescherming centraal staat.
- Het stimuleren van innovatie in het bedrijfsleven.

Financieren

- Het bijdragen aan het goed functioneren van markten door het financieren van een deel van de exploitatie van de Autoriteit Consument en Markt (ACM), van TenderNed (het elektronisch aanbestedingssysteem) en diverse organisaties op het gebied van metrologie, normalisatie, accreditatie en markttoezicht.
- Het financieren van een deel van de exploitatie van het Agentschap Telecom en het verrichten van uitgaven voor opdrachten inzake beleidsvoorbereiding en evaluaties voor frequentiebeleid en veiligheid.
- Het financieren van het CBS om het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken mogelijk te maken.
- Het bijdragen aan een vrij, veilig en open internet door het financieren van een aantal (internationale) organisaties op het terrein van Internet Governance, waaronder het Internet Governance Forum (IGF).

(Doen) uitvoeren

- Het tegengaan van mededingingsbeperkende gedragingen met generiek mededingingsbeleid, zoals opgenomen in de Mededingingswet.
- Het bijdragen aan de ontwikkeling van Europees en nationaal beleid ten aanzien van consumentenbescherming, aanbestedingsregelgeving, interne markt en mededinging.
- Het opstellen van regels voor het gebruik van de ether, door afspraken te maken in internationaal verband voor harmonisatie en door – in geval van schaarste – te bepalen op welke wijze het spectrum wordt verdeeld.
- Het realiseren van hoogwaardige en innovatieve breedbandige mobiele communicatie en omroep-toepassingen door verruiming van gebruiksmogelijkheden van het spectrum en door de uitgifte van frequentieruimte.

Regisseren

- Het bevorderen van goed functionerende markten door het scheppen van randvoorwaarden via wet- en regelgeving.
- Het scheppen van de juiste voorwaarden voor concurrentie met de Waarborgwet, de Winkeltijdenwet, de Aanbestedingswet 2012, de Wet aanwijzing nationale accreditatie-instantie en de Metrologiewet.

- Het moderniseren van de telecommunicatiereggeving om deze te kunnen laten meegroeien met de ontwikkelingen in de markt en de behoeftes in de samenleving.

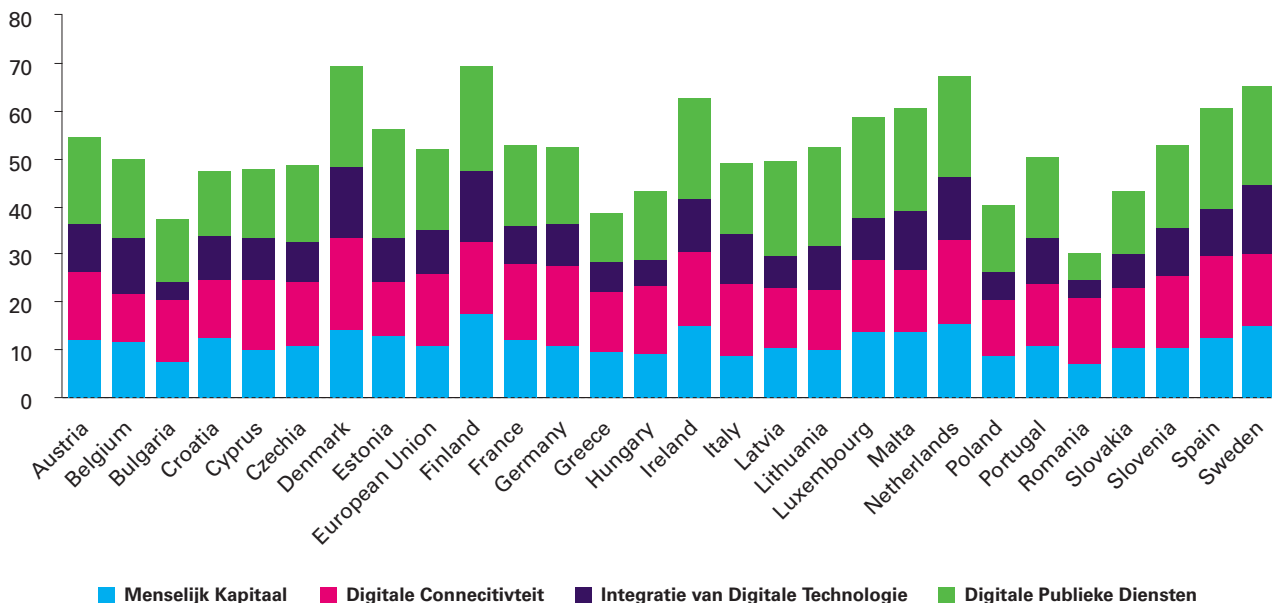
Om - aanvullend op de begroting – de Kamer te informeren over de voortgang en effecten van beleid treft u op [de website van CBS](#) de planning van de CBS-publicaties. Actuele en gedetailleerde informatie over de specifieke beleidsgebieden kunt u vinden op de websites van [PIANOo](#), de [ACM](#) (o.a. over de telecommunicatiemarkt), [Agentschap Telecom](#) (Staat van de Ether, jaarberichten), [TNO](#) (Monitor Draadloze Technologie) het CBS ([Cybersecuritymonitor](#) en [DAB+ ontvangers](#)), [NCSC](#) (cybersecurity dreigingen, incidenten en maatregelen) en het [Digital Trust Center](#) (DTC).

Voor de hierna benoemde beleidswijzigingen zijn data en kengetallen te vinden op de website [Bedrijvenbeleid](#).

Tabel 11 Prestatie-indicatoren								
Kengetallen	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ambitie 2023	Bron
1. Penetratiegraad van digitale radio ontvangers in huishoudens	6%	10%	12%	16%	20%	23%	35%	CBS
2. Ranglijst digitale economie en maatschappij (DESI)	4	4	4	4	4	4	Koploper	DESI
3a. Connectiviteit – beschikbaarheid vast breedband	98%	98%	98%	97%	99%	99+%	99+%	DESI
3b. Connectiviteit – beschikbaarheid mobiel breedband	99+%	99+%	99+%	99+%	99+%	99+%	99+%	DESI

In bovenstaande tabel staan de kengetallen uit de meest recente Index Digitale Economie en Samenleving van de Europese Commissie (DESI; juli 2022) De DESI cijfers hebben steeds betrekking op het voorgaande jaar. In de kolom ambitie 2023 staan de streefwaarden van EZK aan bovenvermelde activiteiten, in lijn met de ambitie uit het Regeerakkoord (2021) dat Nederland op sociaal, economisch en digitaal vlak Europees koploper is. De kengetallen voor de beschikbaarheid van vaste connectiviteit in 2019 en 2020 zijn afkomstig van de inventarisatie van EZK naar breedbanddekking in Nederland. De cijfers tonen de beschikbaarheid voor het betreffende jaar. In het Actieplan Digitale Connectiviteit (2018) heeft het kabinet concreet de volgende connectiviteitsdoelstelling vastgelegd: de overheid streeft naar kwalitatief hoogwaardige connectiviteit die een grote diversiteit aan vraag kan bedienen en altijd en overal beschikbaar is tegen concurrerende tarieven. Met mobiele netwerken moeten daarnaast in elk geval basisdiensten altijd en overal kunnen worden geraadpleegd.

Figuur 3 Index Digitale Economie & Samenleving 2022

Bron: DESI

C. Beleidswijzigingen

Versterking positie consument

De belangen van de consument in de online omgeving moeten daarbij eenzelfde niveau van bescherming krijgen als in de offline omgeving.

Concreet zet EZK zich in voor:

- Bescherming van consumenten ten opzichte van de handelspraktijken van platforms;
- Behartigen van consumentenbelangen in een AI-gedreven wereld;
- Zorgen dat consumenten ook bij aankopen via platforms buiten de EU kunnen rekenen op veilige consumentenproducten. Daarnaast zal de transitie naar een circulaire en duurzame economie ook gevolgen hebben voor het consumentenbeleid.

Versterking en herstel interne markt

Via een interne-marktactieagenda voor de kabinetsperiode wordt ingezet op het wegnemen van belemmeringen met concrete stappen (o.a. via de Europese Taskforce interne-markthandhaving/SMET), het verbeteren van de toepassing van interne-marktregels en het versterken van de weerbaarheid van de interne markt. Positief is dat de Europese Commissie de interne markt wil versterken en hiervoor in 2020 een TaskForce (SMET) heeft opgericht. Nederland neemt daaraan deel. Diverse verwachte Europese wetsvoorstellen zullen de interne markt verbeteren, zoals het interne-marktnoodinstrument (Single Market Emergency Instrument).

Beïnvloeding standaardisatiestrategie

Begin 2022 heeft de Europese Commissie een pakket uitgebracht op het terrein van normalisatie met onder andere een normalisatiestrategie. De normalisatiestrategie legt de nadruk op een betere afstemming tussen normalisatie en Europa's beleidsprioriteiten (bijvoorbeeld de groene en digitale transitie), alsmede het belang van normalisatie voor Europa's concurrentievermogen. EZK zet zich richting Commissie en lidstaten in om een zo effectief mogelijke uitwerking van de strategie in de praktijk te

verwezenlijken en een zo sterk mogelijke internationale positie voor Europese bedrijven te creëren door strategische inzet in het internationale normalisatiestelsel.

Digitale economie

Veel van de op het gebied van digitale economie genoemde beleidslijnen die eerder zijn ingezet zullen in 2023 en verder worden doorgezet. De belangrijkste nieuwe ontwikkelingen, intensiveringen en beleidswijzigingen zijn hieronder langs de genoemde prioriteiten van de digitale economie opgesomd.

Digitale innovatie en vaardigheden

In het coalitieakkoord staat dat het kabinet wil investeren in digitale innovatie en het versterken van digitale vaardigheden, o.a. via om- en bijscholing. Om deze ambities te realiseren zijn onder andere investeringsvoorstellen op het terrein van artificial intelligence (AI) en cloud-technologie (IPCEI Cloud Infrastructure and Services) in voorbereiding. Op het terrein van digitale vaardigheden is het kabinet voornemens best practices op het terrein van human capital op te schalen en zal via het Nationaal Groeifonds geïnvesteerd worden in onderwijsinnovaties, bijvoorbeeld via het Nationaal Onderwijslab AI. Op Europees niveau is de AI Act in voorbereiding die beoogt een Europese markt voor betrouwbare en innovatieve AI te creëren met risicogerichte voorwaarden voor markttoegang. Het kabinet stuurt de Kamer rond de zomer 2022 een reactie op het rapport «Opgave AI, de nieuwe systeemtechnologie» van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR).

Goedwerkende digitale markten en diensten

Met de Data Act heeft de Europese Commissie nieuwe wetgeving gelanceerd die belangrijke maatregelen bevat om de data-economie beter te laten werken voor consumenten en ondernemers.

Het vormgeven van slagvaardig toezicht voor de aangenomen Digital Services Act ('DSA'), Digital Markets Act ('DMA') en aankomende EU-wetgeving zal ook in 2023 een belangrijk speerpunt zijn. Zo zorgt EZK voor de wetgeving voor toezicht op de DSA en voor voldoende capaciteit en toezichtmiddelen bij de nationale toezichthouder(s), waaronder in ieder geval de ACM. Samen met de toezichthouder(s) zal EZK aandacht geven aan het informeren van consumenten en bedrijven.

Digital Markets Act

De Digital Markets Act moet keuzevrijheid van consumenten en ondernemers verbeteren en concurrentie op digitale markten vergroten. EZK zal in het verloop van 2022 en in 2023 aandacht houden voor de macht van grote platforms, en daartoe onder andere implementatiewetgeving maken voor de DMA voor voldoende capaciteit en toezichtmiddelen bij de nationale toezichthouder (ACM). Samen met de toezichthouder wordt een voorlichtingstraject voor bedrijven uitgerold. Ook zal het wetsvoorstel Platform to Business door beide Kamers geleiden worden en onderzocht of verdere nationale wet- of regelgeving noodzakelijk is. (Kamerstuk [22 112, nr 3049](#), Kamerstuk [21 501-30, nr. 542](#), Kamerstuk [21 501-30, nr. 544](#)).

Een veilige, hoogwaardige en betrouwbare digitale infrastructuur

In lijn met de ambitie in het coalitieakkoord zet het kabinet zich ervoor in dat Nederland het digitale knooppunt van wereldklasse in Europa blijft en robuust, supersnel en veilig internet krijgt in alle delen van het land. Het kabinet start een verkenning waarin de visie op de digitale infrastructuur

wordt uitgewerkt. Om de mobiele connectiviteit op niveau te houden wordt naar verwachting eind 2023 de 3,5 GHz-band voor landelijke mobiele communicatie beschikbaar gesteld, vooraf gegaan door een veiling. Daarnaast vindt in 2023 de Wereld Radio Conferentie van de VN plaats, waarin frequentiebanden op internationaal niveau kunnen worden herbestemd. Om de uitrol van verbeterde (vaste en mobiele) digitale infrastructuur zo soepel mogelijk te laten verlopen worden gemeenten ondersteund. De ondersteuning van gemeenten wordt verder verstevigd. Zo zal EZK in 2023 verder werken aan de transparantie en harmonisatie van lokaal beleid om een soepele uitrol te bevorderen. Ook wordt gewerkt aan het verder verbeteren van de mobiele bereikbaarheid van het alarmnummer 1-1-2.

Om onze digitale infrastructuur veilig te houden zal de implementatie van de nieuwe Netwerk en Informatiebeveiliging Richtlijn (NIB) extra inspanningen vergen als onderdeel van het Rijksbrede programma versterking aanpak vitaal. Daarvoor is in 2023 € 3,54 mln, in 2024 € 6,05 mln en in 2025 en 2026 € 5,05 mln in de EZK-begroting opgenomen. Vanaf 2027 is er structureel € 6,07 mln beschikbaar uit het instrument cybersecurity.

Cybersecurity

Op basis van het coalitieakkoord is in 2023 € 6,6 mln aanvullend beschikbaar voor de EZK-inzet op cybersecurity. Dit bedrag loopt op tot € 16,1 mln structureel vanaf 2027. Hiermee zal onder andere de dienstverlening van DTC informatiedienst verder worden uitgebouwd, geprofessionaliseerd en waar mogelijk geautomatiseerd. Dit is een service om individuele bedrijven te waarschuwen voor concrete risico's en dreigingen waar de overheid weet van heeft. Daarnaast zal het netwerk van samenwerkingsverbanden van bedrijven kwantitatief en kwalitatief worden versterkt, waardoor het landelijk dekkend stelsel voor cybersecurity zich verder kan ontwikkelen. Het streven is om eind 2023 50 samenwerkingsverbanden van bedrijven te hebben, met een regionale, thematische of sectorale insteek. Het uiteindelijke doel is dat elk bedrijf in zijn omgeving een aanspreekpunt heeft voor informatie en advies over veilig digitaal ondernemen. Voor de digitale dienstverleners zoals clouddiensten en online-marktplaatsen wordt de informatievoorziening van het Computer Security Incident Response Team (CSIRT) in 2023 verder uitgebouwd. Het Digital Trust Center, het Nationaal Cybersecurity Center en het CSIRT-DSP hebben de wens te komen tot verdergaande samenwerking in de uitvoering van informatiedeling en verhogen van cyberweerbaarheid. Een verkenning naar de mogelijkheden voor verdergaande samenwerking is in het voorjaar van 2022 afgerond. Deze verkenning heeft een positief beeld van de mogelijkheden gegeven. De verdergaande samenwerking wordt nu verder uitgewerkt in een programmaplan. De Tweede Kamer wordt in de tweede helft van 2022 over de uitkomsten van de verkenning en de follow-up geïnformeerd.

Verder worden deze middelen ingezet voor beleidsintensivering op een aantal thema's. Zo maakt Nederland zich in de EU sterk voor een wettelijke cybersecurity zorgplicht voor fabrikanten en leveranciers van alle ICT-producten en diensten in de hele productlevenscyclus in de Cyber Resilience Act. Om consumenten bewust te maken van digitale risico's en hen te stimuleren om beschermingsmaatregelen te nemen, zullen publiekscampagnes worden uitgevoerd zoals 'Doe je updates'. Cybersecurity kennis en innovatie wordt gestimuleerd door middel van het publiek-private samenwerkingsplatform dcypher.

Regulation on Foreign Subsidies

Bij de economische relatie met derde landen (buiten de EU) speelt - naast de nationale veiligheid - het behoud van een eerlijk speelveld een belangrijke rol. Daarbij draait het onder andere om het tegengaan van oneerlijke concurrentie en van versturende effecten op de interne markt door subsidies van derde landen. Er lopen diverse Europese trajecten om de genoemde problemen en risico's aan te pakken, zoals de ontwerpverordening rondom marktversturende subsidie van derde landen. Het Nederlandse standpunt is in de onderhandelingen uitgedragen en verder uitgewerkt ten behoeve van wetgeving door de Europese Commissie. Inmiddels is de tekst op hoogambtelijk niveau binnen de Raad geaccordeerd en zijn de trilogieën informeel gestart. Het is de verwachting dat de onderhandelingen met het Europees Parlement nog in 2022 worden afgerond, waarna de implementatie van de verordening snel kan worden opgepakt. (Kamerstuk [22 112, nr. 3133](#) en Kamerstuk [21 501-30, nr. 470](#))

Herziening EU mededingingskader

De Commissie herzielt momenteel diverse regelgeving onder het mededingingskader, onder andere m.b.t. marktafbakening, concentratietoezicht en horizontale en verticale groepsvrijstellingen. Het kabinet zal ook in 2023 in de gaten houden of de uitwerking van de herzieningstrajecten aansluit op de wensen van het kabinet en waar nodig en mogelijk trachten de Europese besluitvorming dienaangaande te beïnvloeden. (Kamerstuk [22 112, nr. 3277](#)).

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 12 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	258.213	494.808	304.412	286.949	283.120	278.002	324.720
Uitgaven	260.227	306.452	340.794	354.582	330.995	312.771	294.329
Subsidies (regelingen)	3.625	26.853	66.272	76.728	57.660	44.156	20.096
Cyber security	677	832	534	196	39		
Subsidiemaatregel telecom Caribisch Nederland	2.890	3.600	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500
EU-cofinanciering Digital Europe		2.857	26.800	15.000	9.000	5.500	5.000
Beter aanbesteden	58	504					
NGF - project AiNed		13.600	29.800	52.000	38.700	21.400	5.000
NGF - project Nationaal Onderwijslab		5.460	5.638	6.032	6.421	13.756	6.596
Opdrachten	28.978	22.794	32.898	37.279	36.585	34.796	37.449
Onderzoek&opdrachten	2.040	2.352	2.280	2.349	2.060	2.060	1.893
Beleidsvoorbereiding en evaluaties	5.413	5.534	5.681	4.728	4.588	4.649	5.669
Veiligheid en Frequenties							
Digital trust centre	356	2.959	3.941	6.779	6.936	6.975	7.875
Cyber security	689	2.385	8.823	11.250	11.610	11.728	12.628
ICT beleid	5.673	6.855	7.593	7.593	8.344	8.344	8.344
Terugbetaling boetes ACM	14.228						
CSIRT - DSP		312	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040
Nationaal Groeifonds	579	2018	2007	2007	2.007		
Vervolgprogramma beter aanbesteden		379	1.533	1.533			
Bijdrage aan agentschappen	47.694	52.491	54.734	54.029	51.829	49.522	50.422
Bijdrage RVO.nl	14.626	15.228	13.332	13.297	13.147	10.840	10.940
Bijdrage Agentschap Telecom	33.068	37.263	41.402	40.732	38.682	38.682	39.482
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	176.184	200.089	182.702	182.358	180.719	180.095	182.160
Bijdrage Metrologie	15.980	11.565	11.565	11.565	11.565	11.565	11.565
Raad voor de Accreditatie	274	1.103	1.060	1.028	1.001	288	288
Bijdrage ACM	670	802	802	802	802	802	802
Bijdrage aan het CBS	159.260	186.619	169.275	168.963	167.351	167.440	169.505
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	3.746	4.225	4.188	4.188	4.202	4.202	4.202
Bijdrage Nederlands Normalisatie Instituut	1.187	1.263	1.239	1.239	1.239	1.239	1.239
Bijdrage aan internationale organisaties	2.559	2.962	2.949	2.949	2.963	2.963	2.963
Ontvangsten	428.677	65.350	31.934	31.934	31.934	31.934	31.934
Ontvangsten ACM	163	162	162	162	162	162	162
Ontvangsten High Trust	6.846	63.616	30.200	30.200	30.200	30.200	30.200
Diverse ontvangsten	421.668	1.572	1.572	1.572	1.572	1.572	1.572

Tabel 13 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	258.213	494.808	304.412	286.949	283.120	278.002	324.720
waarvan garantieverplichtingen							
waarvan overige verplichtingen	258.213	494.808	304.412	286.949	283.120	278.002	324.720

Geschatte budgetflexibiliteit

Tabel 14 Geschatte budgetflexibiliteit

Juridisch verplicht	64,5%
Bestuurlijk gebonden	33,6%
Beleidsmatig gereserveerd	1,8%
Nog niet ingevuld/vrij te besteden	0,1%

Juridisch verplicht

- *Subsidies (regelingen):* Cyber security (Cyberweerbaarheid) en Beter Aanbesteden.
- *Opdrachten:* Een aantal opdrachten is reeds voor meerdere jaren aangegaan en dus juridisch verplicht. Dit geldt voor o.a. de regeling voor doven en slechthorenden.
- *Bijdragen aan agentschappen:* De opdrachten worden voorafgaand aan het begrotingsjaar verstrekt en zijn daarmee 100% juridisch verplicht.
- *Bijdragen aan ZBO's en RWT's:* Deze zijn juridisch verplicht, aangezien het wettelijke taken betreft.
- *Bijdragen aan Internationale Organisaties:* Deze zijn 100% verplicht.

Bestuurlijk gebonden

- Betreft subsidies in het kader van EU-cofinanciering Digital Europe en het Nationaal Groeifonds.

Beleidsmatig gereserveerd

- Overige beschikbare budgetten waarover beleid momenteel in gesprek is met interne en externe organisaties en voor een groot deel voortkomen uit het Regeerakkoord.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Subsidies

Cyberweerbaarheid

Naast de activiteiten van het Digital Trust Center wordt subsidie verstrekt aan groepen van bedrijven in niet-vitale sectoren die op [cybersecurity-terrein](#) willen samenwerken. De uitvoering van de regeling ligt bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Telecom Caribisch Nederland

Gegeven het feit dat de vaste lasten van essentiële diensten, zoals telecommunicatie en meer specifiek vast internet, op Caribisch Nederland relatief hoog zijn en deze diensten in een moeilijke tijd zoals tijdens Covid-19 meer dan ooit nodig waren (homeschooling, thuiswerken), heeft het kabinet in 2020 maatregelen genomen om de kosten van deze diensten te verlagen. Deze maatregel is in 2021 en 2022 voortgezet met 25 USD per aansluiting per maand voor Bonaire en 35 USD per aansluiting per maand voor Saba en Sint Eustatius om de kosten van een vaste internetverbinding te verlagen. Omdat de prijzen voor vast internet op de bovenwindse eilanden hoger zijn, is gekozen voor een hogere subsidie op deze eilanden. Om de tarieven voor de langere termijn omlaag te brengen blijft deze subsidie nodig. Daarom wordt de huidige subsidie structureel voortgezet. Hiervoor is in totaal € 3,5 mln per jaar nodig (vanuit de CN-envelop in het coalitieakkoord € 2,25 mln, vanuit de EZK-begroting € 1,25 mln).

EU- cofinanciering Digital Europe

Het Digital Europe Programme (DEP) is een programma binnen het MFK (Meerjarig Financieel Kader van de EU) om het innovatie- en concurrentievermogen van de EU te verhogen en de strategische digitale capaciteiten te versterken. Dit is aanvullend op het Horizon Europe Programma, dat zich meer richt op onderzoek en innovatie. De voorgestelde prioriteiten binnen het programma zijn onder meer: artificiële intelligentie, cybersecurity en vertrouwen, digitale vaardigheden voor gevorderden en European Digital Innovation Hubs.

Subsidieregeling Beter Aanbesteden

Gemeenten, MKB-ondernemers, brancheorganisaties en ondernemersverenigingen die de aanbestedingspraktijk in hun regio of branche willen verbeteren, kunnen hiervoor subsidie aanvragen. De subsidie wordt verstrekt voor projecten die knelpunten rondom aanbesteden oplossen. Dit wordt bereikt door het bevorderen van de dialoog en de samenwerking tussen publieke opdrachtgevers en ondernemers, door het verhogen van de relevante kennis over aanbesteden of door het bevorderen van de toepassing van relevante kennis, methodieken en instrumenten. Het gaat om een subsidie van in totaal 400.000 euro en maximaal 25.000 euro per aanvrager. De regeling maakt deel uit van het programma Beter Aanbesteden.

NGF-project AiNed

AiNed is een investeringsprogramma om het potentieel van artificiële intelligentie (AI) voor de Nederlandse economie en samenleving te benutten. Voor fase 1 van AiNed (€ 44 mln) worden in 2022 o.a. projecten toegekend op basis van een AI compartiment binnen de EU Key Digital Technologies (KDT) call. Ook is een call in voorbereiding om in 2023 AI-onderzoekslabs te ondersteunen voor het ontwikkelen en toepassen van mensgerichte AI. Voor kennisdeling tussen de labs is een netwerkproject gestart. De voorbereiding van fase 2 van AiNed (€ 116,5 mln) is voortvarend opgepakt. Zo komt er in 2023 een call voor het onderdeel Applied AI Learning Communities om MKB-bedrijven te helpen bij AI-vraagstukken met ondersteuning van MBO, HBO en universiteiten. Medio 2022 start een pilotprogramma ter voorbereiding van die call. Ook is in 2022 een AI-call uitgevoerd binnen de MIT-regeling voor R&D-samenwerkingsprojecten met MKB-bedrijven, waarvan de ervaring wordt meegenomen bij een call in 2023. Begin 2023 wordt een voorstel gedaan om een reeds voorwaardelijk toegekende reeks van € 44 mln, onvoorwaardelijk toegekend te krijgen.

NGF-project Nationaal Onderwijslab

Het voorstel Nationaal Onderwijslab AI (NOLAI) investeert in de ontwikkeling van intelligente onderwijsinnovaties die gericht zijn op de verbetering van de kwaliteit van het primair en voortgezet onderwijs. Ook zal het NOLAI inzichtelijk maken wat de pedagogische, maatschappelijke en sociale consequenties van digitale onderwijsinnovaties zijn. Het NOLAI zal uit twee onderdelen bestaan: 1) Co-creatieprogramma: in co-creatie met PO- en VO-scholen, wetenschappers en het bedrijfsleven ontwikkelen van intelligente educatieve technologieën en 2) Wetenschappelijk en Teachers in Residence programma brengt het brede perspectief op kansen en risico's van intelligente educatieve technologieën, met borging van publieke waarden en human-centric AI. Het NOLAI zal van start gaan met de eerste co-creatieprojecten vanaf september 2022. De eerste resultaten worden in 2023 verwacht. Per jaar is er ruimte voor ongeveer 16 co-creatieprojecten.

Opdrachten

Onderzoek en opdrachten

Dit betreft onderzoeksopdrachten die dienen ter ondersteuning van het beleid op het gebied van onder andere marktordening, mededinging, consumenten, aanbestedingen, Europese zaken en strategie en telecom.

Beleidsvoorbereiding en evaluaties Veiligheid en Frequenties

Dit betreft opdrachten die gericht zijn op het verdelen van frequentiebanden, lokaal beleid endigitale connectiviteit, straling en gezondheid, programma omroep, regulering telecommarkt/telecomcode nummerbeleid, Digital Service Act en opdrachten die gericht zijn op een robuuste en betrouwbare digitale communicatie-infrastructuur die weerbaar is tegen diverse dreigingen voor de nationale veiligheid. Hieronder vallen sabotage of verstoring van vitale infrastructuur, weglekken van sensitieve technologie en kennis, en het ontstaan van ongewenste strategische afhankelijkheden binnen vitale infrastructuur of sensitieve technologie waarmee Nederland politiek onder druk kan worden gezet.

Cyber security

Dit betreft opdrachten en subsidies voor o.a. de publiekscampagne 'Doe je updates'; de implementatie van de nieuwe Europese richtlijn voor Netwerken Informatiebeveiliging (NIB) als onderdeel van het Rijksbrede programma versterking aanpak vitaal; het versterken van inzet op Europese wet- en regelgeving, certificering en toezichtstaken en de werkzaamheden rondom het publiek-private platform Dcypher.

ICTbeleid

Aantal werkzaamheden bestaan uit het doen van concrete kennis- en innovatie calls, die voortvloeien vanuit de Kennis- en Innovatie Agenda. Deze innovatie en onderzoekscalls zullen mede worden vormgegeven door de (vak)departementen. Het in te zetten instrumentarium, zal onder meer bestaan uit calls in samenwerking met NWO, versterken specifieke kennisvragen met SMO (Samenwerkingsmiddelen Onderzoek) programmering van TNO en het (mede) ontwikkelen van instrumenten ten behoeve van een technology transfer facility.

Digital Trust Center (DTC)

Het DTC is er om het «niet-vitale bedrijfsleven» beter in staat te stellen hun eigen cyberweerbaarheid te organiseren. De middelen worden o.a. gebruikt voor de ontwikkeling van een online platform, kennisopbouw over cyberrisico's en kennisdeling met de doelgroep niet-vitaal bedrijfsleven.

CSIRT (Computer Security Incident Response Team)

CSIRT is een gespecialiseerd team van professionals die snel kunnen handelen bij een beveiligingsincident met computers of netwerk. CSIRT geeft, naast het nemen van maatregelen, advies bij incidenten en zorgt voor het opsporen en analyseren van dreigingen. CSIRT gaat de informatievoorziening voor o.a. clouddiensten en online-marktplaatsen verder vormgeven en zal kennis- en innovatie calls die uit de Kennis- en Innovatie Agenda voortvloeien voor zijn rekening nemen.

Opdracht- en onderzoeksbudget Nationaal Groeifonds

Dit betreft het budget voor de ondersteuning van de Adviescommissie Nationaal Groeifonds. Hieronder vallen de onkostenvergoedingen van de commissieleden en inhuur van expertise ter ondersteuning van en communicatie ten behoeve van de adviescommissie.

Vervolg Programma Beter Aanbesteden

Samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en VNO-NCW/MKB-Nederland heeft EZK gewerkt aan het vervolgprogramma Beter Aanbesteden. Dit programma zal zorgen voor verbeteringen in de aanbestedingspraktijk door dialoog tussen overheden en ondernemers. Het programma levert een bijdrage aan de herstelagenda om sterker uit de coronacrisis te komen. Het programma is in 2021 gestart en heeft een looptijd van vier jaar.

Bijdrage aan agentschappen

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

RVO.nl is de uitvoerende dienst van het Ministerie van EZK en is onder meer verantwoordelijk voor de voorlichting van ondernemers over de aanbestedingsregelgeving. Hieronder vallen ook de taken van PIANOo als expertisecentrum voor aanbestedende diensten en het daarbij behorende TenderNed, het systeem voor het elektronisch aanbesteden, en werkzaamheden voor het vervolgprogramma Beter Aanbesteden.

Agentschap Telecom

Agentschap Telecom draagt onder meer zorg voor de toelating tot het spectrum en ziet toe op het juiste gebruik daarvan. De voornaamste uitvoeringstaken zijn voorlichting in het kader van het antennebeleid, juridische procedures en een bijdrage voor werkzaamheden in het kader van vergunningvrije toepassingen. De toezichtstaken hebben betrekking op onder meer toezicht ondergrondse netten (WIBON), Metrologiewet, Waarborgwet, bevoegd aftappen en dataretentie, en de Cybersecuritywet voor netwerkbeveiliging en informatiebeveiliging (NIB-richtlijn). Ook voert Agentschap Telecom het toezicht uit op vertrouwensdiensten die onder de Europese eIDAS-Verordening vallen. Op 28 juni 2021 is de Europese Verordening Cyber Security Act (CSA) geïmplementeerd, waarvoor Agentschap Telecom de taken als nationale autoriteit uitvoert.

Bijdrage aan ZBO's/ RWT's

Metrologie

Met de Metrologiewet worden nationale meetstandaarden beschikbaar gesteld, die de basis vormen voor een internationaal herleidbare metrologische infrastructuur. Het gebruik van gecontroleerde meetinstrumenten bij het leveren van goederen draagt onder andere bij aan eerlijke handel- en consumentenbescherming. VSL B.V. is het nationaal metrologisch instituut (NMI) van Nederland. VSL B.V. ontwikkelt, beheert en onderhoudt de nationale meetstandaarden in opdracht van EZK op basis van een overeenkomst voor onbepaalde tijd.

Raad voor Accreditatie (RvA)

De RvA is een ZBO dat controleert of een keuringsinstantie, certificeringsinstantie, inspectie-instantie of een laboratorium aan de accreditatienormen voldoet. De taken van de RvA zijn vastgelegd in de Wet aanwijzing nationale accreditatie-instantie. De RvA ontvangt jaarlijks een bijdrage van de Staat voor Europese en internationale activiteiten die relevant zijn voor de accreditatiesector als geheel.

Autoriteit Consument en Markt (ACM)

De [ACM](#) is belast met wettelijke taken op het gebied van het generieke mededingingstoezicht (Mededingingswet), generieke consumentenbescherming (Wet handhaving consumentenbescherming), de regulering van

de telecommarkt en het sectorspecifieke markttoezicht in de sectoren energie, telecommunicatie, post en vervoer. De apparaatsuitgaven van de ACM zijn geraamd op artikel 40 van de EZK-begroting, net als de kosten van de ACM die worden doorbelast naar marktorganisaties die onder het ACM-toezicht vallen. Het bedrag op artikel 1 betreft de geraamde kosten van de leden van het bestuur van de ACM.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Het CBS is opgericht vanuit de behoefte aan onafhankelijke, betrouwbare informatie om maatschappelijke vraagstukken te begrijpen. Het CBS heeft als onafhankelijk kennisinstituut dan ook tot taak het publiceren van betrouwbare en samenhangende statistische informatie, waardoor becijferde maatschappelijke debatten gevoerd kunnen worden. Het werkterrein van het CBS omvat onderwerpen die de mensen in Nederland raken. Informatie over het CBS en Caribisch Nederland treft u onder meer aan op [Statline](#), de databank van het CBS. Voor [Caribisch Nederland](#) maakt het CBS statistieken over tal van onderwerpen.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Nederlands Normalisatie Instituut (NEN)

NEN ontvangt een bijdrage van de Staat voor het uitvoeren van werkzaamheden die voortvloeien uit de Europese verordening voor normalisatie (Verordening (EU) Nr. 1025/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012) en de Overeenkomst inzake technische handelsbelemmeringen die over het geven van informatie over normen gaat. Tevens is de bijdrage bedoeld voor het informeren van Nederlandse belanghebbenden over initiatieven van de Europese en mondiale normalisatie-instellingen. Daarnaast gebruikt het NEN de bijdrage voor een deel van de contributies die het NEN is verschuldigd aan de Europese en mondiale normalisatie-instellingen en voor de controle op actualiteit van verwijzingen naar normen in regelgeving en kennisgeving aan ministeries indien verwezen wordt naar ingetrokken normen.

Internationale organisaties

Dit betreft bijdragen aan:

- Universal Postal Union (UPU): een internationale organisatie die de verschillende postovergangen tussen UPU-lidstaten controleert. Elke lidstaat gaat dan ook akkoord met de regels voor het internationaal postverkeer. Het is formeel een gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties. De UPU speelt een belangrijke rol in het optimaliseren van postdiensten. De hoofddoelen van de UPU zijn de promotie van het mondiale postverkeer, toename van het aantal verwerkte poststukken door te voorzien in moderne producten en diensten, en een hoge servicekwaliteit voor de consument.
- International Telecommunication Union (ITU): binnen de ITU worden internationale afspraken gemaakt over wereldwijde toewijzing van radiofrequenties aan categorieën van diensten en over de toewijzing van (schaarse) ruimteposities aan satellietssystemen.
- European Conference of Postal and Telecommunications Administrations (CEPT): De inzet in de UPU en ITU wordt regionaal voorbereid, voor landen in Europa is daarvoor CEPT het aangewezen kanaal. EZK draagt jaarlijks bij aan de kosten van ERO (het permanente ondersteunende bureau van CEPT in Kopenhagen).

- Internationale organisaties metrologie. Dit betreft bijdragen aan Organisation Internationale de Métrologie Légale (OIML), WELMEC en Bureau International des Poids et Mesures (BIPM). De bijdragen liggen vast in internationale verdragen.
- EZK doneert jaarlijks een bedrag aan het secretariaat van het Internet Governance Forum (IGF). Dit forum is voortgekomen uit de VN-top World Summit on Information Society in 2005.
- Global Partnership on Artificial Intelligence (GPAI) Secretariat, een jaarlijkse bijdrage aan OECD.

Toelichting op de ontvangsten

High Trust

Deze ontvangsten hebben betrekking op boetes die toezichhouders van EZK opleggen en waar – in het kader van het zogenaamde High Trust-beleid – een meerjarige raming voor wordt aangehouden. Verreweg het grootste deel van de ontvangsten betreft boetes die opgelegd worden door de ACM.

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, is er een fiscale regeling die betrekking heeft op dit beleidsterrein. Het betreft de btw-vrijstelling voor post. Voor een beschrijving van de regeling, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de Fiscale regelingen».

Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei

A. Algemene doelstelling

Met het bedrijvenbeleid zorgt EZK ervoor dat bedrijven hun bijdrage kunnen leveren aan duurzame en inclusieve welvaartsgroei: een gezond en maatschappelijk betrokken bedrijfsleven dat oog heeft voor de individuele en maatschappelijke belangen van bedrijven en burgers. EZK doet dat vanuit het publieke belang, met maatschappelijke impact en in samenwerking met (netwerken van) bedrijven, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties: maatschappelijk betrokken, resultaatgericht en professioneel.

Bedrijven spelen een belangrijke rol bij het voorzien in de basisbehoeften, de materiële welvaart en de maatschappelijke vooruitgang waarop onze samenleving drijft: voedsel, medische hulpmiddelen, huizen, werk, inkomen, ontplooiingsmogelijkheden, mobiliteit, connectiviteit, energie, veiligheid, ontspanningsmogelijkheden in de vrije tijd en digitale diensten, maar ook met zonnepanelen, windmolens, energiebesparingsmogelijkheden, de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen zoals waterstof en ook het realiseren van maatschappelijke vernieuwing door toepassingen te ontwikkelen van nieuwe sleuteltechnologieën. Ze dragen op deze manier wezenlijk bij aan de kwaliteit van ons bestaan.

Bedrijven vervullen een sleutelrol in onze samenleving. Als de maatschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen tijd één ding duidelijk hebben gemaakt, dan is het wel de kwetsbaarheid van onze manier van leven en werken. Gezondheid, de beschikbaarheid van voldoende zorg, inkomen, werk of winstgevend bedrijf en zelfs onze energievoorziening zijn niet vanzelfsprekend. Goed functionerende bedrijven hebben naast werk en inkomen ook een maatschappelijke functie, waardoor werknemers zich gewaardeerd en betrokken voelen. Ze kunnen zich bovendien via opleidingen en cursussen verder ontwikkelen. Daarnaast hebben bedrijven een maatschappelijke verantwoordelijkheid om de negatieve gevolgen van hun economische activiteiten te beperken. Denk hierbij aan gevolgen voor onze leefomgeving en samenleving. Zo dragen bedrijven bij aan maatschappelijk verantwoorde en CO₂-arme producten, eerlijke prijzen, goede lonen en pensioenvoorzieningen. Bovendien komen bedrijven met nieuwe producten en technologieën die inspelen op de grote maatschappelijke vraagstukken van deze tijd, zoals de energietransitie, verduurzaming van de industrie en digitalisering. De overheid stelt daarbij de ambities, normen en randvoorwaarden vast, reguleert en zorgt voor adequate wetgeving en voor ondersteunende publieke voorzieningen (zoals een infrastructuur die verduurzaming mogelijk maakt); en ze stimuleert gedrag dat bijdraagt aan de maatschappelijk gewenste uitkomsten.

Door innovatie te bevorderen en uitmuntende voorwaarden voor succesvol ondernemerschap te realiseren, draagt het bedrijvenbeleid bij aan onze welvaartsgroei door economische vooruitgang op een evenwichtige wijze te combineren met materiële welvaart en een hoge kwaliteit van onze leefsituatie; zodat Nederland ook internationaal aantrekkelijk blijft om in te wonen, te werken, te ontspannen en te leven.

Het speelveld strekt zich daarbij uit buiten de grenzen van de «bedrijfs-poort». Samenwerking tussen grote internationaal opererende ondernemingen en het midden- en kleinbedrijf inclusief startups en scale-ups is

essentieel voor het ondernemerssucces. Ook internationale samenwerking is onmisbaar voor een open economie als de onze. Strategische samenwerking tussen bedrijven, (hoge) scholen en wetenschap is belangrijk omdat de wetenschap en de (hoge) scholen fundamentele ideeën en ontwikkelcapaciteit bieden, en het bedrijfsleven de mogelijkheden ziet waar nieuwe technologieën kunnen worden toegepast in nieuwe producten of productieprocessen. Deze samenwerking is ook belangrijk op het terrein van de maatschappelijke uitdagingen zoals fossielarm energiegebruik, gezondheid, hybride werken en veiligheid. Door ruimte te geven aan ondernemende geesten ontstaan kansen voor bestaande en nieuwe bedrijven. Dat gebeurt in partnerschap tussen Rijk, regionale overheden, Europa en met bilaterale internationale samenwerking.

Nederland behoort tot de mondiale top van de meest dynamische en concurrerende kenniseconomieën in de wereld en is ook één van de landen met de hoogste arbeidsproductiviteit ter wereld. Het kabinet zet er met het bedrijvenbeleid op in deze topositie te behouden en verder te versterken en onze welvaart duurzaam veilig te stellen voor de toekomstige generaties in een wereld die sterk in beweging is. Tegelijkertijd maakt onze kenniseconomie Nederland ook tot een aantrekkelijk doelwit voor landen die kennis en technologie willen vergaren ten gunste van hun eigen (technologische) positie. Dit vraagt om een aanpak die deze risico's adequaat ondervangt en om een offensieve innovatie- en ondernemersstrategie die zich niet alleen richt op materiële welvaart, maar ook via transities bijdraagt aan bijvoorbeeld klimaat, duurzaamheid, veiligheid, gezondheid, voedselkwaliteit en een uitdagende werkomgeving.

Om deze economische kracht te behouden en te versterken heeft het kabinet Rutte 4 ingezet op het realiseren van de volgende drie strategische doelen op terrein van bedrijfsleven & innovatie:

- Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang en voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen.
- Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het waarborgen van een uitmuntend ondernemings- en vestigingsklimaat met optimale randvoorwaarden voor succesvol ondernemerschap.
- Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, circulaire en inclusieve economie.

1) Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang en voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen

Innovatie is één van de belangrijkste bronnen voor economische groei, welvaart en vooruitgang op tal van maatschappelijke terreinen. Succesvolle innovaties creëren niet alleen toegevoegde waarde, maar bieden ook (deel)oplossingen voor de maatschappelijke vraagstukken, onder meer op de terreinen «Energietransitie en Duurzaamheid», «Landbouw, Water en Voedsel», «Gezondheid en Zorg» en «Veiligheid». Om bedrijven aan te zetten tot innovatie, stimuleert en financiert de overheid onderzoek en ontwikkeling (R&D) bij publieke kennisinstellingen en bedrijven. Dat gebeurt met generiek beleid gericht op innovatie in het bedrijfsleven en met missiegedreven innovatiebeleid dat zich richt op het adresseren van maatschappelijke uitdagingen en sterktes in sleuteltechnologieën. Verder draagt

Nederland bij aan internationale ruimtevaartprogramma's, die maatschappelijke doelen dienen en daarnaast ook innovatieve bedrijvigheid in Nederland bevorderen, onder andere via opdrachten aan Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen ter realisatie van ruimtevaartprogramma's.

Het kabinet Rutte 4 streeft naar verhoging van de R&D-uitgaven in Nederland. Sinds 2011 geldt de in Europees verband vastgelegde Nederlandse ambitie om een R&D-intensiteit van 2,5% van het BBP te realiseren (Kamerstuk [21 501-20, nr. 531](#)). Investeren in R&D is echter geen doel in zichzelf, maar vormt één van de fundamenten voor het innovatief vermogen van een land, naast een goed ondernemingsklimaat, een goede kennisinfrastructuur, kennisamenwerking, een goed werkende financieeringsmarkt (zie hiervoor ook beleidsartikel 3 van deze begroting) en het beschikbaar zijn van bekwaam personeel. Binnen het innovatiebeleid verdienen ook specifiek aandacht: valorisatie van kennis bij publieke instellingen, het vergroten van innovatieve toepassingen door effectieve samenwerking in innovatie-ecosystemen, het integraal ondersteunen van startups en scale-ups en het realiseren van een excellent toepassingsgericht kennisstelsel gericht op maatschappelijke en economische vooruitgang. Nederland probeert bovendien R&D-investeringen te richten op het vinden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen middels het Missiegedreven Innovatiebeleid.

Met het Missiegedreven Innovatiebeleid worden R&D-investeringen van publieke en private partijen gericht op het vinden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Dat gebeurt mede met behulp van ontwikkeling van sleuteltechnologieën, die een belangrijke rol vervullen bij het adresseren van maatschappelijke uitdagingen. Met de uitvoering van het Kennis en Innovatieconvenant 2020-2023 wordt invulling gegeven aan dit beleid door bedrijven, kennisinstellingen en overheidspartijen (Kamerstuk [33 009, nr. 102](#)). Het kabinet verkent mogelijkheden om het missiegedreven innovatiebeleid in het bijzonder te richten op de grote transities waar Nederland voor staat, met name waar het gaat om klimaat/energie, digitalisering en circulaire economie.

In 2020 heeft het kabinet Rutte 3 het Nationaal Groeifonds (NGF) opgericht om daarmee vanaf 2021 € 20 mld aan (publieke) investeringen te doen in R&D en innovatie, infrastructuur en kennisontwikkeling (Kamerstuk [35 300, nr. 83](#)). In het Coalitieakkoord zijn de middelen herverdeeld, waarbij de middelen voor de pijler 'R&D en innovatie' en Kennisontwikkeling binnen het Nationaal Groeifonds met € 6,7 mld zijn verhoogd (in totaliteit over de periode t/m 2028). Hiervan is de helft begroot voor de pijler R&D en innovatie (Kamerstuk [35 925, nr. 143](#)). De pijler infrastructuur is overgeheveld naar het Mobiliteitsfonds. Het NGF heeft ook als doel om via publieke investeringen op deze investeringsgebieden extra private investeringen aan te moedigen. Het Coalitieakkoord voorziet verder in een fonds voor onderzoek en wetenschap ten bedrage van € 5 mld over een periode van 10 jaar. Dit betreft middelen die met name ten goede komen aan de financiering van onderzoek op de begroting van OCW. Op het beleidsterrein van EZK komt er uit het fonds € 500 mln over een periode van 10 jaar beschikbaar voor versterking van faciliteiten voor toegepast onderzoek. De middelen zijn bestemd voor onderzoeksfaciliteiten van TO2-instellingen en deels ook voor die van Rijkskennisinstellingen. Verder komt vanuit het genoemde fonds in totaal € 372 mln beschikbaar (over de periode 2022 t/m 2029) om de Nederlandse deelname aan Europese partnerschappen binnen Horizon Europe en aanpalende EU-onderzoeks- en innovatieprogramma's te versterken. Met deze impuls wordt de samenwerking met Europa versterkt

op strategische onderzoeks- en innovatiethema's die een belangrijke bijdrage leveren aan de grote maatschappelijke en technologische uitdagingen van deze tijd, zoals op het gebied van chips, kwantum en klimaat.

In de landspecifieke aanbevelingen van de Europese Commissie voor Nederland in 2022-2023 wordt onder andere aanbevolen om meer overheidsinvesteringen te doen voor de groene en digitale transitie (COM(2022) 621 final). Extra investeringen vanuit het National Groeifonds in R&D en innovatie en de beschikbaarstelling van middelen vanuit het fonds voor onderzoek en innovatie voor versterking van faciliteiten voor toegepast onderzoek en voor versterking van Europese partnerschappen dragen bij aan extra overheidsinvesteringen voor de groene en digitale transitie en sluiten daarmee aan bij de landspecifieke aanbeveling. Daarnaast draagt met name het missiegedreven innovatiebeleid bij aan investeringen in de genoemde richtingen.

2) Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het waarborgen van een uitmuntend ondernemings- en vestigingsklimaat met optimale randvoorwaarden voor succesvol ondernemerschap

EZK stimuleert langs verschillende wegen een goed functionerend bedrijfsleven dat bestaat uit zowel grootbedrijf als mkb, uiteenlopend van kennisintensieve en multinationalaal opererende ondernemers, maar ook startups, scale-ups en éénpitters. EZK helpt bij de vernieuwing met wetten en regels, zoals het beschermen van intellectueel eigendom, en het merkenrecht. Door oog te hebben voor veranderende machtsverhoudingen die vragen om een visie en regelgeving ten aanzien van het borgen van economische veiligheid en het delen van gegevens voor consumenten en bedrijven onderling. Bij het ontwikkelen van wet- en regelgeving is toetsing op werkbaarheid en uitvoerbaarheid bij mkb meer en meer de norm. EZK steunt opschaling en uitrol van nieuwe technologieën door standaardisatie en voorwaarden vast te leggen.

Daarbij vraagt deze tijd om groter te denken: de uitdagingen vragen vaak om oplossingen op een schaal waarbij tenminste Europees moet worden gedacht. Dat geldt onder meer op het terrein van economische veiligheid, het beschermen van vitale belangen in sectoren, het voorkomen van ongewenste strategische afhankelijkheid en het vrijwaren van spionage en sabotage. Voor de economische kansen geldt dat net zo goed: met de grootte van de uitdagingen, de Europese interne markt en de opkomst van mondiaal opererende bedrijven geldt eens te meer dat Nederlandse ondernemers en bedrijven hun vleugels uit moeten slaan en zich moeten willen en kunnen richten op grotere markten dan Nederland alleen. Op al deze terreinen zet het bedrijvenbeleid in op een Europese aanpak. Personeelstekorten vormen op dit moment een grote belemmering voor het realiseren van de transitie op het gebied van klimaat en digitalisering. In samenwerking met OCW en SZW wordt op het wegnemen van de personeelstekorten door EZK stevig ingezet.

Ook de fysieke ruimte en een adequate ruimtelijke ordening voor bedrijven en transitie zijn een voortdurend aandachtspunt. Hiervoor is vooral goede samenwerking tussen het Rijk en de regio vereist. De schaarste aan ontwikkelruimte, zowel fysiek als ook vanwege restricties vanwege stikstof, geluid en andere milieufactoren, vraagt een actievere rol van het Rijk in het samen met de regio's zoeken naar slim ruimtegebruik en goede afstemming van belangen en behoeften.

3) Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, circulaire en inclusieve economie

Eén van de prioritaire missies van het kabinet Rutte 4 betreft het klimaat en de verduurzaming van de industrie. Met de klimaatambities van het kabinet zal innovatie zich ook nadrukkelijk gaan richten op het realiseren van een CO₂-arme en innovatieve industrie in 2050. De nationale doelstelling in het Regeerakkoord van Rutte 3 van 49% CO₂-emissiereductie ten opzichte van 1990, vertaalde zich voor de industrie (inclusief de afvalverwerkende industrie) in het klimaatakkoord van 2019 in 14,3 Mton reductie in 2030 (plus 5,1 Mton bestaande maatregelen, samen 59% reductie ten opzichte van 1990). Door het coalitieakkoord van 15 december 2021 komt daar indicatief 5 tot 5,9 Mton reductie bij. Dit is onderdeel van een aanscherping van het CO₂-emissiereductiedoel voor 2030 van – 55% ten opzichte van 1990 voor alle klimaatsectoren, in navolging van de Europese Green Deal. In het ontwerp-Beleidsprogramma Klimaat (Kamerstuk [32813](#), nr. 1049) heeft het kabinet aangegeven met welke maatregelen zij uitvoering wil geven aan het coalitieakkoord. Zo werkt het kabinet onder meer aan het instellen van een Klimaatfonds, dat (deels) aan de verduurzaming van de industrie ten goede komt. In 2023 maakt het kabinet het Beleidsprogramma definitief en geeft zij aan wat de opgave per klimaatsector voor 2030 wordt, als tussenstap op weg naar klimaatneutraliteit (netto nul emissies) in 2050.

De tweede grote missie van het kabinet waarin de industrie een centrale rol vervult, betreft de circulaire economie. In 2050 moet de industrie circulair zijn en worden er geen fossiele grondstoffen meer gebruikt. De bijdrage die EZK levert aan de circulaire maakindustrie in het kader van het rijksbrede Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019-2023 draagt hier mede aan bij. Het nieuwe kabinet Rutte 4 heeft de ambities en beleidsinspanning verder aangescherpt. Als randvoorwaarde wil het kabinet de concurrentiepositie van de industrie behouden en versterken. Verduurzaming biedt immers grote kansen voor bedrijven die voorop lopen in de transitie. De rijksoverheid heeft, via de eigen bedrijfsvoering, een voorbeeldrol in de transitie naar een klimaatneutrale en circulaire economie. Verder zorgt EZK ervoor dat bedrijven de economische en maatschappelijke kansen kunnen pakken die de digitalisering van de economie biedt (zie verder beleidsartikel 1 van deze begroting).

EZK creëert, samen met BZ, IenW en andere partijen, ook de condities voor een gezond en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven. Dat is een bedrijfsleven dat in staat is om winstgevend te zijn en zich voortdurend vernieuwt, met aandacht voor haar maatschappelijke impact en verantwoordelijkheden. Zo stimuleert EZK dat bedrijven transparant rapporteren over de impact van hun bedrijfsvoering en beleid op mens en milieu, ofwel hoe zij maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Sinds 2004 stellen wij hiervoor de Transparantiebenchmark op. Deze benchmark wordt eens in de twee jaar opgesteld en is een onderzoek naar de transparantie van de MVO-verslaglegging door de circa 500 grootste Nederlandse bedrijven. Hierdoor leren deelnemers over de criteria voor maatschappelijke verslaggeving en krijgen zij inzicht in verbetermogelijkheden en hoe zij scoren in vergelijking met andere ondernemingen. Ook wordt elk jaar de Kristalprijs uitgereikt aan het bedrijf dat het meest transparant rapporteert over MVO. Om dit te versterken heeft de minister voor Economische Zaken en Klimaat namens het kabinet in februari van dit jaar ook haar steun uitgesproken voor de Europese Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). De CSRD verplicht een groep bedrijven om in hun jaarrapportage aan te geven hoe zij maatschappelijk verantwoord ondernemen, en ook aan te geven hoe de onderneming aansluit bij de transitie naar een duurzame

economie en de klimaateisen van het Verdrag van Parijs. Daarnaast worden (I)MVO-standaarden toegepast op het bedrijfsleveninstrumentarium van EZK. Zo worden bedrijven geïnformeerd over risico's voor mens en milieu wanneer zij een subsidie ontvangen voor de inkoop van zonnepanelen of een innovatietraject, en geadviseerd en gestimuleerd om op een verantwoorde manier met deze risico's om te gaan door ze in kaart te brengen, te mitigeren en zo nodig waardeketens te verleggen en/of toegang tot herstel te bieden. Op deze manier leren bedrijven hoe zij verantwoord kunnen ondernemen in hun sector. Tot eind 2022 loopt hiervoor bij EZK een pilot, die gebruikt zal worden om de komende jaren (I)MVO proportioneel te integreren in ons gehele instrumentarium.

Kengetallen bedrijvenbeleid

In de aansluitende tabel staan de voornaamste kengetallen voor het bedrijvenbeleid. EZK streeft naar een koppositie voor Nederland op de gepresenteerde ranglijsten, zoals de Global Competitiveness Index en het European Innovation Scorebord. De doelstelling voor R&D-investeringen in Nederland is 2,5% van het BBP.

Tabel 15 Kengetallen								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Bron
<i>Algemeen</i>								
1. Arbeidsproductiviteitsniveau (positie NL)	6	6	6	9	9	10	n.n.b.	Conference Board
2. Global Competitiveness Index (positie NL) ¹	5	4	5	6	4	n.b.	n.b.	World Economic Forum
3. European Innovation Scoreboard (positie NL) ²	5	4	4	4	4	4	5	Europese Commissie
<i>Strategisch doel 1</i>								
4. R&D intensiteit (in % van BBP)	2,15	2,15	2,18	2,14	2,18	2,29	n.n.b.	CBS
5. Omvang PPS-projecten (in mln €) ³	970	1.060	1.207	1.282	1.238	1.208	1.250	RVO.nl/ TKI's
<i>Strategisch doel 2</i>								
6. Kwaliteit ondernemersklimaat (positie NL)	–	–	–	3	2	2	n.n.b.	Global Entrepreneurship Monitor (GEM), National Entrepreneurship Context Index (NECI)
<i>Strategisch doel 3</i>								
7. Broeikasgasemissies voor industrie inclusief afval (Mton CO ₂ -equivalenten)	54,5	55	56	55,4	54,5	53,3	n.n.b.	Emissieregistratie

1 De GCI is in de jaren 2020 en 2021 niet verschenen vanwege de coronasituatie.

2 In de editie 2021 van het European Innovation Scoreboard zijn de posities van landen op basis van de meest recente waarden voor indicatoren gepresenteerd als uitkomsten voor 2021. In voorgaande edities werd daarvoor het voorgaande jaar gekozen. Ten behoeve van consistentie in de weergave van de posities is de positie van Nederland in het European Innovation Scoreboard in deze tabel opgenomen als uitkomst voor 2020.

3 Cijfer 2021 betreft een voorlopige begrotingsindicator en is een optelsom van de geschatte omvang van PPS binnen een TKI plus de geschatte jaarlijkse omvang van PPS-toeslagprojecten. PPS- samenwerkingsverbanden worden vooralsnog buiten beschouwing gelaten. Het betreft een marginaal bedrag.

Om – aanvullend op de begroting – het parlement te informeren over voortgang en effecten van beleid treft u op de website <https://www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl> verdere informatie aan over de indicatoren en kengetallen. Deze website is te zien als een digitale bijlage van de EZK-begroting.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Onderstaande tabel geeft een samenvattend overzicht van de rollen en verantwoordelijken die de minister van Economische Zaken en Klimaat heeft in het Bedrijvenbeleid. In de tekst onder de tabel wordt verder toegelicht wat deze rollen en verantwoordelijkheden behelzen en op welke van de twee hierboven onderscheiden strategische doelen ze betrekking hebben.

Tabel 16 Rol en verantwoordelijkheid

	Stimuleren	Financieren	Regisseren	(Doen) uitvoeren
Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang en voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen	√	√	√	
Goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door goede randvoorwaarden voor ondernemerschap en innovatie	√		√	√
Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, circulaire en inclusieve economie.	√		√	

Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang en voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen.

Stimuleren

De minister stimuleert innovaties die bijdragen aan maatschappelijke vooruitgang door private investeringen in R&D te bevorderen via onder meer de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO). Voor het stimuleren van private deelname aan publiek-private onderzoeksinitiatieven wordt onder meer de pps-toeslag ingezet vanuit de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's).

Financieren/regisseren

De minister van EZK en de bewindspersonen van OCW coördineren en borgen de publieke kennisinfrastructuur voor toegepast, praktijkgericht en fundamenteel onderzoek. De minister financiert en regisseert het ontwikkelen en benutten van hoogwaardig (internationaal) publiek gefinancierd onderzoek en technologie, inclusief publiek-private samenwerking door onder meer:

- de TO2-instituten TNO, Deltares, MARIN en NLR te financieren;
- gezamenlijke regie met OCW op de publiek-private samenwerking via NWO, waarbij EZK specifiek NWO-TTW subsidieert;
- cofinanciering van de EFRO-programma's (Europees Fonds Regionale Ontwikkeling); voor de EFRO-programma's binnen Nederland draagt de Minister systeemverantwoordelijkheid;
- het bevorderen van innovatiegericht inkopen door overheden;
- het bevorderen van de oprichting en groei van startups naar scale-ups, o.a. door de inzet van TechLeap;
- het nationaal groeifonds (NGF) wordt benut om innovatieprojecten te financieren die structureel het groeivermogen versterken en voortkomen uit het missie-gedreven innovatiebeleid.

Goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het waarborgen van een uitmuntend ondernemings- en vestigingsklimaat met optimale randvoorwaarden voor succesvol ondernemerschap

Stimuleren

De minister stimuleert een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door onder meer:

- het aanbieden van een pakket van fiscale ondernemersstimulering gericht op zelfstandig ondernemerschap, bedrijfsoverdrachten en bedrijfsinvesteringen; daarnaast biedt het bedrijvenbeleid een samenhangend aanbod van financieringsinstrumenten om gewenste investeringen in bedrijven en projecten mogelijk te maken die onvoldoende financiering in de markt kunnen aantrekken (zie ook artikel 3 van deze begroting);
- het stapsgewijs integreren van advies en eisen met betrekking tot maatschappelijk verantwoord ondernemen in het bedrijfsleveninstrumentarium;
- het inrichten van een effectief en efficiënt werkend stelsel van intellectueel eigendom.

Regisseren

De minister regisseert en coördineert de condities voor een gezond en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door onder meer:

- samenwerking met de relevante regionale netwerken en partners;
- informeren en ondersteunen van ondernemers (van het starten van een bedrijf tot het vinden van een opvolger) via de Kamer van Koophandel (KvK);
- mkb-ondernemers meer bij wet- en regelgeving betrekken via MKB-toets;
- het regisseren en uitvoeren van het nieuwe ‘programma vermindering regeldruk ondernemers’.

(Doen) uitvoeren

De minister biedt overheids- en informatiediensten aan ter ondersteuning van ondernemers op regionaal, nationaal en internationaal niveau door onder meer toegang tot overheidsdiensten (financieel en/of door middel van kennis) via:

- de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland;
- het aansturen van het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) met als oogmerk het aantrekken van buitenlandse investeerders, samen met de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking;
- het Innovatie Attaché Netwerk ter ondersteuning van sectoren, ondernemers en kennisinstellingen uit binnen- en buitenland bij hun internationale R&D- en innovatie-ambities.

Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, circulaire en inclusieve economie

Stimuleren

De minister stimuleert de transitie naar een klimaatneutrale, circulaire en inclusieve economie door onder meer:

- het bedrijfsleven te helpen verduurzamen middels advies en subsidies;
- het stimuleren van transparante MVO-rapportage door bedrijven, middels de Transparantiebenchmark en Europese wetgeving;
- samen met lenW in te zetten op maatschappelijk verantwoord inkopen en circulair ondernemen;
- versnelling van en toepassing van digitalisering in het mkb.

Regisseren

De minister regisseert en coördineert de condities voor inclusieve economie door onder meer:

- eerlijk en verantwoord handelsverkeer te bevorderen via afspraken, gedragscodes of regelgeving (corporate governance, franchise, betaaltermijnen);

- in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en andere ministeries IMVO-wetgeving in te voeren;
- MVO-eisen te verbinden aan het instrumentarium van bedrijvenbeleid van EZK.

C. Beleidswijzigingen

Verduurzaming Industrie

Het kabinet heeft in het Coalitieakkoord ambitieuze doelstellingen geformuleerd in het kader van de verduurzaming van de industrie. In 2023 worden hier verdere stappen mee gezet. Dit betreft op het gebied van normeren en beprijzen, de aanscherping van de CO₂-heffing, de tariefaanpassing van ODE/EB en het uitbreiden van de Energiebesparingsplicht. Het stimuleren en faciliteren bij verduurzaming industrie gebeurt door intensivering van generieke subsidie-instrumenten, de versnelde realisatie van duurzame infrastructuur en het stimuleren van verduurzaming van het mkb door kennisdeling en financieringsinstrumenten.

Ook worden maatwerkafspraken gemaakt met de grootste industriële uitstoters. Dit betreft bindende wederkerige afspraken met individuele bedrijven uit de top-20 grootste uitstoters van broeikasgassen voor verduurzaming in Nederland en zo mogelijk additionele CO₂-reductie. Verder geeft het kabinet de transitie naar een circulaire economie vorm. Er komt een Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 om circulaire economie verder te bevorderen door middel van normering, beprijzing en stimulering.

Impulsaanpak winkelgebieden

Het kabinet investeert € 100 mln in het realiseren van toekomstbestendige winkelgebieden en in vitale binnensteden. Deze Impulsaanpak winkelgebieden in binnensteden en kernen kende een eerste openstellingsronde mei 2022. Gemeenten die van de subsidie gebruik willen maken kunnen projectplannen indienen gericht renovatie, sloop of nieuwbouw of investeringen in de openbare ruimte in winkelgebieden.

Programma vermindering regeldruk ondernemers

Het kabinet heeft in de zomer van 2022 een nieuw programma voor vermindering van regeldruk bij ondernemers gepresenteerd waarin werkbaarheid, proportionaliteit en het zoveel mogelijk beperken van regeldruk van zowel voorgenomen als bestaande regelgeving centraal staan. Belangrijke bouwsteen in het nieuwe regeldrukprogramma is om heel meetbaar de balans op te maken wat de regels zijn waar een ondernemer in de praktijk mee te maken krijgt, tegen welke knelpunten hij aanloopt en wat de kosten zijn.

Aanvalsplan arbeidsmarktkrapte

Deze kabinetsperiode wil EZK, samen met SZW en OCW, de tekorten aan technici en ICT'ers terugdringen. Personeelstekorten vormen op dit moment een grote belemmering bij de uitvoering van de klimaat- en digitale transitie. Dit gebeurt via een aanvalsplan dat in de zomer van 2022 naar de Kamer is gestuurd. De Kamer heeft vrijwel Kamerbreed tot dit aanvalsplan opgeroepen. Doel is om met het aanvalsplan tot aanvullend beleid te komen. De afgelopen jaren zijn reeds veel initiatieven en flinke regelingen van de grond gekomen om Leven Lang Ontwikkelen (LLO), de van werk naar werk infrastructuur en scholing te stimuleren. Desondanks zijn er zo'n 100.000 structureel moeilijk vervulbare vacatures in techniek en ICT. Nieuw beleid is nodig om de genoemde transities niet vast te laten lopen door personeelstekorten.

Programma Werklocaties, Ruimte voor economische activiteiten

Er is sprake van een toenemende ruimtedruk in Nederland. Opgaven zoals de woningbouw, de energietransitie, bereikbaarheid, bedrijvigheid en oplossingen voor de stikstofproblematiek concurreren om de schaarse ruimte. Het ministerie van EZK is naast de ministeries van LNV, IenW en BZK en de decentrale overheden verantwoordelijk voor de fysieke leefomgeving. Samen met de regio en andere departementen werkt EZK aan een programma werklocaties. Het doel van het programma werklocaties is het stimuleren van de juiste condities waardoor er voldoende en gevarieerd aanbod is op de juiste plek op het juiste moment (dus nu en in de toekomst).

Naast de schaarste aan fysieke ruimte is er ook schaarste aan ontwikkelruimte door restricties vanwege stikstof, geluid en andere milieufactoren. Deze verschillende vormen van schaarste vragen om slim ruimtegebruik en goede afstemming van belangen en behoeften. Veelal op gebiedsniveau en met waar mogelijk het combineren van functies. De NOVI geeft hier al handvatten voor. Deze zullen de komende tijd verder worden aangescherpt. Het Rijk gaat ook in overleg met provincies om hun regierol met betrekking tot deze vraagstukken te versterken en samen te zoeken naar slimme oplossingen. Daarnaast brengt het kabinet in kaart op welke locaties we de bovenregionale vraag naar ruimte voor economische activiteit het beste kunnen clusteren.

Nationaal Groeifonds

Met het Nationaal Groeifonds (NGF) worden complexe langjarige programma's gefinancierd. De uitkomsten van de tweede investeringsronde van het NGF zijn op 14 april 2022 bekendgemaakt door het kabinet (Kamerstuk [35 925 XIX, nr. 12](#)). In deze ronde hebben alle ministeries voorstellen kunnen indienen bij het fonds. Uit de uitkomsten van de tweede ronde blijkt dat verschillende ministeries middelen zullen ontvangen ten behoeve van de uitvoering van de gehonoreerde voorstellen. Het kabinet heeft besloten om in de tweede ronde van het NGF in totaal € 6,3 mld (voorwaardelijk) toe te kennen of te reserveren. Voor de R&D- en innovatiepijler gaat het om ruim € 4,5 mld voor de komende jaren.

Wat betreft EZK-projecten op het gebied van R&D en innovatie is € 411 mln direct toegekend (Oncode-PACT en GroenvermogenII) en € 1,76 mld voorwaardelijk toegekend (NXTGEN HIGHTECH, Duurzame MaterialenNL, PhotonDelta, Nieuwe Warmte Nu!, Oncode-PACT en GroenvermogenII). De uitvoering van de directe toekenningen is gestart in 2022. De verwachting is dat de voorwaardelijk toegekende projecten in 2023 starten, afhankelijk van besluitvorming over de omzettingen. Tevens is op 14 april 2022 met de Kamer gedeeld dat drie projecten op het gebied van R&D en innovatie uit de eerste investeringsronde vervolgfianciering krijgen. De voorwaardelijke toekenning van RegMed XB van € 33 mln is definitief toegekend (totaal komt zo uit op € 56 mln). Ook de voorwaardelijke toekenning van Quantum Delta NL van € 228 mln is definitief toegekend (totale bijdrage komt uit op € 282 mln). Voor Quantum Delta NL staat daarnaast nog € 333 mln gereserveerd voor de derde fase. Tot slot is voor AiNed € 116,5 mln toegekend. In 2022 is de uitvoering van deze lopende projecten gecontinueerd. Een bijlage bij deze begroting geeft projectspecifieke informatie over de EZK-projecten vanuit het NGF. In de Kamerbrief van 14 april 2022 is bekendgemaakt dat de voorbereiding voor de derde investeringsronde is gestart en de verwachting is dat nieuwe voorstellen in het eerste kwartaal van 2023 kunnen worden ingediend. De verwachting is dat in 2023 opnieuw middelen worden gehonoreerd aan R&D- en innovatieprojecten.

Fonds Onderzoek en Wetenschap

Uit het in het Coalitieakkoord gevormde fonds voor onderzoek en wetenschap heeft het kabinet in totaal € 500 mln beschikbaar gesteld voor het versterken van faciliteiten voor toegepast onderzoek in de periode t/m 2031. De middelen dienen ter financiering van onderzoeksfaciliteiten bij TO2-instellingen en Rijkskennisinstellingen. Met hoogwaardige, moderne en toekomstbestendige onderzoeksfaciliteiten kunnen deze instellingen kennis en toepassingen ontwikkelen voor gewenste maatschappelijke oplossingen en transities, het opschalen van (sleutel)technologie tot economische marktkansen, beleidsopgaven en wettelijke taken; ook in internationaal verband. In 2023 wordt gestart met het proces van toekenningen. De middelen komen op de begroting van EZK. In latere stadia is voor een deel overheveling naar begrotingen van andere departementen te verwachten, afhankelijk van de toekenning van middelen aan instellingen waarvoor andere departementen dan EZK beleidsverantwoordelijkheid dragen.

Uit het genoemde fonds komt ook in totaal € 372 mln beschikbaar voor het versterken van de Nederlandse deelname aan Europese partnerschappen binnen Horizon Europe en aanpalende EU-onderzoeks- en innovatieprogramma's. Hiermee wordt in de periode t/m 2029 een impuls gegeven aan deelname van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen aan Europese samenwerking op strategische onderzoeks- en innovatiethema's die aansluiten bij de grote maatschappelijke en technologische uitdagingen van deze tijd, zoals op het gebied van chips- en kwantumtechnologie en klimaat. Van het beschikbare budget komt € 292 mln op de begroting van EZK en € 80 mln op de begroting van OCW. Om deelname van kennisinstellingen aan Horizon Europe te stimuleren komt uit het genoemde fonds voorts in totaal € 525 mln (€ 75 mln per jaar in de periode 2023-2029) beschikbaar als tegemoetkoming voor matchingskosten. Die middelen komen op de begroting van OCW.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 17 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 2 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	10.788.922	9.885.351	3.876.152	2.340.639	2.391.770	2.346.253	2.391.208
Uitgaven	7.004.467	6.238.352	2.708.363	1.675.554	1.610.229	1.359.442	1.296.354
Subsidies (regelingen)	5.702.793	4.990.500	1.449.653	659.243	563.957	371.399	282.410
MKB-Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	10.818	13.727	22.251	32.492	41.560	41.560	41.560
Eurostars	17.764	20.792	21.252	21.848	22.578	23.325	21.325
Bevorderen ondernemerschap	21.714	26.328	21.401	14.917	15.897	15.897	16.251
Cofinanciering EFRO	14.674	36.040	26.477	31.977	32.077	24.077	24.077
Bijdrage aan ROM's	7.154	9.870	9.870	9.870	9.870	9.870	9.870
Verduurzaming industrie	9.149	51.585	66.609	76.389	82.775	85.100	73.700
Startup beleid	10.684	10.448	13.333	1.730			
Urgendemaatregelen Industrie	27.494	2.093	11.700	12.740			
Invest-NI	6.387	10.644	11.090	11.090	11.090	11.090	11.090
Noodloket (TOGS)	164						
Tegemoetkoming vaste lasten	5.434.646	3.608.500	300.000				
Tegemoetkoming vaste lasten Caribisch Nederland	25.922						
Europees Defensie Fonds cofinanciering		4.380	10.620	5.000			

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Omscholing naar tekortsectoren	368	40.000					
Tegemoetkoming vaste lasten Startersregeling	13.007	35.000					
Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	4.832	1.334					
Herstructurering winkelgebieden		8.737	24.800	19.600	18.600	26.000	
R&D mobiliteitssectoren	8.173	37.500	37.500	37.500	12.500	15.000	
SEG	78.974	525.000					
NGF - project Groenvermogen van de Nederlandse economie		9.795	268.179	16.142	14.142	14.142	
NGF - project Health-RI		10.000	12.000				
NGF - project RegMed XB	9.400	20.900	9.783	6.634	5.533	1.584	1.283
NGF - project QuantumDeltaNL		67.800	80.900	77.100	29.000	8.100	19.100
NGF - project Oncode-PACT		10.000	60.000	50.000	41.000		
NGF - project Circulaire Plastics			48.970	35.030	20.000	15.000	5.000
NGF - project NXTGEN HIGH TECH			150.000	88.000	67.000	63.000	43.000
Indirecte Kosten Compensatie ETS		87.864					
IPCEI Cloudinfrastructuur en services		49	29.951	20.000	20.000		
IPCEI Micro elektronica		49	79.951	65.000	85.000		
Aanvullende tegemoetkoming evenementen		120.000					
Omzetderving Limburg		24.000					
Investeringen Verduurzaming Industrie - Klimaatfonds			50.000				
EuroHPC		2.500	5.000	10.000	12.500	7.500	7.500
EuroQCI		2.319	5.000	5.500	11.681		
Brexit Adjustment Reserve		187.800	62.200				
Overig	1.469	5.446	10.816	10.684	11.154	10.154	8.654
Leningen	230.500	107.000	100.000	0	0	0	0
Bedrijfssteun	193.000	4.000					
Qredits	37.500	103.000	100.000				
Garanties	29.003	107.541	112.195	87.945	87.945	87.945	62.945
BMKB	23.826	36.674	40.328	42.228	42.228	42.228	42.228
BMKB groen		950	1.900				
Klein Krediet Corona garantieregeling	521						
Groefaciliteit	15	8.172	8.222	8.972	8.972	8.972	8.972
Garantie Ondernemersfinanciering	4.641	11.745	11.745	11.745	11.745	11.745	11.745
Garantie Ondernemersfinanciering Corona		50.000	50.000	25.000	25.000	25.000	
Opdrachten	7.927	11.327	11.627	10.281	10.058	9.960	10.031
Onderzoek en opdrachten	4.206	4.325	4.138	4.357	4.359	4.361	4.432
Caribisch Nederland	501	1.236	1.093	823	798	798	798
ICT beleid	73						
Regeldruk	731	2.336	4.136	4.136	4.136	4.136	4.136
Budget Samenwerking regio	11	692	915	815	765	665	665
Small Business Innovation Research	2.405	2.738	1.345	150			
Bijdrage aan agentschappen	168.731	174.644	113.421	93.777	93.352	93.352	93.018
Bijdrage RVO.nl	168.023	174.083	112.716	93.072	92.647	92.647	92.313
Bijdrage Agentschap Telecom	708	561	705	705	705	705	705
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	369.824	377.436	357.882	345.833	344.270	340.028	340.028
Bijdrage aan TNO	207.525	209.162	189.901	187.993	187.630	183.388	183.388
Kamer van Koophandel	134.518	141.871	141.563	131.422	130.222	130.222	130.222
Bijdrage aan NWO-TTW	27.781	26.403	26.418	26.418	26.418	26.418	26.418

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Bijdrage aan medeoverheden	20.570	27.686	20.064	9.868	0	0	0
MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	20.570	27.686	20.064	9.868			
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	378.120	437.218	543.521	468.607	510.647	456.758	507.922
Internationaal Innoveren	40.751	46.490	60.646	55.539	56.036	56.036	56.036
PPS toeslag	171.099	207.249	214.991	200.686	187.161	187.161	187.161
TO2 (excl. TNO)	62.593	59.821	57.008	56.392	55.499	55.386	55.386
Topsectoren overig	8.843	21.035	96.712	38.525	94.154	51.378	103.542
Ruimtevaart (ESA)	75.287	76.128	75.922	76.861	76.861	76.861	76.861
Bijdrage NBTC	9.425	9.525	9.525	9.525	9.525	9.525	9.525
Overige bijdragen aan organisaties	3.423	6.328	4.887	4.887	4.887	4.887	4.887
Economische ontwikkeling en technologie	6.699	7.018	7.206	9.568	10.368	10.368	10.368
EU-cofinanciering JTF		3.624	16.624	16.624	16.156	5.156	4.156
Storting begrotingsreserve	96.999	5.000	0	0	0	0	0
Storting reserve BMKB	3.564						
Storting reserve BMKB groen		5.000					
Storting reserve Groeifaciliteit	52.210						
Storting reserve GO	40.506						
Storting reserve MKB financiering	719						
Ontvangsten	591.025	795.356	576.949	158.597	341.403	151.321	116.189
Luchtvaartkredietfaciliteit	1.801	1.712	1.809	863			
Rijksoctrooiwet	46.554	47.156	47.041	45.966	44.966	42.466	40.666
Eurostars	5.370	4.250	4.250	4.250	4.250	4.000	4.000
F-35	4.669	9.000	10.576	10.576	10.576	10.576	10.576
Diverse ontvangsten	14.140	1.738	1.240	1.242	1.244	1.246	1.247
Bedrijfssteun	46.269	27.500	43.033	41.700	40.367	39.033	5.700
Noodloket (TOGS)	1.363						
Tegemoetkoming vaste lasten	155.351	115.000	200.000				
Tegemoetkoming vaste lasten starters	202						
BMKB	23.116	30.500	28.000	33.000	33.000	33.000	33.000
BMKB groen		2.500	5.000				
Onttrekking reserve BMKB	126.882	10.000					
Onttrekking reserve Klein Krediet Corona	140.061	5.000					
Klein Krediet Corona	461						
Groeifaciliteit	1.753	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Onttrekking reserve Groeifaciliteit							
Garantie Ondernemingsfinanciering	22.245	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000
Onttrekking reserve GO		35.000					
MKB financiering	788						
Brexit Adjustment Reserve		485.000	215.000		186.000		

Tabel 18 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	10.788.922	9.885.351	3.876.152	2.340.639	2.391.770	2.346.253	2.391.208
waarvan garantieverplichtingen	535.736	1.650.000	1.250.000	1.250.000	1.250.000	1.250.000	1.250.000
waarvan overige verplichtingen	10.253.186	8.235.351	2.626.152	1.090.639	1.141.770	1.096.253	1.141.208

Geschatte budgetflexibiliteit

Tabel 19 Geschatte budgetflexibiliteit

	2023
<i>juridisch verplicht</i>	58%
<i>bestuurlijk gebonden</i>	38%
<i>beleidsmatig gereserveerd</i>	4%
<i>nog niet ingevuld/vrij te besteden</i>	0%

Juridisch verplicht

- *Subsidies (regelingen)*: Een groot van de subsidie-instrumenten is juridisch verplicht; voorbeelden zijn bijdrages aan ROM's, een deel van de TVL en een aantal NGF-projecten.
- *Leningen*: Het instrument Qredits is juridisch verplicht.
- *Garanties*: De verschillende garanties zijn juridisch verplicht.
- *Opdrachten*: Adviescollege Toetsing Regeldruk en Small Business Innovation Research zijn voorbeelden van instrumenten die geheel juridisch verplicht zijn.
- *Bijdragen aan agentschappen*: De bijdragen aan RVO en AT zijn juridisch verplicht.
- *Bijdragen aan ZBO's/RWT's*: De bijdragen aan TNO, KvK en NWO-TTW zijn juridisch verplicht.
- *Bijdragen aan (inter)nationale organisaties*: De kasbudgetten voor bijdragen aan (inter)nationale organisaties zijn grotendeels juridisch verplicht. Voorbeelden van juridisch verplichte instrumenten zijn PPS-toeslag en Internationaal Innoveren.

Bestuurlijk gebonden

- *Subsidies (regelingen)*: Subsidies zijn grotendeels bestuurlijk gebonden. Voorbeelden zijn diverse NGF-projecten en een deel van de TVL.
- *Opdrachten*: Een klein deel van het instrument Samenwerking regio is bestuurlijk gebonden.
- *Bijdragen aan (inter)nationale organisaties*: Een deel van deze kasbudgetten is bestuurlijk gebonden, bijvoorbeeld Ruimtevaart en ESA.

Beleidsmatig gereserveerd

- *Subsidies (regelingen)*: Een klein deel van deze kasbudgetten is beleidsmatig gereserveerd; voorbeelden zijn VEKI, NEKI en bevorderen ondernemerschap.
- *Opdrachten*: Binnen de categorie opdrachten is het grootste deel van het kasbudget beleidsmatig gereserveerd. De instrumenten onderzoek innovatie en betere regelgeving zijn hier voorbeelden van.
- *Bijdragen aan (inter)nationale organisaties*: Enkele van deze kasbudgetten zijn beleidsmatig gereserveerd; een voorbeeld is het instrument Economische ontwikkeling en technologie.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De financiële beleidsinstrumenten van het bedrijvenbeleid richten zich op het realiseren van de geformuleerde strategische doelen. Bij de toelichting op de instrumenten worden de interventies daarom samenhangend per strategisch beleidsdoel beschreven. Voor elk van de strategische doelen wordt vervolgens, overeenkomstig de voorschriften, de indeling van de begrotingstabel naar aard van de financiële beleidsinterventie gehanteerd. Op die manier wordt zowel de inhoudelijke samenhang van verschillende instrumenten, alsook de aard van de financiële interventie zichtbaar

gemaakt. Voor elk van de instrumenten worden kengetallen gepresenteerd. Een meer uitgebreide rapportage van kengetallen en indicatoren is te vinden op [Bedrijvenbeleid in beeld](#). Voor elk instrument is een verwijzing opgenomen naar de relevante website.

Strategisch doel 1: Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang en voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen

Tabel 20 Kengetallen behorend bij strategische doel 1

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Bron
MIT									RVO
Aantal bedrijven dat deelneemt aan MIT	662	1.206	1.287	1.434	1.422	1.693	1.840	1.595	
Omvang private R&D-uitgaven ondersteund met MIT (x € 1 mln)	61	86	83	96	106	112	116	112	
Eurostars									RVO
Aantal Nederlandse deelnemers aan Eurostars	20	69	75	72	72	68	74	87	
waarvan bedrijven	13	50	52	49	55	43	48	64	
waarvan hightech MKB (%)	100%	96%	90%	98%	93%	88%	94%	95%	
Door Eurostars ondersteunde private R&D-uitgaven van Nederlandse deelnemers (x € 1 mln)	7	32	28	30	36	30	33	40	
Horizon2020¹									RVO/ EC
Aantal Nederlandse deelnemers aan H2020	449	712	985	1.388	1.567	1.853	2.183	2.438	
waarvan bedrijven	298	500	713	1.003	1.148	1.378	1.625	1.855	
Omvang H2020-middelen voor Nederlandse deelnemers (retour in mln euro)	538	1.016	1.644	2.272	3.026	4.001	4.822	5.379	
waarvan aan bedrijven (%)	31%	28%	25%	27%	26%	25%	25%	24%	
Retourpercentage voor Nederland (%)	8,1%	7,7%	7,5%	7,6%	7,6%	7,7%	7,6%	7,9%	
WBSO²									RVO
Aantal bedrijven (met S&O verklaring) dat gebruik maakt van WBSO	22.974	22.980	22.330	21.265	20.279	20.046	20.340	20.339	
Door WBSO ondersteunde private R&D-uitgaven (S&O-loon, x € 1 mln)	3.997	3.868	3.930	4.008	4.042	4.291	4.396	4.611	
Door WBSO ondersteunde private R&D-uitgaven (S&O- NIET-loonuitgaven, x € 1 mln)	2.587	2.426	2.787	2.686	2.746	2.831	2.857	3.150	
TO₂									
Klanttevredenheid Deltares	7,9	8,7	8,6	8,2	8,7	9,2	9,1	8,7	Deltares
Klanttevredenheid MARIN	9	8,8	8,9	8,6	8,8	8,6	9,0	8,9	Marin
Klanttevredenheid NLR	8,7	8,8	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	8,9	NLR
Klanttevredenheid TNO	8,3	8,4	8,6	8,6	8,8	8,7	8,9	8,9	TNO
Kennisbenutting Deltares		96%	97%	93%	95%	88%	82%	96%	Deltares
Kennisbenutting Marin		97%	100%	100%	100%	97%	100%	100%	Marin
Kennisbenutting NLR		99%	99,5%	99%	96%	97%	98%	96%	NLR
Kennisbenutting TNO		98%	98%	98%	99%	96%	97%	97%	TNO
Europese Ruimtevaartorganisatie (ESA)									
Aantal Nederlandse bedrijven dat deelneemt aan ruimtevaartprogramma's ESA ³	552	121	121	136	160	179	193	208	ESA
Ruimtevaart geo-return/retour (%)	1,14	1,02	1,18	1,16	1,11	1,13	1,07	1,09 ⁴	ESA

1 Deze cijfers zijn cumulatief vanaf 2014 en de peildatum 2020 is december 2020.

2 Vanwege technische problemen zijn de kengetallen WBSO 2021 nog niet beschikbaar. Deze zullen worden opgenomen in XIII Economische Zaken en Klimaat Rijksbegroting 2023.

3 Doordat ESA in 2015 is gestart met een nieuwe, opgeschoonde database valt de realisatiewaarde vanaf 2015 substantieel lager uit dan de referentiewaarde en de cumulatieve waarden tot en met 2014. De realisatiewaarde betreft een cumulatief getal op basis van databestanden van ESA vanaf 1 januari 2015.

4 De gewogen returnfactor is 1,09 – dit is lager dan voor 2000 omdat met ESA medio 2020 afspraken zijn gemaakt over aanpassing van de rekenmethode met als resultaat dat de nominale contractwaarde in 2020 vergelijkbaar is met vorige jaren maar de gewogen waarde lager uitvalt; dit om de NL returnfactor reëler weer te geven.

Subsidies

MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren

De regeling MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT) richt zich op het bevorderen van innovatie bij het mkb. Ook stelt de regeling het mkb beter in staat zich via de Topsectoren aan te sluiten bij de door de Topsectoren opgestelde innovatieagenda's, het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid en de regionale innovatiestrategieën. Dit krijgt onder andere vorm door het stimuleren van samenwerking tussen MKB-bedrijven op het vlak van onderzoek, ontwikkeling en innovatie en het gebruik van publiek gefinancierde kennis door het mkb. De regeling wordt in samenwerking met de provincies uitgevoerd en gefinancierd. Meer informatie over de ondersteunde projecten vindt u op [de website van RVO](#).

Eurostars

Eurostars is een internationaal programma dat gezamenlijk gefinancierd wordt door de deelnemende landen en de EU. De regeling is met name gericht op het hightech-mkb en ondersteunt bedrijven en kennisinstellingen die met buitenlandse partijen samenwerken in projecten die gericht zijn op marktgericht technologisch onderzoek en technologische ontwikkeling. Meer informatie over de ondersteunde projecten vindt u op [de website van RVO](#).

Cofinanciering EFRO, inclusief INTERREG

Innovatiestimulering en de transitie naar een koolstofarme economie zijn de hoofddoelen van de programma's die worden gefinancierd vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), aansluitend bij de EU-beleidsdoelstellingen: 1. Een slimmer Europa - innovatieve en slimme economische transformatie; en 2. Een groener, koolstofarm Europa. Daarbij is het mkb de belangrijkste doelgroep. Voor projecten die bijdragen aan nationale beleidsdoelen op het gebied van innovatie en energie, neemt EZK namens het Rijk de voor EFRO vereiste cofinanciering deels voor zijn rekening. Naast het Rijk dragen ook decentrale overheden en private partijen bij aan cofinanciering van EFRO-projecten. Bij de projectselectie wordt aansluiting gezocht bij de agenda's van de Topsectoren.

Startup-beleid

Voor de uitvoering van de startup en scale-up agenda wordt in 2022 € 16,9 mln beschikbaar gesteld. Deze middelen worden ingezet op het programma van [TechLeap.NL](#), voor initiatieven vanuit het ecosysteem, en voor flankerend beleid van EZK, zoals het Netherlands Point of Entry en de RVO Fastlane.

Programmaperiode 2014-2020

Nederland heeft voor de periode 2014–2020 vanuit het EFRO middelen ontvangen voor vier landsdelige programma's (€ 510 mln voor de programma's Noord, Oost, Zuid en West samen) en voor vier programma's voor grensoverschrijdende samenwerking «INTERREG A» (in totaal € 309 mln voor Duitsland-Nederland, Euregio Maas-Rijn, Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën). EZK heeft voor cofinanciering een bedrag beschikbaar gesteld van € 92 mln voor de landsdelige programma's en € 49 mln voor de Interreg-programma's. De komende jaren zijn deze programma's nog in uitvoering, waarbij steeds meer projecten worden afgerond. De administratieve afhandeling is voorzien in 2025.

In reactie op de COVID-19 crisis zijn de huidige EFRO-programma's 2014-2020 met twee jaar verlengd middels REACT-EU. Nederland ontvangt in 2021 voor EFRO € 220,4 mln uit REACT-EU. De bestaande programma's zijn inmiddels hiervoor aangepast en goedgekeurd door de EU, en de uitvoering ervan loopt. Uitgaven mogen, door de vier landsdelen die EFRO uitvoeren, worden besteed aan acties ter bevordering van het crisisherstel in de context van de COVID-19-pandemie en ter voorbereiding van een groen, digitaal en veerkrachtig herstel van hun economieën. Net als bij regulier EFRO is het mkb de belangrijkste doelgroep. De EZK-cofinanciering van in totaal € 30 mln bij de EFRO-middelen voor 2021 (uitvoering tot en met 2023) is gericht op projecten die bijdragen aan de nationale beleidsdoelen op het gebied van innovatie en de energietransitie. Voor 2022 ontvangt Nederland € 120,7 mln uit REACT-EU. Bestuurlijke afspraak is dat het EFRO-aandeel hieruit naar landsdeel Oost gaat. Op basis van dit bedrag stelt EZK € 8,2 mln aan rijkscofinanciering beschikbaar, dat door landsdeel Oost kan worden aangewend voor de programmaperiode 2021-2027.

Programmaperiode 2021-2027

Voor de programmaperiode 2021-2027 zijn inmiddels nieuwe EFRO- en INTERREG-programma's opgesteld en ingediend bij de Europese Commissie (EC). Na goedkeuring van deze programma's door de EU kan de uitvoering starten in 2022. Net als in de afgelopen programmaperiode zullen innovatiestimulering en de transitie naar een koolstofarme/circulaire economie een belangrijk doel zijn in deze programma's. In INTERREG-programma's zal ook invulling worden gegeven aan andere EU-beleidsdoelstellingen, zoals het verminderen van de barrièrewerking van grenzen.

Voor de programmaperiode 2021-2027 ontvangt Nederland in totaal € 506 mln¹² voor de vier landsdelige EFRO-programma's (Noord, Oost, Zuid en West) en € 274 mln voor drie grensoverschrijdende INTERREG A programma's (Duitsland-Nederland, Maas-Rijn (NL-BE-DE) en Vlaanderen-Nederland). Het programma Twee Zeeën houdt op te bestaan. EZK heeft voor cofinanciering een bedrag beschikbaar gesteld van € 99,4 mln voor de landsdelige programma's en van € 49 mln voor de INTERREG-programma's. Deze cofinanciering is in te zetten voor projecten die bijdragen aan nationale beleidsdoelen, bijv. projecten die passen bij het MTIB.

R&D mobiliteitssectoren

De subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren is aangekondigd in de Kamerbrief van 21 januari 2021 (Kamerstuk [35 420, nr. 217](#)) over het coronasteun- en herstellpakket. Deze regeling beoogt de teruggang in R&D-investeringen in de Nederlandse automotieve, luchtvaart en maritieme industrie, die het gevolg is van de coronacrisis, te mitigeren door het stimuleren van R&D-projecten. Tevens wordt hiermee een bijdrage geleverd aan transitie op het gebied van duurzaamheid en digitalisering. De regeling is op 17 mei 2021 opengesteld, met een budget van € 150 mln. Aan 8 projecten van consortia van mkb, grootbedrijf en/of kennisinstellingen is subsidie toegekend, zoals vermeld in de Kamerbrief van 29 november 2021 (Kamerstuk [35 420, nr. 460](#)). Deze projecten hebben een looptijd van 3 tot 4 jaar.

¹² Bedragen zijn in lopende prijzen (gecorrigeerd voor inflatie).

NGF-project Groenvermogen van de Nederlandse economie

Het project Groenvermogen van de Nederlandse economie investeert in een groen-waterstof-ecosysteem bestaande uit (i) klein- en grootschalige demonstratieprojecten, (ii) grootschalige pilotprojecten en innovaties in de waardeketens chemie, vliegtuigbrandstoffen, staal en kunstmest (ii) een R&D-programma en (iii) een human capital programma. Het doel van het project is om toepassingen van groene waterstof en groene chemie in o.a. de chemie, transport en zware industrie versneld mogelijk te maken door innovatie en kostenreductie. Daarmee kan het voorstel ook een waardevolle bijdrage leveren aan de overgang naar een CO₂-neutrale samenleving. In de 1e ronde van het NGF werd in 2021 € 338 mln beschikbaar gesteld voor R&D, human capital en kleine demonstratieprojecten (€ 73 mln in de vorm van een toekenning, € 265 mln in de vorm van een reservering). In de 2e NGF-ronde is nog eens € 500 mln beschikbaar gesteld (€ 250 mln directe toekenning, € 250 mln voorwaardelijke toekenning) voor de opschaling en toepassing van technologie op industrieel relevante schaal (GroenvermogenII). GroenvermogenI en II leggen verantwoording af aan dezelfde governance en vormen samen het programma «GroenvermogenNL» (<https://groenvermogen.nl/>).

In 2022 gaan alle onderdelen van GroenvermogenNL van start, waaronder een regeling voor kleinschalige demonstratieprojecten, het R&D-programma via *sandpit*-procedures en het HCA-programma. In 2023 volgt naar verwachting een openstelling van de tender (€ 500 mln, max € 125 mln per project) voor opschaling en grootschalige toepassing. Tevens zal in 2023 de eerste nationale GroenvermogenNL-conferentie worden georganiseerd en kunnen de eerste R&D-consortia van start.

NGF-project Health-RI

Aan het project Health-RI is in totaal € 22 mln toegekend voor de financiering van de eerste fase van het programma. Het voorstel Health-RI investeert in (i) de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, (ii) het wegnemen van sociale en organisatorische belemmeringen door middel van een afsprakenstelsel, (iii) een centraal punt voor data-uitgifte. Het doel is om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren door data van Nederlandse ziekenhuizen en zorgorganisaties, kennisinstellingen, organisaties in de publieke gezondheid, patiëntenorganisaties, gezondheidsfondsen en bedrijven te standaardiseren en met elkaar te verbinden. Het project richt zich op het delen en gebruiken van (onderzoeks)data.

NGF-project RegMed XB

Het project RegMed XB investeert in de bouw van vier pilotfabrieken voor de verdere ontwikkeling van regeneratieve gezondheidszorg. Regeneratieve geneeskunde is erop gericht nieuwe behandelingen te ontwikkelen die slim gebruik maken van het zelf herstellend vermogen van ons lichaam. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van genterapie en (stam)celtherapie. Het doel van RegMed XB is enerzijds op lange termijn chronische ziekten te kunnen voorkomen of genezen, en anderzijds het Nederlandse bedrijfsleven in staat te stellen om innovatieve producten en processen te ontwikkelen en in te spelen op een sterk groeiende buitenlandse markt. Aan het project is € 23 mln toegekend voor de financiering van de eerste fase.

NGF-project QuantumDeltaNL

Het project QuantumDeltaNL richt zich op het versterken van Nederlands quantum-ecosysteem, door te investeren in (1) quantumcomputing, (2) quantumnetwerken en (3) quantumensing. Quantum is een ontwikkelende

technologie, die een 'game-changer' kan zijn op het gebied van rekenkracht en daarmee voor nieuwe verdienmodellen en oplossingen voor maatschappelijke problemen kan zorgen. Door quantumtechnologie kunnen in de toekomst mogelijk veel veiligere netwerken en communicatie tot stand worden gebracht. Voor QuantumDeltaNL is € 54 mln toegekend voor Fase 1 en is de € 228 mln voorwaardelijke toekenning voor Fase 2 omgezet in een definitieve toekenning.

Opdrachten

Onderzoek en opdrachten

De middelen zijn gereserveerd ten behoeve van de monitoring, effectmeting en feitelijke onderbouwing van beleid (evidence based policy making), beleidsgerichte data-ontwikkeling, beleidsexperimenten en proefprojecten.

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage aan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) – Octrooicentrum Nederland

De bijdrage aan Octrooicentrum Nederland, onderdeel van RVO.nl, is bestemd voor de uitvoering van taken die bij, of op grond van, wetten of verdragen zijn opgedragen, zoals de verlening en registratie van octrooien, de inning van taksen, de vertegenwoordiging van Nederland in Europese en mondiale organisaties, de uitvoering van andere wettelijke taken onder de Rijsoctrooiwet 1995, evenals de nakoming van Europese en internationale verplichtingen. Daarnaast geeft Octrooicentrum Nederland voorlichting en advies aan bedrijven, kennisinstellingen, overheden en uitvinders. Doel is het vinden van de juiste balans tussen enerzijds kennisbescherming, om bedrijven te stimuleren om te innoveren, en anderzijds de verspreiding en benutting van kennis.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

Bijdrage aan TNO

De Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) werkt samen met MARIN, Deltares, Wageningen Research en NLR in de federatie Toegepaste Onderzoek Organisaties (TO2). EZK investeert samen met een aantal andere ministeries in deze instituten, omdat hier onafhankelijk onderzoek in Nederland plaatsvindt dat kansen kan creëren voor innovatie en economische groei en dat een bijdrage levert aan de publieke kennis op terreinen van maatschappelijk belang. TNO bestrijkt een breed onderzoeksgebied op het terrein van meerdere topsectoren, met name HTSM en energie. Daarnaast ontwikkelt TNO kennis op een aantal maatschappelijke thema's, met name defensie, maatschappelijke veiligheid en arbeid & gezondheid.

Bijdrage aan NWO-TTW

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) financiert binnen het domein Toegepaste en Technische Wetenschappen (TTW) technisch-wetenschappelijk onderzoek aan Nederlandse universiteiten en kennisinstellingen. Met de bijdrage van EZK worden met name de Perspectiefprogramma's gefinancierd, die zijn gericht op het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid. Voor de bijdrage aan NWO-TTW is structureel circa € 26,2 mln per jaar beschikbaar.

Bijdrage aan medeoverheden

MIT

Dit betreffen de middelen voor de decentrale MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren regeling (MIT). De decentrale MIT-regeling wordt uitgevoerd door de provincies. Er is een apart instrument voor de decentrale MIT-regeling, aangezien EZK de middelen hiervoor rechtstreeks overgehevelt naar de provincies middels een specifieke uitkering. De landelijke MIT wordt uitgevoerd door RVO.nl. Voor meer informatie over deze regeling, zie de toelichting bij MIT onder 'subsidies'.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Internationaal Innoveren

In het kader van het beleid voor Internationaal Innoveren is voor Nederlandse deelname aan publiek-private onderzoeksprogramma's in Europees verband cofinanciering beschikbaar. Deze middelen worden ingezet voor Eureka (Eurostars, Global Stars, Eureka-clusters) en de Joint Undertaking Key Digital Technologies (de opvolger van Joint Technology Initiative ECSEL), dat is gelieerd aan Horizon Europe. Beide initiatieven ondersteunen innovatiesamenwerking van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen met partners uit de EU-lidstaten en EU-geassocieerde landen als partners buiten de EU. Op [Volginnovatie.nl](https://www.rvo.nl/onderwerpen/volg-innovatie) (<https://www.rvo.nl/onderwerpen/volg-innovatie>) vindt u meer informatie over de ondersteunde projecten van Joint Technology Initiatives, Horizon2020 en Eureka.

PPS-toeslag

In 2013 zijn de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) gestart met het bundelen en stroomlijnen van de onderzoeksprogrammering in de gehele kennisketen. Het doel hiervan is om meer privaat-publieke samenwerkingsprogramma's (PPS) vanuit de onderzoekagenda's van de Topsectoren te genereren, die zich daarbij richten op economische kansen van de maatschappelijke uitdagingen en sleuteltechnologieën onder het MTIB. De TKI's zijn daarbij programmerend en regisserend. Via de PPS-toeslagregeling (voorheen TKI-toeslagregeling) kunnen PPS-projecten voor elke privaat ingelegde euro 30% toeslag verdienen voor onderzoek dat past binnen de onderzoekagenda's van de Topsectoren. Zowel de TKI's als de PPS-en zelf kunnen de toeslag aanvragen. Meer informatie over de ondersteunde projecten vindt u op [Volginnovatie.nl](https://www.rvo.nl/onderwerpen/volg-innovatie). In 2021 is de PPS-toeslagregeling geëvalueerd. De Tweede Kamer is op 30 september 2021 hierover geïnformeerd (Kamerstuk [33 009, nr. 101](#)).

Toegepaste onderzoeksorganisaties (TO2)

De middelen zijn gereserveerd voor de financiering van onderzoek en onderzoeksfaciliteiten in het kader van de Topsectoren, maatschappelijke thema's en de daarbij behorende missies, sleuteltechnologieën, en voor onderzoek ten behoeve van (wettelijke) taken van de overheid. Met de subsidieregeling instituten voor toegepast onderzoek (Staatscourant 2018, 5475) wordt bereikt dat het merendeel van de TO2-instellingen onder dezelfde voorwaarden de rijksbijdrage ontvangen. Naast TNO (zie "Bijdragen aan ZBO's/RWT's") omvat TO2 de volgende instituten:

- Deltares (Delta Research): Instituut op het gebied van deltatechnologie. Deltares levert ten behoeve van de overheid en de topsector Water en Maritiem bijdragen aan innovatieve oplossingen voor water-, ondergrond- en deltavraagstukken die het leven in delta's, kust- en riviergebieden veilig, schoon en duurzaam maken. De bijdrage aan Deltares bedraagt in 2023 ca € 21,2 mln.

- MARIN (Maritiem Research Instituut Nederland): Instituut op het gebied van hydrodynamisch en nautisch onderzoek ten behoeve van schone, slimme en veilige schepen en een duurzaam gebruik van de zee. Het onderzoek van MARIN draagt bij aan de ambities van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat, Defensie en Economische Zaken en Klimaat en van de topsector Water en Maritiem. De bijdrage aan MARIN bedraagt in 2023 ca € 8,2 mln.
- NLR (Koninklijk Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium): Instituut op het gebied van militaire en civiele lucht- en ruimtevaart ten behoeve van de ministeries van Defensie, Infrastructuur en Waterstaat, Economische Zaken en Klimaat en de topsectoren HTSM en Water en Maritiem. De bijdrage aan NLR bedraagt in 2023 ca € 28,1 mln.
- Wageningen-Research: De middelen voor deze TO2 zijn opgenomen in de begroting van het Ministerie van LNV.

Topsectoren overig

Deze post bevat onder andere het beleidsondersteunend budget voor de topteam in het kader van het topsectorenbeleid. Ook vallen onder dit budget de middelen voor eventuele compensatie van de TO2-instituten.

Ruimtevaart (ESA)

Het ruimtevaartprogramma bestaat uit bijdragen aan verplichte programma's en inschrijvingen in optionele programma's van het Europese Ruimtevaartagentschap (ESA). Deze middelen vloeien terug naar Nederland via opdrachten aan Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen ter realisatie van de onderscheiden ruimtevaartprogramma's ("Geo Return"-systeem). Daarnaast kent het ruimtevaartprogramma een (beperkt) nationaal flankerend programma, waarin onder andere de interactie van bedrijven en kennisinstellingen met ESTEC wordt bevorderd. Ook wordt daarmee technologieontwikkeling en de benutting van satellietdata door overheden gestimuleerd. Uitvoering van het beleid is opgedragen aan het Netherlands Space Office (NSO).

Economische ontwikkeling en technologie

De veranderende geopolitieke omstandigheden vragen om keuzes in het innovatiebeleid om zo sterke, internationaal onderscheidende posities in het bedrijfsleven en de kennisinfrastructuur te creëren. Het kabinet heeft hiertoe een bedrag oplopend naar € 10 mln vanaf 2021 structureel beschikbaar gesteld om een aanzet te geven aan investeringen in sleuteltechnologieën, zoals quantumtechnologie en kunstmatige intelligentie. Met deze middelen worden meerjarenprogramma's ontwikkeld waarin overheden, bedrijven en kennisinstellingen samenwerken. Dat is nodig om in de verdere ontwikkeling, diffusie en opschalingsfasen concurrerend te zijn en te blijven ten opzichte van andere landen.

WBSO

De fiscale regeling WBSO is gericht op het stimuleren van Speur- en Ontwikkelingswerk (S&O) door het bedrijfsleven, door het verlagen van de aan S&O gerelateerde kosten¹³ (loonkosten en overige kosten en uitgaven). Informatie over de toegekende WBSO-bedragen per provincie vindt u op Volginnovatie.nl.

¹³ De WBSO staat voor de faciliteit afdrachtsvermindering speur- en ontwikkelingswerk (S&O) in de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie volksverzekeringen en de S&O-aftrek in de Wet inkomstenbelasting.

Strategisch doel 2: Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het waarborgen van een uitmuntend ondernemings- en vestigingsklimaat met optimale randvoorwaarden voor succesvol ondernemerschap

Tabel 21 Kengetallen behorend bij strategisch doel 2									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Bron
BMKB¹									RVO
Verstreckte garanties BMKB, x € 1 mln (90%)	335	401	591	502	527	538	380	301	
Totaal aantal verstreckte garanties	1.949	2.545	3.688	3.299	3.094	2.751	1.962	1.138	
BMKB-Corona									RVO
Verstreckte garanties BMKB, x € 1 mln (90%)							448	42	
Totaal aantal verstreckte garanties							4.123	245	
Groefaciliteit									RVO
Verstreckte garanties Groefaciliteit, x € 1 mln	32	19	37	21	19	10	3	10	
Totaal aantal verstreckte garanties	20	14	17	8	10	9	7	7	
Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)									RVO
Verstreckte garanties GO, x € 1 mln	82	137	58	91	56	45	7	174	
Totaal aantal verstreckte garanties	39	76	36	80	54	31	5	16	
GO-Corona									RVO
Verstreckte garanties GO, x € 1 mln							557	102	
Totaal aantal verstreckte garanties							155	19	
Klein Krediet Corona²									RVO
Verstreckte garanties KKC, x € 1 mln (95%)							36	27	
Totaal aantal verstreckte garanties							1.117	913	
Oredits									Oredits
Aantal verstreckte kredieten ³	1.192	1.373	1.750	2.238	3.557	4.277	4.988	4.155	
Innovatie Attaché Network									IAN/RVO.nl
Geformaliseerde samenwerkingsverbanden	115	78	97	60	57	37	15	21	
Klanttevredenheid	8,8	8,6	8,1	8,2	8	8,6	8,2	8,2	
Netherlands Foreign Investment Agency⁴									NFIA/RVO.nl
Projecten	187	207	227	224	248	268	180	265	
Investeringsomvang (x € 1 mln)	3.185	1.765	1.467	1.227	2.760	4.105	1.443	2.074	
Werkgelegenheid (arbeidsplaatsen)	6.304	7.779	7.570	8.158	8.475	10.866	6.397	9.905	
KvK									KvK
Waardering Kamer van Koophandel ⁵	7,1	7,1	7,2	- 10	- 10	- 5	5	6	

- 1 In 2019 is door EZK afgesproken dat voor de cijfers van de BMKB niet meer wordt uitgaan van 100% van het borgstellingskrediet, maar van 90% van het krediet, waar we daadwerkelijk borg voor staan. Dit is voor de hele reeks met terugwerkende kracht aangepast.
- 2 In 2020 is er door EZK afgesproken dat voor de cijfers van de KKC, net als bij de BMKB niet wordt uit gegaan van 100% borgstelling, maar van 95% van het krediet, waar we daadwerkelijk borg voor staan.
- 3 Microkrediet, MKB-krediet, flexibele kredieten, achtergestelde leningen, lease en Carribean krediet. De cijfers voor 2019 en 2020 zijn geüpdatet.
- 4 Zowel bij werkgelegenheid als investeringsomvang gaat het om door de bedrijven bevestigde cijfers over de eerste drie jaar van het project. Bij werkgelegenheid betreft het zowel nieuwe als behoud van werkgelegenheid.
- 5 De waardering van KvK wordt sinds 2017 uitgedrukt als een Net Promotor Score (NPS). Een NPS score meet hoe klanten van de KvK producten of diensten aanbevelen bij collega's of zakenrelaties en wordt berekend als het verschil tussen het percentage promotors (score hoger dan 9) en criticasters (score lager dan 6). De NPS zelf wordt niet uitgedrukt als een percentage, maar als een absoluut getal. Een score van - 5 geeft aan dat een score boven 9 dus 5 procentpunt minder is gegeven dan een score onder 6. Het cijfer in 2020 en 2019 heeft betrekking op Informatie & Advies.

Subsidies

Bevorderen ondernemerschap

Deze middelen zijn gereserveerd voor diverse initiatieven ter bevordering van het ondernemerschap, zoals de ondersteuning van de digitalisering van het mkb, de facilitering van het «Techniekpact», het stimuleren van ondernemerschapsonderwijs en het bijstaan van ondernemers in financiële moeilijkheden via onder meer het Ondernemersklankbord.

Bijdrage aan ROM's

Met deze middelen worden de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) ondersteund: NOM (Noord-Nederland), BOM (Noord-Brabant), LIOF (Limburg), Oost NL (Gelderland en Overijssel), Innovation Quarter (Zuid-Holland), Impuls Zeeland (Zeeland), ROM Regio Utrecht (Utrecht), Horizon Flevoland (Flevoland) en ROM InWest (Noord-Holland). Deze middelen hebben tot doel de economische krachten in de regio te versterken en te bundelen met sectorale initiatieven vanuit het topsectorenbeleid en ander generiek beleid en daarnaast om de samenwerking tussen het (innovatieve) mkb en kennisinstellingen in de regio te bevorderen. In juli 2022 is de evaluatie van de ROM's over de periode 2016-2020 aangeboden aan de Kamer (Kamerstuk [32 637, nr. 502](#), bijlage 1). In algemene zin schetst de evaluatie een positief beeld van de toegevoegde waarde van de ROM's, waarbij de meerwaarde vooral zit in de geïntegreerde aanpak van investeren, innoveren en internationaliseren in de regio, waarbij verbindingen met landelijk beleid worden georganiseerd. In de Kamerbrief (Kamerstuk [32 637, nr. 502](#)) is aangegeven hoe de aanbevelingen uit de evaluatie worden opgevolgd.

Invest-NL

In 2021 en volgende jaren is € 10,8 mln structureel beschikbaar voor projectontwikkeling door de Business Development dochter van Invest-NL. Naast het verstrekken van financiering aan ondernemingen, heeft Invest-NL ook als taak het ontplooiën van ontwikkelactiviteiten en het aangaan van samenwerking met nationale en internationale promotionele instellingen. Deze activiteiten dienen marktfalen te bestrijden, zodat er meer rendabele financieringsmogelijkheden ontstaan voor marktpartijen.

Tegemoetkoming Vaste Lasten mkb (TVL)

De TVL bood bedrijven die hard geraakt waren door de overheidsmaatregelen ter bestrijding van het coronavirus een tegemoetkoming voor de vaste lasten. De TVL voor het eerste kwartaal van 2022 was de laatste TVL-openstelling. De reguliere openstellingen zijn hiermee gestopt. Starters krijgen voor het vierde kwartaal van 2021 en het eerste kwartaal van 2022 nog wel de mogelijkheid om een aanvraag in te dienen.

Tegemoetkoming Vaste Lasten Caribisch Nederland

Dit betreft de middelen die zijn gereserveerd voor de TVL voor Caribisch Nederland, waarvoor een vergelijkbare regeling als voor Europees Nederland is ingericht.

Europees Defensie Fonds cofinanciering

Het Europese Defensie Fonds (EDF) ondersteunt sinds 2021 de ontwikkeling van militaire capaciteiten van de lidstaten en versterkt de Europese Defensie Industrie. Het fonds draagt financieel bij aan de ontwikkeling van kennis en technologie bij Europese bedrijven en kennisinstellingen, die uiteindelijk geïntegreerd kunnen worden in defensieplatformen of -(sub)systemen. De Europese defensiemarkt is een imperfecte markt met een ongelijk speelveld. Door financiële ondersteuning van Nederlandse bedrijven in EDF-projecten wordt het kennisniveau en innovatie-ecosysteem van de Nederlandse defensie-industrie versterkt en worden investeringen gestimuleerd. Het draagt bij aan het realiseren van de ambitie in de Defensie Industrie Strategie (2018) dat Nederland tot de top 10 van landen die gebruik maken van het EDF behoort.

Herstructurering winkelgebieden

Het kabinet investeert de komende jaren € 100 mln in het realiseren van toekomstbestendige winkelgebieden en in vitale binnensteden. Met de Regeling specifieke uitkering Impulsaanpak winkelgebieden kunnen gemeenten een specifieke uitkering ontvangen voor de gebiedsgerichte en integrale herstructurering en transformatie van (delen van) centrale winkelgebieden en binnenstedelijke winkelstraten. De eerste openstellingsronde had een beschikingsruimte van € 22 mln en is in mei 2022 opengesteld. In totaal volgen vier openstellingen waarmee naar verwachting ongeveer 40 projecten worden ondersteund.

Overige subsidies

Deze middelen worden aangewend voor onder andere de bijdragen aan Nederland Maritiem Land (NML) voor Maritieme Innovatie Impulsprojecten en aan Stichting Toekomstbeeld der Techniek.

Leningen

Qredits

In de categorie leningen vallen ook de uitgaven aan het beleidsinstrument «Qredits» ten behoeve van micro- en mkb-kredieten voor kleine en startende ondernemers met een haalbaar ondernemingsplan die geen toegang hebben tot het reguliere financiële circuit. Daarnaast biedt Qredits coaching en begeleiding aan. De afgelopen jaren heeft de Staat aan Qredits een langlopende lening van € 45 mln verstrekt en garantieruimte van € 130 mln om micro- en mkb-krediet te kunnen verstrekken.

Om kleine en startende ondernemers in de coronacrisis te voorzien in overbruggingskredieten heeft de Staat aan Qredits twee leningen verstrekt van € 55 mln en € 40 mln voor respectievelijk kleine en startende ondernemers. De laatste lening is verlaagd naar € 12,7 mln vanwege de beperkte behoefte. Daarnaast voert Qredits voor de Staat ook de TOA-faciliteit uit. Dit is een krediet gericht op mkb-ondernemers die met gebruikmaking van de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA), hun bedrijf willen doorstarten in de periode 2021-2023. Hiervoor is € 200 mln aan Qredits ter beschikking gesteld.

Qredits is in 2022 geëvalueerd. De evaluatie is in de maand juli naar de Kamer verstuurd (Kamerstuk [32 637, nr. 502](#)). EZK zal met Qredits bezien hoe invulling wordt gegeven aan de door het onderzoeksbureau gedane aanbevelingen.

Garanties

Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

De BMKB maakt mogelijk dat bedrijven met te weinig zekerheden (onderpand) toch financiering kunnen krijgen, doordat de overheid borg staat voor het deel van de lening waar het bedrijf geen onderpand voor heeft. De overheidsborg bedraagt 90% van het borgstellingskrediet van 50% van het totaal verstrekte krediet (voor starters en innovatieve bedrijven gelden in verhouding hogere borgstellingskredieten ten opzichte van het totaal verstrekte krediet). De kredietverstrekker kan, mocht dat nodig zijn, voor dat deel dus terugvallen op de overheid. Het kabinet heeft in 2017 besloten de BMKB permanent open te stellen voor niet-bancaire partijen (Kamerstuk [32 637, nr. 286](#)). Het gebruik van de regeling hangt af van de kredietbehoefte van het bedrijfsleven, ontwikkeling van de conjunctuur en risicobereidheid van financiers. De raming betreft de verwachte schades die

kredietverstrekkers bij EZK declareren als kredieten niet terug kunnen worden betaald. Tegenover de schades staan premies en ontvangsten bij uitwinning van faillissementen. In de budgettaire tabel is een splitsing gemaakt tussen de werkelijke schadebetalingen en stortingen in de begrotingsreserve BMKB. De BMKB is in 2022 geëvalueerd, de kamerbrief met de reactie is in juli naar de kamer verstuurd (Kamerstuk [32 637, nr. 502](#)).

Sinds 16 maart 2020 heeft de BMKB-regeling een coronamodule (BMKB-C) met ruimere mogelijkheden voor in de kern gezonde ondernemingen die liquiditeitsproblemen ondervinden als gevolg van de coronacrisis. De BMKB-C module, die is opengesteld tot medio 2022, biedt een hogere borgstelling van de overheid, zodat financiers eerder en sneller kunnen financieren. De overheidsborg is verhoogd tot 90% van het borgstellingskrediet van 75% van het totaal verstrekte krediet. Het totale garantiplafond voor de BMKB (inclusief BMKB-Groen) in 2023 bedraagt € 765 mln. De BMKB-C is in 2022 gesloten.

Groeifaciliteit

De Groeifaciliteit richt zich op buffervermogen – zoals aandelenkapitaal van participatiemaatschappijen en achtergestelde leningen door banken – en is vooral gericht op de groei- en expansiefase van een bedrijf of voor opvolging/overnames. Achtergestelde leningen en aandelenkapitaal verstrekt door participatiemaatschappijen en banken vallen tot maximaal € 25 mln per financier onder de garantieregeling. In totaal kan er voor € 50 mln per bedrijf onder garantie worden gebracht. De garantie van de overheid bedraagt 50%. Financiers betalen een premie voor het gebruik van de garantie, de regeling is kostendekkend. De Groeifaciliteit heeft een looptijd tot 1 juli 2023.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)

De GO geeft financiers de mogelijkheid om een garantie van 50% van de overheid te verkrijgen, indien zij vanwege het risicoprofiel niet zelfstandig of onvoldoende in staat zijn in de kern gezonde bedrijven te financieren. Jaarlijks kan voor maximaal € 400 mln aan garanties worden verleend, waarbij het gebruik afhankelijk is van de conjuncturele ontwikkeling. Het geraamde bedrag betreft de verwachte schades op de regeling. Tegenover de schades staan premieontvangsten en ontvangsten bij uitwinning van faillissementen. De GO is kostendekkend. Sinds 29 april 2020 heeft de GO een corona-module (GO-C) met ruimere mogelijkheden voor in de kern gezonde ondernemingen die liquiditeitsproblemen ondervinden als gevolg van de coronacrisis. De voorwaarden van GO-C zijn gebaseerd op het tijdelijk staatssteunkader van de Europese Commissie. Het garantiepercentage van GO-C is 80% voor grootbedrijf en 90% voor mkb-bedrijven. Het totale garantiplafond voor de GO in 2023 bedraagt € 700 mln. De GO-C module is vervallen op 30 juni 2022, wel is er nog een kasbuffer aangehouden voor eventuele schades.

Opdrachten

Caribisch Nederland

Het budget betreft onder meer de uitgaven voor de Rijksdienst Caribisch Nederland en de kosten van statistisch en beleidsonderzoek door onder andere het CBS voor Caribisch Nederland.

Regeldruk

Werkbaarheid, proportionaliteit en het zoveel mogelijk beperken van regeldruk van zowel voorgenomen als bestaande regelgeving staan centraal. Een belangrijke bouwsteen in het nieuwe regeldrukprogramma is om heel meetbaar de balans op te maken wat de regels zijn waar een ondernemer in de praktijk mee te maken krijgt, tegen welke knelpunten hij aanloopt en wat het kost aan lasten. Dat wordt meetbaar gemaakt op het niveau van de individuele ondernemer. Hiervoor wordt een domein- of sectorgerichte aanpak geïntroduceerd met specifieke reductiedoelstellingen. Daarnaast is er meer aandacht voor betere werkbaarheid van regelgeving door uitbreiding van de MKB-toets, uitbreiding van het mandaat voor het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) en meer aandacht voor regeldruk als gevolg van lokale en Europese regelgeving.

Budget samenwerking regio

Dit budget heeft als doel de uitwisseling van ervaringen en kennis tussen Rijk en regio te stimuleren, en verbindingen te realiseren door partijen samen te brengen rondom EZK-thema's als innovatie, ondernemerschap, digitalisering en ruimte voor economische activiteit.

Bijdragen aan agentschappen

Bijdrage aan RVO.nl – Innovatie Attachés (IA)

De Innovatie Attachés, onderdeel van RVO.nl, werken in opdracht van EZK in vijftien landen vanuit ambassades en consulaten. Zij leveren kennis en informatie over ontwikkelingen en trends op het terrein van innovatie, technologie en wetenschap in het buitenland, creëren verbindingen tussen Nederlandse en buitenlandse bedrijven, kennisinstellingen en overheden, en bevorderen daarmee de internationale innovatiesamenwerking ten behoeve van het Nederlandse concurrentievermogen. Door innovatiesamenwerking komt voor de betrokken partijen de beste kennis en kunde beschikbaar, worden lange termijn relaties gesmeed en handelsrelaties versterkt. Ook zorgen de Innovatie Attachés in samenwerking met de NFIA ervoor dat er meer buitenlandse R&D naar Nederland komt. De Innovatie Attachés zijn actief betrokken bij de beleidsvorming en -uitvoering op het gebied van open strategische autonomie en economische veiligheid.

Bijdrage aan RVO.nl - Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA)

De bijdrage van de NFIA is erop gericht om investeringen van buitenlandse bedrijven in Nederland te stimuleren. De NFIA ondersteunt buitenlandse bedrijven die zich willen vestigen in Nederland of die hier willen uitbreiden bij hun investeringsbeslissing. Tevens coördineert de NFIA de samenwerking met regionale partijen binnen het Invest in Holland netwerk en heeft het een signaalfunctie naar beleid over actuele ontwikkelingen in het vestigingsklimaat. De NFIA focust zich op het aantrekken van buitenlandse bedrijven die juist ook bijdragen aan versterking van de innovatie-ecosystemen (samen met het IA-netwerk) en de verduurzaming en digitalisering van de Nederlandse economie. De dienstverlening voor buitenlandse bedrijven bestaat onder meer uit informatievoorziening, praktische assistentie en introductie bij relevante partijen.

Bijdrage aan RVO.nl – uitvoering instrumentarium

Deze middelen zijn grotendeels voor de uitvoering van de financierings- en innovatie-instrumenten (zoals MKB Innovatiestimulering Topsectoren, Eurostars, Internationaal Innoveren, PPS-toeslag, WBSO, BMKB, Groeifaciliteit, Garantie Ondernemingsfinanciering). Dit betreft activiteiten als

beoordeling van aanvragen, bedrijfscontroles, voorlichting over de instrumenten, de organisatie van innovatiemissies en het terugontvangen van kredieten.

Bijdrage aan Agentschap Telecom

Met deze bijdrage verzorgt Agentschap Telecom de uitvoering, het toezicht en de handhaving van de bepalingen uit de Wet ruimtevaartactiviteiten. Het gaat om werkzaamheden die voortkomen uit aanvragen, toetsen en eventueel afgifte van een ruimtevaartvergunning, registreren van ruimtevaartvoorwerpen, deelname aan internationale gremia, en adviseren en voorlichting geven over ruimtevaartactiviteiten. Het wettelijke toezicht heeft betrekking op de afgifte van ruimtevaartvergunningen.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's

Kamer van Koophandel

De Kamer van Koophandel (KVK) voert wettelijke taken uit in het kader van ondernemersbeleid: beheren van het Handelsregister, voorlichting en regiestimulering, innovatiestimulering en de ontwikkeling en het beheer van het digitale en de fysieke ondernemersplein(en). Daarnaast beheert KVK in het kader van het Wwft-beleid de registers van uiteindelijk belanghebbenden van juridische entiteiten en constructies zoals trusts.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Bijdrage NBTC

EZK stelt op basis van meerjarenafspraken budget beschikbaar voor het Nederlands Bureau van Toerisme en Congressen (NBTC) voor bestemmingsmanagement, waaronder internationale «branding», ontwikkeling van aanbod, kennis en data, spreiding van toeristen en congressenwerving.

Overige bijdragen aan organisaties

Dit betreft onder meer de bijdrage aan het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de Staat van het MKB en de Koning Willem I Stichting (€ 0,37 mln, waarvan € 0,07 mln wordt bijgedragen door IenW).

Industriële participatie – Commissariaat Militaire productie

EZK werkt aan het versterken, beschermen en (internationaal) positioneren van een hoogwaardige en concurrerende Nederlandse defensie- en veiligheid (gerelateerde) industrie. De Defensie Industrie Strategie (2018) presenteert de gewenste Nederlandse Defensie Technologische & Industriële Basis (DTIB) en geeft aan welke kennis, technologie en industriële capaciteiten zoveel als mogelijk nationaal moeten worden verankerd om de wezenlijke belangen van nationale veiligheid te kunnen beschermen. De defensiemarkt kenmerkt zich door een hoge kennisintensiteit en vraag naar innovatieve oplossingen, maar op de internationale defensiemarkt ontbreekt het aan een gelijk speelveld. Bovendien zullen de geopolitieke spanningen, in het bijzonder de oorlog in Oekraïne, leiden tot meer investeringen in Nederland en de EU op defensiegebied. Aan de ene kant zullen Defensiebudgetten moeten toegroeien naar de NAVO-norm van 2% van het BNP en aan de andere kant zal de samenwerking binnen Europa op het gebied van defensie intensiveren. Een vitale Nederlandse Defensiesector is nodig voor onze eigen veiligheid en om een bijdrage te kunnen leveren aan de Europese veiligheid. EZK zet het industrieel participatiebeleid in om enerzijds de Nederlandse DTIB verder te versterken en anderzijds om Nederlandse defensiebedrijven en kennisinstituten te

positioneren binnen de veelal gesloten en op nationaal niveau georganiseerde Europese en trans-Atlantische toeleveringsketens van ontwikkeling, productie en instandhouding van defensiematerieel. Gerichte inzet van industrieel participatiebeleid is van belang voor het beschermen van nationale veiligheidsbelangen en draagt bij aan het openen van internationale toeleveranciersketens, waarmee EZK een gelijk spelveld op de internationale defensiemarkt bevordert.

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage «Fiscale regelingen» in de Miljoenennota. De fiscale regelingen die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen, maar wel op dit beleidsartikel betrekking hebben, zijn:

- Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid;
- Vrijstelling aandelenopties werknemers van startups;
- Persoonsgebonden aftrekpost durfkapitaal.

Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de fiscale regelingen».

Tabel 22 Fiscale regelingen 2021–2023, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € 1 mln)

	2021	2022	2023
FOR aftrek	211	218	10
FOR belaste afnemings	– 105	– 108	– 112
Zelfstandigenaftrek	1.609	1.558	1.254
Extra zelfstandigenaftrek starters	98	102	107
Meewerkaftrek	7	7	7
Stakingsaftrek	17	17	17
Aftrek speur- en ontwikkelingswerk	5	5	4
Willekeurige afschrijving starters	7	7	8
Doorschuiving stakingswinst	295	307	320
Mkb-winstvrijstelling	2.079	2.156	2.230
Terbeschikkingstellingsvrijstelling	20	20	20
Innovatiebox	1.847	2.188	2.258
Liquidatie- en stakingsverliesregeling	765	763	770
Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek	436	429	522
OVV Vrijstelling bedrijfsoverdracht in familiesfeer ¹	22	22	29
Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit	525	525	525
Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk WBSO	1.411	1.336	1.370
Verlaagd btw-tarief Logiesverstrekking	710	855	915
Kleineondernemersregeling	232	275	301
BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers ²	813	734	778
MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers ³	1.005	1.030	1.112

1 OVB = Overdrachtsbelasting.

2 BPM = Belasting van personenauto's en motorrijwielen.

3 MRB = Motorrijtuigenbelasting.

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten voor de BMKB, Groeifaciliteit en Garantie Ondernemingsfinanciering betreffen de premie-inkomsten in het kader van de verstrekte garanties. Bij de BMKB is daarnaast ook sprake van ontvangsten als gevolg van uitbetaalde maar later afgewezen verliesdeclaraties.

De ontvangsten Rijsoctrooiwet 1995 betreffen de ontvangsten van Octrooi-centrum NL, uit hoofde van procedure- en instandhoudingtaksen op basis van de Rijsoctrooiwet 1995. Daarin zijn begrepen de instandhoudingtaksen voor Europese octrooien, waarvoor geldt dat de hiervoor geraamde ontvangsten de helft zijn van de feitelijke ontvangsten uit taksen. De andere helft wordt afgedragen aan het Europees Octrooibureau.

De ontvangsten Eurostars betreffen de Europese bijdrage aan Eurostars-projecten. De bijdrage bedraagt 25% van de nationale bijdrage.

De ontvangsten F-35 betreffen de geraamde afdrachten door de defensie-industrie aan de Staat. Op basis van de medefinancieringsovereenkomst over de deelname van Nederland aan de ontwikkeling van de F-35 draagt de industrie 2% over de gerealiseerde omzet voor ontwikkeling en onderhoud van de F-35 af aan EZK.

Brexit Adjustment Reserve

De EU heeft geld beschikbaar gesteld om organisaties die op een negatieve manier geraakt zijn door Brexit te ondersteunen. Het betreft in totaal € 886 mln. Hiervan is € 485 mln in 2022 ontvangen. In 2023 wordt € 215 mln verwacht en in 2025 zal het laatste bedrag van € 186 mln ontvangen worden. EZK is als Management Autoriteit verantwoordelijk voor het beheer en financiële verantwoording van de regeling aan de EU. De ontvangsten van de BAR worden daarom volledig op de EZK-begroting geraamd. Voor de bedrijfslevenregeling van de BAR die EZK uitvoert is in 2022 (€ 188 mln) en 2023 (€ 62 mln) budget beschikbaar. De overige onderdelen van de BAR vallen onder de ministeries LNV en FIN.

Toelichting op de begrotingsreserves

De begrotingsreserves zijn bedoeld om inkomsten uit premies en uitgaven voor schades, die over de jaren kunnen fluctueren, te verevenen. De reserve wordt aangehouden om als buffer te dienen voor uitgaven door EZK indien bedrijven niet aan hun terugbetalingsverplichtingen kunnen voldoen inzake leningen bij financieringsinstellingen waarop EZK een borgstelling heeft afgegeven. Voor meer informatie over de ontwikkeling van de garanties en het verloop van de reserves wordt verwezen naar het overzicht van de risicoregelingen in het hoofdstuk Beleidsagenda van deze begroting.

Er zijn begrotingsreserves voor de BMKB (inclusief de BMKB-C), de BMKB-Groen, de regeling Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) (inclusief de GO-C), de Groeifaciliteit (GF), de garantieregeling Klein Krediet Corona (KKC) en de garanties voor nieuwe aanbieders van MKB-financiering. De BMKB, BMKB-G, GO, GF en de garanties voor alternatieve aanbieders van MKB-financiering betreffen kostendekkende garanties, waarvan de te realiseren premieontvangsten in principe toereikend zijn voor het afdekken van eventuele verliesdeclaraties. Ultimo begrotingsjaar wordt op basis van de gerealiseerde ontvangsten en uitgaven vastgesteld of een onttrekking of storting dient plaats te vinden. In onderstaande tabel ontbreekt de stand begrotingsreserve BMKB-G omdat deze regeling pas in 2022 opgezet is.

Tabel 23 Stand begrotingsreserves per 31 december 2021 (bedragen x € 1.000)

		Waarvan juridisch verplicht
Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)	214.657	100%
Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)	289.636	100%
Groefaciliteit	67.646	100%
Garantie MKB-faciliteiten	20.932	100%
Klein Krediet Corona (KKC)	24.702	100%

Budgetflexibiliteit begrotingsreserves

BMKB

De BMKB is een kostendekkende regeling. De begrotingsreserve dient ertoe om een discrepantie in de tijd tussen ontvangsten en uitgaven te verevenen en als buffer voor het niet-kostendekkende deel van de regeling. Het uitstaand obligo van de BMKB was ultimo 2021 circa € 1,6 mld en van de BMKB-C € 322,4 mln, waarmee de volledige begrotingsreserve juridisch verplicht is.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) en de Groefaciliteit (GF)

Bij de Garantie Ondernemingsfinanciering en de Groefaciliteit is sprake van in opzet kostendekkende regelingen. Bij deze regelingen dient de begrotingsreserve ertoe de discrepantie in de tijd tussen ontvangsten en uitgaven te verevenen. Bij deze regelingen kunnen relatief grote verliesdeclaraties worden ingediend, die de omvang van de in enig jaar te ontvangen provisies te boven gaan. Voor die situaties is het nodig een forse begrotingsreserve aan te houden om deze tegenvallers binnen de begroting te kunnen accommoderen. Het uitstaande obligo voor deze regelingen was ultimo 2021 € 337,9 mln (GO), € 392,9 mln (GO-C) en € 72,4 mln (GF), waardoor de volledige reserves voor deze regelingen juridisch verplicht zijn. De omvang en benutting van de begrotingsreserves worden betrokken bij de evaluatie van deze regelingen.

MKB-faciliteiten

Dit betreft de begrotingsreserve ten behoeve van de fundinggaranties in het kader van het Aanvullend actieplan MKB-financiering. De begrotingsreserve dient ertoe de discrepantie in de tijd tussen de premieontvangsten en de uitgaven te verevenen. Het uitstaand obligo ultimo 2021 van deze garanties is € 358,2 mln, waarmee de volledige voorziening juridisch is verplicht.

Klein Krediet Corona

Dit betreft de begrotingsreserve ten behoeve van de garantieregeling Klein Krediet Corona (KKC). De begrotingsreserve dient ertoe de discrepantie in de tijd tussen de premieontvangsten en de uitgaven te verevenen. Het uitstaand obligo ultimo 2021 van deze garanties is € 55,8 mln, waarmee 100% van de voorziening juridisch is verplicht.

Voorgenomen stortingen of onttrekkingen begrotingsreserves

Tabel 24 Overzicht geraamd verloop Borgstelling MKB-kredieten (BMKB) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
214.657		- 10.000	204.657			204.657

Tabel 25 Overzicht geraamd verloop Borgstelling MKB-kredieten Groen (BMKB Groen) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
	5.000		5.000			5.000

Tabel 26 Overzicht geraamd verloop Garantie Ondernemersfinanciering(GO) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
289.636		- 35.000	254.636			254.636

Tabel 27 Overzicht geraamd verloop Groeifaciliteit (GF) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
67.646			67.646			67.646

Tabel 28 Overzicht geraamd verloop MKB-faciliteiten (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
20.932			20.932			20.932

Tabel 29 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve Klein Krediet Corona (KKC) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
24.702		- 5.000	19.702			19.702

Voor de begrotingsreserve BMKB en KKC zijn de voorgenomen onttrekkingen voor 2022 opgenomen. Op basis van de daadwerkelijke verliesdeclaraties en premieontvangsten wordt ultimo boekjaar bepaald of voor deze reserves een aanvullende onttrekking of storting aan de reserves dient plaats te vinden. Ditzelfde geldt voor de begrotingsreserves van de GO, GF, en MKB-faciliteiten. Op dit moment zijn deze stortingen of onttrekkingen nog niet precies te ramen.

Strategisch doel 3: Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, circulaire en inclusieve economie

Verduurzaming Industrie

Ter bevordering van CO₂-reducerende maatregelen in de industrie is vanuit de klimaatenvolp in 2023 € 85 mln beschikbaar op de begroting van EZK (via de begroting van lenW wordt daarnaast € 15 mln beschikbaar gesteld). Deze middelen worden op hoofdlijnen als volgt besteed:

- *Waterstof*: Vanuit de klimaatenvolp voor de industrie wordt in 2023 € 15 mln bijgedragen aan de DEI+ en een nieuwe tenderregeling voor de opschaling van groene waterstof, via artikel 4 van de EZK-begroting.
- *CCUS*: € 15 mln voor haalbaarheidsstudies, Front End Engineering Design (FEED)-studies en CC(U)S-pilots om hiermee de toepassing van CC(U)S-technologieën in de gehele CC(U)S-keten (afvang, transport, hergebruik en opslag van CO₂) of in delen van de keten, te testen en/of te demonstreren in een praktijkomgeving of industriële omgeving.
- *CO₂-reductie industrie*: € 55 mln voor pilot- en demonstratieprojecten voor versnelling van kosteneffectieve CO₂-reductie in de industrie, veelal via de DEI+-regeling. Een deel van de middelen is bestemd voor haalbaarheidsstudies onder de bestaande TSE-industriestudieregeling.

Verder vindt onder dit instrument de uitfinanciering plaats van de bestaande Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie regeling (VEKI) en de reguliere openstellingen van deze regeling tot en met 2022.

Op grond van de Klimaatwet stuurt het kabinet jaarlijks op de vierde donderdag in oktober een klimaatnota naar de Tweede Kamer.

Urgenda maatregelen Industrie

Het betreft hier begroting van uitgaven voor enkele specifieke maatregelen en projecten bij individuele bedrijven gericht op versnelde CO₂-reductie (equivalenten) in het kader van Urgenda, en uitfinanciering daarvan.

Investeringsregeling Verduurzaming Industrie – Klimaatfonds

De Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie regeling (VEKI) is met name gericht op de uitrol van bewezen CO₂-reducerende technologie voor proces-efficiency en energiebesparing met een terugverdientijd van meer dan 5 jaar. Ook het MKB maakt hier veel gebruik van. De regeling wordt in 2023 voortgezet en geïntensiveerd, gevoed met middelen uit het Klimaatfonds voor 2023.

In 2023 wordt naar verwachting voor het eerst de nieuwe Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) opengesteld, mede ten behoeve van de in het Coalitieakkoord afgesproken maatwerkplan voor de 10 tot 20 grootste uitstoters, gevoed met middelen uit het klimaatfonds. De NIKI is gericht op grotere CO₂-reducerende projecten met alternatieve technologie die niet in de bestaande regelingen passen, vaak vanwege het unieke karakter. Projecten die net als bij de SDE++-regeling ook operationele ondersteuning nodig hebben, zoals elektrisch kraken of groene chemie.

Indirecte Kosten Compensatie ETS

In het Klimaatakkoord is aangegeven dat de regeling Indirecte Kosten Compensatie ETS (over periode tot en met 2020) afloopt. Tot en met 2021 was hiervoor budget beschikbaar op artikel 4 van de EZK-begroting. Mede gelet op de budgettaire omvang heeft het vorige kabinet de besluitvorming over een eventuele meerjarige voortzetting van de regeling aan het huidige kabinet overgelaten. In het Coalitieakkoord is geen budget beschikbaar gesteld. Vooruitlopend op een definitief besluit is de regeling vooralsnog met 1 jaar verlengd.

EU-Cofinanciering Fonds voor een Rechtvaardige Transitie (JTF)

Dit fonds zal zich vooral richten op de economische diversificatie van de, door de klimaattransitie, zwaarst getroffen gebieden en op de omscholing en actieve inclusie van de werknemers en werkzoekenden in deze gebieden. De middelen zullen worden toebedeeld op COROP-niveau. EZK neemt de voor JTF vereiste cofinanciering deels voor zijn rekening voor projecten die bijdragen aan nationale beleidsdoelen op het gebied van innovatie en de energietransitie, waarbij aansluiting wordt gezocht bij het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (MTIB) en het nationale Klimaatakkoord. De cofinanciering door EZK bedraagt € 60 mln verplichtingenbudget in 2022 en 2023 samen, waarvan de kasuitgaven zijn geraamd in de periode 2022-2027. Ook decentrale overheden en private partijen zullen bijdragen aan cofinanciering van JTF-projecten.

MVO & MVI

Om bedrijven te adviseren over maatschappelijk verantwoord ondernemen, en hen hiertoe ook te stimuleren en hun inzet te monitoren, besteedt EZK € 363.000 aan een pilot om MVO-eisen te integreren aan het

bedrijfsleveninstrumentarium. Daarnaast draagt EZK € 255.000 bij aan het Nationaal Actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2021-2025 om de inkoopkracht van alle overheden te gebruiken ten gunste van mens, milieu en klimaat.

Bedrijfssteun

Als steunmaatregel is in 2020 een leningsfaciliteit van € 150 mln beschikbaar gesteld aan Stichting Garantiefonds Reisgelden (SGR). Door deze leningsfaciliteit kan SGR consumenten schadeloos blijven stellen bij faillissement van aangesloten reisorganisaties. Voor kleinere garantiefondsen VZR Garant en het Garantiefonds voor Gespecialiseerde Touroperators (GGTO) is eenzelfde leningsfaciliteit onder dezelfde voorwaarden beschikbaar gesteld voor respectievelijk € 2,5 mln en € 4 mln. Van deze faciliteit is door GGTO en VZR gebruik gemaakt door opname van respectievelijk € 1,5 mln en € 1 mln.

Daarnaast heeft het kabinet in 2021 een faciliteit van maximaal € 400 mln aan SGR beschikbaar gesteld voor de verstrekking van liquiditeitsleningen (voucherkredieten) aan reisorganisaties, die tijdelijk onvoldoende middelen hebben om vouchers terug te betalen aan consumenten. Voorwaarde is dat de reisorganisaties deze middelen alleen kunnen inzetten voor het uitbetalen van verstrekte vouchers voor pakketreizen en gekoppelde reisarrangementen. Het betreft vouchers die zijn afgegeven van 12 maart t/m 31 december 2020, onder de garantieregeling van SGR. Het maximaal te financieren bedrag per onderneming is 80% van de waarde van de aan de consument terug te betalen vouchers. Het krediet dat een reisonderneming kan aangaan is gemaximeerd op € 50 mln. Van deze faciliteit is door SGR gebruik gemaakt voor een bedrag van € 187 mln.

Beleidsartikel 3 Toekomstfonds

A. Algemene doelstelling

Het Toekomstfonds is onderdeel van het bedrijvenbeleid zoals beschreven in artikel 2 en richt zich op het vergroten en beschikbaar stellen van (risico)financiering voor bedrijven en onderzoek. Het beoogt de innovatiekracht van Nederland te versterken en mogelijk te maken door het beschikbaar stellen van financiering voor het innovatief en snelgroeiend mkb en voor fundamenteel en toegepast onderzoek. Om de toegang tot risicokapitaal te faciliteren zet EZK met het Toekomstfonds diverse instrumenten in, zoals de regeling Vroegefasefinanciering (VFF), Seed Capital en de Dutch Venture Initiatieven (DVI). Ook de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) zijn ondergebracht in het Toekomstfonds.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De minister van EZK is rijksbreed verantwoordelijk voor versterking van het innovatievermogen, in het bijzonder gericht op het bedrijfsleven, en verantwoordelijk voor het scheppen van randvoorwaarden voor een excellent ondernemings- en vestigingsklimaat.

De minister van EZK en de bewindslieden van OCW coördineren en borgen de publieke kennisinfrastructuur voor toegepast en fundamenteel onderzoek (zie artikel 2). Vanuit deze verantwoordelijkheden heeft de minister een financierende en faciliterende rol, zoals vermeld in artikel 2 van deze begroting.

Financieren/faciliteren

- Het mede-financieren van investeringen in R&D en innovatie;
- Het faciliteren van toegang tot en financieren van (risico)kapitaal voor bedrijven;
- Het mede-financieren van Europese en internationale samenwerking op het gebied van onderzoek en innovatie.

Om – aanvullend op de begroting – het parlement te informeren over de voortgang en effecten van beleid treft u op de website <https://www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl> informatie aan over de indicatoren en kengetallen. Deze website is te zien als een digitale bijlage van de EZK-begroting.

C. Beleidswijzigingen

Op het terrein van startups en mkb-financiering zal 2023 in het teken staan van de evaluaties van verschillende regelingen binnen het Toekomstfonds, waaronder de regelingen Seed Capital, Vroegefasefinanciering (VFF) en het Dutch Venture Initiative (DVI).

Op het terrein van investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek is het voornemen van EZK en OCW om in 2023 ieder € 12,5 mln in de vorm van revolverende leningen te committeren voor vervolgfianciering ten behoeve van een tweede fase van het Oncode Institute voor de periode 2023-2027. In de jaren daarna zal een deel van de EZK-middelen nog voor Oncode beschikbaar zijn om participaties in startende ondernemingen te verkrijgen. OCW stelt middelen ter beschikking voor onderzoek en EZK ten behoeve van de valorisatie van dat en ander onderzoek door het Oncode Institute.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 30 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 3 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	389.875	435.980	172.014	148.360	154.127	152.192	165.157
Uitgaven	328.336	393.583	228.337	222.480	198.696	217.681	152.846
Subsidies (regelingen)	2.905	5.151	3.136	2.978	2.398	0	0
Smart Industry (subsidie)	120	793	158				
Haalbaarheidsstudies STW	796	19					
Thematisch Technology Transfer	1.989	4.339	2.978	2.978	2.398		
Leningen	316.250	372.413	216.184	210.485	187.281	208.664	143.864
Startups / MKB financiering							
<i>Volledig revolverend</i>							
Fund to Fund	7.000	73.055	11.266	13.101	15.800	10.800	23.000
ROM's	207.162	18.913	9.000				
Dutch Future Fund		10.000	7.000	6.000	2.000		
Deep Tech Fund		35.000	25.000	25.000	25.000	65.000	
Fonds Alternatieve Financiering		20.000	10.000	10.000	10.000		
<i>Deels revolverend</i>							
Innovatiekrediet	53.334	61.447	51.933	58.689	57.689	57.689	57.689
Risicokapitaal SEED	34.916	76.693	41.257	61.253	56.086	56.086	44.086
Vroege fase / informal investors	6.855	32.026	20.497	22.597	14.597	14.597	14.597
Start ups / MKB				825	492	492	492
Q4C			25.000				
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek							
<i>Met vermogensbehoud</i>							
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek	2.514	9.622					
Onco research	1.016	16.116	1.170	630	2.860	2.500	2.500
Smart Industry (leningen)	231	372					
Thematische Technology Transfer	3.222	13.169	7.061	4.390	1.257		
RegMed XB		6.000	7.000	8.000	1.500	1.500	1.500
Bijdrage aan agentschappen	9.181	16.019	9.017	9.017	9.017	9.017	8.982
Bijdrage RVO.nl	9.181	16.019	9.017	9.017	9.017	9.017	8.982
Ontvangsten	82.025	106.000	80.200	80.300	262.100	60.300	53.300
ROM's	20.889	30.000	30.000	30.000	210.000		
Fund to Fund		47.650	17.900	15.000	13.800	13.000	6.000
DVI II		2.050	2.000	5.000	8.000	17.000	17.000
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek	980						
Thematische Technology Transfer	243						
Innovatiekredieten	28.021	16.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
SEED	30.362	10.300	10.300	10.300	10.300	10.300	10.300
Ontvangsten VFF	1.530						

Tabel 31 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	389.875	435.980	172.014	148.360	154.127	152.192	165.157
waarvan garantieverplichtingen							
waarvan overige verplichtingen	389.875	435.980	172.014	148.360	154.127	152.192	165.157

Geschatte budgetflexibiliteit

Tabel 32 Geschatte budgetflexibiliteit

	2023
<i>juridisch verplicht</i>	73%
<i>bestuurlijk gebonden</i>	3%
<i>beleidsmatig gereserveerd</i>	26%
<i>nog niet ingevuld/vrij te besteden</i>	0%

Juridisch Verplicht

- *Subsidies (regelingen)*: Het budget voor subsidies in 2023 is bijna volledig juridisch verplicht. Dit betreft de uitfinanciering van de verplichtingen in het kader van de regeling Thematische Technology Transfer (TTT).
- *Leningen*: De verschillende leningen zijn grotendeels juridisch verplicht. Dit betreft een groot deel van het budget voor Innovatiekredieten, de Seed Capital regeling, Vroegefasefinanciering en de regeling Thematische Technology Transfer. Het budget voor DVI/Fund of funds, Dutch Future Fund, Deep Tech Fund en het fonds voor Alternatieve financiering, Smart Industry en Oncode Institute is volledig juridisch verplicht.
- *Bijdrage aan agentschappen*: Het budget betreft de financiering van het opdrachtenpakket 2022 aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en is 100% juridisch verplicht.

Bestuurlijk gebonden

- *Leningen*: Alleen de uitgaven voor het REGMED-instrument zijn bestuurlijk gebonden.

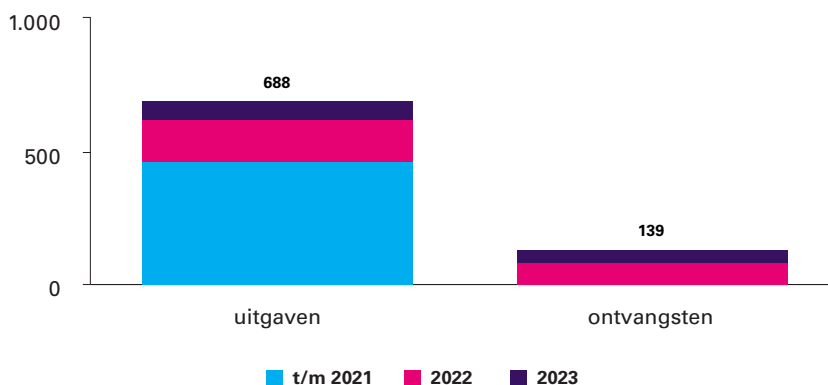
Beleidsmatig Gereserveerd

- *Subsidies (regelingen)*: Een klein deel van de subsidies is beleidsmatig gereserveerd. Dit betreft Smart Industry.
- *Leningen*: Verschillende leningen zijn deels beleidsmatig gereserveerd. Dit betreft een deel van het budget voor Innovatiekredieten, de Seed Capital regeling en Vroegefasefinanciering. Het budget voor Q4C is volledig beleidsmatig gereserveerd.

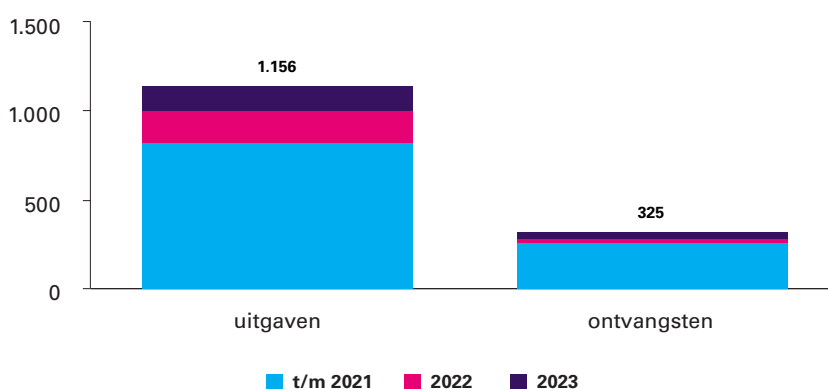
Revolverendheid

Opbrengsten van succesvolle innovaties vloeien terug in het Toekomstfonds, zodat ze weer opnieuw kunnen worden ingezet. Het fonds is daarmee additioneel aan de markt: de overheid neemt het grootste risico, waardoor private investeerders kunnen mee-investeren in innovatieve ondernemingen. De overheid deelt mee in de opbrengsten van geslaagde innovaties, waardoor deze middelen opnieuw kunnen worden ingezet voor het vergroten van het beschikbare risicokapitaal voor innovatieve bedrijven.

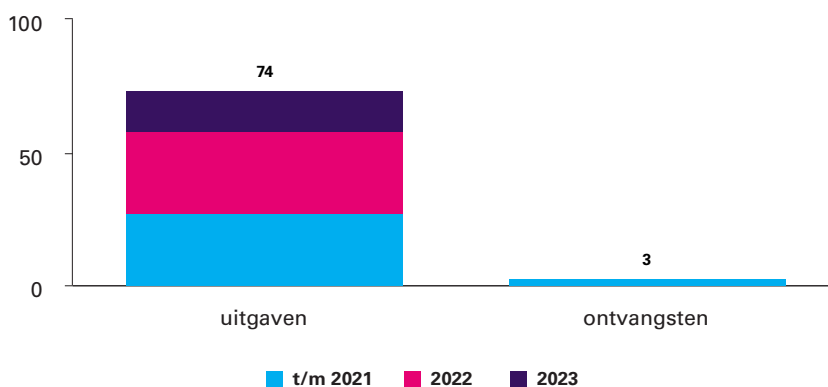
Figuur 4 Instrumenten Volledig revolverend (x € 1 mln)

Figuur 5 Instrumenten Gedeeltelijk revolverend (x € 1 mln)

Figuur 6 Instrumenten Fundamenteel en toegepast onderzoek (x € 1 mln)

Toelichting: In bovenstaande grafieken is voor de verschillende onderdelen van het Toekomstfonds weergegeven wat de verhouding is tussen de (geraamde) uitgaven van de diverse regelingen en de (geraamde) terugontvangsten op verstrekte kredieten. Ontvangsten op de geïnvesteerde bedragen worden eerst na verloop van een aantal jaar gerealiseerd. Bij instrumenten die relatief kort bestaan (bijvoorbeeld investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek) zijn hierdoor nog geen of nauwelijks ontvangsten gerealiseerd. Dit is het geval bij MKB-financiering volledig

revolverend (DVI sinds ultimo 2012 en het Co-investeringsfonds sinds 2017) en de investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek (sinds 2016). In de komende jaren zullen naar verwachting de ontvangsten relatief gaan toenemen op de uitgaven. De instrumenten in het onderdeel MKB-financiering zijn gedeeltelijk revolverend, zoals de Seed Capital regeling en het Innovatiekrediet, bestaan al langer en kennen hierdoor al een substantiële ontvangstenrealisatie.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De middelen in het Toekomstfonds worden revolverend ingezet voor de financiering van innovatieve en snelgroeiende mkb-bedrijven en voor fundamenteel en toepassingsgericht onderzoek. Ook de begrotingsmiddelen voor het Innovatiefonds MKB+ en de participatie van het Rijk in de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) zijn in het Toekomstfonds ondergebracht.

Subsidies

Smart Industry

Dit betreft de uitfinanciering van het subsidiedeel van de regeling Smart Industry (zie toelichting onder investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek met vermogensbehoud). Daarnaast is er € 3,5 mln beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de Implementatie-agenda Smart Industry 2018-2021, waaronder de regionale Smart Industry Hubs.

Haalbaarheidsstudies STW

Via Proof of Concept, onderdeel van de investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek met vermogensbehoud, is verspreid over de jaren vanaf 2017 in totaal € 4 mln (inclusief uitvoeringskosten) beschikbaar gesteld aan NWO-TTW voor haalbaarheidsstudies voor innovatieve TO2-starters. Met een haalbaarheidsstudie kan de innovatieve TO2-starter het *proof of principle* aantonen, evenals het commercieel perspectief van het beoogde product of proces of de beoogde dienst. De uitfinanciering liep in 2022 ten einde.

Thematische Technology Transfer

Dit betreft subsidies voor de genoemde activiteiten van de thematische samenwerkingsverbanden gericht op kennisoverdrachtsactiviteiten op een bepaald thema, met als doel het helpen oprichten van kennisstarters in de periode 2019-2025. Tevens is er een beperkt budget voor managementkosten van de TTT-fondsen.

Leningen

Binnen de structuur van het in 2014 gevormde Toekomstfonds (Kamerstuk [34 000 XIII, nr. 5](#)), bestaat het Innovatiefonds MKB+ uit volledig revolverende instrumenten (Dutch Venture Initiative (DVI), de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, het Dutch Future Fund, het Deep Tech Fonds en het fonds voor Alternatieve financiering), en gedeeltelijk revolverende instrumenten (Innovatiekrediet, de Seed Capital regeling (risicokapitaal) en Vroegefasefinanciering).

MKB-financiering: volledig revolverend

Fund to Fund

Dutch Venture Initiative (DVI) heeft een vliegwieleffect voor de risicokapitaalmarkt omdat het in fondsen investeert waarin private investeerders tussen de minimaal 50% en 90% meefinancieren. Dit effect wordt versterkt door het feit dat bedrijven met dit risicokapitaal gemakkelijker nieuw vreemd vermogen kunnen aantrekken. Met ondersteuning van DVI-fund-of-funds is sinds 2014 meer dan € 4,2 mld aan risicokapitaal beschikbaar gekomen. De venture capital fondsen verkrijgen tussen € 5 mln en € 20 mln uit DVI. Begin 2022 hadden 373 ondernemingen financiering uit DVI-fondsen verkregen.

Het eerste DVI-fonds van € 202,5 mln (EZK-bijdrage € 130 mln, EIF-bijdrage € 67,5 mln en BOM-bijdrage € 5 mln) is opgericht in 2013 en is inmiddels volledig geëncmitteerd in 14 venture capital fondsen, waaronder een specifiek fonds voor business angels van € 45 mln. Het tweede DVI fund-of-funds van € 200 mln (EZK-bijdrage € 100 mln, EIF-bijdrage € 100 mln) is opgericht in 2016 en er zijn inmiddels 13 fondsen operationeel.

Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's)

Participaties in de ROM's worden onder de revolverende investeringen verantwoord. In 2023 is € 4 mln beschikbaar voor een kapitaalstorting aan de ROM Flevoland. Ook is er € 5 mln begroot voor een kapitaalstorting aan het Innovatiefonds Zeeland in het kader van de compensatie van het niet doorgaan van de verhuizing van de marinierskazerne naar Vlissingen.

Dutch Future Fund

Het Dutch Future Fund met een omvang van € 300 mln wordt uitgevoerd door het EIF in samenwerking met Invest-NL. Het fonds investeert in andere risicokapitaalfondsen, zodat via die fondsen de beschikbare hoeveelheid kapitaal voor Nederlandse innovatieve groeibedrijven wordt vergroot. EZK heeft € 25 mln voor dit fonds beschikbaar gesteld.

Deep Tech Fund

Het Deep Tech Fonds betreft een fonds dat investeringen in bedrijven met innovatieve complexe technologie mogelijk kan maken. Voor innovatieve ondernemingen die zowel kennis- als kapitaalintensief zijn, is het vaak moeilijk om financiering te vinden. Vaak gaat het om nieuwe technologieën die zich nog niet hebben bewezen en waar relatief grote risico's aan kleven. Het fonds is uitgewerkt als co-investeringsfonds en als separaat fonds ondergebracht bij Invest-NL. De omvang van het fonds bedraagt € 250 mln, waarvan € 175 mln door EZK is ingebracht en € 75 mln door Invest-NL.

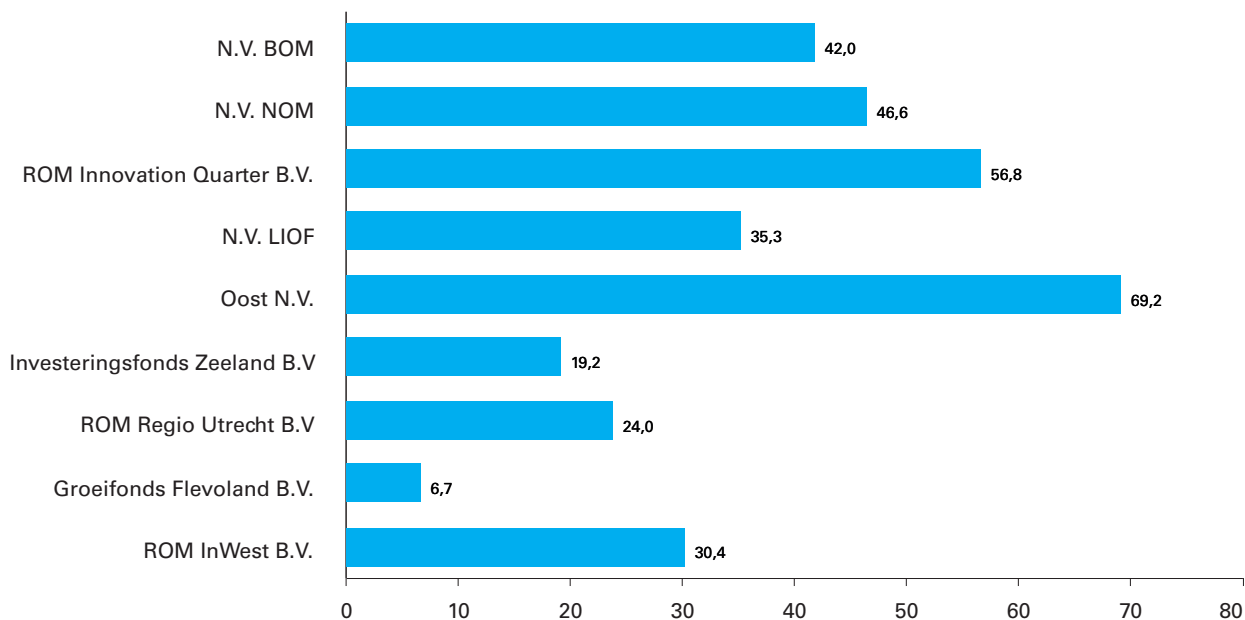
Fonds Alternatieve Financiering (Dutch Alternative Credit Instrument)

Samen met Invest-NL en het EIF is een fonds opgericht voor de funding van alternatieve financiers. De fondsomvang bedraagt € 200 mln, waarvan € 50 mln door EZK wordt ingebracht. Met het fonds kan het aanbod van funding voor alternatieve financiers worden vergroot. Hierdoor verkrijgen alternatieve financiers meer slagkracht om leningen te verstrekken aan ondernemers en kunnen zij een aantrekkelijk alternatief bieden voor bancaire financiering. Zo draagt het fonds bij aan een divers financieringslandschap.

Q4C

Er is € 25 mln beschikbaar gesteld voor een pilot ter versterking van het eigen vermogen van het MKB. Dit is ter opvolging van het advies «versterking eigen vermogen mkb» van het Nederlands Comtié voor Ondernemerschap. Het doel is de solvabiliteitspositie van het MKB te versterken en de toegang tot andersoortige financiering te vergroten. Hierdoor krijgen mkb-ondernemers ruimte om te investeren in groei en belangrijke transitie als verduurzaming en digitalisering.

Figuur 7 Participaties Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen ultimo 2021 (x € 1 mln)

MKB-financiering: gedeeltelijk revolverend

Innovatiekrediet

Het Innovatiekrediet biedt toegang tot financiering voor met name het innovatieve mkb en start-ups, en helpt bij het aantrekken van risicokapitaal. In een fase waarin bancaire financiering niet of nauwelijks beschikbaar is, maakt het Innovatiekrediet onder voorwaarde van 50-75% eigen middelen innovatieprojecten mogelijk met een maximale ondersteuning van € 10 mln voor technische ontwikkelingsprojecten en € 5 mln voor klinische projecten. In 2022 is de rentestructuur zo aangepast dat succesvolle projecten meer bijdragen aan de revolverendheid, terwijl projecten met een lange terugbetaalperiode relatief minder rente hoeven te betalen. De totale rentelasten blijven naar verwachting hetzelfde.

Risicokapitaal SEED

De Seed Capital regeling ondersteunt starters in high tech en creatieve sectoren bij het verwerven van risicokapitaal.

Vroege fase / informal investors

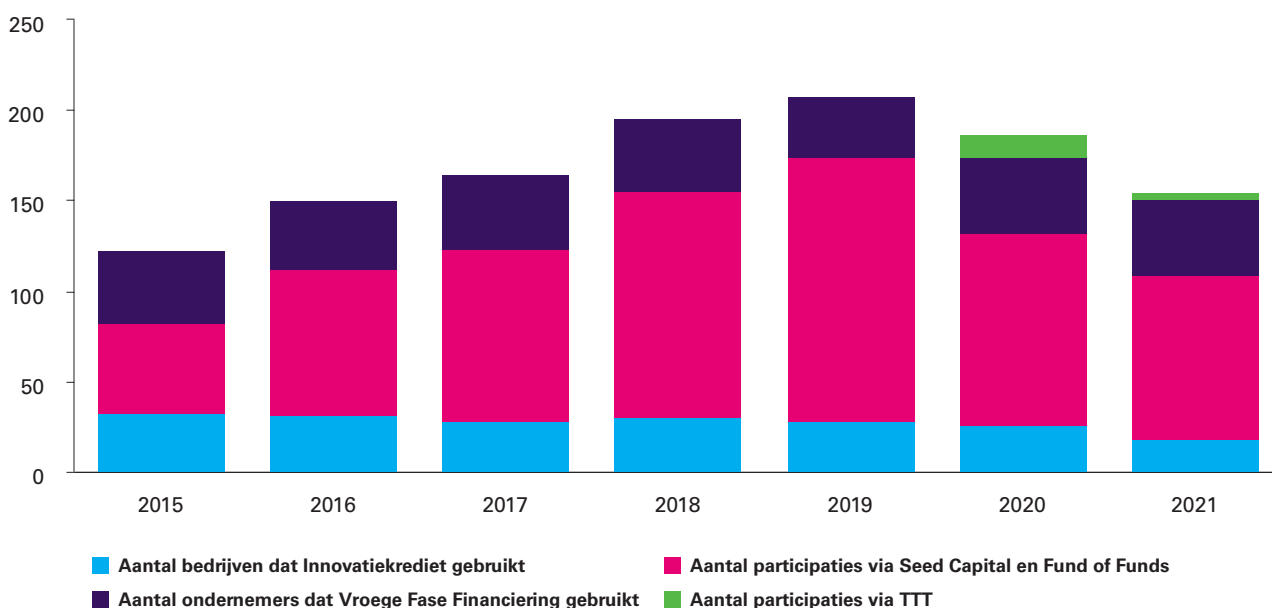
De regeling Vroegefasefinanciering biedt financiering in de vorm van een geldlening aan academische, hbo en TO2 starters, voor innovatieve starters en kleine bedrijven in een vroege ontwikkelingsfase: van validatie en onderbouwing van een business case, van idee naar concept. Hierdoor wordt ook de toegang tot vervolgfianciering gefaciliteerd. Dit initiatief wordt door

RVO.nl en door NWO-TTW uitgevoerd. Ook bevat de regeling een regionale module, waarmee regionale financiers cofinanciering kunnen verkrijgen ten behoeve van het verstrekken van vroegefasefinanciering aan ondernemingen.

Bovengenoemde instrumenten versterken en stimuleren private vermogensverschaffers om innovatieprojecten van bedrijven te financieren en voorzien in de behoefte van bedrijven aan betere toegang tot risicokapitaal voor innovatie.

Figuur 8 Gebruik regelingen Toekomstfonds

Tabel 33 Kengetallen

Kengetallen	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Bron
Innovatiekrediet									RVO.nl
Aantal bedrijven dat Innovatiekrediet gebruikt	40	33	32	29	31	29	27	19	
Omvang private R&D-uitgaven ondersteund met een Innovatiekrediet (x € 1 mln)	123	119	136	159	173	139	167	97	
Seed Capital en Fund of funds									RVO.nl/EIF
Aantal participaties via Seed Capital en Fund of Funds	32	50	81	95	125	146	106	90	
Omvang gestimuleerd risicokapitaal voor innovatieve bedrijven door Seed Capital en Dutch Venture Initiative/Fund of Funds (x € 1 mln)	257	553	744	182	1.606	351	440	69	
Vroegefasefinanciering									RVO.nl
Aantal ondernemers dat Vroege Fase Financiering gebruikt		40	37	41	40	33	42	43	
Thematische Technology Transfer (TTT) regeling									
Het aantal nieuwe (initiële) participaties in het afgelopen kalenderjaar van TTT-fondsen							12	3	
Aantal startende bedrijven ten gevolge van de valorisatieactiviteiten door een TTT-samenwerkingsverband							6	n.n.b.	

Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek (met vermogensbehoud)

Vanuit het onderzoeksdeel van het Toekomstfonds wordt geïnvesteerd in nieuwe onderzoeksfaciliteiten, upgrading van bestaande faciliteiten en kennisbenutting. Dit deel van het Toekomstfonds wordt in 2022 geëvalueerd.

Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek

De middelen waren t/m 2022 nodig voor de uitfinanciering van de regeling Toekomstfonds Onderzoeksfaciliteiten (TOF), waarmee van 2015 tot en met 2017 investeringen in hoogwaardige onderzoeksfaciliteiten zijn ondersteund.

Oncode Research

Oncode Institute wordt mede gefinancierd uit het onderzoeksdeel van het Toekomstfonds, gericht op Thematische Technology Transfer. Oncode Institute is een pilot die zich richt op de toepassing van wetenschappelijk oncologisch onderzoek voor betaalbare oplossingen voor de patiënt.

Smart Industry (leningen)

De uitfinanciering van het leningendeel van de regeling Smart Industry Fieldlabs die in 2017 is gepubliceerd en eenmalig is opengesteld liep t/m 2022. De regeling had als doel om de digitalisering van de industrie te versnellen door slimme inzet van nieuwe productietechnologieën (bijvoorbeeld 3D-printers, robots, drones en sensoren) in combinatie met ICT. De subsidie bestond voor tweederde uit een renteloze lening.

Thematische Technology Transfer

De TTT-regeling heeft als doel het vergroten van de beschikbaarheid van risicofinanciering voor kennisstarters. Dit wordt gedaan door middel van TTT-fondsen in de periode 2019 tot en met 2025. De investeringen van de fondsen revolveren en hebben een looptijd van maximaal 9 jaar.

RegMed XB

Er is € 30 mln aan middelen uit het Toekomstfonds beschikbaar voor de financiering van publiek-private samenwerkingen, zoals het RegMed XB PPE fonds. Met een revolverend financieel instrument worden deze middelen ingezet voor de financiering van projecten om innovatie en bedrijvigheid te stimuleren. Die projecten richten zich op het ontwikkelen van medische oplossingen op het gebied van regeneratieve geneeskunde, waarmee ook wordt bijgedragen aan de beheersing van zorgkosten. Van de beschikbare € 30 mln is € 15 mln afkomstig van de begroting van het Ministerie van VWS.

Bijdrage aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland voor de uitvoering van de diverse regelingen van het Toekomstfonds, zoals het Innovatiekrediet, de Seed Capital regeling, de regeling Vroege fasefinanciering, het Toekomstfondskrediet onderzoeksfaciliteiten, de TTT-regeling en de regeling Smart Industry.

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten van het Toekomstfonds betreffen de op de EZK-begroting geraamde terugbetalingen van kredieten (hoofdsom en rente) in het kader van het Innovatiekrediet en Vroegefasefinanciering. Daarnaast worden de terugontvangsten van het Dutch Venture Initiative (DVI) en de Seed Capital regelingen verantwoord. Deze ontvangsten bestaan uit de opbrengsten van rente, dividend en de verkoopwaarde van ondernemingen op het moment dat een fonds haar belangen daarin verkoopt.

Ook worden de ontvangsten in het kader van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen in het Toekomstfonds verantwoord. Dit betreft eventuele dividenden en opbrengsten van aandelenverkoop. Ook hebben de ontvangsten betrekking op de terugontvangst van de middelen die aan de ROM's ter beschikking zijn gesteld voor het verstrekken van de Corona-overbruggingsleningen aan bedrijven.

Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

A. Algemene doelstelling

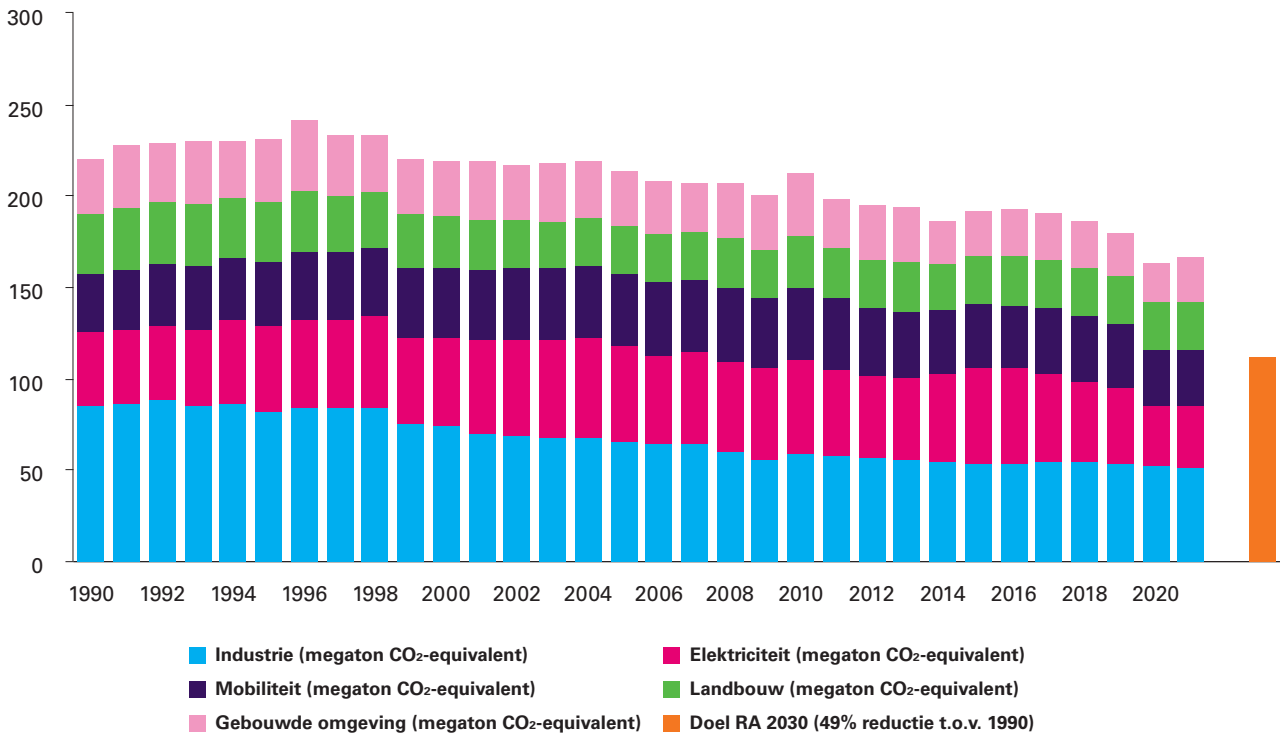
Beleidsartikel 4 heeft doelstellingen in het kader van het klimaat- en energiebeleid. Voor het klimaatbeleid, en in internationaal verband, betreft dit de bijdrage aan het realiseren van de doelen van de klimaatovereenkomst van Parijs en, in Europees verband, het realiseren van een netto-reductie van broeikasgassen in 2030 van ten minste 55% ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050.

In het kader van het energiebeleid werken we toe naar een CO₂-arme energievoorziening die veilig, betrouwbaar en betaalbaar is, op zodanige wijze dat economische kansen worden verzilverd en energie in het ruimtelijk beleid is geïntegreerd. De belangrijkste maatschappelijke uitdagingen waarop gefocust wordt zijn de klimaat- en energietransitie en de goede technische en veilige invulling van de afbouw van de winning uit het Groningenveld.

Nationaal worden de doelen uit de Klimaatwet nagestreefd, in het voorjaar heeft het kabinet een wetsvoorstel naar de Kamer gestuurd om deze doelstellingen aan te passen:

- Het streefdoel van 49% reductie in 2030 wordt vervangen door een streefdoel van tenminste 55% reductie (inclusief landgebruik) en geldt onverminderd de bindende EU-norm voor 2030.
- Het doel van 95% reductie in 2050 wordt aangescherpt tot een verplichting voor Nederland in 2050 de netto-uitstoot van broeikasgassen overeenkomstig de Europese klimaatwet tot nul te reduceren.

Figuur 9 Uitstoot broeikasgassen Nederland in mld CO₂-equivalenten

Bron CBS. De cijfers voor 2021 zijn voorlopige cijfers.

In het Coalitieakkoord van 15 december 2021 heeft het kabinet aanvullende maatregelen aangekondigd. Het ontwerp-beleidsprogramma, dat op 2 juni 2022 naar de Tweede Kamer is gestuurd bevat de uitwerking van het klimaatbeleid uit het Coalitieakkoord en is een aanvulling op het Klimaatplan uit 2019 dat werd gebaseerd op het Klimaatakkoord. Dit ontwerp-beleidsprogramma bevat de hoofdlijnen van het klimaatbeleid voor de komende 10 jaar – gericht op het realiseren van de aangescherpte doelen uit de Klimaatwet. Om met volledige zekerheid het aangescherpte doel van 55% reductie in 2030 te realiseren, richt het kabinet zich bij de uitwerking van het klimaatbeleid op 60% emissiereductie. Op deze wijze is er ruimte voor eventuele tegenvallers, zonder het risico dat wettelijke doelen niet worden gerealiseerd. De maatregelen die het kabinet in het beleidsprogramma heeft opgenomen vormen een samenhangend pakket aan maatregelen bestaande uit subsidie, beprijzing en normerende instrumenten voor de verschillende sectoren. Er komt een Klimaatfonds met een omvang van € 35 mld voor de periode tot en met 2030. Het Klimaatfonds is bedoeld om op middellange termijn middelen te reserveren en beschikbaar te stellen voor een aantal additionele maatregelen die bijdragen aan het behalen van de reductiedoelstellingen in de Klimaatwet.

Voor de kortere termijn stuurt het kabinet daarnaast nog op het realiseren van de doelstelling van 16% duurzame energie in 2023, die nog voortvloeit uit het Energieakkoord. Om deze doelstellingen te bereiken zet EZK een mix van normerende en beprijzingsinstrumenten en subsidies in, maar ook niet-financiële instrumenten zoals het transitiegericht maken van energieregeling om de werking van de energiemarkt te verbeteren. Om uitvoering te geven aan het Urgendavonnis moet Nederland in 2020 en de jaren daarna

de CO₂-uitstoot met minimaal 25% reduceren ten opzichte van 1990. Hiertoe heeft het kabinet de afgelopen jaren op verschillende momenten maatregelen aangekondigd.

Het kabinet zal twee keer per jaar over de voortgang van het klimaatbeleid rapporteren, aansluitend bij de begrotingscyclus. In het najaar wordt in de Klimaatnota verantwoording afgelegd over de resultaten van het Klimaatbeleid aan de hand van informatie uit het Dashboard Klimaatbeleid en de cijfers over gerealiseerde emissies en ramingen uit de Klimaat en Energieverkenning 2022. Om de begrotingscyclus en de Klimaatwetcyclus beter op elkaar aan te sluiten zal dit jaar de concept-Klimaatnota met Prinsjesdag gepubliceerd worden. PBL zal op eveneens op Prinsjesdag de ramingen voor het vastgestelde en voorgenomen beleid publiceren.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Energie is op basis van de Klimaatwet verantwoordelijk voor het nationale klimaatbeleid en de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese en het mondiale klimaatbeleid.

De Minister voor Klimaat en Energie is verder op grond van de Elektriciteitswet 1998, de Gaswet, de Warmtewet en de Mijnbouwwet verantwoordelijk voor het energiebeleid. Hieruit vloeien de volgende verantwoordelijkheden voort.

Klimaatbeleid

Regisseren

- Regisseren van het nationale klimaatbeleid op basis van de nationale doelen en de werkwijze zoals deze is vastgelegd in de Klimaatwet, met het oog op het door Nederland nakomen van de (onder andere) in United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) en EU-verband gemaakte afspraken over het reduceren van CO₂- en overige broeikasgasemissies. Hieronder valt ook het emissiehandelssysteem, waarin CO₂-emissierechten worden toegewezen en geveild.
- De regie op de internationale aspecten van het klimaatbeleid, inclusief het politieke optreden en de vertegenwoordiging in de betreffende internationale gremia. Daaronder vallen onder andere de Europese Transport- en Milieuraad en relevante VN-bijeenkomsten.

(Doen)Uitvoeren

- De coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van normen en plafonds, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's. De doelen en normen hebben betrekking op het reduceren van CO₂-emissies, op de productie en de inzet van duurzame biobrandstoffen, op de mondiale uitfasering van ozonlaagafbrekende stoffen en van gefluorideerde broeikasgassen en op de handel in CO₂-emissierechten (Emissions Trading System/ETS).
- De opdracht aan de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) voor het handelssysteem in CO₂-emissierechten, waaronder het toewijzen en doen veilen van CO₂-emissierechten. Ook de registratie van hernieuwbare energie voor het verkeer en de rapportage hierover ter controle van de duurzaamheid en de CO₂-prestatie en het toezicht op de bijstook van duurzame biomassa bij energiecentrales zijn hier onderdeel van.

Stimuleren

- Om de klimaatdoelen te behalen worden maatschappelijke partners proactief betrokken. De Minister van EZK stimuleert het in stand houden, aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden, burgers en kennisorganisaties rondom de doelen uit de Overeenkomst van Parijs, het Klimaatakkoord en het Energieakkoord.
- Op basis van de concept-Instellingswet voor het Klimaatfonds heeft de minister voor Klimaat en Energie de rol van fondsbeheerder van het Klimaatfonds. De minister biedt de Tweede Kamer elk voorjaar, met ingang van 2023 een meerjarenprogramma en -begroting aan van het Klimaatfonds.

Energiebeleid

Regisseren

- Het regisseren van de realisatie van grote energieinfrastructuurprojecten die onder de Rijkscoördinatieregeling (RCR) vallen; dit betekent als projectminister, samen met de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van energieprojecten en voor de coördinatie van benodigde vergunningen.
- Het versneld uitrollen van windenergie op zee richting 2030 en verder.
- Het actief participeren in Europese en internationale netwerken ten behoeve van energy governance, kennis brengen naar en leren van andere landen en instellingen, inclusief de bijdrage aan het internationale oliecrisisbeleid.
- Het creëren van randvoorwaarden waardoor de energievoorziening internationaal kan concurreren en het verdienpotentieel van de energiesector in relatie tot de energietransitie ten volle wordt benut.
- Het creëren van randvoorwaarden voor een doelmatige, veilige en verantwoorde energietransitie, inclusief winning van onze bodemschatten.
- Het bieden van mogelijkheden aan, en het faciliteren van, lokale duurzame energie-initiatieven.
- Het coördineren van het energiebesparingsbeleid via de verschillende vakministers.
- Het creëren van randvoorwaarden voor de ontwikkeling van innovatie-ecosystemen.
- Het uitvoeren van de vergunningverlening voor de mijnbouw.
- Het creëren van randvoorwaarden voor een goede nucleaire (kennis)infrastructuur en veilige uraniumverrijking, met inbegrip van de taken die hierover zijn opgenomen in internationale verdragen, met het oog op de bewaking en beveiliging van de hierbij betrokken kennis en technologie.

Financieren

Het voeren van het financieel instrumentarium op de beleidsterreinen hernieuwbare energie, energiebesparing, energie-infrastructuur, mijnbouwklimaat en klimaat- en energie-innovatie, gericht op het realiseren van CO₂-reductie en een goed werkend energiesysteem.

Stimuleren

- Het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie conform afspraken Energieakkoord respectievelijk Klimaatakkoord en de Richtlijn Hernieuwbare Energie (RED).

- Het stimuleren van energiebesparing (conform afspraken Energieakkoord respectievelijk Klimaatakkoord en de Europese Energie-Efficiency Richtlijn (EED)).
- Het stimuleren van de ontwikkeling en gebruik van klimaat- en energie-innovaties.
- Het stimuleren van de verdergaande reductie van CO₂-uitstoot van en energiebesparing bij energiebedrijven en industrie.
- Het stimuleren van goed werkende nationale en Europese energiemarkten met een adequate infrastructuur en bijbehorende wetgeving.
- Het stimuleren van de transitie naar een schone, betrouwbare, veilige en betaalbare energievoorziening.

De voortgang van het Klimaatbeleid wordt gemonitord in de Monitor Klimaatbeleid en (vanaf 2021) in het bijbehorend online dashboard. Hieronder is een selectie van relevante indicatoren opgenomen die specifiek relevant zijn in relatie tot de EZK-begroting. Sommige zijn ook te vinden in de Monitor Klimaatbeleid, andere zijn uit andere bronnen afkomstig.

Tabel 34 Prestatie-indicatoren behorend bij Klimaat- en energiebeleid						
Prestatie-indicatoren	2017	2018	2019	2020	2021 ¹	Ambitie Bron 2030
Reductie van de emissies van broeikasgassen t.o.v. 1990	13,3%	15,6%	18,2%	25,4%	n.n.b.	55% RIVM
Emissies ETS-sectoren (Mton CO ₂ -eq)	91,4	87,4	83,7	74,1	n.n.b.	n.v.t. RIVM
Emissies niet-ETS-sectoren (Mton CO ₂ -eq)	99,6	98,6	96,5	90,2	n.n.b.	n.v.t. RIVM
Aandeel duurzame energie (% van het totale energieverbruik)	6,60%	7,40%	8,80%	11,50%	n.n.b.	n.v.t. PBL, KEV 2021: CBS
Prestatie-indicatoren elektriciteit						
Gerealiseerd vermogen hernieuwbare elektriciteit op zee (MW)	957	957	957	2.460	2.460	n.v.t. Monitor Klimaatbeleid 2021 en Dashboard Klimaatbeleid ²
Gerealiseerd vermogen hernieuwbare elektriciteit op land (wind en zon-pv in MW)	6.156	8.044	10.753	15.109	19.590	n.v.t. Monitor klimaatbeleid 2021 en Dashboard Klimaatbeleid ²
Gerealiseerd vermogen in waterstofprojecten uit elektrolyse (MW)		1,1	1,1	2	n.n.b.	n.v.t. Monitor Klimaatbeleid 2021 en Dashboard Klimaatbeleid ³
Ontwikkeling kostprijs hernieuwbare Wind op Land EUR/MWh	79	67	68	51	50	n.v.t. Monitor Klimaatbeleid 2021 en Dashboard Klimaatbeleid ⁴
Ontwikkeling kostprijs Zon-PV EUR/MWh	125	110	95	80	66	n.v.t. Monitor Klimaatbeleid 2021 en Dashboard Klimaatbeleid ⁴
Prestatie-indicatoren industrie						
Cumulatieve vermeden CO ₂ vanaf 2015 door procesefficiëntie (in tonnen)	1.830.466	2.560.195	3.215.997	3.688.000	n.n.b.	n.v.t. Dashboard Klimaatbeleid ⁵
Gerealiseerde cumulatieve energiebesparing van EIA en MJA/MEE (PJ)	31,9	45,5	57	66	n.n.b.	n.v.t. Dashboard Klimaatbeleid ⁵
Toegekende duurzame investeringen in de industrie via EIA en MIA-Vamil (bedragen in €1000)	275.438	422.999	400.000	334.000	n.n.b.	n.v.t. Dashboard Klimaatbeleid ⁵
Groengasproductie in relatie tot de productie van elektriciteit en warmte uit biomassa (PJ)	3,10	3,38	4,50	6,35	n.n.b.	n.v.t. Dashboard Klimaatbeleid

1 Alle cijfers die genoemd worden voor 2021 zijn voorlopig. De realisatie in 2021 van de indicatoren die gebaseerd zijn op de Klimaatmonitor is pas in november 2022 beschikbaar (KEV2021). Ook de cijfers van het RIVM over 2021 zijn nog niet beschikbaar.

2 CBS (2022) Hernieuwbare elektriciteit: productie en vermogen (Statline).

3 CBS, Waterstofbalans in relatie tot energiestatistiek.

4 PBL (2021) Eindadvies basisbedragen SDE++ 2021.

5 RVO (2021) interne cijfers MIA/VAMIL/EIA/SDE+ en ISDE regelingen.

Voor het aandeel duurzame energieproductie is een ambitie geformuleerd voor 2020 (14%) en 2023 (16%).

De gerealiseerde hernieuwbare elektriciteit op land betreft waterkracht, wind op land, zon en biomassa voor elektriciteit. Meer informatie is te vinden bij de [NEa](#) (o.a. voor het [klimaatbeleid](#) en het [Emissions Trading System](#)). Overige informatieve links zijn: [EBN](#), [PBL](#) (feiten en cijfers over energie en energievoorziening), [CBS](#) (Energiebalans: aanbod, omzetting en verbruik), [RVO.nl](#) (publicaties en documenten inzake duurzame energieproductie), [energieopwek.nl](#) (online benadering van dagelijks opgewekte duurzame energie).

Tabel 35 Kengetallen in afgelopen jaren verstrekte subsidies (bedragen x € 1.000)						
Kengetallen	2017	2018	2019	2020	2021	Bron
1. Aantal energieprojecten dat subsidie ontvangt op basis van MEP, SDE of SDE+	13.495	15.597	19.034	23.627	27.848	RVO.nl
<i>waarvan aantal windparken op land</i>	<i>322</i>	<i>416</i>	<i>513</i>	<i>617</i>	<i>773</i>	
<i>waarvan aantal windparken op zee</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	
<i>waarvan aantal zon-PV projecten</i>	<i>12.730</i>	<i>14.715</i>	<i>18.025</i>	<i>22.483</i>	<i>26.450</i>	
<i>waarvan aantal biomassa-projecten</i>	<i>397</i>	<i>410</i>	<i>430</i>	<i>445</i>	<i>518</i>	
<i>waarvan aantal overige (covergisting, wkk, geothermie e.d.)</i>	<i>42</i>	<i>52</i>	<i>63</i>	<i>74</i>	<i>99</i>	
2. Bedrag verstrekte garanties garantieregeling aardwarmte	11.050	0	0	0	8.250	RVO.nl
Aantal verstrekte garanties garantieregeling aardwarmte	1	0	0	0	1	
3. Bedrag uitgekochte woningen op basis van uitkoopregeling	24.380	20.988	15.978	8.968	18.853	RVO.nl
Aantal uitgekochte woningen op basis van uitkoopregeling	64	56	44	24	49	
4. Aantal gesubsidieerde projecten op basis van de Tenderregeling Energie-innovatie	105	230	128	71	71	RVO.nl
5. Aantal gesubsidieerde projecten op basis van de DEI/DEI+	22	15	87	50	63	RVO.nl
6. Aantal gesubsidieerde projecten op basis van de HER	26	21	18	6	4	RVO.nl
7. Aantal deelnemende bedrijven bij TKI	1.400	1.800	2.100	2.350	2.555	RVO.nl
8. Concentratiegraad in de retailsector elektriciteit - HHI	1.822	1.951	2.021	1.918	2.026	ACM
9. Concentratiegraad in de retailsector elektriciteit - C3	72%	74%	75%	72%	72%	ACM
10. Concentratiegraad in de retailsector gas - HHI	1.821	1.949	1.949	1.941	2.048	ACM
11. Concentratiegraad in de retailsector gas - C3	72%	74%	72%	73%	73%	ACM
12. Elektriciteitsstoringen in minuten per jaar	24	27	20	21	20	ACM

Kengetal HHI en C3

De C3 is het gezamenlijk marktaandeel van de drie grootste leveranciers. De mate van concentratie op de kleinverbruikersmarkt voor elektriciteit en gas vormt een indicatie voor de concurrentie op die markten. Een indicator hiervoor is de Herfindahl-HirschmanIndex (HHI). Een markt met een HHI onder de 1.800 punten wordt gezien als een competitieve markt en een markt met een index tussen de 1.800 en 8.000 punten wordt gezien als een geconcentreerde markt. Het is vele jaren beleid van het ministerie geweest om de concentratiegraad te verlagen en dat beleid is nu geëffectueerd, zodat er geen actief beleid meer op gevoerd wordt. Wel wordt de concentratiegraad nog jaarlijks door ACM gemonitord.

C. Beleidswijzigingen

Beleidswijzigingen Klimaatbeleid

Uitvoering Klimaatakkoord

Het kabinet is met een voorstel gekomen met een eerste wijziging van de Klimaatwet, waarbij de doelen voor 2030 en 2050 worden aangescherpt en waarmee strijdigheid met de Europese klimaatwet wordt voorkomen. Het doel van 95% CO₂-reductie in 2050 wordt aangescherpt tot een verplichting voor Nederland in 2050 de netto-uitstoot van broeikasgassen overeenkomstig de Europese klimaatwet tot nul te reduceren. Het streefdoel van 49% CO₂-reductie in 2030 wordt vervangen door een streefdoel van tenminste 55% CO₂-reductie en is inclusief landgebruik en geldt onverminderd de bindende EU-norm voor 2030.

Het kabinet heeft in het Coalitieakkoord verschillende maatregelen aangekondigd om invulling te geven aan deze aangescherpte doelen. Het ontwerp-beleidsprogramma Klimaat, dat op 2 juni 2022 naar de Tweede Kamer is gestuurd (Kamerstuk [32 813, nr. 1049](#)), bevat de uitwerking van het klimaatbeleid uit het Coalitieakkoord en beschrijft de belangrijkste instrumenten en doelstellingen voor de verschillende sectoren.

Ondanks deze aanscherpingen is de verwachting dat het huidige beleid nog niet voldoende is om 60% emissiereductie te realiseren en, gegeven de onzekerheidsbandbreedte, daarmee met volledige zekerheid 55% reductie te realiseren. De inschatting is dat een substantiële versnelling en aanscherping van beleid nodig is met een meer normerend karakter. Hiertoe zal het kabinet de komende maanden de volgende stappen doorlopen. Allereerst zal in samenwerking met externe onderzoeksbureaus en partijen maatregelen in kaart worden gebracht die, in aanvulling op of als bijstelling van het beleidsprogramma, aanvullende reducties realiseren. Vervolgens zullen deze maatregelen verder worden uitgewerkt onder een onafhankelijk voorzitter, waarbij zonder last en ruggespraak beleidsmaatregelen worden voorbereid ten behoeve van besluitvorming. Daarbij vindt een toets plaats op uitvoeringsaspecten en wetstechnische aspecten.

Om aan te sluiten op de begrotingscyclus vindt de besluitvorming over de aanscherping van het beleidsprogramma plaats in het voorjaar van 2023. Dit najaar zal de Kamer in de Klimaatnota geïnformeerd worden over de voortgang van de uitwerking van dit traject.

Klimaatfonds

Er komt een Klimaatfonds met een omvang van € 35 mld voor de periode tot en met 2030. Het Klimaatfonds is bedoeld om op middellange termijn middelen te reserveren en beschikbaar te stellen voor een aantal additionele maatregelen die bijdragen aan het behalen van de reductiedoelstellingen in de Klimaatwet. De uitwerking geschiedt via een begrotingsfonds met een instellingswet (Kamerstuk [32 813, nr. 974](#)). Deze wet ligt inmiddels ter internetconsultatie voor en zal in het najaar aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Het Klimaatfonds is additioneel aan andere klimaatmaatregelen. Er is immers een breed scala aan overige klimaatregelingen beschikbaar op de Rijksbegroting, zoals de SDE++, maar ook andere subsidies om verduurzaming te bevorderen. Ook wordt het Klimaatfonds additioneel ten opzichte van andere fondsen, zoals het Nationaal Groeifonds, het Mobiliteitsfonds en met name het Transitiefonds Landelijk Gebied en Stikstof.

Het Klimaatfonds heeft als doel het faciliteren van maatregelen om de mondiale stijging van temperatuur en de verandering van het klimaat te beperken door middel van het beschikbaar stellen van financiële middelen voor:

1. Een broeikasgas-neutrale energievoorziening in 2050;
2. het stimuleren van de implementatie van technieken voor energie-efficiëntie en het stimuleren van de toepassing van hernieuwbare energie en overige broeikasgas-reducerende technieken en maatregelen in het bedrijfsleven;
3. het stimuleren van de toepassing van technieken voor energie-efficiëntie en van hernieuwbare energie in de gebouwde omgeving.

In het wetsvoorstel wordt voorgesteld om tegelijkertijd met de jaarlijkse ontwerpbegroting een Meerjarenprogramma Klimaat op te stellen en naar het parlement sturen. Het Meerjarenprogramma biedt een overzicht van de uitgaven die uit het Klimaatfonds worden gedaan en wordt een separaat product dat nauw aansluit bij bestaande publicaties van het kabinet in de klimaatcyclus, zoals de jaarlijkse Klimaatnota. Naar verwachting zal het eerste formele Meerjarenprogramma in 2024 aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Op Prinsjesdag is de Kamer een proeve van de fondsbegroting 2023 aangeboden. Deze proeve geeft een doorkijk naar de opzet van het Meerjarenprogramma en bevat een overzicht van de verplichtingen die het kabinet in 2022 en 2023 wil aangaan. Zo heeft het kabinet in de voorjaarsbesluitvorming reeds besloten dat € 1,6 mld uit het Klimaatfonds wordt vrijgemaakt voor de inpassingskosten die samenhangen met de verdubbeling van elektriciteitsproductie door Wind-op-Zee op weg naar een CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050.

Naar verwachting zal de instellingswet Klimaatfonds pas tot wet worden verheven, en daarmee het fonds formeel in werking treden, nadat de begroting voor 2023 reeds is vastgesteld. Om te voorkomen dat het tijdspad bij uitvoering van het klimaatbeleid op korte termijn in het geding komt, stelt het kabinet voor om al in de begroting voor 2023 middelen beschikbaar te stellen voor urgente verplichtingen die het kabinet in 2022 en 2023 wil aangaan. In bijlage 9 is een overzicht opgenomen van de Klimaatfondsmiddelen die al aan de EZK-begroting zijn toegevoegd.

Europese Klimaatdoelen

De Europese Unie heeft eind december 2020 een opgehoogd netto klimaatdoel van ten minste 55% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990 aangenomen en deze doelstelling begin 2021 in de Europese Klimaatwet verankerd.

In juli 2021 heeft de Europese Commissie het Fit-for-55%-pakket gepresenteerd, bestaande uit een groot aantal voorstellen om nieuwe en bestaande klimaat- en energieregelgeving in lijn te brengen met de opgehoogde emissiereductiedoelen voor 2030 en 2050. Het gaat onder meer om voorstellen voor herziening van het Emissiehandelssysteem (ETS), de Effort Sharing Regulation (ESR), de verordening voor landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (LULUCF), de richtlijnen inzake energie-efficiëntie (EED) en hernieuwbare energie (RED), richtlijnen voor CO₂-eisen aan voertuigen, de richtlijn energiebelasting (ETD) en een Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). In december 2021 volgden voorstellen

voor de Energy Performance of Buildings Directive (EPBD), wetgeving voor methaanemissies en de herziening van het derde gaspakket (de interne gasmarkt en waterstof, ook wel het decarbonisatiepakket genoemd).

De onderhandelingen hiervoor zijn nog gaande. In juni 2022 bereikte de Raad een akkoord op het Fit for 55-pakket (nog exclusief Eisen energieprestatie van gebouwen (EPBD) en richtlijn energiebelasting (ETD)). In het najaar van 2022 zullen de trilogie met het Europees Parlement plaatsvinden. Daarbij zet EZK zich ervoor in dat dit Fit for 55%-pakket op een kosteneffectieve solidaire manier waarbij iedereen kan meekomen, wordt vormgegeven, waarbij zowel de EU als Nederland optimaal gepositioneerd zijn om het 2030-doel als tussenstop naar klimaatneutraliteit in 2050 te kunnen realiseren. Alle sectoren en alle EU-lidstaten zullen een bijdrage moeten leveren aan het overkoepelende doel, conform de integrale aanpak van de Europese Green Deal. Het kabinet zet zich in om het pakket zo ambitieus mogelijk vorm te geven en zo snel mogelijk af te ronden. Dat doet Nederland in samenwerking met andere ambitieuze landen op klimaatgebied en om er voor te zorgen dat het daadwerkelijk resulteert in de ten minste 55% reductiedoelstelling voor 2030 ten opzichte van 1990. Door de oorlog in de Oekraïne en bijbehorende energiecrisis wordt dit eens te meer onderstreept. De leveringszekerheid en onafhankelijkheid in onze energievoorziening kunnen worden vergroot door zowel nationaal als Europees in te zetten op energiebesparing, diversificatie en een versnelde uitrol van hernieuwbare energie, zoals ook is voorgesteld in het RePowerEU-pakket.

CO₂-heffing

Per 1 januari 2023 wordt een oplopende CO₂-minimumprijs voor de industrie geïntroduceerd. Deze minimumprijs beoogt investeringszekerheid te bieden en geldt als bodem voor de verwachte ETS-prijs. De huidige CO₂-heffing voor de industrie aan de marge wordt daarnaast aangescherpt door aanpassing van het aantal dispensatierechten en het tarief. Hiermee wordt ten opzichte van de huidige reductiedoelstelling van 14,3 Mton een extra CO₂-reductie gerealiseerd van 4 Mton in 2030.

Beleidswijzigingen Energiebeleid

Windenergie op zee

Een belangrijk onderdeel van de Nederlandse aanpak voor de energietransitie is de inzet op extra windenergie op zee. Om deze extra windenergie op zee mogelijk te maken zijn er in het Programma Noordzee 2022-2027 windenergiegebieden aangewezen waarin ruimte is voor 10,7 GW extra windenergie tot en met 2030: bovenop de huidige plannen komt het dan tot een totaal van circa 21 GW rond 2030. De windparken zelf zijn subsidievrij en de kosten ervan worden verrekend via de energierekening. De kosten voor de aanlanding worden verrekend in de nettarieven van TenneT. Het realiseren van extra windenergie op zee veroorzaakt inpassingskosten voor andere sectoren. Het gaat dan onder andere om kosten die samenhangen met de borging van de scheepvaartveiligheid, de versterking en bescherming van het Noordzee-ecosysteem, sanering en innovatie van de visserijsector en een goede inpassing van de stroomaansluiting op land. Vanuit het Klimaatfonds is € 1,69 mld hiervoor gereserveerd. Het gaat daarbij alleen om incidentele kosten en investeringen. De structurele kosten voor de ruimtelijke inpassing worden doorbelast aan de windparkexploitanten. De precieze vormgeving hiervan in de vergunningssystematiek (tenders) wordt nog uitgewerkt.

Overige verduurzaming van de productie van elektriciteit

De Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie verbiedt de inzet van kolen bij elektriciteitsproductie in centrales vanaf 2030. Daarnaast wordt ingezet op het ombouwen van gascentrales zodat deze CO₂-vrij gas kunnen inzetten, onder andere door de inzet van groene waterstof. Daarnaast wordt gekeken of het mogelijk is om de kerncentrale Borssele langer open te houden en zet het Kabinet stappen voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales.

Nationaal Plan Energiesysteem

De energietransitie is reeds in ontwikkeling. Het is daarom van belang om snel tot een integrale visie op de ontwikkeling van onze energiesystemen te komen. Het kabinet werkt daartoe aan een Nationaal Plan Energiesysteem dat de visie omvat voor het energiesysteem in 2050 en de ontwikkelpaden daar naar toe. Het kabinet vindt het belangrijk dat er een meer samenhangende sturing op de energietransitie komt die de ontwikkeling naar een klimaatneutrale samenleving faciliteert. Het Nationaal Plan Energiesysteem, dat de vertaling is van deze samenhangende sturing, is voorzien voor de zomer van 2023 zodat dit meegenomen kan worden in het klimaatplan (INEK) waarvan het concept in de zomer 2023 gereed zal zijn. Het expertteam Energiesysteem zal voor het einde van dit jaar een analyse uitbrengen over de knelpunten, een mogelijk beeld voor 2050 en de ontwikkelpaden daar naar toe. Voor de ruimtelijke planning van de energie-infrastructuur van nationaal belang richting 2050, wordt samen met de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) gewerkt aan het Programma Energiehoofdstructuur. Eind 2022 zal naar verwachting een brief naar de Tweede Kamer worden verstuurd met eerste kansrijke ruimtelijke ontwikkelrichtingen. Het ontwerp van het Programma Energiehoofdstructuur zal in de eerste helft van 2023 verschijnen.

Transitie inzet diepe ondergrond voor de energietransitie

In het verlengde van het Nationaal Plan Energiesysteem en het Programma Energiehoofdstructuur zal voor afbouw van bestaand gebruik en het realiseren van toekomstig gebruik van de diepe ondergrond een transitieplan Noordzee en een transitieplan voor activiteiten op land uitgewerkt worden. Uitgangspunt is betrokkenheid van de samenleving en maatschappelijk en politiek gedragen keuzes, zodat duidelijkheid verschaft wordt over welke activiteiten op welke plaats in Nederland uitgevoerd mogen worden. Hierbij is met name de planning van het gebruik van zoutcavernes en uitgeproduceerde gasvelden voor de opslag van energiedragers van belang.

Groene waterstof

Het kabinet werkt aan de opschaling van hernieuwbare waterstof in het energiesysteem. Om het aanbod van hernieuwbare waterstof te verhogen, zet het kabinet in op het realiseren van de elektrolysecapaciteit in Nederland en het opzetten van importketens. Ter stimulering van de binnenlandse productie heeft het kabinet reeds besloten tot een aparte opschalingstender voor projecten tot 50 megawatt (MW) en ondersteuning van gebruik van hernieuwbare waterstof in raffinaderijen. Ook komt onder Groeifondsprogramma GroenvermogenNL budget beschikbaar voor innovatieve pilots en demonstratieprojecten, een eerste deel is sinds deze zomer al onder de DEI+. Voor grotere projecten is ondersteuning via de SDE++ al mogelijk. Daarnaast participeert Nederland met andere Europese lidstaten in waterstofprojecten via de zogenoemde IPCEI-regeling (IPCEI = Important Projects of Common European Interest), gericht op innovaties, grote elektrolyseprojecten ten behoeve van belangrijke procesindustrieën in Nederland en de ontwikkeling van infrastructuur voor waterstofimport en -opslag. Hiervoor is een bedrag van ca. € 1,3 mld gereserveerd uit het Klimaatfonds. Zo brengt

het kabinet de beoogde 500 MW elektrolysecapaciteit voor 2025 binnen bereik. De vraag naar hernieuwbare waterstof kan in de periode tot en met 2030 fors toenemen, onder andere doordat er Europese verplichtingen voor het gebruik van hernieuwbare waterstof in de sectoren industrie en transport worden verwacht. Hierbij zullen ook importen nodig zijn om aan de vraag te kunnen voldoen. Hierdoor draagt Nederland bij aan de ontwikkeling van waterstofhubs in Europa en het opzetten van importketens met landen buiten de EU.

Energie-innovatie

De herijking van de Integrale Kennis en Innovatie Agenda Klimaat en Energie (IKIA) en Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma's (MMIP's) zal samen met bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden worden vormgegeven. Hiermee bepalen we de benodigde innovatie-inzet ten gunste van het Coalitieakkoord.

Risicobeleid

De verantwoordelijkheid om randvoorwaarden te creëren voor een veilige en verantwoorde energietransitie krijgt gestalte in de vorm van een set interdepartementale uitgangspunten en handreikingen waarin het huidige niveau van veiligheid ten minste wordt gewaarborgd en zo mogelijk wordt verbeterd, wanneer dat mogelijk is rekening houdend met de andere publieke belangen rond de energietransitie, zoals de voortgang, de betrouwbaarheid, de ruimtelijke inpasbaarheid en de betaalbaarheid. De uitgangspunten en handreikingen zijn gericht op beleidsvorming, vergunningverlening, communicatie en toezicht. De andere overheden zullen worden uitgenodigd deze uitgangspunten ook toe te passen.

Daarnaast wordt een breed meerjarig onderzoeksprogramma opgezet voor verdieping van het begrip van de fysieke risico's bij alle aspecten van de energietransitie (zoals aangekondigd in Kamerstuk [32 813, nr. 813](#)), naar analogie van het onderzoeksprogramma naar klimaatadaptatie.

Regionale Energiestrategieën

Overall in Nederland zijn gemeenten, provincies en waterschappen aan de slag met het opstellen van Regionale Energiestrategieën (RES'en). Op 1 juli 2021 hebben de 30 RES-regio's hun RES 1.0 opgeleverd. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft de RES 1.0 geanalyseerd. De PBL-analyse laat zien dat de RES-regio's op de goede weg zijn. De voorstellen tellen op tot circa 55 TWh. PBL geeft aan dat naar schatting tussen 35,4 TWh en 46,4 TWh daadwerkelijk wordt gerealiseerd in 2030, met een middenwaarde van 40,8 TWh.

Met de oplevering van de RES 1.0 komen we in de uitvoerende fase van het RES-proces. Hierin werken de RES'en van plannen op hoofdlijnen naar steeds concretere plannen, richting realisatie van de 35TWh in 2030.

Het Nationaal Programma (NP) RES ondersteunt de regio's bij het maken van de RES'en door kennis te ontwikkelen en te delen, procesondersteuning te bieden en een lerende community te faciliteren.

Energiebelasting en Opslag Duurzame Energie- en klimaattransitie

Over het verbruik van elektriciteit en aardgas moet energiebelasting en de Opslag Duurzame Energie- en klimaattransitie (ODE) worden betaald. De ODE diende voorheen ter dekking van de uitgaven van de subsidieregelingen SDE+ en SDE++, maar deze koppeling is per 2022 afgeschaft. Het kabinet is voornemens om vanaf 2023 de ODE-tarieven volledig te integreren in de tarieven van de energiebelasting.

Het kabinet is daarnaast voornemens om de komende jaren de tarieven in de energiebelasting aan te passen en de grondslag te verbreden. Het doel van deze aanpassingen is om voor huishoudens, bedrijven en maatschappelijke instellingen de prikkel te vergroten om het energieverbruik te verminderen en/of over te stappen van aardgas naar elektriciteit. Dit doet het kabinet door de belasting op aardgas te verhogen en de belasting op elektriciteit te verlagen, de tariefstructuur minder degressief te maken en verschillende specifieke fiscale regelingen af te schaffen. Hierdoor worden investeringen in verduurzaming gestimuleerd en zal de energiebelasting beter bijdragen aan de klimaat- en energietransitie.

SDE++

De SDE++ wordt vanaf 2023 aangepast door het plaatsen van hekjes. Een hekje zorgt ervoor dat technieken met een hogere subsidie-intensiteit eerder aan bod komen, doordat voor technieken binnen een hekje budget wordt gereserveerd. Hierbij wordt gewerkt met een budget voor de domeinen waar zich nu knelpunten bevinden: lage-temperatuurwarmte, hoge-temperatuurwarmte en moleculen (onder andere groen gas, geavanceerde hernieuwbare brandstoffen en waterstofproductie). Voor elk van deze domeinen wordt een budget van € 750 mln gereserveerd bij een referentie-openstellingsbudget van € 5 mld. Voor CO₂-afvang, -opslag of gebruik (CCS/CCU) en hernieuwbare elektriciteit wordt geen budget gereserveerd. Daarnaast wordt binnen de hekjes de maximale subsidie-intensiteit verhoogd van € 300 per ton CO₂ naar € 400 per ton CO₂, om meer ruimte te creëren voor technieken met een hogere subsidie-intensiteit (zoals aquathermie, zonthermie en restwarmte).

De komende tijd zijn de praktische uitwerking van de hekjes, verhoging van de subsidie-intensiteit en het verkrijgen van staatssteungoedkeuring van de Europese Commissie belangrijke aandachtspunten. De uiteindelijke invulling van de hekjes is onder voorbehoud van deze goedkeuring. Parallel hieraan zullen de benodigde wijzigingen in de regelgeving worden uitgewerkt; tijdig voor de openstelling van de SDE++ voor de zomer van 2023. De hoogte van de hekjes en verhoging van de maximale subsidie-intensiteit zullen na de openstellingsronde van 2023 worden geëvalueerd.

Leveringszekerheid en vulling gasopslag Bergermeer

Momenteel is sprake van een ongebruikelijke situatie op de gasmarkt: de zomergasprijs is hoger dan wintergasprijs. Dit maakt opslag van gas met het oog op de winter voor marktpartijen onaantrekkelijk. Het zou immers neerkomen op het inkopen tegen een hogere prijs dan de verwachte verkoopprijs in de winter. Dit tast de leveringszekerheid voor aankomende winter aan. Voor een aantal gasopslagen zijn reeds maatregelen getroffen, maar niet voor gasopslag Bergermeer, de grootste vrij toegankelijke hoogcalorische gasopslag van West-Europa en een belangrijk onderdeel van de energie-infrastructuur. Om deze gasopslag toch gevuld te krijgen neemt het kabinet aanvullende maatregelen.

Uitwerking landenspecifieke aanbevelingen (motie Schouw)

De Europese Commissie heeft in 2020 een landenspecifieke aanbeveling gedaan om investeringen toe te spitsen op de groene en digitale transitie, onder andere op de ontwikkeling van duurzame infrastructuur en het schoon en efficiënt opwekken en gebruiken van energie. Het kabinet erkent in zijn reactie dat een ambitieus klimaat- en energiebeleid en digitaliseringsbeleid essentieel is voor het toekomstige verdienvermogen van Nederland (brief van 5 juni 2020, Kamerstuk [21 501-20, nr. 1558](#)). De ontwikkeling van duurzame infrastructuur is de inzet van het Programma Energiehoofdstructuur, waarin een nieuwe ruimtelijke planning van het energiesysteem wordt opgezet. In het Coalitieakkoord is afgesproken een Klimaatfonds in te stellen, met daarin een perceel gericht op de financiering van infrastructuur voor een duurzame energiesysteem. Voor de ontwikkeling van het efficiënt reduceren van CO₂-emissies is de SDE+ in 2020 verbreed van hernieuwbare energieproductie naar CO₂-reductie: de SDE++. Voor maatregelen die kosteneffectief bijdragen aan CO₂-reductie, maar die op dit moment niet onder de SDE++ vallen, is eveneens een specifiek perceel binnen het Klimaatfonds ingericht dat zich richt op de opschaling van hernieuwbare energiedragers. Over de uitwerking hiervan zal de Kamer geïnformeerd worden.

De Europese Commissie heeft in 2021 vooralsnog geen landenspecifieke aanbevelingen gedaan voor het beleid op het gebied van klimaat en energie.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 36 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 4 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	6.728.172	14.361.410	13.736.744	1.414.567	1.425.828	1.555.192	1.592.257
Uitgaven	3.388.161	6.685.051	6.084.453	5.793.439	6.017.121	5.849.262	5.756.726
Subsidies (regelingen)	3.038.233	3.205.652	5.441.611	4.981.029	4.993.425	4.773.741	4.690.957
Missiegedriven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	54.508	61.280	64.334	61.040	54.110	47.475	44.560
Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	25.539	35.140	45.540	42.000	25.540	0	0
Energie-efficiency	2.959	2.187	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368
Green Deals	25	600	500	500	500	500	500
Demonstratieregeling Klimaat- en Energie-innovatie (DEI+)	53.144	95.138	93.188	58.009	45.402	32.029	33.157
Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)	4.890	2.475	5.296	1.696	1.696	1.696	1.696
Projecten Klimaat en Energieakkoord	671	2.231	10.345	11.483	10.103	4.360	4.360
SDE	604.440	212.000	591.000	579.000	557.000	530.000	506.000
SDE+	1.933.001	938.375	2.851.461	3.012.753	2.952.461	2.816.606	2.727.931
SDE++	0	1.482.359	52.600	279.600	417.600	701.600	1.032.600
Aardwarmte	15.000	17.500	17.500	25.000	0	0	0
ISDE-regeling	112.141	221.700	387.200	289.000	97.800	97.700	97.700
Compensatie Energie-intensieve bedrijven (ETS)	172.739	0	0	0	0	0	0
Carbon Capture Storage (CCS)	3.927	2.780	4.580	6.380	5.380	5.380	5.380
Hoge Flux Reactor	6.401	6.401	6.401	5.401	5.401	5.401	5.401
Caribisch Nederland	32.304	27.620	10.644	4.144	4.144	4.144	4.144
Overige subsidies	16.421	57.600	26.507	15.008	1.008	1.010	1.000
Opschalingsinstrument waterstof	0	250	21.100	15.130	9.080	12.500	15.060
Investeringen waterstofbackbone	0	0	233.320	99.160	99.160	99.160	75.000

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	19	2.200	4.000	7.000	10.100	11.600	13.100
Subsidieondersteuning verduurzaming MKB	104	24.283	0	0	0	0	0
IPCEI waterstof	0	3.000	160.000	305.000	627.000	395.000	120.000
Vulmaatregelen gasopslag	0	0	633.250	0	0	0	0
Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI)	0	9.002	12.140	12.270	12.360	0	0
Schadeafhandeling mijnbouw Limburg	0	1.531	3.337	4.087	5.212	5.212	1.000
Maatschappelijke Investeringsubsidie Warmtenetten (MIW)	0	0	130.000	70.000	0	0	0
NGF-project NieuweWarmteNu!	0	0	75.000	75.000	50.000	0	0
Leningen	5.000	2.361.400	9.000	10.000	9.000	0	0
Lening EBN	5.000	61.400	9.000	10.000	9.000	0	0
Lening EBN voor vullen Bergermeer		2.300.000					
Opdrachten	10.571	23.650	63.500	31.957	31.529	29.312	28.974
Onderzoek mijnbouwbodembeweging	2.515	2.647	3.410	1.410	1.410	1.410	1.410
SodM onderzoek	1.193	2.194	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Uitvoeringsagenda klimaat	163	473	473	473	473	473	473
Klimaat mondiaal	156	890	347	397	397	397	397
Onderzoek en opdrachten	6.544	17.446	41.490	10.372	9.944	7.727	7.389
Programma Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER)	0	0	15.280	16.805	16.805	16.805	16.805
Bijdrage aan agentschappen	89.683	116.809	115.371	115.677	110.906	104.749	104.576
Bijdrage RVO.nl	77.196	94.117	89.611	89.219	87.463	85.472	85.366
Bijdrage Agentschap Telecom	882	4.805	7.492	6.468	3.453	0	0
Bijdrage NEa	7.117	11.944	13.030	13.150	13.150	12.434	12.382
Bijdrage KNMI	2.047	1.969	1.430	1.430	1.430	1.430	1.430
Bijdrage NVWA	841	914	914	914	914	914	914
Bijdrage RIVM	0	1.055	1.061	2.662	2.662	2.664	2.654
Bijdrage RWS	1.600	2.005	1.833	1.834	1.834	1.835	1.830
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	125.186	144.310	146.393	146.466	146.466	145.880	145.849
Doorsluis COVA-heffing	89.426	108.240	111.000	111.000	111.000	111.000	111.000
TNO kerndepartement	34.688	34.279	33.602	33.516	33.516	32.930	32.899
TNO SodM	1.072	1.791	1.791	1.950	1.950	1.950	1.950
Bijdrage aan medeoverheden	19.020	14.255	295.804	495.700	711.700	781.648	772.448
Uitkoopregeling	19.020	3.055	0	0	0	0	0
Regeling toezicht energiebesparingsplicht	0	11.200	13.200	13.200	9.200	9.200	0
Uitvoeringskosten klimaat medeoverheden	0	0	282.604	482.500	702.500	772.448	772.448
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	33.578	11.913	12.774	12.610	14.095	13.932	13.922
Nuclear Research Group (NRG)	32.094	8.589	7.930	7.679	9.164	9.164	9.164
Internationale contributies	1.484	1.925	1.681	1.681	1.681	1.681	1.681
PBL Rekenmeesterfunctie	0	399	2.156	2.242	2.242	2.077	2.077
ILT handhaving F-gassen	0	1.000	1.007	1.008	1.008	1.010	1.000
Storting/onttrekking begrotingsreserve	66.890	807.062	0	0	0	0	0
Storting in begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie	66.333	806.505	0	0	0	0	0
Storting in begrotingsreserve aardwarmte	557	557	0	0	0	0	0
Ontvangsten	4.346.787	5.913.219	4.505.077	1.942.827	1.588.577	2.193.577	2.543.577

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ontvangsten COVA	89.426	111.000	111.000	111.000	111.000	111.000	111.000
Opbrengst heffing ODE (SDE++)	3.077.606	2.906.000	225.000	5.000	0	0	0
Ontvangsten zoutwinning	2.412	2.511	2.511	2.511	2.511	2.511	2.511
Onttrekking reserve duurzame energie en klimaattransitie	259.886	1.576.186	454.186	404.186	154.186	304.186	304.186
ETS-ontvangsten	893.987	1.300.000	1.400.000	1.250.000	1.150.000	1.600.000	1.950.000
Diverse ontvangsten	23.470	17.522	12.380	12.380	12.380	17.380	17.380
Heffing gasleveringszekerheid	0	0	0	157.750	158.500	158.500	158.500
Ontvangsten lening EBN Bergermeer			2.300.000				

Tabel 37 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	6.728.172	14.361.410	13.736.744	1.414.567	1.425.828	1.555.192	1.592.257
waarvan garantieverplichtingen	8.250	44.200	44.200				
waarvan overige verplichtingen	6.719.922	14.317.210	13.692.544	1.414.567	1.425.828	1.555.192	1.592.257

Geschatte budgetflexibiliteit

Tabel 38 Geschatte budgetflexibiliteit

	2023
<i>juridisch verplicht</i>	76%
<i>bestuurlijk gebonden</i>	24%
<i>beleidsmatig gereserveerd</i>	0%
<i>nog niet ingevuld/vrij te besteden</i>	0%

Juridisch verplicht

- *Subsidies (regelingen)*: het hoge percentage juridisch verplicht (79%) wordt vooral veroorzaakt door de langjarige verplichtingen die onder de SDE en de SDE+ zijn aangegaan. Ook voor de subsidieregelingen HER+, ISDE, MOOI/TSE en DEI+ zijn verplichtingen aangegaan die in 2023 uitbetaald dienen te worden. Ook voor het waterstof-backbone project wordt naar verwachting in 2022 een omvangrijke subsidieverplichting naar de Gasunie aangegaan die tot een aanzienlijke kasbetaling in 2023 zal leiden. Tenslotte zullen ook de openstellingen van de IPCEI-waterstofprojecten (golf 1, 2 en 3) en de vulmaatregelen gasopslagen leiden tot verplichtingen in 2022 die grote kasgevolgen hebben voor 2023.
- *Leningen*: de lening aan EBN is geheel juridisch verplicht.
- *Opdrachten*: circa 37% van het in 2023 voor opdrachten beschikbare budget is juridisch verplicht, met name bij het SodM-onderzoek en de RCR-projecten is een flink deel van het beschikbare budget al juridisch verplicht.
- *Bijdragen aan agentschappen*: de opdrachten aan de agentschappen worden voorafgaand aan het begrotingsjaar verstrekt en zijn daarmee 100% juridisch verplicht.
- *Bijdragen aan ZBO's/RWT's*: hier speelt vooral de doorsluis van de COVA-heffing aan de Stichting COVA voor het aanhouden van strategische olievoorraden. Omdat dit een wettelijke taak is, is dit voor 99% juridisch verplicht.
- *Bijdragen aan medeoverheden*: dit budget is niet juridisch verplicht, maar wel bestuurlijk gebonden (zie onder).
- *Bijdragen aan (inter)nationale organisaties*: het voor 2023 beschikbare budget is voor 61% juridisch verplicht, vooral omdat de bijdrage aan NRG voor 2023 voor het grootste deel juridisch verplicht is.

Bestuurlijk gebonden

Het percentage bestuurlijk gebonden (24%) wordt in hoge mate bepaald door de afspraak dat middelen die overblijven op de SDE, de SDE+, de SDE ++, de ISDE en de HER+ beschikbaar moeten blijven voor latere investeringen in duurzame energieproductie of CO₂-reductie en dus in de reserve duurzame energie en klimaattransitie gestort moeten worden. Ook de middelen die vooruitlopend op de vorming van het Klimaatfonds in 2023 al aan de EZK-begroting zijn toegekend (Wind op Zee, ISDE, opwek energie op Rijksvastgoed, projecten rond kernenergie, uitvoeringskosten medeoverheden, uitvoeringskosten agentschappen) zijn gebonden: eventueel in 2023 overblijvende middelen vloeien terug naar het Klimaatfonds.

Beleidsmatig gereserveerd

Het kleine budget aan middelen dat nog resteert is beleidsmatig gereserveerd, onder andere voor het voeren van publiekscampagnes, het doen van onderzoek ter ondersteuning van het klimaatbeleid en het financieren van juridische procedures.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Subsidies

Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)

De Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) regeling ondersteunt integrale innovatieve oplossingen die wezenlijk bijdragen aan het realiseren van de doelen uit het Klimaatakkoord. De MOOI stimuleert een brede samenwerking van bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden die samen een consortium kunnen vormen en actief worden uitgedaagd om eindgebruikers, ontwikkelaars en vernieuwers en uitdagers uit het MKB te betrekken. Op die manier hebben innovaties een grotere kans op succes. De MOOI richt zich op de thema's 'Wind op zee', 'Hernieuwbare energie op land', «Gebouwde omgeving» en 'Industrie'. De Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma's (MMIP's) van de Topsector Energie beschrijven de innovatieopgaven van deze klimaatdoelen en vormen de basis voor de inhoud van de MOOI-regeling. De MOOI-regeling wordt breed opengesteld, mede met een bijdrage vanuit het Ministerie van BZK en vanuit artikel 2 van de EZK-begroting. In 2023 is een nieuwe openstelling voorzien. De MOOI-regeling is grotendeels in de plaats gekomen van de aparte TSE-subsidiemodules, om zo meer focus te leggen op de ontwikkeling van integrale innovatieve concepten en bredere benodigde samenwerkingsverbanden gericht op CO₂-reductie. Er zijn echter nog enkele andere TSE-subsidiemodules waarin kleinere innovatieve projecten gefaciliteerd kunnen worden voor de gebouwde omgeving, de industrie, op het gebied van systeemintegratie en brandstoffen. Hiervoor is een jaarlijkse openstelling mogelijk.

Hernieuwbare Energietransitie (HER+)

De subsidie Hernieuwbare Energietransitie (HER+) heeft als doel om de klimaat- en energiedoelstellingen tegen minder kosten te realiseren door innovatieve projecten. De innovaties uit de gesubsidieerde projecten moeten leiden tot een besparing op de toekomstige uitgaven aan subsidies voor de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en klimaattransitie (SDE++). De regeling werkt daarom als een soort voorportaal van de

SDE++ en wordt gefinancierd uit een afgezonderd deel van de SDE-middelen. De regeling is inmiddels verbreed van hernieuwbare energieproductie naar CO₂-reductie in lijn met de SDE++. Ook in 2023 is openstelling van de HER+ voorzien.

Energie-efficiëntie

EZK financiert projecten ter realisatie van het Uitvoeringsprogramma Energiebesparing. Het Uitvoeringsprogramma is gericht op de realisatie van CO₂-reductie en het behalen van de energiebesparingsdoelen in het Klimaatakkoord.

Green Deals

Green Deals zijn gericht op het ruimte geven aan vernieuwende initiatieven uit de samenleving om de transitie naar een duurzame economie te versnellen. De Green Deal aanpak is sinds 2011 een onderdeel van het groene groei beleid van het kabinet. Zij kunnen een waardevolle bijdrage leveren aan de innovatie, opschaling en uitrol van de afspraken in het Klimaatakkoord. De onderwerpen van deze energiedeals zijn zeer divers, variërend van participatie van de omgeving, kennisdeling, technische en juridische verkenningen in relatie tot duurzame energieprojecten, veiligheidsaspecten, energiebesparing, warmtenetten, aardwarmte tot elektrisch vervoer. Green Deals zijn grotendeels budgetneutraal: er is een kleine hoeveelheid procesgeld (€ 0,5 mln per jaar) beschikbaar om initiatieven verder te brengen. Een compleet overzicht van Green Deals is te vinden op: <http://www.greendeals.nl/>.

Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+)

De Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+) komt voort uit het Energieakkoord en is vanaf 2019 in lijn gebracht met het Klimaatakkoord. De DEI+ is gericht op de commercialisering van pilot- en demonstratieprojecten van energie- en klimaatinnovaties die een bijdrage kunnen leveren aan Nederlandse CO₂-reductieopgaven. Flexibilisering van het energiesysteem, omgevingsveiligheid en optimale ruimtelijke benutting van het energielandschap horen daar ook bij. Het Ministerie van BZK maakt tevens gebruik van de DEI+-regeling voor het faciliteren van zijn beleidsterreinen op het gebied van de gebouwde omgeving (stimuleren hybride warmtepompen en isolatiemaatregelen). Vanuit de openstelling van de DEI+ in 2023 worden daarnaast demonstratieprojecten gefaciliteerd op het gebied van waterstof, CCUS en geavanceerde biobrandstoffen.

Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)

Bij amendement (Kamerstuk [34 550 XIII, nr. 117](#) en Kamerstuk [37 775 XIII, nr. 113](#)) heeft de Tweede Kamer gevraagd om de instelling van een Subsidierегeling Duurzame Scheepsbouw (SDS) die tot doel heeft innovatieve manieren om de scheepsbouw te verduurzamen te stimuleren. Op basis van de tussentijdse evaluatie (Kamerstuk [35 000 XIII, nr. 83](#)) zijn middelen gereserveerd om deze regeling tot en met 2022 open te stellen voor een bedrag van € 4,6 mln per jaar. De in de tabel opgenomen bedragen betreffen de betalingen op de subsidiebeschikkingen die zijn afgegeven op basis van de openstellingen uit de jaren tot en met 2022.

Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE)

De regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE) is de opvolger van de regeling Milieukwaliteit van de Elektriciteitsproductie (MEP). De SDE is een exploitatiesubsidie die het verschil vergoedt tussen de kostprijs van hernieuwbare energie en de marktprijs (de onrendabele top) voor projecten op het gebied van hernieuwbaar gas en hernieuwbare elektriciteit. Met

ingang van 2013 is de SDE omgevormd en aangepast tot de SDE+. De voor 2022 en verder geraamde budgetten betreffen de uitfinanciering van verplichtingen die in het verleden in het kader van de SDE zijn aangegaan.

Stimulering Duurzame Energieproductie+ (SDE+)

In het Energieakkoord voor duurzame energie is afgesproken dat Nederland in 2020 een aandeel van 14% hernieuwbare energieproductie zou moeten hebben. Verder is afgesproken dat dit aandeel in 2023 16% zal zijn. Het belangrijkste instrument dat het kabinet heeft om dit te realiseren is de SDE+. De SDE+ richt zich op de opties hernieuwbare elektriciteit, hernieuwbaar gas en hernieuwbare warmte en subsidieert het verschil tussen de kostprijs van hernieuwbare energie en de marktprijs, de zogenaamde onrendabele top. Uit het SDE+-budget wordt ook de aanleg van het net op zee door TenneT en het flankerend beleid rond SDE+ en Wind op Zee gefinancierd.

In 2022 is binnen het SDE+-budget voor de realisatie van 21GW windenergie op zee tot en met 2030 een bedrag van € 150 mln gereserveerd. Hiermee wordt de voorbereiding, inpassing en uitvoering door het Rijk van de uitrol van wind op zee mogelijk gemaakt. Met de middelen in 2022 worden met name (locatie)onderzoeken gefinancierd: geotechnisch onderzoek naar de bodemcondities en onderzoek naar windsnelheden, morfologie, archeologie en ecologie. De middelen zijn niet alleen voor EZK bestemd, maar ook voor de ministeries van IenW, LNV en (voor een klein deel) J&V: hun aandeel zal al naar gelang hun financieringsbehoefte naar de verschillende departementale begrotingen worden overgeheveld.

Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++)

Met ingang van de najaarsronde 2020 is de SDE+ omgevormd tot de SDE++, zodat naast hernieuwbare energieproductie ook CO₂-reducerende technologieën in aanmerking komen voor subsidie. Doordat in de SDE++ (net als in de SDE+) goedkopere projecten voorrang hebben bij het verkrijgen van subsidie en er concurrentie is tussen verschillende vormen van CO₂-reducerende technologieën, zal op de meest kosteneffectieve wijze de reductie van CO₂ worden gestimuleerd. De totale uitgaven zijn afhankelijk van de beschikbare projecten en de ontwikkeling van de ETS- en de energieprijzen. Voor de SDE++ geldt dat de openstelling 2022 (€ 13 mld) voor het grootste deel pas in 2023 verplicht zal worden: hiermee is in het beschikbare verplichtingenbudget voor 2023 rekening gehouden. Uit het SDE++-budget worden ook de maatregelen rond de productiebeperking van de kolencentrales en de statistische overdracht met Denemarken gefinancierd. In het budget voor 2023 wordt opnieuw uitgegaan van een subsidie-loze tender Windenergie op Zee.

Door het intrekken van de productiebeperking bij kolencentrales (Kamerstuk [29 023, nr. 312](#)) ontstaat er incidentele ruimte in de SDE+(+) middelen. Het kabinet reserveert hiervan € 500 mln voor het versterken van de kapitaalpositie van Stedin om investeringen in de energietransitie te ondersteunen. Ook wordt € 500 mln ingezet als dekking voor de generale problematiek van de rijksbegroting.

Inclusief de middelen uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie is er in de meerjarencijfers in de periode 2022-2032 € 44,9 mld beschikbaar (€ 43,4 mld aan budget en € 1,5 mld resterend in de reserve ultimo 2032) voor uitgaven voor de SDE, de SDE+, de SDE++, de HER+ en de ISDE, alsmede voor de uitvoeringskosten van deze duurzame energietransitieregelingen. Deze beschikbare middelen zijn gebaseerd op:

1. de bij het Energieakkoord gemaakte raming van de benodigde kasmiddelen voor de doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2023;
2. de middelen die in het kader van het Klimaatakkoord meerjarig zijn toegevoegd;
3. de middelen die van 2023 tot en met 2028 conform de afspraak in de startnota van het kabinet Rutte-III meerjarig uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie aan het SDE+-budget zijn toegevoegd (totaal € 1,7 mld);
4. de middelen die in 2022 conform de afspraak in de startnota van het kabinet Rutte-IV uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie aan het SDE++-budget zijn toegevoegd (€ 1,572 mld).

Tabel 39 Beschikbare middelen en kasuitloop duurzame energietransitieregelingen (bedragen x € 1 mln)

Beschikbare middelen	MEP	SDE	SDE+	SDE++	HER+	ISDE	Uitvoeringskosten RVO.nl	Totaal
Meerjarencijfers 2022 t/m 2032	0	4.276	27.787 ¹	9.171 ²	149	1.682	351	43.416
Begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie per 1-1-2022	73	250	3.656					3.979
Geplande meerjarige stortingen in begrotingsreserve		385	380		7	35		807
Geplande meerjarige onttrekkingen aan begrotingsreserve		- 700	- 2.616					- 3.316
Totaal beschikbaar 2022-2032	73	4.211	29.207	9.171	156	1.717	351	44.886
Totaal openstaande juridische verplichtingen over periode 2022-2032 per 01/01/2022	0	4.627	35.641	3.518	50	46	36	43.918

1 Budget SDE+ is inclusief toevoeging van € 1,7 mld uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie.

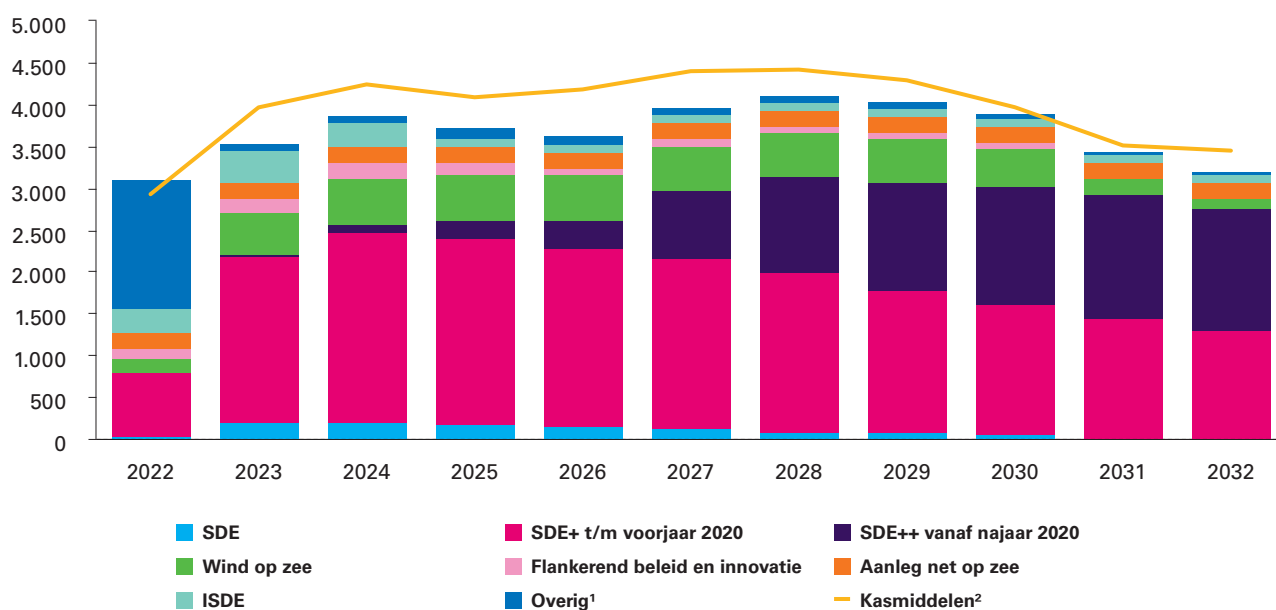
2 Budget SDE++ is inclusief de toevoeging van € 1,572 mld uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie waarover in de Startnota van het kabinet Rutte-IV afspraken zijn gemaakt.

De tussen 2022-2032 totaal beschikbare € 44,9 mld (inclusief de middelen in de begrotingsreserve) is volgens bovenstaand overzicht 98% juridisch verplicht. Maar omdat lang niet alle juridische verplichtingen (geheel) tot betaling zullen komen, zal bij de huidige inzichten € 28,9 mld nodig zijn voor uitgaven in de periode 2022-2032 op verplichtingen die tot en met 31 december 2021 zijn aangegaan. De resterende € 16 mld is nodig voor de subsidieverleningen die in 2022 zijn en worden afgegeven en om in de periode 2023-2032 nieuwe subsidiebeschikkingen te kunnen afgeven via de SDE++, de HER+ en de ISDE en om de uitvoeringskosten van RVO.nl te dekken.

Tabel 40 Budget duurzame energietransitieregelingen per jaar (bedragen x € 1 mln)

Beschikbare middelen (x € 1 mln)	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	Totaal
MEP												0
SDE	212	591	579	557	530	506	473	459	364	5		4.276
SDE+	938	2.851	3.013	2.952	2.817	2.728	2.609	2.426	2.212	2.649	2.592	27.787
SDE++	1.482	53	280	418	702	1.033	1.204	1.273	1.260	733	733	9.171
HER+	35	46	42	26								149
ISDE	222	387	289	98	98	98	98	98	98	98	98	1.682
Uitvoeringskosten RVO.nl	37	36	36	34	32	32	32	32	32	24	24	351
Totaal budget regelingen	2.926	3.964	4.239	4.085	4.179	4.397	4.416	4.288	3.966	3.509	3.447	43.416
												0
Stand reserve duurzame energie en klimaattransitie ultimo 2021	3.979											3.979
Storting in reserve	807											807
Onttrekking reserve	- 1.576	- 454	- 404	- 154	- 304	- 304	- 104	- 4	- 4	- 4	- 4	- 3.316
Saldo stortingen en onttrekkingen per jaar	- 769	- 454	- 404	- 154	- 304	- 304	- 104	- 4	- 4	- 4	- 4	- 2.509
Stand reserve duurzame energie en klimaattransitie ultimo 2032												1.470
Stand reserve ultimo	3.210	2.756	2.352	2.198	1.894	1.590	1.486	1.482	1.478	1.474	1.470	44.886

Figuur 10 Beschikbare middelen en geraamde kasuitloop duurzame energietransitieregelingen (bedragen x € 1 mln)

1 Onder de post overig vallen naast de kolenmaatregelen in het kader van Urgenda en de statistische overdracht naar Denemarken ook de uitvoeringskosten van RVO.
2 Kasmiddelen zijn inclusief toevoeging van € 1,7 mld uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie in de periode 2023-2028.

De geraamde kasuitloop in de figuur van de SDE, SDE+ en SDE++ gaat niet uit van het maximaal uit te keren bedrag aan subsidies, maar is een realistische inschatting van de verwachte kasuitloop van de afgegeven beschikkingen op basis van de verwachte intrekking van beschikkingen, van de vertraging van energieprojecten en van de ontwikkeling van de basisbedragen van de SDE+ en SDE++ in de toekomst. Budgetten die niet tot besteding komen worden in de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie gestort, zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de

subsiëering van toekomstige duurzame energietransitieprojecten. Indien de beschikbare kasmiddelen onvoldoende zijn (zoals in 2021) zal er budget aan de reserve worden onttrokken om de tekorten te dekken.

Aardwarmte

Vanuit de Klimaatenvolpe 2018 is voor de jaren 2018 en 2019 € 36 mln beschikbaar gekomen voor een project van EBN (SCAN) om in samenwerking met TNO de ondergrond in Nederland in kaart te brengen, zodat inzicht verkregen kan worden in het volledige potentieel van aardwarmte in Nederland. Om het project de komende jaren voort te kunnen zetten is daarnaast in de jaren 2020 tot en met 2024 vanuit het SDE+-budget in totaal € 90 mln beschikbaar gesteld.

InvesteringsSubsidie Duurzame Energie (ISDE)

De Investeringssubsidie duurzame energie (ISDE) betreft een tegemoetkoming bij de aankoop van zonneboilers en warmtepompen. Deze regeling is beschikbaar voor zowel particulieren als zakelijke gebruikers. Zoals aangekondigd in de Kamerbrief over het Klimaatakkoord is de ISDE-regeling worden verlengd tot 2030. Vanaf 2021 richt de regeling zich naast investeringen in warmtepompen en zonneboilers ook op investeringen in de isolatie van woningen. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de ISDE jaarlijks voor € 100 mln wordt opengesteld. Bij amendement (Kamerstuk [35 300 XIII, nr. 16](#)) is daarnaast in totaal € 100 mln, verdeeld over de jaren 2021 tot en met 2023, uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie toegevoegd aan het ISDE-budget ten behoeve van investerings-subsidies op het gebied van duurzame energie voor het MKB. Vanuit de € 6,8 mld aan extra klimaatmaatregelen die in 2021 door het vorige kabinet beschikbaar is gesteld is € 95 mln toegevoegd voor de subsidiëering van hybride warmtepompen en € 65 mln voor extra isolatiemaatregelen. Na aftrek van de kosten voor de uitvoering van de regeling en de publiciteits-campagne resteert een totaalbudget voor 2023 van € 288 mln.

Subsidierегeling indirecte emissiekosten ETS

Het vorige kabinet heeft besloten om de ETS-regeling met 1 jaar te verlengen. Hiertoe is in 2022 budget beschikbaar gesteld op artikel 2 van de EZK begroting.

Carbon Capture and Storage (CCS)

De afvang en opslag van CO₂ (CCS) wordt gezien als een onmisbare transitietechnologie in de mix van maatregelen om kosteneffectief CO₂-uitstoot te reduceren in bepaalde industriële sectoren. Om CCS breed toe te kunnen passen is het belangrijk om in te zetten op (internationaal) onderzoek, grootschalige demonstratieprojecten, realiseren van kostenreductie en het wegnemen van belemmeringen. Om internationaal onderzoek naar CO₂-afvang, -transport en -opslag te bevorderen, neemt Nederland deel aan het Europese onderzoeksprogramma ACT (Accelerating CCS Technologies). EZK heeft voor ACT I (2017-2020) ruim € 4 mln aan onderzoeksbudget beschikbaar gesteld en voor ACT II (2019-2022) € 4,5 mln. Voor ACT III (2021-2024) heeft Nederland opnieuw een bijdrage geleverd van € 4 mln. Nederlandse onderzoeksinstituten en bedrijven werken hierin samen met organisaties uit Europa en Noord-Amerika.

Hoge Flux Reactor (HFR)

De HFR in Petten is eigendom van de Europese Commissie en wordt geëxploiteerd door de Nuclear Research and consultancy Group (NRG). De exploitatie van de HFR wordt ondersteund door een reeks aanvullende onderzoeksprogramma's. De voor de HFR opgenomen middelen betreffen

de Nederlandse bijdrage aan het «Aanvullend Programma» van het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek (JRC) van de Europese Commissie, dat in de HFR wordt uitgevoerd. Het voornaamste doel van het aanvullend onderzoeksprogramma van de HFR is een constante en betrouwbare neutronenflux voor experimentele doeleinden te leveren.

Caribisch Nederland

De energievoorziening op de eilanden van Caribisch Nederland kent schaalnadelen, anderzijds zijn er zeer goede mogelijkheden voor elektriciteitsproductie met wind en zon. Het Ministerie van EZK zet in op kostprijsverlaging door introductie van duurzame elektriciteitsproductie en op andere ondersteuning van de elektriciteitsbedrijven op Caribisch Nederland. Omdat in de jaren 2021, 2022 en 2023 forse subsidies zijn resp. worden verstrekt voor investeringen in de duurzame elektriciteitsproductie op de eilanden van Caribisch Nederland, zijn de uitgaven in deze jaren flink hoger dan in de jaren 2024 en verder. Ook zijn de uitgaven in 2021 en 2022 hoger omdat in het kader van het corona-herstelpakket er additionele subsidies aan de energiebedrijven van de eilanden zijn verstrekt om de netbeheertarieven op Caribisch Nederland in 2020 en 2021 naar 0 terug te kunnen brengen.

Overige subsidies

Het voor 2023 beschikbare budget betreft vooral het subsidiedeel van de WarmtelinQ, het warmtetransportnet dat door Gasunie aangelegd wordt tussen de Rotterdamse haven en Delft/Den Haag/Leiden. Daarnaast is structureel € 1 mln beschikbaar voor het Expertisecentrum Warmte (ECW), waarmee onder andere gemeenten in staat gesteld worden extern advies in te winnen voor de Transitievisie Warmte.

Opschalingsinstrument waterstof

In de kabinetsvisie waterstof (Kamerstuk [32 813, nr. 485](#)) heeft het kabinet het belang onderstreept van de opschaling van waterstof voor het behalen van de klimaatdoelen en het creëren van nieuw, duurzaam verdienvermogen. Daarbij is een bedrag van € 252,1 mln (inclusief uitvoeringskosten RVO.nl) gereserveerd voor de eerste fase opschaling van de productie van duurzame waterstof door middel van elektrolyse. Dit budget zal naar verwachting in 2023 toegekend worden met een tenderregeling gericht op elektrolyseprojecten tussen de 0,5 en 50 MW. De opschaling moet leiden tot een significante kostprijsreductie, zodat elektrolyse richting 2030 op kostprijs kan concurreren met alternatieven voor CO₂-reductie.

Investerings waterstofbackbone

In navolging van het rapport HyWay27, waarin geconcludeerd werd dat het haalbaar, veilig en kostenefficiënt is om bestaande gasleidingen te hergebruiken voor het transport van waterstof, zet het kabinet in op een transportnet voor waterstof. Het landelijke aardgasnet van Gasunie kan voor een deel ingezet worden voor de realisatie van een dergelijk nationaal waterstofnetwerk. Een waterstofnetwerk draagt bij aan de klimaatdoelen en realiseert een internationale markt voor klimaatneutrale moleculen. Voor de realisatie van dit waterstofnetwerk (de 'backbone') is de komende jaren in totaal € 750 mln beschikbaar.

Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)

Met de postcoderoosregeling konden leden van een coöperatie tot en met 2020 een energiebelastingkorting krijgen op hun energienota voor lokaal en duurzaam opgewekte elektriciteit, waardoor inwoners van een wijk of dorp met elkaar op een financieel rendabele manier aan de slag konden met lokaal opgewekte duurzame energie. De postcoderoosregeling was een

fiscale regeling en is vanaf 2021 vervangen door een subsidieregeling (Kamerstuk [31 239, nr. 318](#)): de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE).

Subsidie ondersteuning verduurzaming MKB

Dit betreft een subsidie voor mkb'ers met een laag energieverbruik voor maatregelen gericht op energiebesparing en vermindering van CO₂-uitstoot van bedrijfspanden en bedrijfsprocessen. Er kan subsidie worden aangevraagd voor de kosten van professioneel advies en ondersteuning bij het nemen van dergelijke maatregelen. De subsidie is een uitwerking van de voornemens in de Kamerbrieven MKB-impacttoets Klimaatakkoord (EZK, Kamerstuk [32 637, nr. 423](#)) en Ontwikkelingen verduurzaming bestaande utiliteitsbouw (BZK, Kamerstuk [30 196, nr. 716](#)). De regeling is per 14 juli 2022 tijdelijk gesloten in verband met signalen over oneigenlijk gebruik van de regeling. Het kabinet streeft er naar de regeling in aangepaste, verscherpte vorm nog dit jaar weer te openen.

IPCEI Waterstof

In het Klimaatakkoord is opgenomen dat Nederland in IPCEI-verband (Important Projects of Common European Interest) inzet op een sterke rol voor groene waterstof in de concurrentiepositie van Europa ten opzichte van andere werelddelen. Hiertoe heeft het kabinet middelen gereserveerd voor ondersteuning van Nederlandse IPCEI-projecten. Met de IPCEI-deelname beoogt het Ministerie van EZK een eenmalige impuls te geven aan de ontwikkeling van de bredere waterstofmarkt en de daarvoor benodigde technologieën. Afhankelijk van een externe toets en de beoordeling van de Europese Commissie komen projecten in aanmerking voor financiële ondersteuning. Voor de eerste ronde van projecten is in totaal € 35 mln gereserveerd tussen 2022 en 2025. Voor de tweede ronde is € 785 mln. gereserveerd tussen 2023 en 2026 en voor de derde en vierde ronde is € 799 mln. gereserveerd tussen 2023 en 2030.

Vulmaatregelen gasopslag

In de zesde incidentele supplettoire begroting is het parlement om autorisatie verzocht voor het aangaan van verplichtingen en doen van uitgaven voor de Vulmaatregel gasopslag, zoals voorgesteld in de Kamerbrief Onafhankelijkheid van Russische olie, kolen en gas met behoud leveringszekerheid van 22 april 2022 (Kamerstuk [29 023, nr. 302](#)). Met een subsidieregeling voor marktpartijen en een aanwijzing aan EBN wordt de gasopslag Bergermeer gevuld, dit om de voldoen aan de EC-verordening ten aanzien van minimale vulgraden. De kosten van het vullen van Bergermeer zullen in latere jaren door middel van een heffing op gastransport verhaald worden op de partijen die baat hebben bij het vullen van de gasopslag.

Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI)

Naar aanleiding van het advies van de Taskforce Infrastructuur Klimaatakkoord Industrie (TIKI) en de kabinetsreactie daarop in 2020 is het Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI) gestart. In het PIDI brengt de Rijksoverheid de bij energie en grondstof-infrastructuren betrokken partijen (industrie, energieproducenten, netwerkbedrijven, regionale overheden) samen met als doel de besluitvorming over de aanleg van infrastructuur te versnellen. Het programma heeft voornamelijk een regierol voor de realisatie van de infrastructuur, nodig om de reductiedoelen van het klimaatakkoord te verwezenlijken. De hiertoe beschikbare middelen worden hoofdzakelijk ingezet voor medefinanciering van Front End Engineering Design (FEED) en haalbaarheidsstudies voor specifieke

infraprojecten, alsmede voor het opzetten van het voorbereidende overleg en coördinatie, georganiseerd binnen het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK), het instellen van een safehouse, onderzoek en monitoring. Omdat de PIDI-werkzaamheden aan het directoraat-generaal Klimaat en Energie zijn toegevoegd, is het bijbehorende beleidsbudget) overgeheveld van artikel 2 naar artikel 4.

Schadeafhandeling mijnbouw Limburg

Deze middelen zijn voor de Regeling Mijnbouwschade die gericht is op bewoners en micro-mkb'ers. Schadeherstel vindt plaats nadat is vastgesteld dat de schade veroorzaakt is door mijnbouw in het gebied. In de eerste jaren zal de Regeling Mijnbouwschade vooral mijnbouwschades in Limburg herstellen. Verjaarde mijnbouwschade komt in andere delen van het land op dit moment nauwelijks voor.

Maatschappelijke Investeringssubsidie Warmtenetten (MIW)

Het Ministerie van EZK beoogt met de Maatschappelijke Investeringssubsidie Warmtenetten (MIW) de aanleg van warmtenetten in de gebouwde omgeving te stimuleren. De regeling bevindt zich nog in de verkennende fase, over de vormgeving ervan vindt nog nadere besluitvorming plaats. In het Klimaatakkoord van 2019 is de belangrijke rol van warmtenetten voor het verduurzamen van woningen en utiliteitsbouw reeds benoemd. Uit de Startanalyse van het PBL (en ECW) en de verrijking daarvan met lokale informatie door gemeenten blijkt dat voor een groot deel van de gebouwde omgeving een warmtenet de warmtestrategie met de laagste nationale kosten is. Warmtenetten zijn daarmee een belangrijk onderdeel om de CO₂-reductiedoelstellingen voor de gebouwde omgeving in 2030 te bereiken. Het huidige financieel instrumentarium is voor veel projecten echter onvoldoende voor een positieve business case en deze projecten worden daarom niet verder ontwikkeld. Op grond van de MIW zal daarom subsidie (eventueel in combinatie met een lening of garantie) worden verstrekt voor de investeringskosten van warmtenetten.

NGF-projecten NieuweWarmteNu!

Een twaalfstal geselecteerde warmtenetten krijgt subsidie voor het afdekken van de onrendabele top om een vliegwieleffect in gang te brengen. Daarnaast krijgt ook een zestal (technologische) innovaties subsidie, zodat deze in warmtesystemen gerealiseerd kunnen worden met het oog op verdere opschaling. Om leereffecten en kennisdeling te stimuleren wordt een programma ingericht, waar partijen uit de gehele warmtemarkt in participeren.

Leningen

EBN

Op 21 maart 2019 (Kamerstuk [31 239, nr. 298](#)) is de Tweede Kamer geïnformeerd over de financiële deelname van Energie Bedrijf Nederland (EBN) in aardwarmteprojecten. Om deze taak de komende jaren invulling te geven is cumulatief € 48 mln als lening aan EBN verstrekt. Daarnaast is aan EBN in 2020 een lening verstrekt, zodat EBN vreemd vermogen kan aantrekken en daarmee deel kan nemen aan het Porthos-project in de Rotterdamse haven. De door EBN verkregen rendementen op aardwarmteprojecten en het Porthos-project zullen worden gebruikt om de beide leningen af te lossen.

Lening EBN voor vullen Bergermeer

Voor het maximaal verder vullen van gasopslag Bergermeer is, gegeven de huidige gasprijs, financiering nodig voor het door EBN in te kopen gas. Voor het gas waarmee gasopslag Bergermeer verder gevuld wordt, ontvangt het staatsbedrijf in 2022 een lening ter hoogte van € 2,3 mld. De lening wordt in 2023 volledig terugbetaald (zie bij Ontvangsten).

Garanties

Aardwarmte

Aardwarmte betreft het winnen van warmte uit diepe aardlagen. Het potentieel van aardwarmte is 15 petajoule (PJ) in 2030. Het ontbreken van een (betaalbare) verzekering is een belangrijk knelpunt voor de toepassing van aardwarmte. De garantieregeling aardwarmte heeft als doel het afdekken van het risico dat het boren van putten voor de toepassing van aardwarmte niet succesvol is. Omdat dit risico in de markt (nog) niet verzekeraar is, dekt de overheid dit risico af door middel van het verlenen van garanties aan marktpartijen die hiervoor een kostendekkende premie betalen. De uitgaven betreffen uitgekeerde dan wel uit te keren verliesdeclaraties: voor 2023 worden vooralsnog geen verliesdeclaraties geraamd.

Opdrachten

Onderzoek mijnbouw-bodembeweging

Dit budget betreft voor het grootste deel onderzoek binnen het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM) en (onderzoeks)opdrachten van de Technische commissie bodembeweging (Tcbb) en de Mijnraad gerelateerd aan de aardbevingsproblematiek in Groningen en de na-ijlende effecten van de voormalige steenkolenwinning in Limburg. Ook worden uit dit budget adviezen bekostigd in het kader van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO). Daarnaast wordt hieruit voorbereidend onderzoek gedaan voor nazorg van verlaten installaties.

SodM onderzoek

Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) heeft op basis van haar onafhankelijke positie een eigen budget om onderzoek in het kader van het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM) uit te kunnen voeren.

Uitvoeringsagenda Klimaat

Vanuit dit budget worden uitvoerings- en onderzoeksopdrachten voor de ontwikkeling van de klimaatagenda, inclusief onderzoek naar veiligheidsrisico's en risicoperceptie van de klimaatmaatregelen, gefinancierd.

Klimaat mondiaal

Dit budget is bedoeld om kosten rondom mondiale klimaatprojecten, zoals de jaarlijkse Conference of Parties (COP) klimaatbijeenkomst, te financieren.

Overige onderzoeken en opdrachten

Dit betreft kleinere onderzoeksopdrachten die dienen ter ondersteuning van het klimaat- en energiebeleid en die veelal gericht zijn op beantwoording van één specifieke vraag. Ook worden diverse uitgaven ter uitvoering van de Rijkscoördinatieregeling (RCR) uit dit budget bekostigd, zoals het ondersteunen van Rijksinpassingsplannen, opstellen MER-adviezen ten aanzien van kavelbesluiten, het opstellen en uitvoeren van communicatieplannen, het inschakelen van gebiedscoördinatoren en planschadeadviseurs en het doen van planschade-uitkeringen. Ook worden uit dit budget projecten gericht op omgevingsmanagement en het Programma Energiesysteem

(PES). Het budget wordt ook aangewend om de nationale en internationale procedures rond de wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie te financieren en om kennis en innovatie op het gebied van nucleaire technologie te bevorderen.

Vanuit het Klimaatfonds wordt in 2023 € 20 mln beschikbaar gesteld voor kernenergieprojecten. Deze reservering wordt voor verschillende doelen ingezet. Allereerst is voorzien in een subsidie om de verouderingsonderzoeken te financieren, die noodzakelijk zijn om te bepalen of en onder welke voorwaarden de kerncentrale Borssele kan worden voortgezet. Daarnaast worden deze middelen ingezet voor milieueffectrapportages voor de bedrijfsduurverlenging van de kerncentrale Borssele en de locatie voor nieuwbouw. Ter voorbereiding van de besluitvorming over de nieuwbouw eind 2023 is het tevens nodig dat een breed onderzoek naar de financiering daarvan wordt uitgezet. Tot slot zullen deze middelen worden ingezet voor de versterking van de kennisinfrastructuur en de extra kosten die ANVS maakt in de uitvoering.

Projecten Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER)

Met het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed levert het Rijk met het eigen vastgoed een bijdrage aan de energietransitie. Hiervoor werkt het Ministerie van EZK samen met Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf, RVO.nl, Staatsbosbeheer, ProRail en het Ministerie van Defensie aan het beschikbaar stellen van locaties voor energieopwek. Bij de keuzes voor deze locaties wordt, in samenwerking met lokaal bevoegd gezag, ingezet op multifunctioneel ruimtegebruik (bijvoorbeeld door te kiezen voor snelwegbermen, langs spoorlijnen en op baggerdepots).

Bijdrage aan agentschappen

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)

Dit budget betreft vooral de kosten van uitvoering door RVO.nl van energie-subsidieregelingen, waaronder de innovatieregelingen (DEI+, MOOI/TSE, HER+, de ISDE en Stimulering Duurzame Energieproductie/Energietransitie (SDE/SDE+/SDE++). Voor een deel heeft het budget betrekking op voorbereidende en uitvoerende werkzaamheden van RVO.nl op het gebied van het klimaat- en energiebeleid naar aanleiding van het Klimaatakkoord.

Agentschap Telecom (AT)

Medio 2019 is afgesproken dat de huidige fiscale salderingsregeling niet wordt opgevolgd met een subsidie-instrument, zoals in het Regeerakkoord Rutte-III stond, maar een fiscale regeling blijft die wordt uitgefaseerd door middel van een geleidelijke afbouw (Kamerstuk [31 239, nr. 305](#)). Voor een geleidelijke afbouw van salderen is het noodzakelijk dat burgers en bedrijven vanaf 1 januari 2023 beschikken over een meetinrichting die afname en invoeding apart kan meten. Agentschap Telecom is verantwoordelijk voor de handhaving van deze verplichting.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

Met ingang van 2018 verstrekt het Ministerie van EZK een jaarlijkse opdracht aan de NEa voor de uitvoering van alle werkzaamheden in het kader van de emissiehandel, waaronder de voorbereidingen voor de vierde handelsperiode, voor het register voor biobrandstoffen en voor het toezicht op de bijstook van biomassa bij elektriciteitscentrales. Daarnaast wordt aan de NEa opdracht verstrekt voor de handhaving van en advisering over de CO₂-minimumprijs voor elektriciteitsproductie.

Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI)

De werkzaamheden die het KNMI voor het Ministerie van EZK uitvoert betreffen vooral de advisering en ondersteuning van de uitvoering van het mijnbouw-, klimaat- en energiebeleid. De werkzaamheden zijn onder te verdelen in monitoring van seismiciteit (veelvuldigheid en hevigheid waarmee op een bepaalde plaats aardbevingen voorkomen) van de gaswinning en overige mijnbouwactiviteiten, kennisontwikkeling en advisering over aan mijnbouw gerelateerde risico's en communicatie en informatievoorziening. Daarnaast verricht het KNMI in internationaal verband diverse werkzaamheden in het kader van klimaatonderzoek voor verschillende internationale gremia, waaronder het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC).

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

NVWA voert het toezicht uit op de naleving van de Wet Implementatie EU-richtlijnen energie-efficiëntie. De werkzaamheden van NVWA in dat kader betreffen het uitvoeren van inspecties en producttesten, het onderhouden van internationale contacten, interventies bij niet-naleving, het volgen van marktontwikkelingen en het geven van voorlichting.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)

De bijdrage vanuit het Ministerie van EZK betreft de uitvoering van twee kennisopdrachten voor de Emissieregistratie (vaststelling van een dataset met eenduidige emissiegegevens) en voor het Montreal Protocol (uitvoering van studies en monitoringsactiviteiten als lid van het Scientific Assessment Panel van het Montreal Protocol). Er zal op dit instrument geen realisatie plaatsvinden, omdat het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) als coördinerend opdrachtgever voor het Ministerie van EZK optreedt en de beschikbare budgetten naar de coördinerende opdrachtgever worden overgeheveld gedurende het uitvoeringsjaar.

Rijkswaterstaat (RWS)

De werkzaamheden die RWS uitvoert voor het Ministerie van EZK op het gebied van klimaat zijn gericht op drie onderdelen:

- energiebesparing, met name gericht op de ondersteuning en uitvoering van de informatieplicht voor bedrijven en instellingen;
- ozonlaagafbrekende stoffen en gefluoreerdebroeikasgassen, gericht op de implementatie en ondersteuning van de Europese Ozon- en F-gassenverordening;
- de klimaatmonitor en secretariaat CO₂-emmissiefactoren.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's

Doorsluis heffing Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA)

Het crisisbeleid gericht op de olievoorzieningszekerheid dient verstoringen in de olieaanvoer op te vangen. De Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA) en het oliebedrijfsleven houden in opdracht van het Ministerie van EZK strategische olievoorraden aan in lijn met wat hierover geregeld is in de Wet voorraadvorming aardolieproducten ([Wva 2012](#)). De uitgavenreeks op de EZK-begroting betreft de doorsluis van de ontvangen voorraadheffingen naar de stichting COVA. De voorraadheffing is een heffing ingesteld op aan accijns van minerale oliën onderworpen aardolieproducten. De heffing bedraagt momenteel € 8,- per 1.000 liter benzine, diesel, LPG en andere (motor)brandstoffen en wordt

door de Minister van Financiën geheven en ingevorderd door de Belastingdienst. De Minister van EZK keert de opbrengst van de heffing uit aan de stichting COVA ter dekking van de operationele kosten en financieringslasten van de COVA.

TNO Kerndepartement

Dit betreft een bijdrage vanuit het Ministerie van EZK aan de Adviesgroep Economische Zaken van TNO (TNO-AGE) voor de adviestaak voortvloeiend uit de Mijnbouwwet en Mijnbouwregeling. De adviserende taak ligt op het vlak van het opsporen en winnen van delfstoffen (olie, gas en steenzout) en aardwarmte en van het opslaan van stoffen in de (diepe) ondergrond van Nederland. Daarnaast wordt uit dit budget het toegepaste duurzame energieonderzoek gefinancierd dat met ingang van 2018 van ECN is overgegaan naar TNO-Energietransitie.

TNO SodM

Dit betreft eveneens de adviestaak van TNO-AGE voortvloeiend uit de Mijnbouwwet en de Mijnbouwregeling, maar dan de bijdrage vanuit het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM).

Bijdragen aan medeoverheden

Uitkoopregeling

Woningen die loodrecht onder de hoogspanningslijnen staan van 220kV- en 380kV-verbindingen en 110kV- en 150kV-verbindingen buiten de bevolkingskernen, komen sinds 1 januari 2017 in aanmerking voor uitkoop. Het Rijk heeft in de periode 2017-2021 € 140 mln beschikbaar gesteld voor een vrijwillige uitkoopregeling onder de voorwaarde dat de betrokken gemeenten zorgen dat door herbestemming de woonfunctie van het betreffende pand wordt gewijzigd. De regeling is samen met de betrokken gemeenten uitgewerkt en heeft een looptijd van vijf jaar ([Stcrt. 2016, 68302](#)): de regeling is eind 2021 gesloten, 2022 is het laatste jaar dat dat nog uitgaven voor de regeling worden gedaan. De regeling wordt door de betrokken gemeenten uitgevoerd.

Regeling toezicht energiebesparingsplicht

Uit de € 6,8 mld aan extra klimaatmiddelen die het vorige kabinet beschikbaar heeft gesteld zijn middelen aan de EZK-begroting toegevoegd voor een regeling waarbij omgevingsdiensten subsidie kunnen krijgen voor extra toezicht op en handhaving van de energiebesparingsplicht. Het gaat daarbij zowel om toezicht op ETS-bedrijven als niet-ETS-bedrijven.

Uitvoeringskosten klimaat medeoverheden

Gemeenten en provincies voeren een groot deel van het Nederlandse klimaat- en energiebeleid decentraal uit. Dit is een complexe opgave en vergt aanzienlijke uitvoeringskracht. Komende jaren zullen zij daarom veel nieuwe arbeidskrachten moeten aantrekken. Daarvoor is in het coalitieakkoord in totaal € 5,6 mld uitgetrokken voor de jaren 2023 tot en met 2030. Naast het vergroten van de uitvoeringskracht van provincies en gemeenten wordt ook het Nationale Programma RES met deze middelen gefinancierd.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Nuclear Research and consultancy Group (NRG)

De Nuclear Research and consultancy Group is onderdeel van de Stichting NRG en vormt samen met de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor (PALLAS) een personele unie. NRG voert onderzoeksactiviteiten uit op het

gebied van onder meer de nucleaire veiligheid, radioactief afval en stralingsbescherming. Centraal daarbij staat de ontwikkeling van kennis, producten en processen voor veilige toepassing van nucleaire technologie voor energie, milieu en gezondheid.

Internationale contributies

Nederland kiest voor een actieve participatie in met name de internationale netwerken van het Internationaal Energieagentschap (IEA, kennis samenwerking en oliecrisisbeleid), het International Renewable Energy Agency (IRENA, hernieuwbare energie), Clean Energy Ministerial (CEM, uitrol van bestaande duurzame energie-technologie), Mission Innovation (vergroten van inzet op energie-innovatie) en het Energy Charter (investeringsbescherming en energietransit). De contributies volgen uit internationale verplichtingen. Ook ontvangt het Clingendael International Energy Programme jaarlijks € 50.000 subsidie voor het uitvoeren van publieke activiteiten ter ondersteuning van de maatschappelijke discussie over internationale ontwikkelingen in de energiesector. Daarnaast versterken internationale klimaatcontributies de internationale positie van Nederland in het wereldwijde klimaatdebat. Deze contributies gaan onder andere naar het United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), het Montrealprotocol, het verdrag van Wenen en de OESO.

PBL Rekenmeesterfunctie

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ontvangt een jaarlijkse bijdrage om als Rekenmeester een drietal taken uit te kunnen voeren:

- Kerntaken rekenmeester energie- en klimaatbeleid (KEV, beleidsdoorrekeningen, inbreng (Europese en internationale) rapportages, modelontwikkeling en -onderhoud);
- Beleidsondersteuning;
- Ondersteuning SDE+/SDE++.

Zie ook het [Convenant Rekenmeesterfunctie 2021-2025](#).

Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)

Vanuit het Klimaatfonds is structureel € 1 mln beschikbaar gesteld aan de ILT als toezichthouder op het Besluit gefluoreerde broeikasgassen en ozonlaagafbrekende stoffen.

Stortingen in reserves

Voor de stortingen in de verschillende reserves wordt verwezen naar wat hierover is opgenomen onder 'toelichting op de begrotingsreserves'.

Toelichting op de ontvangsten

COVA

Deze ontvangsten betreffen ontvangsten uit hoofde van de voorraadheffing COVA, zoals toegelicht bij de uitgavenpost «Doorsluit heffing COVA».

Opbrengst heffing ODE

Het uitgaveninstrument voor de SDE+-subsidie is tegelijkertijd ingesteld met een opslag op de energierekening, de Opslag Duurzame energie- en klimaattransitie (ODE). Deze opslag is in 2013 ingevoerd, maar wordt met ingang van 2023 afgeschaft en in de Energiebelasting (EB) geïncorporeerd.

De nog in 2023 en 2024 geraamde ontvangsten betreffen nog ontvangsten op basis van aangiften van 2022 en eerder: dit verklaart de sterk dalende raming in deze jaren.

Ontvangsten zoutwinning

Deze ontvangsten betreffen opbrengsten uit afgegeven concessies voor de winning van steenzout.

Onttrekking begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie

De onttrekking aan de reserve in 2022 (totaal € 1.576,2 mln) vloeit voort uit de in het Coalitieakkoord van het huidige kabinet gemaakte afspraken. De middelen zijn toegevoegd aan het SDE++-budget. De onttrekking in 2023 van in totaal € 454,2 mln is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- een onttrekking van € 450 mln die samenhangt met de afspraak in de Startnota van het kabinet Rutte-III dat de reserve duurzame energie en klimaattransitie vanaf 2023 tot en met 2028 voor een deel leeggeboekt zou worden. Het gaat om een totaalbedrag van € 1,7 mld, waarvan dus € 450 mln in 2023 wordt onttrokken.
- de onttrekking van € 4,2 mln om de kasgevolgen van de ophoging van het budget van de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) met € 63 mln naar € 100 mln (amendement-Sienot) te dekken.

ETS-ontvangsten

De opgenomen ontvangsten betreffen de geraamde opbrengsten van de verkoop van CO₂-emissierechten, als onderdeel van het Europese Emissions Trading System (EU ETS). De geraamde ontvangsten zijn gebaseerd op het aantal te veilen ETS-rechten en de prijs per recht.

Tabel 41 ETS-ontvangsten						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
P ¹	91,47	92,81	94,68	98,18	100,58	102,98
Q	14,342	15,254	13,214	11,907	15,973	19,037
PxQ (€ mln) ²	1.312	1.416	1.251	1.169	1.607	1.960

1 Getallen in de tabel zijn gebaseerd op stand 15 februari 2022, met de toen geldende forward-prijzen.

2 De ETS-ontvangsten zijn een resultante van de ontwikkeling van de ETS-prijs (P) en het aanbod van ETS-rechten (Q). De bedragen in de budgettaire tabel voor de ETS-ontvangsten zijn afgerond op € 50 mln.

Diverse ontvangsten

Deze ontvangsten hebben voor een deel betrekking op doorberekening van kosten, aan initiatiefnemers van energieprojecten, die het Ministerie van EZK maakt in het kader van de Rijkscoördinatieregeling (RCR). Daarnaast worden ook de door het ministerie betaalde planschade-uitkeringen verhaald op deze initiatiefnemers. Ook de door RVO.nl terugontvangen subsidievoorschotten worden ten gunste van dit budget begroot.

Heffing gasleveringszekerheid

Gegeven het open en grensoverschrijdende karakter van de Europese gasmarkt dragen de Nederlandse gasopslagen en het vullen ervan bij aan de leveringszekerheid van de gehele Europese Unie en met name van de ons omringende landen. Uitgangspunt is dat de kosten die met de vulmaatregelen gasopslag (zie bij Uitgaven) gemoeid zijn worden gedragen door de gebruikers (de gebruiker betaalt). Dit betreft zowel gebruikers in Nederland als daarbuiten.

Voor het verhalen van de uiteindelijke gemaakte kosten op gebruikers wordt, in samenhang met de uiteindelijke wijze waarop voor de langere termijn invulling wordt gegeven aan de vulverplichting, gewerkt aan een

heffing op geboekte capaciteit voor transport via het landelijk gastransportnet van Gasunie Transport Services (bovenop de tarieven voor gastransport). Op die manier kan de rekening worden gelegd bij de gebruikers die profiteren van de vulling van de gasopslagen (leveringszekerheid), inclusief de gebruikers in het buitenland. Deze heffing zal zodanig worden uitgewerkt dat de financiering van voornoemde maatregelen een vorm van voorfinanciering is en de uiteindelijke kosten door de gebruikers van het gastransportnet worden opgebracht.

Ontvangsten lening EBN Bergermeer

In 2022 wordt een lening verstrekt aan EBN ter hoogte van € 2,3 mld voor de inkoop van het gas dat nodig is om de gasopslag in Bergermeer verder te vullen. Na levering van het gas ontvangt EBN inkomsten en betaalt EBN de lening in 2023 volledig terug.

Toelichting op de begrotingsreserves

Tabel 42 Stand begrotingsreserves per 31 december 2021 (bedragen x € 1.000)

		Waarvan juridisch verplicht
Begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie	3.979.230	100%
Begrotingsreserve Aardwarmte	18.056	100%
Begrotingsreserve ECN verstrekte leningen	6.600	0%

Duurzame energie

De begrotingsreserve voor duurzame energie en klimaattransitie is bestemd voor onbesteed gebleven middelen als gevolg van vertraging bij of het niet doorgaan van projecten waaraan subsidie is toegekend op basis van de MEP, de SDE, de SDE+, de SDE++, de HER+ of de ISDE. Via de reserve blijven deze middelen ook in de toekomst beschikbaar voor het stimuleren van hernieuwbare energieproductie en het bevorderen van CO₂-reductie. De afspraken over en de werking van de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie zijn het meest recent toegelicht in de volgende stukken:

- Kamerstuk [31 865, nr. 79](#): Brief van Minister van EZ van 25 maart 2016 inzake het behouden van de middelen van de reserve;
- Kamerstuk [31 239, nr. 218](#): Brief van Minister van EZ van 1 juli 2016 inzake voor- en nadelen fondsvorming en specificaties begrotingsreserve duurzame energie, waaronder een toelichting op het aandeel «juridisch verplicht».

Tabel 43 Specificatie van begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie (bedragen x € 1 mln)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal
MEP (algemene middelen)	23	16	2	0	34	-2	0	0	0	73
SDE (algemene middelen)	143	220	277	114	-14	-57	13	-129	-318	250
SDE+ (ODE gefinancierd)	59	134	204	282	281	523	903	1.146	125	3.657
Totaal	225	369	483	396	301	465	916	1.018	-193	3.979

Eind 2021 bedraagt de stand van de reserve € 3.979 mln. Daarvan is 100% juridisch verplicht. Bij de huidige inzichten is de in de meerjarencijfers beschikbare uitgavenruimte voorlopig toereikend voor de kasuitloop van de afgegeven beschikkingen. Naar de huidige inzichten, onder meer gebaseerd op de meerjarenramingen van RVO.nl (de uitvoerder van de SDE ++), zal de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie in 2022 afnemen met € 769,7 mln (saldo van storting en onttrekking).

Tabel 44 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie (bedragen x € 1.000)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
3.979.230	806.505	- 1.576.185	3.209.550		- 454.186	2.755.364

Voor 2023 wordt een onttrekking aan de reserve geraamd van € 454,2 mln. Deze onttrekking maakt voor € 450 mln onderdeel uit van de totale onttrekking van € 1,7 mld in de periode 2023 tot en met 2028 en heeft daarnaast betrekking op de financiering van de kasuitgaven die het gevolg zijn van het amendement-Sienot over € 63 mln extra budget voor de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE, zie bij Ontvangsten).

Van de € 3,21 mld die naar verwachting eind 2022 in de begrotingsreserve beschikbaar is zal dan eind 2023 nog ruim € 2,76 mld resteren. Deze € 2,76 mld kan gezien worden als een buffer om eventuele tegenvallers in de ontwikkeling van de energieprijzen (en daarmee hogere subsidie-uitkeringen) in de periode 2022-2030 op te kunnen vangen. Zie tabel 37 voor het overzicht van alle geplande stortingen in en onttrekkingen aan de reserve.

Aardwarmte

De begrotingsreserve voor de garantieregeling Aardwarmte is bedoeld om het budget voor het mogelijk uitbetalen van verliesdeclaraties meerjarig in te kunnen zetten en een eventuele mismatch in de tijd tussen inkomsten (premies) en uitgaven (verliesdeclaraties) op te vangen. Om gebruik te kunnen maken van de garantieregeling Aardwarmte betalen marktpartijen een kostendekkende premie aan de uitvoerder van de regeling (RVO.nl) die wordt gestort in de begrotingsreserve. Het uitstaande bedrag aan garanties bedroeg per 1 januari 2022 € 22,2 mln. Uit het [toetsingskader van de garantieregeling aardwarmte](#) blijkt dat, rekening houdend met het risicoprofiel van de aardwarmtegaranties (tussen de 1,4% kans op volledige en 7,6% op gedeeltelijke mislukking), de huidige omvang van de begrotingsreserve samen met de over de verstrekte garanties te ontvangen provisies (7%) benodigd is om ook in 2023 een garantiëplafond van € 44,2 mln mogelijk te maken. Gelet op de uitstaande garanties en het genoemde risicoprofiel is de gehele reserve benodigd om mogelijke verliesdeclaraties op te kunnen vangen en is daarmee voor 100% inflexibel.

Voor meer informatie over de ontwikkeling van de garanties en het verloop van de reserve wordt verwezen naar het overzicht van de risicoregelingen in het hoofdstuk Beleidsagenda van deze begroting.

Tabel 45 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve Aardwarmte (bedragen x € 1.000)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
18.056	557	- 80	18.533		- 80	18.453

Risicopremie ECN/NRG

De middelen in de begrotingsreserve risicopremie ECN/NRG zullen worden aangesproken als NRG – al dan niet tijdelijk – (gedeeltelijk) niet kan voldoen aan de terugbetalingsverplichtingen volgens de afgesloten leningsovereenkomst. Deze reserve betreft uitsluitend een zekerstelling binnen de rijksbegroting. Derden kunnen geen beroep op deze middelen doen en daarmee zijn de middelen op deze reserve niet juridisch verplicht.

Tabel 46 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve ECN (bedragen x € 1.000)

Stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 1/1/2023	Verwachte toevoegingen 2023	Verwachte onttrekkingen 2023	Verwachte stand per 31/12/2023
6.600			6.600			6.600

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage «Fiscale regelingen» in de Miljoenennota. De fiscale regeling die niet in onderstaande tabel is opgenomen, maar wel op dit beleidsartikel betrekking heeft, is EB Verlaagd tarief openbare laadpalen.

Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de fiscale regelingen».

Tabel 47 Fiscale regelingen 2021–2023, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € 1 mln)¹

	2021	2022	2023
Energie-investeringsaftrek (EIA) ²	198	149	149
EB Salderingsregeling	373	252	230
EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen	124	122	129
EB Stadsverwarmingsregeling	71	74	58
EB Inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking	739	751	798
Inputvrijstelling kolenbelasting voor elektriciteitsopwekking	72	90	96
Inputvrijstelling kolenbelasting voor duaal verbruik	26	26	28

¹ EB = Energiebelasting

² Voorlopige cijfers van Financiën. De definitieve cijfers zijn te vinden in bijlage 9 van de Miljoenennota 2023.

Overzicht maatregelen in het kader van het klimaatbeleid

Conform de motie Leegte (Kamerstuk [30 196, nr. 278](#)) is onderstaand een totaaloverzicht opgenomen van alle maatregelen van alle ministeries ten behoeve van het klimaatbeleid, inclusief die gericht zijn op de uitvoering van het Urgenda-vonnis. De maatregelen zijn gegroepeerd op basis van de sectorindeling van het Klimaatakkoord waaraan de maatregelen het meest direct bijdragen. Sommige maatregelen dragen echter ook bij aan andere sectoren.

In de begrotingen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zijn verwijzingen naar dit totaaloverzicht opgenomen. De betreffende maatregelen die op deze begrotingen staan zijn in onderstaand overzicht opgenomen. Achter de maatregelen in dit overzicht wordt aangegeven op welke begroting en beleidsartikel de maatregelen feitelijk staan.

De budgettaire gevolgen van het Klimaatakkoord zijn opgenomen in het Klimaatakkoord (Kamerstuk [32 813, nr. 348](#)). De fiscale maatregelen zijn, met uitzondering van de Energie-InvesteringsAftrek (EIA) en de MIA/VAMIL, niet meegenomen in dit overzicht en worden ook niet apart vermeld in de begroting van Financiën (IX).

Het vorige kabinet heeft besloten om € 6,8 mld extra te investeren in klimaatmaatregelen, bovenop het bestaande klimaatbeleid. Een deel hiervan is nodig voor de uitvoering van het Klimaatakkoord. Bijna het volledige bedrag zal aanvankelijk worden gereserveerd op de Aanvullende Post bij het Ministerie van Financiën en zal later - onder voorwaarde van een bestedingsplan - worden overgeheveld naar de diverse departementale begrotingen. Zodra dit is gebeurd zullen de bedragen aan onderstaand overzicht worden toegevoegd. Ook zijn al diverse bedragen vanuit de voor het Klimaatfonds beschikbare middelen op de Aanvullende Post toegevoegd, vooruitlopend op de vorming van het Klimaatfonds in 2024.

Tabel 48 Overzicht maatregelen in het kader van het klimaatbeleid (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
ELEKTRICITEIT	2.878.527	3.888.136	4.159.342	4.375.946	4.205.802	4.280.776	4.498.814
SDE (EZK, art. 4)	604.440	212.000	591.000	579.000	557.000	530.000	506.000
SDE+ incl. flankerend beleid en Net op Zee (EZK, art.4)	1.932.881	938.375	2.851.461	3.012.753	2.952.461	2.816.606	2.727.931
SDE++ (incl. kolenmaatregelen en statistische overdracht) (EZK, art. 4)	120	1.482.359	52.600	279.600	417.600	701.600	1.032.600
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (EZK, art. 4)	19	2.200	4.000	7.000	10.100	11.600	13.100
Storting in begrotingsreserve duurzame energie (EZK, art. 4)	66.333	806.505	0	0	0	0	0
InvesteringsSubsidie Duurzame Energie (EZK, art.4)	112.141	221.700	387.200	289.000	97.800	97.700	97.700
Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) (EZK, art. 4)	54.508	61.280	64.334	61.040	54.110	47.475	44.560
Demonstratieregeling Klimaat en Energie-innovatie (DEI+) (EZK, art. 4)	53.144	95.138	93.188	58.009	45.402	32.029	33.157
Hernieuwbare Energietransitie (HER+) (EZK, art. 4)	25.539	35.140	45.540	42.000	25.540	0	0
Kernenergieprojecten (EZK, art. 4)	0	1.000	24.000	0	0	0	0
Programma Opwerk Energie op Rijksvastgoed (OER) (EZK, art. 4)			15.280	16.805	16.805	16.805	16.805
Retourpremie koel- en vrieskasten (IenW, art. 21)	1.000	0	0	0	0	0	0
Bijdrage RVO.nl uitvoeringslasten MEP/SDE/SDE+/SDE++/ISDE/HER+ (EZK, art. 4)	28.402	32.439	30.739	30.739	28.984	26.961	26.961
INDUSTRIE	248.864	232.271	590.189	556.369	864.055	624.440	315.340
Compensatie indirecte kosten ETS (EZK, art. 2)	0	87.864	0	0	0	0	0
Compensatie indirecte kosten ETS (EZK, art. 4)	172.739	0	0	0	0	0	0
Verduurzaming industrie (EZK, art. 2)	9.149	51.585	66.609	76.389	82.775	85.100	73.700
Urgenda en industrie (EZK, art. 2)	27.494	2.093	11.700	12.740	0	0	0
Investerings Verduurzaming Industrie (EZK, art. 2)			50.000				
Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI, EZK, art. 2)	4.832	1.334	0	0	0	0	0
Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI, EZK, art. 4)		9.002	12.140	12.270	12.360		
Opschalingsinstrument waterstof (EZK, art. 4)	0	250	21.100	15.130	9.080	12.500	15.060
Transport waterstof (backbone) (EZK, art. 4)		0	233.320	99.160	99.160	99.160	75.000
IPCEI Waterstof (EZK, art. 4)		3.000	160.000	305.000	627.000	395.000	120.000
Stimulering van CO ₂ -reducerende maatregelen Circulaire Economie en Recycling en biobase kunststoffen en textile(IenW, art. 21 via DEI+)	7.523	10.763	8.640	4.000	2.000	0	0
Chemische recycling (IenW, art. 21)	2.700	0	0	0	0	0	0
Circulaire maatregelen in de Grond, Weg en Waterbouw (IenW, art. 21)	7.500	0	0	0	0	0	0
Maatregelen in de Grond- Weg- en Waterbouw (GWW) (IenW, art. 21)	2.000	2.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Ketenaanpak (IenW, art. 21)	3.000	3.000	5.300	7.300	7.300	8.100	7.000
Klimaatneutraal en circulair inkopen en aanbesteden (IenW, art. 21)	2.000	2.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Kunststof- en textielrecycling (IenW, art. 21)	3.000	3.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000
Ophoging budget subsidieregeling circulaire ketenprojecten (IenW, art. 21)	3.000	0	0	0	0	0	0
Stimuleringsprogramma recycling (IenW, art. 21)	0	200	6.800	8.000	9.000	9.200	9.200

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
CCS, leningdeel (EZK, art. 4)	0	53.400	0	0	0	0	0
CCS, subsidiedeel (EZK, art. 4)	3.927	2.780	4.580	6.380	5.380	5.380	5.380
GEBOUWDE OMGEVING	372.985	741.147	992.563	832.027	296.868	166.255	192.013
Aardwarmte (SCAN-programma EBN) (EZK, art. 4)	15.000	17.500	17.500	25.000	0	0	0
Expertisecentrum Warmte (EZK, art. 4)	4.421	1.600	1.007	1.008	1.008	1.010	1.000
WarmtelinQ, subsidiedeel (EZK, art. 4)	12.000	56.000	25.500	14.000	0	0	0
Maatschappelijke Investeringsubsidie Warmtenetten (MIW) (EZK, art. 4)	0	0	130.000	70.000			
NGF-project NieuweWarmteNu! (EZK, art. 4)			75.000	75.000	50.000		
Storting in begrotingsreserve aardwarmte (EZK, art. 4)	557	557	0	0	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen (BZK, art. 4)	3.514	4.505	1.236	988	988	523	523
Energiebesparing huursector STEP (BZK, art. 4)	18.225	18.951	0	0	0	0	0
Energietransitie en duurzaamheid (Subsidies en opdrachten) (BZK, art. 4)	19.385	11.282	7.775	7.932	4.077	7.002	3.200
Uitvoeringskosten medeoverheden lokale energietransitie en RES aanpak (BZK art. 4)		16.364					0
Energiebesparing Koopsector SEEH (BZK, art. 4)	12.326	13.677	18.888	17.100	7.700	5.500	2.500
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken Innovatieprogramma CO ₂ (BZK art. 4)	0	2.375	10.233	10.409	8.795	24.970	27.740
GF aardgasvrije wijken (PAW) (BZK, art. 4)	54.677	63.560	0	0	0	0	0
Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) (BZK, art. 4)	13.986	4.310	42.200	10.500	24.000	17.000	39.500
Renovatieversneller klimaataakkoord (BZK, art. 4)	2633	1.000	26.750	37.750	47.750	4.000	0
Verduurzaming en ontzorging maatschappelijk vastgoed (BZK, art. 4)	15.317	0	0	0	0	0	0
Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH+) en Programma reductie energieverbruik (PRE) (BZK, art. 4)	77.808	0	0	0	0	0	0
Programma regeling reductie energieverbruik Wonen (RREW) (BZK, art. 4) (koop en huur) bijdrage aan medeoverheden	95.736	0	0	0	0	0	0
Warmtefonds (BZK, art. 4)	27.400	80.600	97.390	93.000	77.000	77.000	103.000
Reservering opschaling aardgasvrije wijken (BZK, art. 4)	0		0	0	0	7.500	0
Recycklaat in bouwmaterialen (lenW-deel, art. 21)	0	0	1.500	2.000	2.000	1.900	1.900
Nationaal programma lokale warmtetransitie (BZK, art. 4)			15.000	15.000	15.000		
Emissiearm aanbesteden (bijdrage aan agentschappen) (BZK, art. 4)		970	3.640	12.140	6.050	6.250	8.450
Lokale aanpak woonisolatie (BZK, art. 4)			250.000	190.500			
Energiearmoede (BZK, art. 4)		358.959					
Brede verduurzamingscoalitie (BZK, art. 4)		5.000	5.000				
Contingentenaanpak woonisolatie (BZK, art. 4)		3.000	3.000	3.000			
Natuurinclusief en communicatie (BZK, art. 4)		5.000	1.000	1.000			
Woonisolatie verhuurders (BZK, art. 4)			50.000	50.000			
Ontzorging maatschappelijk vastgoed (bijdrage medeoverheden) (BZK, art. 4)		17.000					
maVa Zon op dak (excl. uitvoeringskosten) (BZK, art. 4)		400	800	800			
maVa Verduurzaming gebouwen (excl uitvoeringskosten) (BZK, art. 4)		4.200	8.400	8.400			

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA) (BZK, art. 4)		41.500	155.000	144.300			
Kennis- en innovatieprogramma stikstof (subsidie) (BZK, art. 4)		3.900	3.900				
Kennis- en innovatieprogramma stikstof (bijdrage) (BZK, art. 4)		6.698	7.198				
Subsidieregeling Verduurzaming Onderhoud Huurwoningen (SVOH) (BZK, art. 4)		2.239	34.646	42.200	52.500	13.600	4.200
MOBILITEIT	77.068	124.925	180.246	191.036	143.566	88.811	32.616
Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (EZK, art. 4)	4.890	2.475	5.296	1.696	1.696	1.696	1.696
Demonstratieregeling Klimaattechnologie - Klimaatenvolpe 2019 (lenW, art. 14)	8.000	0	0	0	0	0	0
Laadinfrastructuur - Klimaatenvolpe 2019 (lenW, art. 14)	12.106	0	0	0	0	0	0
Duurzame energiedragers zero-emissiebusen (lenW, art. 14)	1.683	11.700	14.200	14.700	12.200	12.200	0
Duurzame energiedragers tankinfra (lenW, art. 14)	526	5.000	6.500	8.700	5.000	5.000	0
Duurzame logistiek (lenW, art. 14)	10.564	15.000	20.000	20.000	15.000	15.000	0
Verduurzaming personenmobiliteit (lenW, art. 14)	1.899	10.000	11.000	11.500	10.000	10.000	0
Klimaatakkoord: Elektrisch Vervoer (lenW, art. 14)	3.972	6.000	6.000	6.940	6.820	0	0
Klimaatakkoord: nieuwe elektrische auto's (lenW, art. 14)	11.159	35.000	43.000	48.000	28.750	23.000	13.000
Klimaatakkoord: 2 ^e hands elektrische auto's (lenW, art. 14)	12.475	14.500	25.500	26.000	7.000	4.275	1.750
Klimaatakkoord: Bestel en Vracht (lenW, art. 14)	6.579	24.500	48.000	53.500	57.100	17.640	16.170
Aanvulling klimaatakkoord: Fietsparkeren (lenW, art. 14)	750	750	750	0	0	0	0
Campagne veilige, zuinige, stille banden op spanning (lenW, art. 14)	1.131	0	0	0	0	0	0
Campagne het nieuwe rijden (lenW, art. 14)	773	0	0	0	0	0	0
Versterken overige gedragsmaatregelen, monitoring en evaluatie (lenW, art. 14)	561	0	0	0	0	0	0
LANDBOUW EN LANDGEBRUIK	181.464	111.336	224.067	125.400	158.891	102.272	74.319
Innovatieagenda Energie (LNV, art. 21)	12.922	9.717	31.237	28.590	19.831	15.298	11.476
Marktintroductie energie innovaties (MEI) (LNV, art. 21)	7.879	5.889	5.789	5.539	5.539	5.539	5.539
Energie-efficiency glastuinbouw (EG) (LNV, art. 21)	17.258	51.829	35.829	17.910	27.854	22.561	17.561
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (LNV, art. 21)	41.863	3.000	0	0	0	0	0
Subsidieregeling brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (LNV, art. 21)	9.151	9.837	31.179	36.443	75.307	28.836	17.500
Geïntegreerde aanpak methaan en ammoniak via voer- en dierspoor (LNV, art. 21) pilots en demo's en randvoorwaarden voor verdienmodel klimaatvriendelijke producten ¹	2.034	7.580	8.678	8.609	8.805	8.805	8.805
Bodem (bodemkoolstof) en klimaatadaptatie (LNV, art. 21)	2.094	2.219	2.766	1.857	2.017	1.092	917
Kunstmestvervanging (LNV, art. 21) ²	0	3.000	6.157	6.157	5.644	11.287	4.104
Advisering ondernemers ikv kringlooplandbouw (LNV, art. 21) en tegengaan voedselverspilling (LNV, art. 21) ³	4.822	6.013	7.963	7.948	7.948	4.448	4.448

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Versterken bomen, bos, natuur (LNV, art. 22)*	4.202	5.283	5.780	5.805	3.306	3.306	3.306
Aanpak veenweideproblematiek en impuls veenweidegebieden (LNV, art. 22)*	59.239	6.969	8.689	6.542	2.640	1.100	663
Minder intensief landgebruik veehouderijen nabij Natura 2000-gebieden (LNV, art. 22)	20.000	0	80.000	0	0	0	0
SECTOROVERSTIJGENDE EN OVERIGE MAATREGELEN	330.594	361.670	622.068	872.368	1.088.068	1.158.068	1.148.868
MJA3 / MEE / Uitvoeringsprogramma Energiebesparing (EZK, art. 4)	1.618	2.187	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368
Regeling toezicht energiebesparingsplicht (EZK, art. 4)		11.200	13.200	13.200	9.200	9.200	0
EIA (FIN, fiscaal) ⁴	198.000	149.000	149.000	199.000	199.000	199.000	199.000
Subsidieregeling verduurzaming MKB (EZK, art. 4)	104	24.283	0	0	0	0	0
uitvoeringskosten klimaat medeoverheden (EZK, art. 4)			282.500	482.500	702.500	772.500	772.500
Bijdrage RVO.nl uitvoeringslasten Energieakkoord/Klimaatakkoord (EZK, art. 4)	10.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
MIA/VAMIL (fiscaal, FIN) ⁴	119.000	169.000	169.000	169.000	169.000	169.000	169.000
Uitvoeringskosten voor RVO.nl voor de ophoging van de MIA en de VAMIL (IenW, art. 21)	0	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Verbetering en optimalisatie industriële wasproces van plastic verpakkingen (IenW, art. 21)	1.872	0	0	300	0	0	0
Totaal	4.089.502	5.459.485	6.768.475	6.953.146	6.757.250	6.420.622	6.261.970

1 De enveloppegelden voor Integrale aanpak methaan en ammoniak, brongerichte maatregelen pilots en demo's en randvoorwaarden voor verdienmodellen klimaatvriendelijke producten zijn samengevoegd binnen één begrotingsinstrument. De budgetten voor 2021 en verder voor klimaat op dit instrument - gecorrigeerd voor stikstofmiddelen voor extra uren weidegang - zijn weergegeven op stand julibrief 2021; 2020 betreft hoofdzakelijk realisatie middels overboekingen naar andere (kennis- en innovatie-)instrumenten. Ook voor 2021 en 2022 zijn overboekingen verwerkt in het kader van de uitvoering van bestedingenplannen, waardoor het budget lager is. Bij de realisatie zullen telkens de gerealiseerde overboekingen worden weergegeven naast de belasting van het begrotingsinstrument om een goed beeld te geven van de uitgaven.

2 Het betreft hier klimaat- en stikstofmiddelen.

3 Reguliere LNV-middelen, die bijvoorbeeld ook al voor het Voedingscentrum waren bestemd, zijn ook in de reeks opgenomen. Dit omdat bij het desbetreffende begrotingsinstrument ook met reguliere uitgaven onder andere verspilling wordt tegengegaan.

4 Voorlopige cijfers van Financiën. De definitieve cijfers zijn te vinden in bijlage 9 van de Miljoenennota 2023.

Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief

A. Algemene doelstelling

Hoewel de gaswinning uit het Groningenveld flink is verminderd, hebben de inwoners van Groningen nog dagelijks te maken met de gevolgen van de gaswinning. Dit brengt gevoelens van angst, frustratie en onzekerheid met zich mee. Voor het kabinet staan de veiligheid, het goed afhandelen van schade en het creëren van perspectief voor de inwoners voorop. Het kabinet werkt aan perspectief en duidelijkheid voor mensen in Groningen langs vier sporen:

- Het beëindigen van de gaswinning uit het Groningenveld op zo kort mogelijke termijn.
- Het stimuleren van een snelle, begrijpelijke en ruimhartige afhandeling van de schade door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG).
- Het versnellen van de uitvoering van de versterkingsoperatie door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), zodat elk gebouw in 2028 aan de veiligheidsnorm voldoet.
- Het bieden van perspectief, via het Nationaal Programma Groningen (NPG) en de Toekomstagenda Groningen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Op grond van de Mijnbouwwet neemt de Minister van EZK alle maatregelen die redelijkerwijs gevergd kunnen worden om te voorkomen dat de veiligheid wordt geschaad als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld.

Naast het Ministerie van EZK zijn enkele andere organisaties betrokken bij de gaswinning in Groningen en het aanpakken van de gevolgen daarvan. In 2020 is het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) opgericht. Het IMG is een zbo en voert de afhandeling van schade uit. De Minister van EZK is verantwoordelijk voor het beleid dat het IMG uitvoert en voor het toezicht daarop. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) adviseert over de veiligheid in Groningen als gevolg van de gaswinning. Het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG) adviseert over kaders en normen voor de veiligheid van gebouwen en beoordeelt de typologieën die in de versterking worden gebruikt. De versterkingsopgave wordt uitgevoerd door de uitvoeringsorganisatie Nationaal Coördinator Groningen (NCG).

De Minister van EZK heeft de volgende rollen en verantwoordelijkheden:

Uitvoeren

- Het jaarlijks vaststellen van het gaswinningsniveau en het inwinnen van advies hierover bij het SodM en de Nederlandse organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO);
- Het aan de exploitant van het mijnbouwnetwerk doorbelasten van de kosten voor de schadeafhandeling als gevolg van de gaswinning in Groningen en de gasopslag in Norg en het doorbelasten van de kosten van de versterkingsoperatie;
- Het vaststellen van veiligheidskaders voor gebouwen in het aardbevingsgebied en het inwinnen van advies hierover bij het ACVG;
- Het doen uitvoeren van de versterkingsoperatie door de NCG conform de planning en prioritering in het Meerjarenversterkingsplan (MJVP).

Financiering

- Het ter beschikking stellen van voldoende financiële middelen aan het IMG ter uitoefening van zijn taken en bevoegdheden op het gebied van de afhandeling van mijnbouwschade;
- Het ter beschikking stellen van voldoende financiële middelen aan de NCG ter uitoefening van zijn taken en bevoegdheden op het gebied van de versterkingsoperatie;
- Het financieren van de gemaakte afspraken met provincie en gemeenten in het kader van het verbeteren van het toekomstperspectief van de regio, met inbegrip van programma's voor
- speciale doelgroepen zoals het mkb, agrariërs en erfgoedpartijen.

Regisseren

- Het in stand houden van een systeem van publiekrechtelijke schadeafhandeling door het IMG;
- Het creëren van de randvoorwaarden voor een zo snel mogelijke beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld, met behoud van leveringszekerheid;
- Het creëren van mogelijkheden voor gebruik van geïmporteerd hoogcalorisch gas in Nederland;
- Ervoor zorgen dat het Nationaal Programma Groningen (NPG) zo veel mogelijk een programma is *van Groningers voor Groningers* waarbij de regierol en de uitvoering in de regio zelf is belegd.

Stimuleren

- Het stimuleren van een rechtvaardige, ruimhartige en doelmatige afhandeling van alle vormen van schade als gevolg van de gaswinning in Groningen en de gasopslag in Norg.

C. Beleidswijzigingen

Beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld

Vanaf oktober 2022 gaat het Groningenveld naar verwachting op de waakvlam (Kamerstuk [33 529, nr. 1002](#)). Dit houdt in dat enkel nog een beperkte hoeveelheid gas gewonnen wordt om voldoende putten operationeel te houden voor een eventuele opschaling van de winning in geval van extreme kou of bij verstoringen in het gassysteem. De oorlog in Oekraïne zorgt voor onzekerheden, maar het uitgangspunt blijft om het Groningenveld zo snel als mogelijk te sluiten.

Vanwege de definitieve sluiting van het Groningenveld worden op een later moment de Gaswet en de Mijnbouwwet gewijzigd. De voorgenomen wijzigingen bieden zowel de inwoners van Groningen als de betrokken marktpartijen duidelijkheid en zekerheid over de definitieve sluiting van het Groningenveld. Tegelijkertijd dragen de wijzigingen van deze wetten bij aan de borging van de veiligheid na sluiting van het veld.

Snelle, begrijpelijke en ruimhartige afhandeling van schade

Het kabinet blijft inzetten op een ruimhartige en voortvarende afhandeling van de geleden schade in Groningen. Het IMG handelt aanvragen af voor vergoeding van fysieke schade, schade door waardedaling en immateriële schade. Inmiddels heeft het IMG ruim 250.000 schademeldingen afgehandeld en is er ruim € 1,4 mld aan vergoedingen uitgekeerd door het IMG (d.d. augustus 2022). Ook in 2023 krijgen bewoners met relatief kleine schades de mogelijkheid om voor een vaste vergoeding van € 5.000 te kiezen en zullen vergoedingen worden uitgekeerd voor immateriële schade. De kosten voor de schadeafhandeling lopen via de EZK-begroting

en worden op de Nederlands Aardolie Maatschappij (NAM) verhaald. Met de inwerkingtreding van de Tijdelijke Wet Groningen (onderdeel Versterken) krijgt het IMG een ruimere bevoegdheid voor duurzaam schadeherstel. Daarmee ontstaat de mogelijkheid ook onderliggende gebreken aan te pakken, zoals een kapotte fundering, om te voorkomen dat schade door aardbevingen terugkeert of verergert. Hiervoor is meerjarig € 350 mln gereserveerd op de EZK-begroting.

Voor 2023 worden de kosten voor schade en versterken geraamd op € 1,4 mld. De totale kosten voor schade en versterken worden in totaal geraamd op € 9,6 mld in de periode 2021 tot en met 2028.

Versnelling van de versterkingsoperatie

Sinds 10 januari 2022 valt de versterkingsoperatie onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van EZK. Hierbij staan de veiligheid, de veiligheidsbeleving en het creëren van perspectief voor de inwoners voorop. De huidige versterkingsopgave omvat ruim 27 duizend adressen. Niet al deze adressen hebben bouwkundige versterking nodig. De NCG krijgt opdracht om de opname en beoordeling van de resterende gebouwen in de scope van de versterkingsopgave, met uitzondering van enkele speciale (agro-)adressen, in 2023 af te ronden. Het versnellen van de uitvoering van de versterking om de operatie volgens MJVP in 2028 af te kunnen ronden, houdt prioriteit. Bouwcapaciteit en beoordelingsmethoden hebben hierin aandacht. In de dorpen Garrelsweer, Zeerijp, Wirdum en Leermens wordt in 2022 gestart met een integrale dorpsaanpak om bewoners sneller perspectief te bieden. Succesvolle ervaringen die in deze dorpen worden opgedaan, zullen ook worden toegepast op andere plekken in het aardbevingsgebied. Andere prioriteiten in 2023 zijn onder andere het verbeteren van de communicatie met bewoners zoals in 2022 door NCG gestart en realisatie van één aanspreekpunt voor bewoners (onder andere in de samenwerking tussen NCG en IMG).

Perspectief voor de regio

Voor het bieden van perspectief heeft het Rijk in overleg met de regio het Nationaal Programma Groningen in het leven geroepen. Hiervoor is in 2018 een bedrag van € 1,1 mld beschikbaar gemaakt voor de verbetering van de leefomgeving, de economie, opleidingen, banen, natuur en klimaat. In 2023 maakt de regio nieuwe afspraken over de besteding van de resterend beschikbare middelen. Inzet hierbij is meer focus aan te brengen, zodat projecten elkaar nog meer versterken. In dat kader wordt nauwere aansluiting gezocht bij de Toekomstagenda Groningen.

De Toekomstagenda Groningen is namelijk de andere lijn waarlangs het Rijk bijdraagt aan meer perspectief voor Groningen. Deze agenda is opgesteld in 2021 en ziet op de samenwerking tussen Rijk en de regio op drie hoofdthema's: wonen, energietransitie en regionale economie. De Toekomstagenda wordt twee keer per jaar herijkt aan de hand van actuele thema's. Doel van de Toekomstagenda is het beter aanspreken van reguliere middelen en EU-fondsen voor investeringen in Groningen.

Het bieden van perspectief is belangrijk om het vertrouwen van de Groningers in de overheid te herstellen. Perspectief is dan ook integraal onderdeel van de versterkingsoperatie. Juist door naar bewoners te luisteren en met hen samen te werken bij de versterking van hun huizen wordt gewerkt aan een aantrekkelijke, duurzame en veilige woonomgeving. Op die manier kunnen de Groningers de toekomst weer met vertrouwen tegemoet zien.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 49 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 5 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	1.056.576	11.015.231	4.486.758	2.631.409	1.316.096	1.024.173	775.079
Uitgaven	1.036.547	11.018.481	4.490.008	2.634.659	1.319.346	1.024.173	775.079
Subsidies (regelingen)	138.100	834.883	392.657	143.550	98.550	8.000	8.000
Waardevermeerderingsregeling	138.020	107.000	73.000	13.000	8.000	8.000	8.000
Geestelijke bijstand	80	550	550	550	550	0	0
Duurzaam herstel	0	5.000	125.000	125.000	90.000	0	0
Woonbedrijf	0	3.118	3.507	0	0	0	0
Diverse subsidies versterken	0	72.565	108.250	0	0	0	0
Subsidieregelingen bestuurlijke afspraken	0	646.300	82.000	5.000	0	0	0
Huurderscompensatie	0	350	350	0	0	0	0
Inkomensoverdrachten	0	1.548	0	0	0	0	0
Tegemoetkoming aan huurders	0	1.548	0	0	0	0	0
(Schade)vergoeding	606.189	702.632	437.712	421.478	355.940	262.336	61.299
Vergoeding fysieke schade	309.843	476.000	329.926	401.192	337.654	255.050	55.013
Vergoeding waardedaling	295.460	100.000	10.000	0	0	0	0
Vergoeding immateriële schade	506	75.000	70.000	5.000	3.000	2.000	1.000
Herbeoordeling waardedaling	0	17.500	0	0	0	0	0
Vastgelopen dossiers	0	16.057	12.500	10.000	10.000	0	0
Vergoeding zelf aangebrachte voorzieningen	0	5.600	2.286	2.286	2.286	2.286	2.286
Vergoeding schade door versterkingsmaatregelen	0	10.000	10.000	0	0	0	0
Commissie Bijzondere Situaties	380	2.475	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Opdrachten	1.805	8.855.538	3.259.922	1.691.749	604.440	596.723	596.698
Werkbudgetten	1.805	13.767	17.853	15.688	11.012	8.261	7.241
Versterkingsoperatie	0	282.268	599.998	706.290	567.457	578.462	589.457
Knelpunten (bestuurlijke afspraken)	0	23.032	22.500	20.000	20.000	10.000	0
Versterken industrie	0	1.041	1.041	1.041	1.041	0	0
Nieuwbouwregeling	0	4.930	4.930	4.930	4.930	0	0
Vergoeding Norg akkoord	0	8.530.500	2.613.600	943.800	0	0	0
Bijdrage aan agentschappen	283.206	250.655	213.106	193.339	156.788	93.082	47.582
Bijdrage RVO.nl	281.256	248.573	211.024	191.257	154.706	91.000	45.500
Bijdrage aan bestuur Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)	1.950	2.082	2.082	2.082	2.082	2.082	2.082
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	977	1.550	1.400	1.400	1.400	0	0
TNO publieke SDRA	977	1.550	1.400	1.400	1.400	0	0
Bijdrage aan medeoverheden	2.200	365.577	179.113	177.545	98.680	61.000	60.000
Mkb-programma (bestuurlijke afspraken)	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	0	0
Nationaal Programma Groningen	0	105.000	50.500	49.500	52.000	61.000	60.000
Compensatie gemeenten en provincie (bestuurlijke afspraken)	0	120.455	11.938	7.660	0	0	0
Clustering en gebiedsfonds (bestuurlijke afspraken)	0	135.922	112.475	116.185	42.480	0	0
Sociaal-emotionele ondersteuning door gemeenten (bestuurlijke afspraken)	0	2.000	2.000	2.000	2.000	0	0

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	4.070	6.098	6.098	5.598	3.548	3.032	1.500
Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG)	2.485	3.098	3.098	3.098	1.548	1.032	0
Commissie Bijzondere Situaties	1.585	0	0	0	0	0	0
Raad voor Rechtspraak	0	3.000	3.000	2.500	2.000	2.000	1.500
Ontvangsten	191.193	8.867.116	11.735.415	6.369.402	2.566.014	1.381.831	923.938
Ontvangsten Mijnbouwwet	25.816	3.725.000	5.396.000	1.839.000	237.000	35.000	35.000
Dividenduitkering EBN	2.789	2.586.000	5.074.500	3.285.500	1.264.000	450.000	200.000
Dividenduitkering GasTerra	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600	0	0
Ontvangsten NAM fysieke schade	110.034	788.444	365.803	382.520	352.683	274.846	104.168
Ontvangsten NAM waardedaling	948	549.012	32.500	2.500	0	0	0
Ontvangsten NAM immateriële schade	0	56.756	71.250	21.250	3.500	2.250	1.250
Ontvangsten NAM uitvoeringskosten schade	46.333	426.526	197.517	177.470	147.924	96.993	51.100
Ontvangsten NAM publieke SDRA	618	1.909	1.400	1.400	1.400	0	0
Ontvangsten NAM versterken industrie	440	1.651	1.430	1.430	1.430	0	0
Ontvangsten NAM versterkingsoperatie	0	680.521	561.485	624.802	524.547	497.742	507.420
Ontvangsten NAM nieuwbouwregeling	0	4.930	4.930	4.930	4.930	0	0
Diverse ontvangsten	615	17.767	0	0	0	0	0
Nationaal Programma Groningen (bijdrage NAM)	0	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000

Tabel 50 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	1.056.576	11.015.231	4.486.758	2.631.409	1.316.096	1.024.173	775.079
waarvan garantieverplichtingen							
waarvan overige verplichtingen	1.056.576	11.015.231	4.486.758	2.631.409	1.316.096	1.024.173	775.079

Geschatte budgetflexibiliteit

Van het totale uitgavenbudget op artikel 5 is in 2023 circa 90,2% juridisch verplicht, 9,4% bestuurlijk gebonden en 0,3% beleidsmatig gereserveerd.

Tabel 51 Geschatte budgetflexibiliteit

	2023
juridisch verplicht	93,3%
bestuurlijk gebonden	6,5%
beleidsmatig gereserveerd	0,2%
nog niet ingevuld/vrij te besteden	0,0%

Juridisch verplicht

- *Subsidies (regelingen)*: het subsidiebudget in 2023 is voor 79% juridisch verplicht. Dit betreffen enkele subsidies voor de schadeafhandeling en de versterkingsoperatie in Groningen waarvoor regelingen zijn gepubliceerd of afspraken met derde partijen zijn gemaakt.
- *(Schade)vergoedingen*: van het budget voor (schade)vergoedingen in 2023 is 100% juridisch verplicht. De grootste uitgaven betreffen de verschillende soorten vergoedingen die het IMG op basis van de Tijdelijke Wet Groningen uitkeert aan gedupeerden in het aardbevingsgebied.
- *Opdrachten*: van het opdrachtenbudget in 2023 is 99% juridisch verplicht. De grootste uitgaven betreffen de vergoeding voor het Norg akkoord en de kosten die de NCG maakt voor de versterkingsoperatie.

- *Bijdrage aan baten-lastendiensten*: van het budget voor bijdragen aan baten-lastendiensten is 100% juridisch verplicht. Dit betreft de bijdrage aan RVO voor de uitvoeringskosten van het IMG en het bestuur van het IMG.
- *Bijdrage aan ZBO/RWT*: van het budget voor bijdrage aan baten-lastendiensten is eveneens 100% juridisch verplicht. Dit betreft de opdracht aan TNO voor de publieke Seismische Dreigings- en Risicoanalyse (SDRA).
- *Bijdrage aan (internationale) organisaties*: dit budget is voor 100% juridisch verplicht. Dit betreffen afspraken met twee organisaties, het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG) en de Raad voor de Rechtspraak.

Bestuurlijk gebonden

- *Subsidies (regelingen)*: het overige deel van de subsidies is bestuurlijk gebonden, dit betreffen subsidies in het kader van de bestuurlijke afspraken.
- *Bijdrage aan medeoverheden*: van het budget voor bijdrage aan medeoverheden is 100% bestuurlijk gebonden. Dit betreft uitgaven voor de uitvoering van de bestuurlijke afspraken door de gemeenten en provincie in het aardbevingsgebied en de uitvoering van het Nationaal Programma Groningen voor perspectief in de regio.

Beleidsmatig gereserveerd

- *Opdrachten*: dit betreft onder andere de werkbudgetten van de twee Groningendirecties.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Subsidies

Waardevermeerderingsregeling

In 2017 is de waardevermeerderingsregeling ingesteld cf. de motie-Bosman c.s. (Kamerstuk [33 529 nr. 242](#)). Bewoners met € 1.000 schade of meer, kunnen met deze regeling maximaal € 4.000 subsidie ontvangen voor de verduurzaming van hun woning. Het Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) voert in opdracht van het Ministerie van EZK deze regeling uit. Voor deze regeling is in 2017 totaal meerjarig € 89,2 mln gereserveerd. Dit budget is in 2021 tweemaal opgehoogd, eerst met € 40 mln (april 2021) en vervolgens met € 60 mln (oktober 2021). Het kabinet heeft inmiddels besloten de waardevermeerderingsregeling tot 1 december ongewijzigd voort te zetten. Daarna wordt de regeling in aangepaste vorm voortgezet. Voor de voortzetting en de aanpassing is tot en met 2028 € 225 mln beschikbaar gesteld.

Geestelijke bijstand

Het kabinet heeft besloten om conform motie-Grinwis (Kamerstuk [35 529, nr. 856](#)) de subsidie aan Geestelijke Verzorging Aardbevingsgebied (GVA) te verlengen, hiervoor is t/m 2025 jaarlijks € 550.000 beschikbaar. Deze organisatie richt zich op alle Groningers die te maken hebben met de mentale gevolgen van de aardbevingsproblematiek.

Duurzaam herstel

Duurzaam schadeherstel van fundamenteën zal deel gaan uitmaken van de versterkings- en hersteloperatie (Kamerstuk [33 529, nr. 948](#)). Met de inwerkingtreding van de Tijdelijke wet Groningen (onderdeel versterken) krijgt het IMG de wettelijke bevoegdheid om deze schade duurzaam te herstellen. Hiervoor is meerjarig in totaal € 350 mln gereserveerd.

Woonbedrijf

Via het Woonbedrijf kunnen woningen in het aardbevingsgebied worden opgekocht die langdurig te koop staan. Woningeigenaren in de kern van het aardbevingsgebied, die moeite hebben met de verkoop van hun huis, kunnen zich hiervoor aanmelden.

Diverse subsidies versterken

Er worden diverse subsidies verstrekt in het kader van de versterkingsoperatie. Het gaat dan om subsidies voor de Rijksuniversiteit Groningen voor onderzoek naar de psychosociale impact van de gaswinning op de inwoners van Groningen (onder de naam Gronings Perspectief) en voor het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen, dat kennis verzamelt en deelt over de maatschappelijke gevolgen van gaswinning, bodembeweging en aardbevingen in Groningen. Ook de Stichting Monumenten Groningen ontvangt subsidie.

Subsidieregelingen bestuurlijke afspraken

In het kader van de bestuurlijke afspraken uit 2020 zijn een aantal subsidie-regelingen geïntroduceerd. Bewoners kunnen aanspraak maken op een vergoeding wanneer zij hun woning laten herbeoordelen (op basis van een nieuwe norm), een tegemoetkoming vanwege de doorlooptijd of voor de woningverbeteringssubsidie.

(Schade)vergoedingen

Vergoeding fysieke schade

Sinds 1 juli 2020 besluit het IMG over (fysieke) schadevergoedingen aan bewoners uit Groningen die aardbevingsschade hebben als gevolg van de gaswinning. Voor die tijd werd de schade afgehandeld door de TCMG. Het IMG bepaalt onafhankelijk wie recht heeft op een schadevergoeding en hoe hoog deze vergoeding is. Hierbij volgt het IMG het schadeprotocol. De schadevergoedingen worden uitbetaald door het IMG. De kosten daarvan worden via een heffing op NAM verhaald, zoals vastgelegd in de tijdelijke wet Groningen. De ramingen voor (fysieke) schade worden ieder voorjaar geactualiseerd. In het voorjaar van 2022 zijn ook middelen toegevoegd voor de kosten voor bijstand bij bezwaar en beroep (op basis van de novelle versterken).

Vergoeding waardedaling

Sinds september 2020 besluit het IMG over vergoedingen voor de waardedaling van woningen in het aardbevingsgebied. Deze vergoedingen worden uitbetaald door het IMG. De kosten daarvan worden via een heffing op NAM verhaald, zoals vastgelegd in de tijdelijke wet Groningen. De ramingen voor schade (door waardedaling) worden ieder voorjaar geactualiseerd.

Vergoeding immateriële schade

Sinds de zomer van 2021 besluit het IMG over (immateriële) schadevergoedingen aan bewoners uit Groningen die aardbevingsschade hebben als gevolg van de gaswinning. Deze vergoedingen worden uitbetaald door

het IMG. De kosten daarvan worden via een heffing op NAM verhaald, zoals vastgelegd in de tijdelijke wet Groningen. De ramingen voor (immateriële) schade worden ieder voorjaar geactualiseerd.

Herbeoordeling waardedaling

Groningers die een lagere schadevergoeding voor waardedaling hebben ontvangen van de NAM, dan nu zou zijn toegekend door het IMG kunnen een tegemoetkoming ontvangen. Voor deze regeling is eenmalig € 25 mln vrijgemaakt.

Vastgelopen dossiers

In het aardbevingsgebied doet zich een aantal schrijnende situaties voor waarbij schade, versterking en de algehele staat of conditie van het pand zwak is vanwege constructieve problemen of knelpunten met een andere oorzaak dan bodembeweging veroorzaakt door gaswinning. In de bestuurlijke afspraken is voor de aanpak van deze situaties een bedrag van € 50 mln gereserveerd.

Vergoeding zelf aangebrachte voorzieningen

De regeling voor zelf aangebrachte voorzieningen is gericht op huurders die voorzieningen hebben aangebracht in hun huurwoning, die bij het versterken van de woning versterking verloren gaan. Huurders kunnen gebruik maken van een forfaitaire regeling van € 3.000 per adres of kiezen voor opname (Kamerstuk [33 529 nr. 1020](#)).

Vergoeding schade door versterkingsmaatregelen

Een eigenaar of rechtmatige gebruiker van een te versterken gebouw kan schade hebben als gevolg van de versterkingsoperatie. Voor deze schade kan in bepaalde gevallen aanspraak worden gemaakt op een vergoeding, dit is vastgelegd in de [Tijdelijke beleidsregel NCG inzake vergoeding schade ten gevolge van de versterking](#).

Commissie Bijzondere Situaties

De Commissie Bijzondere Situaties is gericht op complexe en schrijnende situaties, waar mensen zelf niet uitkomen en waar dringend hulp nodig is. De Commissie is onafhankelijk, beoordeelt aanvragen en adviseert welke extra hulp in die situaties geboden kan worden. Het IMG is gemandateerd om de adviezen uit te voeren.

Opdrachten

Werkbudgetten

Dit betreffen de werkbudgetten van de beleidsdirectie Schadeherstel en gaswinning Groningen, de beleidsdirectie Versterken en perspectief Groningen en het werkbudget van de NCG. Hieruit worden verschillende onderzoeken en projecten betaald, zoals de ontwikkeling van de typologieaanpak.

Versterkingsoperatie

De geraamde uitgaven voor de versterkingsoperatie bestaan uit twee onderdelen. Ten eerste worden er uitgaven gedaan voor de versterkingsoperatie zelf, de uitvoering van projecten en verschillende bijkomende kosten (zoals tijdelijke huisvesting). De raming van deze uitgaven is opgenomen op beleidsartikel 5 van de EZK-begroting. Ten tweede worden er kosten gemaakt voor de uitvoeringsorganisatie NCG. De raming van deze kosten is opgenomen op artikel 40 Apparaat Kerndepartement. Voor beide uitgaven geldt dat deze bij NAM in rekening worden gebracht.

Knelpunten (bestuurlijke afspraken)

In het kader van de bestuurlijke afspraken uit 2020 is meerjarig € 100 mln gereserveerd voor het oplossen van knelpunten. Zo kan de NCG bijvoorbeeld individuele knelpunten in vormingsfase wegnemen om projecten te versnellen.

Versterken industrie

Sinds 2018 wordt een programma uitgevoerd waarbij industriebedrijven worden beoordeeld op aardbevingsbestendigheid. Mocht blijken dat versterking nodig is, dan worden bedrijven onderdeel van de versterkingsoperatie. Dit programma wordt uitgevoerd door de NCG. De kosten hiervan worden bij NAM in rekening gebracht.

Nieuwbouwregeling

Mocht een eigenaar meerkosten maken voor maatregelen om nieuwe gebouwen aardbevingsbestendig te maken, dan kan de eigenaar daarvoor een bijdrage ontvangen via de Publieke Nieuwbouwregeling. Hiervoor is € 4,9 mln per jaar beschikbaar (t/m 2025).

Vergoeding Norg akkoord

In het Norg akkoord (Kamerstuk [33 529 nr. 850](#)) is afgesproken dat de Staat een vergoeding betaald voor de inzet van gasopslag Norg, waardoor de gaswinning in Groningen sneller naar nul kan. Inmiddels is de uitkomst van de arbitrage inzake deze vergoeding bekend (Kamerstuk [33 529 nr. 997](#)). De te betalen vergoeding wordt aan het einde van het betreffende gasjaar bepaald aan de hand van de werkelijke marktprijzen.

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage aan RVO.nl

RVO.nl voert in opdracht van de IMG de schadeafhandeling uit. Deze uitvoeringskosten worden via een heffing op NAM verhaald. In het Akkoord op Hoofdlijnen met Shell en Exxon is afgesproken dat de btw over de uitvoeringskosten niet wordt doorbelast aan de NAM.

Bijdrage aan bestuur Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)

Voor de uitvoeringskosten voor het bestuur van IMG is meerjarig geld beschikbaar op de EZK-begroting. Deze kosten worden niet doorbelast aan NAM.

Bijdrage aan ZBO/RWT's

TNO publieke SDRA

De Seismische Dreigings- en Risicoanalyse (SDRA) geeft een verwachting van toekomstige groundbewegingen en het veiligheidsrisico voor de bewoners in het Groningse aardbevingsgebied. Omdat NAM inmiddels volledig op afstand staat van de schadeafhandeling, is de SDRA sinds 2021 in publiek beheer en wordt deze in opdracht van EZK uitgevoerd door TNO.

Bijdrage aan medeoverheden

Mkb-programma (bestuurlijke afspraken)

In het kader van de bestuurlijke afspraken is een programma opgezet voor Mkb'ers in het aardbevingsgebied. Hiervoor is meerjarig € 11 mln gereserveerd.

Nationaal Programma Groningen

Met het Nationaal Programma Groningen (NPG) wordt geïnvesteerd in de leefbaarheid, economische ontwikkeling en energietransitie in Groningen. Het NPG is een samenwerkingsverband van het Rijk, de provincie en gemeenten. NAM draagt € 500 mln bij aan het NPG en het Rijk € 650 mln.

Compensatie gemeenten en provincie (bestuurlijke afspraken)

De versterkingsoperatie in Groningen vraagt personeelscapaciteit van de provincie Groningen en de aardbevingsgemeenten. Voor deze extra kosten worden zij gecompenseerd.

Clustering en gebiedsfonds (bestuurlijke afspraken)

In het kader van de bestuurlijke afspraken uit 2020 worden uitkeringen gedaan aan medeoverheden voor clustering en het gebiedsfonds (blokken B en D uit de bestuurlijke afspraken). Het gebiedsfonds wordt bijvoorbeeld ingezet voor de inpassingskosten die gemeenten maken bij sloop en nieuwbouw van huizen en bij de versterking (zoals nieuwe aansluiting riool, wegen en inrichting openbare ruimte). Clustering is gericht op het voorkomen van verschillen binnen een dorp, wijk of straat, wanneer een nieuwe norm wordt toegepast.

Sociaal-emotionele ondersteuning door gemeenten (bestuurlijke afspraken)

In de bestuurlijke afspraken is € 10 mln gereserveerd voor sociaal-emotionele ondersteuning door gemeenten aan bewoners. Voorbeelden van dergelijke ondersteuning zijn aardbevingscoaches, opbouwwerkers en extra investeringen in maatschappelijke ondersteuning, als ook geestelijke verzorging.

Bijdrage aan (internationale) organisaties

Organisatie- en programmabudget ACVG

Het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG) geeft advies over of en hoe huizen in het aardbevingsgebied in Groningen versterkt moeten worden. Voor het ACVG is meerjarig budget beschikbaar.

Raad voor de Rechtspraak

Rechtbanken in Noord-Nederland doen uitspraak in beroepszaken naar aanleiding van beschikkingen van het IMG voor fysieke schade, waarde-daling of immateriële schade. Indien door deze zaken een substantieel beslag op de rechtspraak wordt gelegd, wordt hiervoor compensatie geboden vanuit de EZK-begroting. De reservering van deze middelen is gericht op het voorkomen van vertraging in de afhandeling van deze zaken.

Toelichting op de ontvangsten

Ontvangsten Mijnbouwwet

Deze post bestaat uit winstaandelen van de vergunninghouders voor gaswinning, cijns (heffing van een percentage van de omzet) en oppervlak-terecht. Als gevolg van de hoge gasprijs worden hogere ontvangsten verwacht. De geraamde ontvangsten zijn omhoog bijgesteld naar € 3.375 mln in 2023 (ten opzichte van € 1.220 mln in de Voorjaarsnota 2022). Een deel van deze ontvangsten zijn het gevolg van de vergoeding die NAM ontvangt op basis van het Norg akkoord.

Door verhoging van de cijns in 2023 en 2024 kunnen extra ontvangsten ter hoogte van € 2.787 mln worden gerealiseerd, verspreid over de jaren 2023 tot en met 2025. Indien voorafgaand aan de stemming over het Belastingplan 2023 bindende afspraken worden gemaakt met gas- en olie-exploitanten met ten minste gelijke ontvangsten voor de Staat, dan zal de verhoging van de cijns niet worden toegepast.

Dividenduitkering EBN

EZK ontvangt dividend van EBN over het geconsolideerde nettoresultaat. Als gevolg van de hoge gasprijs wordt een hogere dividenduitkering verwacht. De geraamde ontvangsten zijn omhoog bijgesteld naar € 5.075 mln in 2023 (ten opzichte van € 2.650 mln in de Voorjaarsnota 2022). Een deel van deze ontvangsten zijn het gevolg van de vergoeding die EBN ontvangt op basis van het Norg akkoord.

In onderstaande tabel wordt de productievolumes van aardgas voor zowel Groningen als de kleine velden weergegeven. Deze gegevens zijn gebruikt voor het maken van de ramingen voor de ontvangsten Mijnbouwwet en de dividenduitkering van EBN. Daarnaast is in onderstaande tabel aangegeven van welke gasprijs gebruik is gemaakt voor deze ramingen.

Tabel 52 Aardgasproductie en gasprijs voor raming ontvangsten Mijnbouwwet en dividend EBN

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Geschatte productie (in mld Nm3)	15,8	14,25	11,5	11	10,5	10
Waarvan: Groningenveld	4,5	2	0	0	0	0
Waarvan: kleine velden	11,3	12,3	11,5	11	10,5	10
Gasprijs (in eurocent/m3)	125	120	60	40	30	30

Dividenduitkering GasTerra

Gasterra keert een vast dividend uit aan de aandeelhouders. Voor EZK is dit € 3,6 mln per jaar. GasTerra wordt afgebouwd en zal in 2025 voor de laatste keer dividend uitkeren.

Ontvangsten NAM fysieke schade

De uitgaven voor de afhandeling van schades worden bij NAM in rekening gebracht. Conform de Tijdelijke Wet Groningen wordt daarvoor een heffing aan NAM opgelegd.

Ontvangsten NAM waardedaling

Dit betreffen ontvangsten van NAM voor de schadeafhandelingen in het kader van de waardedalingregeling voor Groningers in het aardbevingsgebied. Deze worden via een heffing op NAM verhaald.

Ontvangsten NAM immateriële schade

Dit betreffen ontvangsten van NAM voor de schadeafhandelingen in het kader van de immateriële voor Groningers in het aardbevingsgebied. Deze worden via een heffing op NAM verhaald.

Ontvangsten NAM uitvoeringskosten schade

De uitvoeringskosten die samenhangen met de schadeafhandeling worden ook bij NAM in rekening gebracht. Conform de Tijdelijke Wet Groningen wordt daarvoor een heffing aan NAM opgelegd.

Ontvangsten NAM publieke SDRA

De kosten voor het onderzoek van TNO voor de ontwikkeling van een publieke seismische dreigings- en risicoanalyse worden verhaald op de NAM. De raming hiervoor is opgenomen in de EZK-begroting.

Ontvangsten NAM versterken industrie

De kosten voor de uitvoering van de beleidsregel versterken industrie worden verhaald op de NAM. De raming hiervoor is opgenomen in de EZK-begroting.

Ontvangsten NAM versterkingsoperatie

De kosten voor de versterkingsoperatie worden met een factuur bij NAM in rekening gebracht. De ontvangsten komen binnen op de EZK-begroting. NAM heeft vijf facturen nog niet volledig voldaan. De ramingen gaan uit van volledige betaling van de facturen, inclusief de nog openstaande bedragen.

Ontvangsten NAM nieuwbouwregeling

De uitgaven in het kader van de Nieuwbouwregeling worden bij NAM in rekening gebracht. De ontvangsten komen binnen op de EZK-begroting.

Diverse ontvangsten

Dit betreffen verschillende ontvangsten, zoals een terugontvangst op een eerdere bijdrage aan RVO voor de uitvoeringskosten van het IMG.

Nationaal Programma Groningen (bijdrage NAM)

NAM draagt jaarlijks € 25 mln bij aan het NPG. Meerjarig gaat het om een totaalbedrag van € 500 mln.

Kengetallen

Tabel 53 Kengetallen							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Bron
1. Gewonnen volume aardgas totaal (in Nm ³)	48 mld	42 mld	35 mld	29 mld	23 mld	19 mld	TNO
2. Gewonnen volume aardgas Groningenveld (in Nm ³)	28 mld	24 mld	19 mld	15 mld	8 mld	6 mld	TNO
3. Gewonnen volume aardgas kleine velden (in Nm ³)	20 mld	18 mld	16 mld	14 mld	15 mld	13 mld	TNO
4. Aantal boringen exploratie onshore en offshore	4	6	5	4	3	2	TNO
5. Aantal boringen productie onshore en offshore	16	8	7	7	9	7	TNO
6. Beursprijs van TTF-gas (eurocent/m ³)	13,6	16,6	21,5	14,9	9,1	37,8	APX Endex

- In bovenstaande tabel wordt weergegeven hoeveel gas er in de afgelopen jaren is gewonnen (kengetallen 1 t/m 3)
- Daarnaast is weergegeven hoeveel boringen hebben plaatsgevonden, uitgesplitst naar exploratie van nieuwe velden (kengetal 4) en productie van reeds bekende velden (kengetal 5). EZK stelt de randvoorwaarden hiervoor, marktpartijen nemen de productie en exploratie voor hun rekening.
- De gemiddelde beursprijs van gas is ook opgenomen in bovenstaande tabel (kengetal 6). Het virtuele gashandelsplatform TTF is een belangrijk referentiepunt voor de Europese gasprijzen.

Indicatoren

Dashboard Groningen

Diverse informatie over de schadeafhandeling, de versterkingsoperatie en de afbouw van de gaswinning in Groningen is online beschikbaar via het [Dashboard Groningen](#). De informatie in het dashboard wordt regelmatig geactualiseerd.

Schadeafhandeling

Het IMG rapporteert onder andere over het aantal ingediende en afgehandelde meldingen voor zowel fysieke schade als immateriële schade. Zie onderstaande tabel. In volgende begrotingsstukken wordt hier een update van gegeven. Actuele informatie over de schadeafhandeling is beschikbaar op [de website van het IMG](#).

Tabel 54 Schadeafhandeling door het IMG (peildatum 23 augustus 2022)

Aantal ingediende meldingen fysieke schade	170.103
Aantal afgehandeld	150.854
Aantal toekenningen	137.847
Nog openstaande meldingen	19.249
Totaal uitgekeerd bedrag (x € 1 mln)	972
Aantal ingediende meldingen immateriële schade	26.660
Aantal besluiten	19.531
Aantal toekenningen	12.448
Nog openstaande meldingen	7.129
Totaal uitgekeerd bedrag (x € 1 mln)	29

Versterkingsoperatie

De NCG rapporteert maandelijks over de voortgang van de versterking. De volgende tabel geeft de stand van de versterkingsoperatie weer. Actuele informatie is beschikbaar op [de website van de NCG](#).

Tabel 55 Versterkingsoperatie door de NCG (peildatum 9 augustus 2022)

Totale werkvoorraad	27.199	100%
Aantal nog te starten	144	1%
Aantal in opnamefase	3.745	14%
Aantal in beoordelingsfase	5.238	19%
Aantal in planvormingsfase	10.587	39%
Aantal in uitvoering	1.653	6%
Aantal afgerond	5.832	21%

Beleidsartikel 6 Bijdrage Nationaal Groeifonds

A. Algemene doelstelling

Op dit artikel worden de bijdragen vanuit de EZK-begroting (XIII) aan L Nationaal Groeifonds verantwoord.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Financierien

Zaken die op het Nationaal Groeifonds worden verantwoord zijn terug te vinden in de verschillende beleidsartikelen op de begroting Hoofdstuk L.

C. Beleidswijzigingen

Voor de beleidswijzigingen wordt verwezen naar de betreffende beleidsartikelen.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 56 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 6 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	0	0	8.574.169	4.136.810	4.136.870	103.581	70.883
Uitgaven	0	0	1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	2.500.229
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken	0	0	1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	2.500.229
Bijdrage aan het Nationaal Groeifonds	0	0	1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	2.500.229
Ontvangsten							

Tabel 57 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	0	0	8.574.169	4.136.810	4.136.870	103.581	70.883
waarvan garantieverplichtingen							
waarvan overige verplichtingen			8.574.169	4.136.810	4.136.870	103.581	70.883

Budgetflexibiliteit

De mate van budgetflexibiliteit is terug te vinden bij de afzonderlijke artikelen van het Nationaal Groeifonds.

Tabel 58 Meerjarenoverzicht Nationaal Groeifonds (bedragen x € 1.000)									
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028-2032	Totaal
Verplichtingen	0	0	8.574.169	4.136.810	4.136.870	103.581	70.883	34.901	17.057.214
Uitgaven	0	0	1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	2.500.229	5.204.451	17.057.214
Ontvangsten	0	0	1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	2.500.229	5.204.451	17.057.214

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Het betreft hier de bijdrage vanuit de EZK-begroting Hoofdstuk XIII aan Hoofdstuk L Nationaal Groeifonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord.

4. Niet-beleidsartikelen

Artikel 40 Apparaat

Op dit artikel zijn de personele en materiële uitgaven en ontvangsten van EZK geraamd, voor zover die betrekking hebben op het kerndepartement (Directoraten-Generaal en stafdirecties) en de diensten van EZK (ACM¹⁴, CPB, SodM en NCG). Enkele stafdirecties van EZK werken als gemeenschappelijke dienst voor EZK en LNV. In deze begroting is enkel het EZK-aandeel van deze gedeelde diensten geraamd, te weten 57%, de overige 43% van het budget staat op de LNV-begroting geraamd. De uitgaven aan externe inhuur, de uitgaven aan ICT en de bijdragen aan shared service organisaties (SSO's) worden apart inzichtelijk gemaakt en meerjarig geraamd. Tevens bevat dit artikel een raming voor de bijdragen aan DICTU voor zover het opdrachten betreft ten behoeve van het kernministerie EZK.

Tabel 59 Apparaatsuitgaven kerndepartement en diensten Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	304.961	549.835	529.932	516.283	490.963	472.710	453.319
Uitgaven	304.961	549.835	529.932	516.283	490.963	472.710	453.319
Personele uitgaven	226.323	404.317	390.036	384.772	362.584	342.625	329.895
eigen personeel	199.337	341.446	363.140	356.432	339.518	315.250	302.962
inhuur externen	14.641	11.486	8.860	8.199	8.849	8.763	8.763
overige personele uitgaven	12.345	51.385	18.036	20.141	14.217	18.612	18.170
Materiële uitgaven	78.638	145.518	139.896	131.511	128.379	130.085	123.424
ICT	2.807	21.722	28.957	32.714	32.937	36.233	29.612
bijdrage aan SSO's	14.066	13.382	13.382	13.382	13.382	13.382	13.382
bijdrage aan agentschap DICTU	21.147	20.225	20.014	20.014	20.050	20.050	20.050
overige materiële uitgaven	40.618	90.189	77.543	65.401	62.010	60.420	60.380
Ontvangsten	59.857	177.672	135.350	131.325	125.544	116.879	106.964
ACM	20.893	17.902	18.149	18.080	17.899	17.899	17.899
SodM	1.349	1.350	1.350	1.350	1.350	1.350	1.350
CPB	1.160	1.643	1.643	1.643	1.643	1.643	1.643
kerndepartement	36.455	25.902	1.954	1.954	1.954	1.954	1.954
NCG	0	130.875	112.254	108.298	102.698	94.033	84.118

Toelichting op de uitgaven

Personele uitgaven

Betreft alle personeelsuitgaven voor het kerndepartement en de diensten. In de begroting 2023 zijn de ramingen voor externe inhuur apart gespecificeerd. Onder de overige personele uitgaven valt het sociaal plan voor onder andere afronding uitvoeringsorganisatie Dienst Landelijk Gebied en wachtgelduitgaven.

¹⁴ De leden van het Bestuur ACM vormen een ZBO. De uitgaven voor dit ZBO zijn geraamd op beleidsartikel 1.

Materiële uitgaven

Betreft de materiële uitgaven van de ondersteunende processen voor het kerndepartement en de buitendiensten. Dit omvat onder andere huisvesting, communicatie, ICT en de bijdrage aan het Inkoopuitvoeringscentrum (IUC) dat gepositioneerd is bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Vanaf de begroting 2014 zijn de uitgaven voor ICT en bijdrage aan shared service organisaties (SSO's) apart zichtbaar gemaakt. ICT bevat zowel de uitgaven voor projecten als structurele uitgaven (onderhoud, licenties en vervanging). De bijdragen aan SSO's betreffen onder andere het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en Expertisecentrum/Ontwikkelingscentrum Rijk. De bijdrage aan DICTU is bestemd voor ICT-dienstverlening aan het kerndepartement. Het betreft hier werkplekservices, infrabeheer en applicatieservices.

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten betreffen bij de ACM voornamelijk de bijdragen uit de markt voor de sectoren energie, telecommunicatie, vervoer en post. Bij het SodM betreft het de kosten die zijn doorberekend aan de markt voor vergunningverlening en taken die volgen uit de (nieuwe) Europese Richtlijn 2013/30/EU. Bij het CPB gaat het om ontvangsten in verband met werken voor tweeden. Bij NCG betreft het ontvangsten uit de NAM. De ontvangsten van het kerndepartement bestaan o.a. uit ontvangsten voor detacheringen en ontvangsten voor doorbelaste kosten. Onder ontvangsten kerndepartement valt (voor 2021 en 2022) de afroming van het eigen vermogen van agent-schappen (RVO, DICTU en NEa).

Externe inhuur

Voor 2023 wordt voor totaal EZK een percentage externe inhuur voorzien dat ruim boven de zgn. Roemer-norm ligt (maximaal 10% van de personeelskosten voor externe inhuur). Onderstaande tabel geeft de percentages externe inhuur weer voor alle onderdelen van EZK.

Tabel 60 Percentage externe inhuur			
	2021	2022	2023
Kerndepartement	10,3%	11,8%	11,2%
Autoriteit Consument & Markt	5,5%	8,7%	9,1%
Centraal Planbureau	0,4%	1,6%	1,4%
Staatstoezicht op de Mijnen	7,3%	11,2%	12,5%
Nationaal Coördinator Groningen ¹	–	9,0%	8,2%
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	26,9%	26,9%	24,1%
Agentschap Telecom	22,2%	17,4%	16,7%
Dienst ICT Uitvoering	57,8%	56,3%	55,6%
Nederlandse Emissie Autoriteit	5,9%	8,7%	7,0%
Totaal	28,9%	27,0%	25,4%

¹ Vanaf 2022 is Nationaal Coördinator Groningen vanuit BZK overgeheveld en als buitendienst opgenomen in de EZK-begroting.

- Bij de percentages externe inhuur voor DICTU moet worden bedacht dat ICT-beheer en -ontwikkeling voor dit rijksbreed opererende agentschap een kerntaak is, hetgeen externe inhuur boven de Roemer-norm onvermijdelijk maakt, gegeven de bestaande krapte op de arbeidsmarkt en de wisselende behoefte aan gespecialiseerde ICT-kennis. Bovendien is

- het inhuren van schaarse ICT expertise relatief duur. Als gevolg daarvan zijn de personeelsuitgaven voor externe inhuur ten opzichte van de totale personeelsuitgaven eveneens relatief hoog.
- RVO is een uitvoerder van een groot aantal verschillende opdrachtgevers, namelijk meerdere ministeries, decentrale overheden en de Europese Unie. RVO verzorgt de uitvoering van ruim 650 regelingen, subsidies, vergunningen en ontheffingen. Van subsidies voor boeren, tot octrooiverlening, ondersteuning bij het verkennen van buitenlandse markten en de afhandeling van schadegevallen in Groningen. Omdat dit per taak toegesneden expertise vereist, die per jaar kan fluctueren qua capaciteitsomvang, is flexibele capaciteitsinzet een randvoorwaarde voor kwalitatief hoogstaande dienstverlening. Tevens draagt de uitvoering van crisis maatregelen, zoals de COVID-19 regelingen, bij aan een hogere inhuur.
  - Agentschap Telecom kent veel specialistische opdrachten waarvoor technisch onderlegd en hoogopgeleid personeel nodig is. Dit geldt voor bestaande opdrachten maar zeker ook voor de nieuwe opdrachten, gericht op cyber en IT. De hogere inschaling van het benodigd personeel en het hierop moeilijk kunnen concurreren met het bedrijfsleven, maakt het lastig voor overheidsinstanties om deze groep professionals aan zich te binden. In voorkomende gevallen is AT genoodzaakt om professionals extern in te huren. Voor 2023 – 2027 zet AT in op een inhuurpercentage van maximaal 18%. Deze is ook verwerkt in de Agentschapsparagraaf. Jaarlijks herijkt het agentschap de verwachting rondom de benodigde inzet van de externe inhuur en de beoogde daling zal alsdan in de begroting en meerjarenraming verwerkt worden. Ook zet het agentschap bij gebleken geschiktheid en waar dat kan altijd in op het omzetten van extern personeel naar ambtelijk personeel. In 2023 betekent dit een inzet op het verambtelijken van 1/3 van het ingehuurd personeel t.o.v. 2022

Genoemde agentschappen zien mogelijkheden om dichterbij de norm te komen. Gelet op het specifieke karakter van DICTU, RVO en AT zijn er echter grenzen aan de mogelijkheden om de externe inhuur te beperken, zonder risico's te lopen voor de bedrijfsvoering en de kwaliteit van de dienstverlening. De ontwikkeling van de uitgaven externe inhuur heeft zowel de aandacht van de departementsleiding als van de onderdelen die substantieel boven de Roemer-norm scoren (DICTU, RVO en AT). Periodiek wordt een dashboard besproken met het actuele beeld van de uitgaven externe inhuur en beide agentschappen hebben een plan van aanpak geïmplementeerd om het inhuurpercentage te verlagen, door middel van:

- Het formuleren van beleid voor externe inhuur in het strategisch personeelsplan en hieruit een doelstelling formuleren voor de optimale verhouding tussen inhuur en eigen personeel.
- Het terugbrengen van de externe inhuur door deze te vervangen door eigen personeel (verambtelijking) middels vaste of tijdelijke contracten. Echter, het blijkt niet altijd mogelijk om externe inhuur te vervangen door vaste dan wel tijdelijke contracten, door (wisselende) specifieke kennis en schaarste op de arbeidsmarkt voor o.a. ICT-professionals.
- Het sturen op een inhuurperiode van maximaal 2 jaar.

Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen, ZBO's en RWT's

De onderstaande tabel geeft de totale apparaatsuitgaven voor EZK weer. Hierbij zijn de apparaatsuitgaven voor het kernministerie en de buitendiensten alsmede de apparaatskosten van de agentschappen en de ZBO's en RWT's (voor zover deze via de Rijksbegroting gefinancierd worden) weergegeven.

Tabel 61 Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en ZBO's/RWT's (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
1. Totaal apparaatsuitgaven ministerie	304.961	549.835	529.932	516.283	490.963	472.710	453.319
Kerndepartement (beleid en staf)	199.293	299.061	280.315	278.447	267.700	261.187	253.303
Apparaatsuitgaven diensten	105.668	250.774	249.617	237.836	223.263	211.523	200.016
Centraal Planbureau (CPB)	18.265	19.339	18.011	17.680	17.153	16.763	16.794
Autoriteit Consument en Markten (ACM) ¹	68.562	78.495	78.775	74.045	72.481	72.585	72.585
Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)	18.841	21.886	19.958	19.222	19.033	19.033	18.495
Nationaal Coördinator Groningen (NCG) ²	–	131.054	132.873	126.889	114.596	103.142	92.142
2. Totaal apparaatskosten agentschappen	1.307.753	1.453.874	1.460.228	1.380.778	1.357.256	1.199.844	1.204.104
Agentschap Telecom (AT)	57.997	69.681	65.422	64.577	64.443	63.183	63.063
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	300.845	332.295	335.770	343.925	352.172	360.516	368.962
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)	9.461	12.235	15.124	15.664	16.041	16.058	16.061
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	939.450	1.039.663	1.043.912	956.612	924.600	760.087	756.018
3. Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	957.081	1.032.890					
Centraal Bureau voor de Statistiek	200.011 ³	204.289					
Stichting COVA	1.504 ⁴	1.701					
Raad voor Accreditatie	9.992 ⁵	10.576					
Bestuur Autoriteit Consument en Markt	670	802					
TNO	520.699 ⁶	559.522					
Kamer van Koophandel	224.205	256.000					

1 Om invulling te geven aan de Kaderrichtlijn, 2002/21/EG, zoals gewijzigd door 2009/140/EG, artikel 3 inclusief considerans 13, wordt opgemerkt dat van het totaalbedrag voor de apparaatsuitgaven van de ACM, een bedrag van circa € 18,1 mln. in 2023 specifiek voor toezicht op de elektronische communicatiesector wordt geraamd (inclusief betreffende kosten van het bestuur van de ACM).

2 Vanaf 2022 is Nationaal Coördinator Groningen na de overheveling vanuit BZK als buitendienst opgenomen in de EZK-begroting.

3 Bij het jaarverslag 2021 was het bedrag € 195.570 opgenomen, omdat de realisatie 2021 nog niet bekend was.

4 Bij het jaarverslag 2021 was het bedrag 1.503 opgenomen, deze is afgerond.

5 Bij het jaarverslag 2021 was het bedrag € 13.943 opgenomen, omdat de realisatie 2021 nog niet bekend was.

6 Bij het jaarverslag 2021 was het bedrag € 516.453 opgenomen, omdat de realisatie 2021 nog niet bekend was.

In de bovenstaande tabel zijn onder andere de personele en materiële apparaatskosten van de agentschappen, ZBO's en RWT's vermeld. Echter, deze apparaatskosten worden niet alleen door EZK gefinancierd, maar ook door andere opdrachtgevende ministeries en derden. In de betreffende agentschapsparagrafen en de bijlage ZBO's en RWT's wordt dit nader toegelicht.

Tabel 62 Tabel apparaatsuitgaven per dienstonderdeel van het kerndepartement en diensten (bedragen x € 1.000)

	2023
Totaal apparaat	529.932
DG Klimaat en Energie	31.498
DG Bedrijfsleven en Innovatie	2.678
DG Groningen en Ondergrond	11.855
DG Economie en Digitalisering	348
Diensten CPB, ACM, SodM en NCG	249.617
Stafdirecties BBR, DC, DB, DEIZ, FEZ en WJZ (inclusief gezamenlijke onderdelen EZK/LNV)	233.936

In bovenstaande tabel worden de personeelsuitgaven van DG Klimaat en Energie, DG Bedrijfsleven en Innovatie, DG Groningen en Ondergrond en DG Economie en Digitalisering weergegeven. De onderdelen diensten en stafdirecties bevat zowel personele als materiële uitgaven.

Artikel 41 Nog onverdeeld

Tabel 63 Budgettaire gevolgen artikel 41 (bedragen x € 1.000)							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
<i>Loonbijstelling</i>							
programma							
apparaat							
<i>Prijsbijstelling</i>							
programma							
apparaat							
<i>Onvoorzien</i>							
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Dit artikel is een administratief begrotingstechnisch artikel. Dit betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 41 worden gedaan. Vanuit dit artikel vinden overboekingen van loon- en prijsbijstellingen naar de loon- en prijsgevoelige artikelen binnen de begroting plaats.

5. Begroting agentschappen

Agentschap Telecom (AT)

Tabel 64 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Baten							
- Omzet	60.039	73.456	69.597	68.952	69.018	67.958	68.038
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>33.295</i>	<i>43.001</i>	<i>39.568</i>	<i>38.863</i>	<i>38.863</i>	<i>37.731</i>	<i>37.731</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>4.825</i>	<i>5.627</i>	<i>5.159</i>	<i>5.159</i>	<i>5.159</i>	<i>5.159</i>	<i>5.159</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>21.919</i>	<i>24.828</i>	<i>24.870</i>	<i>24.930</i>	<i>24.996</i>	<i>25.068</i>	<i>25.148</i>
Rentebaten	9	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	655	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	60.703	73.456	69.597	68.952	69.018	67.958	68.038
Lasten							
Apparaatskosten	57.997	69.681	65.422	64.577	64.443	63.183	63.063
- Personele kosten	39.008	44.251	42.145	41.597	41.500	41.019	41.019
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>29.156</i>	<i>34.080</i>	<i>32.495</i>	<i>32.061</i>	<i>32.061</i>	<i>31.666</i>	<i>31.666</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>8.352</i>	<i>7.688</i>	<i>7.026</i>	<i>6.932</i>	<i>6.932</i>	<i>6.846</i>	<i>6.846</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>1.500</i>	<i>2.483</i>	<i>2.624</i>	<i>2.604</i>	<i>2.507</i>	<i>2.507</i>	<i>2.507</i>
- Materiële kosten	18.989	25.430	23.277	22.980	22.943	22.164	22.044
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>93</i>						
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>14.820</i>	<i>13.273</i>	<i>13.841</i>	<i>13.439</i>	<i>13.439</i>	<i>12.793</i>	<i>12.793</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>4.076</i>	<i>12.157</i>	<i>9.436</i>	<i>9.541</i>	<i>9.504</i>	<i>9.371</i>	<i>9.251</i>
Rentelasten	34	100	100	100	100	100	100
Afschrijvingskosten	2.898	3.600	4.000	4.200	4.400	4.600	4.800
- Materieel	1.812	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>645</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>1.166</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>
- Immaterieel	1.087	1.600	2.000	2.200	2.400	2.600	2.800
Overige lasten	42	75	75	75	75	75	75
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>26</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>16</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	60.971	73.456	69.597	68.952	69.018	67.958	68.038
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	- 268	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	- 268	0	0	0	0	0	0

Het saldo baten en lasten geven het beeld van een kostendekkende (meerjaren) agentschapsbegroting. Om dit resultaat te realiseren is het echter randvoorwaardelijk om de tarieven 2023 nominaal te laten stijgen met de toegestane loon- en prijsbijstelling van 2,9%¹⁵. Dit geldt voor het uurtarief (en de budgetten bij de opdrachtgever(s) Rijk hierop aan te laten sluiten) als ook voor de Markt (Regeling Vergoedingen).

¹⁵ De toegestane loon- en prijscompensatie van 2,9% is het gewogen gemiddelde van de «loonvoet sector overheid» van 3,6% en de «prijs overheidsconsumptie (imoc)» van 2,3%. Bron: Centraal Economisch Plan (CEP) 2022.

In deze begroting zijn de toekenningen vanuit het coalitieakkoord (CA) nog niet meegenomen. Dit heeft overigens geen effect op het gepresenteerde uurtarief.

Toelichting op de baten

Tabel 65 Omzet moederdepartement (bedragen x € 1.000)							
	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structurele bijdragen moederdepartement							
Beleidsopdrachten (DG B&I)	7.311	12.088	12.438	11.733	11.733	11.733	11.733
Toezichttaken	17.800	22.465	23.117	23.117	23.117	23.117	23.117
Subtotaal structurele bijdragen	25.111	34.553	35.555	34.850	34.850	34.850	34.850
Incidentele bijdragen							
Projecten	8.184	8.448	4.013	4.013	4.013	2.881	2.881
Subtotaal projecten	8.184	8.448	4.013	4.013	4.013	2.881	2.881
Totaal omzet moederdepartement	33.295	43.001	39.568	38.863	38.863	37.731	37.731

De structurele bijdragen moederdepartement zijn in overeenstemming met de opdrachtverstrekking. Agentschap Telecom gaat ervanuit dat de budgetten zoals beschikbaar bij de opdrachtgever(s) met inachtneming van de toegestane loon- en prijscompensatie van 2,9%¹, hierop aansluiten.

Tabel 66 Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)							
	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ministerie van Defensie	1.411	1.411	1.473	1.473	1.473	1.473	1.473
Ministerie van IenW	1.045	1.079	1.124	1.124	1.124	1.124	1.124
Ministerie van J&V	645	604	632	632	632	632	632
Ministerie van OCW	63	156	65	65	65	65	65
Ministerie van VWS	59	27	0	0	0	0	0
Ministerie van BZK	1.603	2.350	1.865	1.865	1.865	1.865	1.865
Totaal omzet overige departementen	4.826	5.627	5.159	5.159	5.159	5.159	5.159

Tabel 67 Omzet derden (bedragen x € 1.000)							
	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Vergunninghouders en overige:	21.042	22.965	22.891	22.891	22.891	22.891	22.891
- Landelijke exclusieve vergunningen (exclusief omroep)	2.946	3.085	3.235	3.235	3.235	3.235	3.235
- Vergunningen met algemene planning met regionaal bereik	2.283	2.483	2.484	2.484	2.484	2.484	2.484
- Vergunningen met individuele planning met regionaal bereik	3.177	3.153	3.353	3.353	3.353	3.353	3.353
- Vergunning regionale planning tijdelijk gebruik	390	878	664	664	664	664	664
- Omroep	5.291	5.706	5.624	5.624	5.624	5.624	5.624
- Vergunningen straalverbindingen	1.549	2.271	1.958	1.958	1.958	1.958	1.958
- Registraties radiozendamateurs en maritiem	3.054	3.111	3.114	3.114	3.114	3.114	3.114
- Certificaten	434	386	432	432	432	432	432
- Eindapparaten	1.918	1.892	2.027	2.027	2.027	2.027	2.027

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Satellietoperators	520	588	643	703	769	841	921
Caribisch Nederland	349	1.200	1.235	1.235	1.235	1.235	1.235
Hercontroles meetinstrumenten	8	50	51	51	51	51	51
Diversen / verlengingen overdracht	0	0	50	50	50	50	50
Innovatieprojecten	0	25	0	0	0	0	0
Totaal omzet derden	21.919	24.828	24.870	24.930	24.996	25.068	25.148

Onder *Omzet derden* staan alle opbrengsten die voortvloeien uit de werkzaamheden in het kader van de Telecommunicatiewet en overige opbrengsten uit de markt. Bij de berekening van de omzet derden wordt voor 2023 uitgegaan van de toegestane loon- en prijsbijstelling van 2,9%, verwerkt in het uurtarief 2023 Agentschap Telecom.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De verwachte bezetting voor 2023 is 391,5 fte. De gemiddelde loonkosten per FTE worden voor ambtelijk en niet-ambtelijk personeel begroot op € 100.958. De toegestane loonbijstelling van 3,6% is hierin verwerkt. Het percentage externe inhuur is financieel meerjarig begroot op 18% als gevolg van inbedding van nieuwe gespecialiseerde taken en de huidige krappe arbeidsmarkt.

Materiële kosten

De bijdrage aan SSO's wordt grotendeels gevormd door de bijdrage aan DICTU voor de jaarlijkse dienstverleningsovereenkomst van €11,3mIn. Deze bijdrage aan DICTU is voor kosten werkplek services, infraservices, regulier beheer en licenties.

Rentelasten

De rente betreft de vergoeding die Agentschap Telecom betaalt voor leningen bij het Ministerie van Financiën om investeringen in vaste activa, zoals elektronische apparatuur, voertuigen en antennes, te financieren. Als gevolg van de hogere leningen om de investeringen te financieren stijgen deze lasten.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten nemen als gevolg van toenemende investeringen jaarlijks toe. Dit vanwege ICT-ontwikkelingen zoals de doorontwikkeling van Genius, STG-C omgeving alsook door de aanschaf van meetapparatuur en installaties.

Dotaties voorzieningen

Voor 2023 is de dotatie voorzieningen dubieuze debiteuren en ambtsjubilea €75.000.

Tabel 68 Kasstroomoverzicht over het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet 2021	1 ^e suppletioire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	11.218	13.958	13.457	12.187	10.346	8.709	7.397
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	60.456	73.456	69.597	68.952	69.018	67.958	68.038
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 58.150	- 69.857	- 65.597	- 64.752	- 64.618	- 63.358	- 63.238
2. Totaal operationele kasstroom	2.306	3.600	4.000	4.200	4.400	4.600	4.800
-/- totaal investeringen	- 2.759	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	216	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 2.543	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	- 305	0	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	2.187	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 2.205	- 4.101	- 5.269	- 6.041	- 6.036	- 5.913	- 6.143
+/- beroep op leenfaciliteit	3.300	5.750	5.750	5.750	5.750	5.750	5.750
4. Totaal financieringskasstroom	2.977	1.649	481	- 291	- 286	- 163	- 393
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	13.958	13.457	12.187	10.346	8.709	7.397	6.055

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten, gecorrigeerd voor afschrijvingen en mutaties in de voorzieningen en het werkkapitaal.

Investeringskasstroom

In 2023 wordt een investering begroot van € 5,75 mln, te investeren in materiële vaste activa zoals elektronische apparatuur, (elektrische) auto's, antennes en ICT-projecten.

Financieringsstroom

Voor de financiering van de begrote investeringen wordt een beroep gedaan op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Tabel 69 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2021	Vastgestelde begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Omschrijving Generiek Deel							
Kostprijzen per product (reële stijging Regeling Vergoedingen)	1,04%	1,41%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Tarieven/uur (reële stijging)	1,59%	3,53%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	323,3	334,5	352,3	346,6	346,6	342,3	342,3
Saldo van baten en lasten (%)	- 0,4%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Loonkosten per fte	€ 100.342	€ 95.615	€ 100.958	€ 100.967	€ 100.967	€ 100.977	€ 100.977

Voor 2023 past AT alleen een loon- en prijsbijstelling van 2,9% toe op de kostprijzen per product en op de uurtarieven. Daarmee is de reële stijging 0%.

De loonkosten per fte liggen hoger dan in de begroting 2022 als gevolg van o.a. CAO-aanpassingen, loon- en prijsbijstelling en de hogere lasten voor inhuur door de krappe arbeidsmarkt.

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

Tabel 70 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletioire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Baten							
- Omzet	346.839	354.300	356.700	363.834	371.111	378.533	386.104
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>232.388</i>	<i>236.750</i>	<i>239.268</i>	<i>244.053</i>	<i>248.934</i>	<i>253.913</i>	<i>258.991</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>113.563</i>	<i>115.695</i>	<i>116.529</i>	<i>118.860</i>	<i>121.237</i>	<i>123.662</i>	<i>126.135</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>888</i>	<i>1.855</i>	<i>903</i>	<i>921</i>	<i>940</i>	<i>959</i>	<i>978</i>
Rentebaten	0	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	61	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	14	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	346.914	354.300	356.700	363.834	371.111	378.533	386.104
Lasten							
Apparaatskosten	300.845	332.295	335.770	343.925	352.172	360.516	368.962
- Personele kosten	213.439	229.237	238.517	230.634	222.793	214.995	207.241
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>88.500</i>	<i>96.304</i>	<i>101.882</i>	<i>103.920</i>	<i>105.998</i>	<i>108.118</i>	<i>110.281</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>121.911</i>	<i>128.983</i>	<i>132.685</i>	<i>122.685</i>	<i>112.685</i>	<i>102.685</i>	<i>92.685</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>3.028</i>	<i>3.950</i>	<i>3.950</i>	<i>4.029</i>	<i>4.110</i>	<i>4.192</i>	<i>4.276</i>
- Materiële kosten	87.406	103.057	97.252	113.291	129.379	145.521	161.721
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>19.893</i>	<i>29.494</i>	<i>25.189</i>	<i>39.787</i>	<i>54.405</i>	<i>69.047</i>	<i>83.718</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>22.518</i>	<i>21.100</i>	<i>21.100</i>	<i>21.522</i>	<i>21.953</i>	<i>22.392</i>	<i>22.840</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>44.995</i>	<i>52.463</i>	<i>50.963</i>	<i>51.982</i>	<i>53.022</i>	<i>54.082</i>	<i>55.164</i>
Rentelasten	3	5	5	5	5	5	5
Afschrijvingskosten	21.083	21.500	20.425	19.404	18.434	17.512	16.636
- Materieel	14.801	15.000	14.250	13.538	12.861	12.218	11.607
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>14.801</i>	<i>15.000</i>	<i>14.250</i>	<i>13.538</i>	<i>12.861</i>	<i>12.218</i>	<i>11.607</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
- Immaterieel	6.282	6.500	6.175	5.866	5.573	5.294	5.030
Overige lasten	4.083	500	500	500	500	500	500
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>3.903</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>180</i>	<i>0</i>	<i>0</i>				
Totaal lasten	326.014	354.300	356.700	363.834	371.111	378.533	386.104
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	20.900	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	20.900	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de baten

Tabel 71 Omzet moederdepartement per soort dienst (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletioire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Applicatiebeheer (applicatieservices)	76.202	78.232	78.308	79.874	81.472	83.101	84.763
Ontwikkelopdrachten	90.683	92.385	92.485	94.335	96.222	98.146	100.109
Werkplekservices	57.625	58.107	60.441	61.650	62.883	64.140	65.423
Overige omzet	1.251	1.274	1.266	1.292	1.317	1.344	1.371
Generieke eBS	6.627	6.751	6.767	6.902	7.040	7.181	7.325
Totaal	232.388	236.750	239.268	244.053	248.934	253.913	258.991

De Dienst ICT Uitvoering (DICTU) is een van de grotere ICT-dienstverleners binnen de Rijksoverheid. DICTU ondersteunt de primaire processen van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en hun uitvoeringsorganisaties. De omzet 2023 vakt af ten opzichte van 2022. Dit beeld zien we terug bij zowel omzet Applicatie Beheer, Generieke eBS, Overig als Ontwikkelopdrachten. Bij deze laatst genoemde zal een verwachte lagere omzet bij de diensten Rijkszaak (RZ) en ToegangsVerleningsService (TVS) gecompenseerd worden door een hogere verwachte omzet uit Ontwikkelopdrachten vanuit een algemene toenemende vraag naar ICT dienstverlening. De omzet Werkplekservices stijgt door een hogere verwachte vraag naar werkplekken.

Risico's voor de realisatie van de ontwerpbegroting zijn de huidige markt ontwikkelingen die een significante impact hebben op de dienstverlening van DICTU. Dit komt tot uiting in; de krappe arbeidsmarkt voor zowel interne medewerkers als externe inhuur, de hoge inflatie en de beperkte beschikbaarheid van ICT goederen. Deze risico's zijn verdisconteerd in de ontwerp-begroting op basis van de huidige inzichten.

Tabel 72 Omzet overige departementen per soort dienst (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Applicatiebeheer (applicatieservices)	43.025	43.833	43.932	44.810	45.706	46.620	47.553
Ontwikkelopdrachten	42.856	43.660	43.772	44.647	45.540	46.451	47.380
Werkplekservices	20.220	20.600	21.059	21.480	21.910	22.348	22.795
Overige omzet	5.863	5.973	6.134	6.256	6.381	6.509	6.639
Generieke eBS	1.599	1.629	1.633	1.666	1.699	1.733	1.768
Totaal	113.563	115.695	116.529	118.860	121.237	123.662	126.135

Tabel 73 Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ministerie van BZK	35.052	35.710	35.844	36.561	37.292	38.038	38.799
Ministerie van Fin	546	556	557	568	579	591	603
Ministerie van IenW	11.049	12.199	12.225	12.470	12.719	12.973	13.233
Ministerie van J&V	1.638	1.669	1.713	1.747	1.782	1.817	1.854
Ministerie van LNV	45.829	46.689	46.852	47.789	48.745	49.720	50.714
Ministerie van OCW	249	254	260	265	270	276	281
Ministerie van SZW	2.001	2.039	2.075	2.117	2.159	2.202	2.246
Ministerie van VWS	16.018	15.374	15.751	16.066	16.387	16.715	17.049
Overig	1.183	1.205	1.252	1.277	1.303	1.329	1.356
Totaal	113.563	115.695	116.529	118.860	121.237	123.662	126.135

De omzet derden daalt door afname van omzet bij de dienst Rijkszaak voor Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO) als gevolg van beëindigen implementatie.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

Door continue ontwikkelingen op ICT-gebied en daardoor snel wisselende expertises is zelf alle kennis in huis hebben niet altijd mogelijk.

De implementatie van een nieuwe bedrijfsstrategie vanaf 2021, waarbij mede wordt ingezet op een andere sourcingsstrategie, wordt vanaf 2024 zichtbaar in een daling van de post «waarvan inhuur externen». De realisatie van deze doelstelling is afhankelijk van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor ICT-personeel en het tempo waarmee de sourcingsstrategie wordt gerealiseerd. Daarnaast hebben toekomstige Rijksbrede keuzes op ICT-gebied gevolgen voor DICTU als één van de ICT dienstverleners binnen de Rijksoverheid.

Materiële kosten

De post «waarvan apparaat ICT» zal naar verwachting vanaf 2024 stijgen als gevolg van de nieuwe sourcingsstrategie. Dit leidt tot een verschuiving van inhuur en afschrijvingskosten naar inkoop van diensten bij rijkspartners dan wel marktpartijen.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten dalen door inkopen van clouddiensten als gevolg van de van de sourcingsstrategie waarbij meer dienstverlening wordt gedaan door rijkspartners dan wel marktpartijen.

Tabel 74 Kasstroomoverzicht over het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet 2021	1 ^e suppletioire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	23.920	31.107	15.407	15.407	15.407	15.407	15.407
+/+ totaal ontvangsten operationele kasstroom	350.060	354.300	356.700	363.834	371.111	378.533	386.104
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 310.375	- 332.800	- 336.275	- 344.430	- 352.677	- 361.021	- 369.467
2. Totaal operationele kasstroom	39.685	21.500	20.425	19.404	18.434	17.512	16.636
-/- totaal investeringen	- 11.904	- 25.500	- 22.000	- 20.000	- 18.000	- 16.000	- 14.000
+/+ totaal boekwaarde desinvesteringen	- 166	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 12.070	- 25.500	- 22.000	- 20.000	- 18.000	- 16.000	- 14.000
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	- 6.400	- 15.700	0	0	0	0	0
+/+ eenmalige storting door moederdepartement	80	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 26.021	- 21.500	- 20.425	- 19.404	- 18.434	- 17.512	- 16.636
+/+ beroep op leenfaciliteit	11.913	25.500	22.000	20.000	18.000	16.000	14.000
4. Totaal financieringskasstroom	- 20.428	- 11.700	1.575	596	- 434	- 1.512	- 2.636
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	31.107	15.407	15.407	15.407	15.407	15.407	15.407

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom geeft de kasstroom weer uit de reguliere bedrijfsuitoefening.

Investeringskasstroom

DICTU verwacht in 2023 en latere jaren op een steeds lager investeringsniveau uit te komen vanwege implementatie van de nieuwe strategie door de inkoop van clouddiensten.

Financieringskasstroom

DICTU begroot een financieringskasstroom die aansluit bij het begrote investeringsniveau. Het beroep op de leenfaciliteit volgt hierbij de verwachte investeringsbehoefte.

Tabel 75 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2021	Vastgestelde begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Omschrijving generiek deel							
Kostprijzen per product (groep)							
a. Basistarief werkplek CW	3.516	3.360	3.026	3.026	3.026	3.026	3.026
Tarieven/uur							
a. Senior medewerker (ontwikkeling)	136	135	141	141	141	141	141
b. Medior medewerker (bouw)	112	111	116	116	116	116	116
c. Junior medewerker (test en beheer)	100	99	103	103	103	103	103
Indicatoren							
Aantal werkplekken CW	16.027	15.000	18.559	18.559	18.559	18.559	18.559
FTE-totaal (excl. externe inhuur) ¹	905	930	991	991	991	991	991
Aantal interne FTE's in percentage van het totale aantal FTE's	55%	62,5%	56,0%	56,0%	56,0%	56,0%	56,0%
Saldo van baten en lasten (%)	6,02%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ziekteverzuim	4,8%	4,0%	4,0%	4,0%	4,0%	4,0%	4,0%
Klanttevredenheid	7,8	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0
Beschikbaarheid applicaties	99,7%	98,0%	98,0%	98%	98%	98%	98%
Aantal grote verstoringen ²		max. 5	max. 5	max. 5	max. 5	max. 5	max. 5
Eindgebruikerstevredenheid afhandeling incidenten ²		7,0 – 7,5	7,0 – 7,5	7,0 – 7,5	7,0 – 7,5	7,0 – 7,5	7,0 – 7,5
Oplospercentage 1 ^a lijn helpdesk	70%	75%	75%	75%	75%	75%	75%

1 Gemiddeld aantal FTE over het jaar.

2 Dit zijn nieuwe indicatoren. Een grote verstoring is minimaal een type C1 verstoring conform de prioriteitenmatrix Incidenten DICTU.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

De Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) borgt als uitvoeringsorganisatie en toezichthouder dat bedrijven die deelnemen aan het Europese emissiehandelssysteem (EU ETS) en de wet- en regelgeving voor hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging, voldoen aan hun verplichtingen. Dat doet de NEa door bedrijven te informeren, te adviseren en door toezicht te houden.

De uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap NEa valt onder de eindverantwoordelijkheid van het bestuur van de NEa dat als zodanig een ZBO is. Het gaat daarbij waar het emissiehandel betreft om het verlenen en actualiseren van emissievergunningen, het onderhouden van het CO₂-register en toezicht en handhaving van de wetgeving. Daarnaast heeft de NEa een nieuwe taak toebedeeld gekregen vanuit het ministerie van Financiën voor de uitvoering van de CO₂-heffing. Voor wat betreft biobrandstoffen gaat het om uitvoering en toetsing van de Richtlijnen Hernieuwbare energie en Brandstofkwaliteit.

Verder onderzoekt de NEa met de beleidsopdrachtgevers de mogelijkheid van aanvullende taken in het kader van Fitfor55 en CBAM. Hiervoor is vanwege het ontbreken van duidelijkheid op de opdracht een op eerdere ramingen gebaseerd bedrag opgenomen.

Tabel 76 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	Vastgestelde begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Baten							
- Omzet	10.629	13.299	15.929	16.463	16.840	16.840	16.840
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>6.740</i>	<i>8.543</i>	<i>10.350</i>	<i>10.661</i>	<i>10.980</i>	<i>10.980</i>	<i>10.980</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>3.889</i>	<i>4.756</i>	<i>5.579</i>	<i>5.802</i>	<i>5.860</i>	<i>5.860</i>	<i>5.860</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Rentebaten	0	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	32	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	10.661	13.299	15.929	16.463	16.840	16.840	16.840
Lasten							
Apparaatskosten	9.461	12.235	15.124	15.664	16.041	16.058	16.061
- Personele kosten	7.171	9.193	11.609	11.986	12.147	12.147	12.147
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>6.575</i>	<i>8.002</i>	<i>10.281</i>	<i>10.399</i>	<i>10.525</i>	<i>10.525</i>	<i>10.525</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>249</i>	<i>800</i>	<i>812</i>	<i>962</i>	<i>977</i>	<i>977</i>	<i>977</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>347</i>	<i>391</i>	<i>516</i>	<i>625</i>	<i>645</i>	<i>645</i>	<i>645</i>
- Materiële kosten	2.290	3.042	3.515	3.678	3.894	3.911	3.914
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>575</i>	<i>713</i>	<i>797</i>	<i>851</i>	<i>976</i>	<i>993</i>	<i>996</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>1.277</i>	<i>1.479</i>	<i>1.312</i>	<i>1.324</i>	<i>1.370</i>	<i>1.370</i>	<i>1.370</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>438</i>	<i>850</i>	<i>1.406</i>	<i>1.503</i>	<i>1.548</i>	<i>1.548</i>	<i>1.548</i>
Rentelasten	0	51	34	58	58	41	38
Afschrijvingskosten	303	1.013	771	741	741	741	741
- Materieel	0	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
- Immaterieel	303	1.013	771	741	741	741	741
Overige lasten	99	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>99</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	9.863	13.299	15.929	16.463	16.840	16.840	16.840
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	798	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	798	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de baten

Omzet Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)

De omzet EZK is een vergoeding voor het leveren van producten en diensten betreffende wettelijke en niet wettelijke taken vanuit ETS en werkzaamheden voortkomend uit de Richtlijnen voor hernieuwbare energie en brandstoffenkwaliteit. Daarnaast zijn in dit budget de werkzaamheden van de nieuwe taken vanuit het Regeerakkoord opgenomen, namelijk Bijstook Biomassa en CO₂ Minimumprijs, beperking inzet kolen elektriciteitsopwekking en het opleggen en het innen van de CO₂-heffing.

Omzet Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)

Dit betreft een vergoeding voor de wettelijke of daarmee sterk verbonden taken op het gebied van Energie voor Vervoer (EV). Voor 2023 zal de opdracht in dit kader worden uitgebreid. Zo zal de NEa nieuwe taken gaan uitvoeren op het terrein van toezicht, zowel voor inspectie als indirect daaraan gerelateerde taken.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De NEa levert meer personele inzet, op de reguliere en nieuwe taken en in de advisering op beleid. Voor een aantal nieuwe taken, waarvoor nog politieke besluitvorming zal plaatsvinden, zijn de werkzaamheden en personele inzet nog niet bekend. Voor de begroting is een inschatting gemaakt aan gewenste fte's voor deze nieuwe werkzaamheden.

Overige personele kosten

De overige personele kosten betreffen onder andere de kosten van vorming en opleiding, de reiskostenvergoeding woon-werk, en de reiskosten binnen- en buitenland. Bij het ramen van deze kosten is enerzijds rekening gehouden met de stijging van het aantal fte's, echter ook met het aantal reisbewegingen vanwege de mogelijkheid meer hybride te werken. Doordat de loonkosten stijgen, stijgen ook de budgetten voor externe inhuur en de vorming- en opleidingskosten. De kosten voor vorming-en opleiding zijn een percentage van de totale loonkosten. Over de uitvoering van hybride werken wordt Rijksbreed nog nagedacht. Dit is nog niet specifiek verwerkt in deze begroting.

Materiële kosten

De materiële uitgaven betreffen onder andere ICT beheer- en onderhoudskosten, communicatie en facilitaire kosten. De materiele kosten zijn gestegen, dit zit hem met name in verwachte kosten van de directe domeinen. De toename van de ICT kosten is gerelateerd aan het feit dat vanuit de projecten kosten verschuiven naar beheerkosten.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten op immateriële activa zijn gebaseerd op de activering van kosten voor de bouw van het Emissiehandel portaal, het Register Energie voor Vervoer en het CO₂ Heffingsregister.

Tabel 77 Kasstroomoverzicht over het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	Vastgestelde begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	2.338	2.186	2.639	3.730	4.871	5.912	6.853
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	10.568	13.299	15.929	16.463	16.840	16.840	16.840
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 8.351	- 12.286	- 15.158	- 15.722	- 16.099	- 16.099	- 16.099
2. Totaal operationele kasstroom	2.217	1.013	771	741	741	741	741
-/- totaal investeringen	- 1.831	- 900	0	0	0	0	0
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	0	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 1.831	- 900	0	0	0	0	0
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	- 1.160	0	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	70	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	0	- 560	- 180	- 100	- 200	- 300	- 400
+/- beroep op leenfaciliteit	2.800	900	500	500	500	500	500
4. Totaal financieringskasstroom	1.710	340	320	400	300	200	100
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	4.434	2.639	3.730	4.871	5.912	6.853	7.694

Toelichting

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten gecorrigeerd voor afschrijvingen en vooruit ontvangen bedragen.

Investeringskasstroom

De investering betreft de doorontwikkeling van de Registers Emissie Handel, Energie voor Vervoer en voor de ontwikkeling van het Emissiehandel Portaal.

Financieringskasstroom

Het beroep op de leenfaciliteit wordt gedaan voor de doorontwikkeling van de registers Emissie Handel en Energie voor Vervoer. En voor de bouw van het Emissiehandel Portaal en CO₂-register.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Uitgangspunt van de NEa is dat zij op een doelmatige wijze haar rol als bevoegd gezag voor emissiehandel, hernieuwbare energie voor vervoer en brandstofkwaliteit binnen Nederland vervult. In onderstaande tabel zijn de indicatoren voor de komende jaren weergegeven.

Tabel 78 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2021	Vastgestelde begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Omschrijving Generiek Deel							
Tarieven/uur							
Laag	68	68	68	68	68	68	68
Midden	89	89	91	91	91	91	91
Hoog	117	117	117	117	117	117	117
Omzet per productgroep (x € 1000)							
Naleving ETS	6.740	8.543	10.348	10.658	10.978	10.978	10.978
Naleving EV	3.889	4.756	5.579	5.802	5.860	5.860	5.860
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	71,2	84	99	103	105	105	105
Saldo van baten en lasten (%)	7,49%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Kwaliteitsindicatoren							
Naleving ETS							
% vergunningen afgegeven binnen wettelijke termijn (4 maanden)	100%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
% afgehandelde meldingen binnen wettelijke termijn (8 weken)	100%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Voortgang toezichtprogramma	70%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Naleving EV							
Opleveringsdatum rapportage Naleving jaarverplichting t-1 EV en brandstoffen luchtverontreiniging	2 juli 2022	<15 juli	<15 juli	<15 juli	<15 juli	<15 juli	<15 juli
Voortgang toezichtprogramma	125%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Algemeen							
Directe uren/totaal aantal gewerkte uren	64%	>80%	>70%	>70%	>70%	>70%	>70%

Toelichting

Vanaf 2021 vindt de sturing voor zowel naleving ETS als voor naleving EV in overeenstemming met de opdrachtgevers plaats op basis van budgetten en indicatoren. Een deel van deze indicatoren is ook zichtbaar in de begroting. Nadere invulling wordt besproken met de directie FEZ, de eigenaar en intern NEa.

Naleving ETS

Het gaat hier om het percentage meldingen en vergunningen dat binnen de wettelijke termijn van acht weken is afgehandeld.

Naleving EV

Het gaat hier om het percentage van het totaal aantal tijdig opgeleverde rapportages naleving jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging.

Directe uren/totaal aantal gewerkte uren

Hieronder wordt verstaan het percentage van het totaal aantal directe uren gedeeld door het totaal aantal gewerkte uren van alle medewerkers (primair en secundair proces). Gewerkte uren is gelijkgesteld aan de beschikbare productieve uren op jaarbasis, zoals vastgesteld in de tarievennotitie.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)

Tabel 79 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e supplettoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Baten							
- Omzet	972.370	1.049.763	1.054.012	965.712	933.700	769.187	765.118
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>531.193</i>	<i>554.673</i>	<i>548.759</i>	<i>455.122</i>	<i>431.688</i>	<i>275.029</i>	<i>275.129</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>409.275</i>	<i>461.798</i>	<i>470.062</i>	<i>471.413</i>	<i>464.187</i>	<i>459.012</i>	<i>458.770</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>31.902</i>	<i>33.292</i>	<i>35.191</i>	<i>39.178</i>	<i>37.824</i>	<i>35.147</i>	<i>31.219</i>
Rentebaten	44	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	180	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	972	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	973.566	1.049.763	1.054.012	965.712	933.700	769.187	765.118
Lasten							
Apparaatskosten	939.450	1.039.663	1.043.912	956.612	924.600	760.087	756.018
- Personele kosten	526.671	557.127	570.234	536.293	525.084	436.117	434.445
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>375.997</i>	<i>391.382</i>	<i>417.806</i>	<i>417.806</i>	<i>417.806</i>	<i>387.806</i>	<i>387.806</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>137.384</i>	<i>149.883</i>	<i>137.661</i>	<i>104.954</i>	<i>94.199</i>	<i>35.231</i>	<i>33.559</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>13.290</i>	<i>15.862</i>	<i>14.768</i>	<i>13.533</i>	<i>13.080</i>	<i>13.080</i>	<i>13.080</i>
- Materiële kosten	412.779	482.536	473.677	420.320	399.516	323.970	321.573
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>3.461</i>	<i>5.609</i>	<i>3.846</i>	<i>3.525</i>	<i>3.407</i>	<i>2.801</i>	<i>2.786</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>188.503</i>	<i>191.779</i>	<i>191.463</i>	<i>191.946</i>	<i>185.523</i>	<i>152.513</i>	<i>151.697</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>220.815</i>	<i>285.147</i>	<i>278.368</i>	<i>224.849</i>	<i>210.586</i>	<i>168.656</i>	<i>167.091</i>
Rentelasten	254	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	9.478	10.100	10.100	9.100	9.100	9.100	9.100
- Materieel	613	100	100	100	100	100	100
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>613</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
- Immaterieel	8.865	10.000	10.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Overige lasten	1.607	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>1.606</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	950.789	1.049.763	1.054.012	965.712	933.700	769.187	765.118
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	22.777	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	22.777	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de baten

Tabel 80 Omzet moederdepartement (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e supplettoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
DG Bedrijfsleven en Innovatie	164.609	189.886	154.444	137.149	123.075	123.884	123.884
DG Klimaat en Energie	74.050	93.497	100.000	108.000	116.000	116.000	116.000
Projectdirectie Groningen	257.229	236.000	0	0	0	0	0
Projectdirectie Groningen kosten commissie	3.492	5.000	0	0	0	0	0
DG Groningen en Ondergrond	0	0	254.539	169.978	152.569	0	0
DG Groningen en Ondergrond kosten commissie	0	0	5.000	5.000	5.000	0	0

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Chief Economist	12.103	13.569	0	0	0	0	0
DG Economie en Digitalisering	0	0	15.089	15.308	15.358	15.458	15.558
Overig	19.710	16.721	19.687	19.687	19.687	19.687	19.687
Totaal	531.193	554.673	548.759	455.122	431.688	275.029	275.129

DG Bedrijfsleven en Innovatie (DG B&I)

RVO voert opdrachten voor het DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I) uit die zich richten op het versterken van de Nederlandse economie door vernieuwing op innovaties, technologieën en manieren van werken en samenwerken. Vernieuwing is onmisbaar in een wereld die steeds sneller verandert door mondialisering en technologische vernieuwing waaronder digitalisering. Ook is vernieuwing noodzakelijk als reactie op maatschappelijke uitdagingen zoals vergrijzing en klimaatverandering, en om de brede welvaart te behouden. De opdracht van DG B&I bevat tevens verschillende regelingen als onderdeel van het steunpakket naar aanleiding van het COVID-19 virus. De opdrachtenbundel is onder te verdelen in financiële instrumenten om innovaties te bevorderen, het beschermen van innovaties, het stimuleren van internationale samenwerking bij innovaties, het werven van buitenlandse bedrijven en het faciliteren van de transitie van bedrijven naar een koolstofarme economie.

DG Klimaat en Energie (DG K&E)

In opdracht van het DG Klimaat en Energie (K&E) draagt RVO bij aan het bereiken van klimaatneutraliteit en energieverduurzaming. Duurzame energieproductie, energiebesparing, energie-innovatie en een goed werkende energiemarkt en infrastructuur staan hierbij centraal. In toenemende mate is hierbij sprake van complexe opgaven door verwevenheid van duurzaamheidsdoelen op het gebied van energie, klimaat, mobiliteit, gebouwde omgeving, industrie en regio. Communicatie en intensieve interactie met markt en samenleving is cruciaal, en maakt een groot en groeiend deel van de opdracht uit. Qua financiële instrumenten voert RVO voor het DG K&E onder andere de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE+), Investeringssubsidie Duurzame energie en Energiebesparing (ISDE), de regelingen die voortvloeien uit het missie gedreven innovatiebeleid (TSE, MOOI, DEI) en de Energie-investeringsaftrek (EIA) uit.

DG Groningen en Ondergrond (DG G&O)

De aanvragen tot schadevergoedingen door bodembeweging in het Groningse gasveld worden vanaf 1 juli 2020 afgehandeld door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG). RVO stelt hierbij personeel ter beschikking aan het Bureau IMG en levert ondersteunende diensten welke in het tarief vervat zijn. De uitvoeringskosten voor RVO ten behoeve van de ondersteuning van het bureau IMG worden door het IMG jaarlijks in de begroting opgenomen. Voor het jaar 2023 is dit een raming die is omgeven met de nodige onzekerheden, aangezien er vele variabelen aanwezig zijn zoals het aantal binnenkomende schademeldingen (voor zowel reguliere als forfaitaire afhandeling), binnenkomende aanvragen voor immateriële schade vergoeding en de waardedalingenregeling.

DG Economie en Digitalisering (DG E&D)

In 2022 is een nieuw DG opgericht genaamd DG Economie en Digitalisering (E&D). Dit betreft een samenvoeging van de opdracht Chief Economist en het cluster Digitale Economie uit DG B&I. Digitalisering is een van de

belangrijkste drijvers van economische groei en biedt volop kansen voor het oplossen van maatschappelijke uitdagingen. Het kabinet wil dat iedereen in Nederland van deze kansen kan profiteren. Het kabinet zet daarom stevig in op versnelling van toepassing van digitale technologie in het bedrijfsleven. RVO voert taken uit in opdracht van de Chief Economist (CE). Dit werkpakket bestaat uit verschillende componenten. De grootste opdracht is het beheer en de doorontwikkeling van TenderNed, het elektronisch systeem voor aanbesteden. Daarnaast geeft RVO advies en voorlichting over met name de aanbestedingswet en door het delen van informatie via de website PIANOo.nl en door het beantwoorden van vragen hierover. Vanuit CE worden ook werkzaamheden uitgevoerd voor Nationaal Groeifonds (NGF).

Overig

In opdracht van het moederdepartement worden inkooptaken uitgevoerd door het Inkoop Uitvoeringscentrum (IUC), dat is ondergebracht bij RVO. Daarnaast is hier het budget opgenomen voor de Expert National Detaché (END).

Tabel 81 Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	232.120	272.400	275.400	275.400	267.750	267.750	267.750
Ministerie van Buitenlandse Zaken	100.446	98.699	98.307	98.168	98.731	93.555	93.555
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	34.879	40.263	44.187	45.917	45.917	45.917	45.917
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	27.007	33.056	33.818	33.818	33.818	33.818	33.607
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	3.828	4.529	4.604	4.604	4.604	4.604	4.604
Ministerie van Justitie en Veiligheid	4.213	4.337	4.381	4.381	4.381	4.381	4.381
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	365	1.183	115	115	115	115	115
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	5.444	6.189	8.496	8.496	8.496	8.496	8.496
Overig	973	1.142	755	513	375	375	345
Totaal	409.275	461.798	470.062	471.413	464.187	459.012	458.770

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)

Vanuit een opgavegerichte houding voert RVO opdrachten uit voor het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in het kader van eerlijke en verantwoorde landbouw en visserij. Economisch perspectief, duurzaamheid en welzijn bij het produceren in verbondenheid door boeren, tuinders en vissers staan centraal. Belangrijk hierbij is het herstel en behoud van Nederlandse natuur. Een belangrijk doel is ook om de internationale koppositie van de agrarische sector te verstevigen met een nadruk op het benutten van kennis en innovatie. Daarmee draagt Nederland bij aan de aanpak van het wereldvoedselvraagstuk. Regelingen die worden uitgevoerd door RVO zijn onder andere het Europees Gemeenschappelijk Landbouw- en Visserijbeleid, de Mestwetgeving en het beleid met betrekking tot Visserij, Natuur en Dierenwelzijn & -gezondheid.

Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ)

RVO voert activiteiten uit op de beleidsterreinen van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking. Voor het DG Internationale Samenwerking (DGIS) is de expertise en inzet van RVO met name toegespitst op duurzame handel en investeringen, infrastructuur en

ontwikkeling van de private sector, verbeterd waterbeheer, sanitatie en drinkwater, toegang tot duurzame energie en het tegengaan van klimaatverandering in ontwikkelingslanden. RVO voert voor het DG Buitenlandse Economische Betrekkingen (DGBEB) de opdracht Internationaal Ondernemen uit. Uitgangspunt bij deze opdracht is het bieden van een volledig pakket aan diensten (kennis & regelingen) aan ondernemers, hetgeen hen ondersteunt in alle opeenvolgende stappen die zij nemen bij het realiseren van omzet in dan wel met het buitenland.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

RVO werkt voor het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan opdrachten op het gebied van energiebesparing in de gebouwde omgeving en wonen en de digitale overheid. Voor het DG Volkshuishouding en Bouwen (DGVB) voert RVO opdrachten uit in het kader van de beleidsdoelstellingen energietransitie in de gebouwde omgeving, leefbaarheid en bouwkwaliteit en woningmarkt, voor het DG Openbaar Bestuur en Democratische Rechtstaat (DGOBDR) op het gebied van openbaar bestuur, democratie en grondrechten en voor het programma DG Ruimtelijke Ordening (pDGRO) ruimtelijke ordening en de Omgevingswet. De opdrachten bevatten onder andere de subsidieregeling Woningbouwimpuls, de SPUK Ventilatie in Scholen, het programma Expertteam Woningbouw en de stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen.

Voor het DG Digitalisering en Overheidsorganisatie (DGDOO) werkt RVO aan opdrachten in het kader van beleidsdoelstellingen op het gebied van informatievoorziening naar ondernemers, maatschappelijk verantwoord inkopen en e-overheidsvoorzieningen. De opdrachten richten zich met name op het beheer van systemen, zoals onder andere e-facturen en de centrale berichtenbox voor bedrijven en websites zoals het Digitaal OndernemersPlein (DOP) en diverse regelhulpen.

RVO werkt ook aan opdrachten voor het DG Koninkrijksrelaties (DGKR) in Caribisch Nederland en op Aruba, Curaçao en Sint-Maarten op het gebied van duurzame economische ontwikkeling (financiering, toerisme, landbouw, ondernemerschap stimulering).

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)

De opdrachten die RVO voor het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) uitvoert zijn samen te vatten in drie maatschappelijke opgaven: (i) transitie naar een circulaire economie, (ii) slimme en groene mobiliteit en (iii) klimaatadaptatie. Voor de transitie naar de circulaire economie (CE) ondersteunt RVO CE innovaties en circulaire ketenprojecten met kennis, netwerken en middelen. Voor duurzame mobiliteit ondersteunt RVO IenW met kennis en netwerken. Daarnaast zijn er op dit thema onder andere stimuleringsregelingen voor de aanschaf van elektrische personenauto's (voor particulieren), voor de aanschaf van elektrische bedrijfsauto's en voor de aanschaf van emissieloze trucks (voor ondernemers). Aan klimaatadaptatie werkt RVO via de programma's Water as Leverage en Verbinding Topsector Water en Maritiem. Met het oog op de doelstellingen van het Schone Lucht Akkoord, de Aanpak Stikstof en het Klimaatakkoord stimuleert RVO ook de aanschaf van schone mobiele bouwwerktuigen en bouwvoertuigen. Sommige instrumenten die RVO voor IenW uitvoert zijn generiek van aard en dragen bij aan alle bovengenoemde transitie's, zoals bijvoorbeeld de MIA\Vamil, GroenBeleggen, Interreg, LIFE CET en Horizon Europe. RVO levert op voornoemde thema's ook monitoringsexpertise.

Tabel 82 Omzet derden (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Europese Unie	3.298	4.562	4.913	4.913	4.913	4.913	4.913
Provincies	25.274	25.418	27.583	31.526	30.128	27.405	23.477
Overig	3.330	3.312	2.695	2.739	2.783	2.829	2.829
Totaal omzet derden	31.902	33.292	35.191	39.178	37.824	35.147	31.219

De omzet derden heeft betrekking op opdrachten voor de Europese Unie, de provincies en een aantal kleinere opdrachtgevers. De opdracht voor de provincies bevat onder andere de omzet voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer en de uitvoering van het Plattelands-ontwikkelingsprogramma 3 (POP3) van het Ministerie van LNV.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

Door een combinatie van een groei van het opdrachtenpakket en een stijging van de personele lasten per uur, stijgen de personele kosten in 2023 ten opzichte van de begroting 2022 (tot en met de 1^e suppletoire) met € 13,1 mln. De inzet van RVO is om de daling van de personeelskosten in de jaren na 2022 zoveel mogelijk via een afname van externe inhuur te realiseren.

Materiële kosten

De totale materiële kosten voor 2023 zijn geraamd op € 472,7 mln. Dit is een daling van € 8,9 mln ten opzichte van de begroting 2021 (tot en met de 1^e suppletoire). De materiële kosten zijn onder te verdelen in directe en indirecte materiële kosten. De daling vindt met name plaats binnen de directe materiële kosten welke direct verband houden met de uitvoering van opdrachten. Een ander onderdeel van de materiële kosten vormen de bijdragen aan Shared Service Organisaties (SSO's), welke in 2023 totaal € 191,5 mln bedragen. Deze bestaan uit kosten voor producten en diensten van DICTU en het Rijksvastgoedbedrijf voor de huisvestingskosten. Daarnaast zijn automatiseringskosten (niet zijnde DICTU kosten) begroot onder apparaat ICT.

Kasstroomoverzicht

Tabel 83 Kasstroomoverzicht over het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet 2021	1 ^e suppletoire begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	144.744	194.648	187.848	181.948	170.448	154.368	135.569
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	970.971	1.049.763	1.054.012	965.712	933.700	769.187	765.118
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 880.682	- 1.039.663	- 1.043.912	- 956.612	- 924.600	- 760.087	- 756.018
2. Totaal operationele kasstroom	90.289	10.100	10.100	9.100	9.100	9.100	9.100
-/- totaal investeringen	- 24.085	- 28.500	- 28.500	- 28.500	- 28.500	- 28.500	- 28.500
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	7	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 24.078	- 28.500	- 28.500	- 28.500	- 28.500	- 28.500	- 28.500
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	- 30223	- 6600	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	162	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 11.746	- 10.300	- 16.000	- 20.600	- 25.180	- 27.900	- 28.500
+/- beroep op leenfaciliteit	25.500	28.500	28.500	28.500	28.500	28.500	28.500
4. Totaal financieringskasstroom	- 16.307	11.600	12.500	7.900	3.320	600	0
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	194.648	187.848	181.948	170.448	154.368	135.569	116.169

De investeringen worden voor 2023 tot en met 2027 op € 28,5 mln geraamd, dit is hetzelfde bedrag als is opgenomen in de eerste suppletoire begroting 2022. De investeringen worden gefinancierd via de leenfaciliteit van Ministerie van Financiën. Vanwege een hoger investeringsbedrag ten opzichte van voorgaande jaren, neemt daardoor het aflossingsbedrag de komende jaren toe.

Tabel 84 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2021	Vastgestelde begroting 2022	2023	2024	2025	2026	2027
Inputindicatoren							
Verhouding direct/indirect personeel	83%	84%	84%	84%	84%	84%	84%
Outputindicatoren							
Tariefindex in reële termen	102%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	4.574	3.917	4.850	4.850	4.850	4.511	4.511
Saldo van baten en lasten (%)	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Kwaliteitsindicatoren							
Klanttevredenheid	7,7	7,3	7,7	7,7	7,7	7,7	7,7
Gehonoreerde bezwaarschriften	44%	25%	25%	25%	25%	25%	25%

RVO maakt haar overhead inzichtelijk met de indicator die het percentage geeft van de directe personele kosten als onderdeel van de totale personele kosten. Hoe hoger dit percentage van directe personele kosten, hoe lager de overhead. RVO streeft voor het totaal van de organisatie naar een percentage van 84% (overhead: 16%). Daarnaast verwacht RVO de fluctuaties in het opdrachtenpakket op te vangen met externe inhuur. Hierdoor zal onder verder gelijkblijvende omstandigheden de ambtelijke bezetting in grote lijnen stabiel blijven vanaf 2022. De klanttevredenheid meet RVO per kwartaal.

6. Bijlagen

Bijlage 1: ZBO's en RWT's

Tabel 85 Overzicht Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (vallend onder het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat)

Naam organisatie	RWT/ZBO	Begrotingsartikel	Begrotingsramingen	Uitgevoerde evaluatie ZBO onder Kaderwet	Volgende evaluatie ZBO
Centraal Bureau voor de Statistiek	RWT/ZBO	1	169.275	Kamerstuk 25 268, nr. 209	2026
Edelmetaal Waarborg Nederland	RWT/ZBO	1	Geen bijdrage		2022
Examinerende instanties als bedoeld in artikel 19 van de Examenregeling frequentiegebruik 2008	RWT	1	Geen bijdrage	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
Kamer van Koophandel	ZBO	2	136.380 ¹	Kamerstuk 32 637, nr. 302	2024
Keuringsinstanties als bedoeld in artikel 10.3 Telecommunicatiewet	ZBO	1	Geen bijdrage	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
Nederlandse Emissieautoriteit	ZBO	4	221	Kamerstuk 25 268, nr. 168	2022
Raad voor de Accreditatie	RWT/ZBO	1	1.060	Kamerstuk 25 268, nr. 203	2026
Bestuur Autoriteit Consument en Markt	ZBO	1	802	Kamerstuk 25 268, nr. 195	2025
Instituut Mijnbouwschade Groningen	ZBO	5	2.000		2025
Stichting COVA	RWT	4	111.000	Kamerstuk 32 849, nr. 131	nvt
TNO	RWT/ZBO	2, 4 en 5	226.694	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
VSL	RWT	1	11.565	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
De in het kader van de Metrologiewet art. 11 en 12 aangewezen instanties en erkende keurders	ZBO	1	Geen bijdrage	Kamerstuk 33 159, nr. 3	2024
WaarborgHolland	RWT/ZBO	1	Geen bijdrage		2022

¹ Dit bedrag is exclusief budgetfinanciering van het Handelsregister groot € 5.183.000.

Tabel 86 Overzicht Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (vallend onder andere ministeries)

Naam organisatie	Ministerie	RWT/ZBO	Begrotingsartikel	Begrotingsramingen
NWO-TTW	OCW	ZBO	2	26.418

Bijlage 2: Specifieke uitkeringen Ministerie van EZK

Als het Rijk bijdragen onder voorwaarden ten behoeve van een bepaald openbaar belang aan provincies en gemeenten verstrekt, is op basis van [artikel 15a lid 1 Financiële-verhoudingswet](#) sprake van een specifieke uitkering. In deze bijlage is voor het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (XIII) aangegeven welke specifieke uitkeringen uitgekeerd worden en welke voornemens er zijn voor specifieke uitkeringen. De voornemens worden aangeduid met een «V» onder het kopje SiSa nummer (Single information Single audit). Indien nodig wordt er onder de tabel een toelichting gegeven.

Tabel 87 Overzicht specifieke uitkeringen (SPUKS) (bedragen x € 1 mln)								
SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	2022	2023	2024	2025	2026	2027
F19	Naam	Techniepact Jaarconferenties 2020 en 2021	0,11					
	Korte duiding	In het kader van de samenwerking tussen Rijk en Regio middels het Techniepact wordt jaarlijks een conferentie georganiseerd door een regionale overheidspartner.						
	Juridische grondslag	Artikel 2, eerste lid en onderdelen d (ondernemerschap) en f (regionale economische ontwikkeling), van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet.						
	Maatschappelijke effecten	Met het Techniepact werken Rijk en Regio samen met vele stakeholders aan het kiezen voor, leren en werken in de techniek om de Nederlandse positie op de internationale ranglijsten voor concurrentiekracht, innovatie en wetenschap te behouden en te versterken.						
	Ontvangende partijen	Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland						
	Artikel	Beleidsartikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei						
V	Naam	Mkb-innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT)	13,20	9,90	9,90			
	Korte duiding	De MIT stimuleert innovatie bij het midden- en kleinbedrijf (mkb) over regiogrenzen heen. Bovendien stimuleert de MIT dat het mkb bijdraagt aan de kennis- en innovatie-agenda's van de Missies voor de toekomst. De MIT kent verschillende instrumenten: R&D-samenwerkingsprojecten, haalbaarheidsstudies en kennisvouchers. Daarnaast is er geld beschikbaar voor TKI-Netwerkactiviteiten en TKI-Innovatiemakelaars.						
	Juridische grondslag	Ministeriële regeling Stcrt. 2022, 10120						
	Maatschappelijke effecten	Het doel van de MIT-regelingen is om het mkb aan te laten sluiten bij één of meer maatschappelijke thema's. Vanaf 2021 gaat de MIT niet meer op basis van de innovatieagenda's van de topsectoren, maar op basis van de KIA's (Kennis Innovatie Agenda's). De thema's zijn opgedeeld in zes maatschappelijke Kennis- en Innovatieagenda's (KIA's): Energie & Duurzaamheid Gezondheid & Zorg Veiligheid Sleuteltechnologieën Landbouw, Water en Voedsel Maatschappelijk Verdienvermogen						
	Ontvangende partijen	Provincie Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland, Utrecht, Overijssel, Gelderland, Groningen (in de vorm van SNN als vertegenwoordiging van de 3 noorderlijke provincies) en de provincie Noord-Brabant (in de vorm van Stimulus als vertegenwoordiger van de 3 zuidelijke provincies).						
	Artikel	Beleidsartikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei						
V	Naam	Omzetzerving waterschade Limburg	24,00					
	Korte duiding	Tegemoetkoming voor ondernemers in Zuid-Limburg en Noord-Brabant die ernstig omzetverlies hebben geleden als gevolg van waterschade door de overstromingen in juli 2021.						
	Juridische grondslag	Kamerstuk 32 698, nr. 63						

SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Maatschappelijke effecten	Tegemoetkoming van ondernemingen in de omzetschade, vanwege een vermindering in bedrijvigheid door buitengewone omstandigheden die in redelijkheid niet tot het normale ondernemersrisico kunnen worden gerekend. Deze buitengewone omstandigheden zijn schade aan vaste of vlottende activa als gevolg van de overstromingen in Limburg en het onbedijkte gebied langs de Maas in Noord-Brabant in juli 2021 in combinatie met de gevolgen van de bestrijding van de verspreiding van COVID-19.						
	Ontvangende partijen	Provincie Limburg						
	Artikel	Beleidsartikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei						
V	Naam	Smart Industry Hub Noord	0,25					
	Korte duiding	De Smart Industry-agenda is een samenwerking tussen publieke en private partijen om bedrijven te stimuleren om met slimme (digitale) technologie te gaan werken. Deze Smart Industry Hubs in verschillende regio's activeren bedrijven om aan de slag te gaan met relevante (digitale) technologie. Zij zorgen voor informatie, ondersteuning, opleiding, field labs en projecten. Via deze hubs worden ook innovatievouchers beschikbaar gesteld aan het MKB voor haalbaarheidsstudies om innovaties te testen.						
	Juridische grondslag	Artikel 2, eerste lid en onderdelen d (ondernemerschap) en f (regionale economische ontwikkeling), van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet						
	Maatschappelijke effecten	Smart Industry biedt bedrijven nieuwe mogelijkheden om hun productieproces te optimaliseren, slimme en gepersonaliseerde producten te ontwikkelen en hun businessmodel te verbeteren, door in te zetten op combinaties van digitale en technologische innovaties die elkaar versterken. Het maakt bedrijven daarmee toekomstbestendiger en duurzamer.						
	Ontvangende partijen	Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen						
	Artikel	Beleidsartikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei						
V	Naam	Mkb-innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT)						
	Korte duiding	De MIT stimuleert innovatie bij het midden- en kleinbedrijf (mkb) over regiogrenzen heen. Bovendien stimuleert de MIT dat het mkb bijdraagt aan de kennis- en innovatie-agenda's van de Missies voor de toekomst. De MIT kent verschillende instrumenten: R&D-samenwerkingsprojecten, haalbaarheidsstudies en kennisvouchers. Daarnaast is er geld beschikbaar voor TKI-Netwerkactiviteiten en TKI-Innovatiemakelaars.						
	Juridische grondslag	Ministeriële regeling Stcrt. 2022, 10120						
	Maatschappelijke effecten	Het doel van de MIT-regelingen is om het mkb aan te laten sluiten bij één of meer maatschappelijke thema's. Vanaf 2021 gaat de MIT niet meer op basis van de innovatieagenda's van de topsectoren, maar op basis van de KIA's (Kennis Innovatie Agenda's). De thema's zijn opgedeeld in zes maatschappelijke Kennis- en Innovatieagenda's (KIA's): Energie & Duurzaamheid Gezondheid & Zorg Veiligheid Sleuteltechnologieën Landbouw, Water en Voedsel Maatschappelijk Verdienvermogen						
	Ontvangende partijen	Provincie Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland, Utrecht, Overijssel, Gelderland, Groningen (in de vorm van SNN als vertegenwoordiging van de 3 noorderlijke provincies) en de provincie Noord-Brabant (in de vorm van Stimulus als vertegenwoordiger van de 3 zuidelijke provincies).						
	Artikel	Beleidsartikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei						
F1	Naam	Aankoop woningen onder een hoogspanningsverbinding	3,07					
	Korte duiding	Woningen die loodrecht onder de hoogspanningslijnen staan van 220kV- en 380kV-verbindingen en 110kV- en 150kV-verbindingen buiten de bevolkingskernen, komen sinds 1 januari 2017 in aanmerking voor uitkoop.						

SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Juridische grondslag	Regeling van de Minister van Economische Zaken van 8 december 2016, Stcrt. 2016, 68302 , houdende regels over het verstrekken van een specifieke uitkering aan gemeenten voor aankoop van woningen onder een hoogspanningsverbinding (Regeling specifieke uitkering aankoop woningen onder een hoogspanningsverbinding)						
	Maatschappelijke effecten	Het kabinet heeft in 2016 erkend dat er een maatschappelijke wens is ontstaan om woningeigenaren in staat te stellen in situaties waar hoogspanningsverbindingen en woningen zich dichtbij elkaar bevinden, te ontlasten. Hierdoor zullen woningeigenaren die dat wensen in staat worden gesteld om tegen een redelijke vergoeding hun woning door de overheid te laten kopen en zal het aantal woningen dat loodrecht onder hoogspanningslijnen ligt aanzienlijk afnemen.						
	Ontvangende partijen	Gemeenten						
	Artikel	Beleidsartikel 4: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering						
F16	Naam	Bijdrage rijkscoördinatieprojecten in gemeente Beverwijk	0,05					
	Korte duiding	De gemeente Beverwijk ontvangt een bijdrage van het ministerie van EZK om de regisseursrol in de verschillende rijkscoördinatieprojecten in de gemeente die samenhangen met de aanlanding van windparken op zee te kunnen vervullen.						
	Juridische grondslag	Artikel 2, eerste lid en onderdelen a (energie en duurzaamheid) en h (klimaat), van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, tweede lid van de Financiële-verhoudingswet						
	Maatschappelijke effecten	Voor de rijkscoördinatieprojecten Net op zee Hollandse Kust (noord), (west Alpha) en (west Beta) worden aansluitingen gerealiseerd van windenergiegebieden op de Noordzee met het hoogspanningsnet op land. In de gemeente Beverwijk.						
	Ontvangende partijen	Gemeente Beverwijk						
	Artikel	Beleidsartikel 4: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering						
V	Naam	Regeling toezicht handhaving energiebesparingsplicht	11,20	13,20	13,20	9,20	9,20	
	Korte duiding	Deze regeling heeft tot doel om meerjarig additioneel toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht te realiseren						
	Juridische grondslag	Artikel 3, eerste lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies						
	Maatschappelijke effecten	Door extra inzet op toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht en gekoppelde informatie- en onderzoeksplicht zullen meer bedrijven en instellingen de verplichte energiebesparende treffen						
	Ontvangende partijen	Omgevingsdiensten						
	Artikel	Beleidsartikel 4: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering						
F7	Naam	Sanering Windpark Zeewolde	1,03	1,40	1,77	2,13	2,50	2,67
	Korte duiding	Bijdrage aan sanering van oude windmolens, zodat deze vervangen kunnen worden door grotere en nieuwere windmolens.						
	Juridische grondslag	Artikel 2, eerste lid. Regeling specifieke uitkering provincie Flevoland sanering windpark Zeewolde						
	Maatschappelijke effecten	In de gemeente Zeewolde is een gebied aangewezen waarin nieuwe grotere windturbines mogen worden gerealiseerd, het windpark Zeewolde. In dit gebied gaan 91 windturbines 221 bestaande windturbines, die gesaneerd moeten worden, vervangen. Door de Rijksbijdrage aan deze sanering kunnen de oude windmolens vervangen worden door een veel kleiner aantal nieuwere, grotere en efficiëntere windmolens.						
	Ontvangende partijen	Provincie Flevoland						
	Artikel	Beleidsartikel 4: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering						
V	Naam	Blok B SPUK 2022	47,69					

SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Korte duiding	Middelen worden beschikbaar gesteld aan de regio voor het wegwerken van verschillen die ontstaan door de toepassing van de nieuwste seismische en bouwkundige inzichten.						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcr. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel B is de bijdrage blok B. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Maatschappelijke effecten	Deze middelen zijn gericht op het vermijden van sociaal maatschappelijk onwenselijk geachte verschillen tussen gebouwen en wijken die ontstaan door het toepassen van verschillende bouwnormen						
	Ontvangende partijen	Gemeente Groningen, Gemeente het Hogeland, Gemeente Midden-Groningen, Gemeente Oldambt, Gemeente Eemsdelta						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Blok D Medeoverheden SPUK 2022	6,92					
	Korte duiding	Middelen worden beschikbaar gesteld aan de regio voor gebiedsontwikkeling. Hierbij kan gedacht worden aan b.v. de aanpak van de fysieke omgeving nadat de versterking van gebouwen is uitgevoerd. Hierboven is de jaartranche voor 2022 aangeven per gemeente op basis van verwachte benutting.						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcr. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel D is de bijdrage aan blok B opgenomen. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Maatschappelijke effecten	Met deze middelen wordt het mogelijk gemaakt om wanneer de versterking is afgerond ook de fysieke omgeving van het gebied ana te pakken, hierbij valt te denken aan bv. planstoenen en wegen.						
	Ontvangende partijen	Gemeente Eemsdelta, Gemeente het Hogeland, Gemeente Midden-Groningen, Provincie Groningen						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Nationaal Programma Groningen	33,86					
	Korte duiding	Middelen worden beschikbaar gesteld voor economische ontwikkeling van de regio. Naast het Rijk draagt ook NAM bij aan het NPG. De regio voert zelf de regie over de inzet van de middelen in de projecten. Hierboven is jaartranche 2022 weergegeven op basis van de door de regio verwachte benutting.						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcr. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel a is de bijdrage aan het Nationaal Programma Groningen opgenomen. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Maatschappelijke effecten	Het NPG is gericht op het verbeteren van de economische ontwikkeling en leefbaarheid van Groningen door middel van door de regio zelf voorgestelde en geselecteerde projecten						
	Ontvangende partijen	Gemeente Eemsdelta, Gemeente Groningen Gemeente het Hogeland, Gemeente Midden-Groningen, Gemeente Oldambt, Provincie Groningen						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Sociaal-emotionele ondersteuning (Specials)	2,00					
	Korte duiding	Middelen worden beschikbaar gesteld voor zogenaamde «specials» AGRO, MKB en sociaal economische ondersteuning. Met sociaal-economische ondersteuning kunnen gemeenten problematiek oplossen						

SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	2022	2023	2024	2025	2026	2027
		die aan het licht komen bij de versterkingsoperatie. Hierboven is de jaartranche 2022 aangegeven op basis van de door regio verwachte benutting. Daarnaast worden middelen overgemaakt naar de Provincie Groningen ter ondersteuning van de maatschappelijke organisaties werkzaam in het aardbevingsgebied. Deze worden door middel van subsidies uitgekeerd door de Provincie Groningen.						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcrt. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel 3e is de bijdrage ten behoeve van de sociaal economische ondersteuning opgenomen. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Maatschappelijke effecten	De bijdrage maakt mogelijk dat de gemeenten sociaal economische ondersteuning bieden aan bewoners in het aardbevingsgebied						
	Ontvangende partijen	Gemeenten Eemsdelta, Gemeente Midden-Groningen, Gemeente Groningen, Gemeente Oldambt, Gemeente het Hogeland						
	Artikel	Beleidsartikel 5: een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Maatschappelijke organisaties						2,59
	Korte duiding	Het rijk maakt middelen over naar de Provincie die hiermee de door middel van subsidies de maatschappelijke organisaties die werkzaam zijn in het aardbevingsgebied ondersteund. Ontvangende partijen zijn o.a. de Groninger Bodembeweging en Stut en Steun.						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcrt. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel 3e is de bijdrage ten behoeve van de sociaal economische ondersteuning opgenomen. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Ontvangende partijen	Provincie Groningen en maatschappelijke organisaties						
	Maatschappelijke effecten	Met de ondersteuning van de maatschappelijke organisaties worden draagvlak gecreëerd voor de versterkingsoperatie door kritische gesprekspartners en belangenorganisatie van bewoners in het aardbevingsgebied te ondersteunen						
	Artikel	Beleidsartikel 5: een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Aardbevingsgerelateerde inzet organisatiekosten (lumpsum)						15,32
	Korte duiding	De gemeenten in het aardbevingsgebied worden ondersteund voor de extra kosten die zij maken ten gevolge van de aardbevingsproblematiek. Hierboven is de jaartranche voor 2022 weergegeven op basis van de verwachte benutting						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcrt. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel c is de bijdrage aan de aardbevingsgerelateerde kosten opgenomen. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Maatschappelijke effecten	Met deze bijdrage wordt de extra inzet die gemeenten moeten doen ten gevolge van de aardbevingsproblematiek gecompenseerd						
	Ontvangende partijen	Gemeente Eemsdelta, Gemeente Midden-Groningen, Gemeente Groningen, Gemeente Oldambt, Gemeente het Hogeland, Provincie Groningen						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Batch 1588						102,10

SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Korte duiding	Voor de huizen is batch 1588 is 2018 een financiële enveloppe gevormd van 420 mln. om sloop/nieuwbouw voor deze woningen mogelijk te maken. De bedragen worden via een gemeentelijke subsidie beschikbaar gesteld. Op basis van de verwachte voortgang van deze groep huizen is de bovenstaande jaartranche 2022 voor de betrokken gemeenten gevormd.						
	Juridische grondslag	Het betreft een specifieke uitkering op basis van artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet, in verband met de versterking van gebouwen in batch 1.588. In de Meerjarige regeling verstrekking specifieke uitkeringen aardbevingsgebied Groningen Stcrt. 2021, 47217 is deze grondslag nader uitgewerkt. Onder artikel 2, eerste lid, onderdeel f is de bijdrage aan batch 1588 opgenomen. In de bijlage worden de jaarlijkse bijdragen gespecificeerd die in deze specifieke uitkering is genoemd.						
	Maatschappelijke effecten	Met deze bijdragen wordt de sloop en nieuwbouw van 1588 woningen in het aardbevingsgebied mogelijk gemaakt						
	Ontvangende partijen	Gemeente Eemsdelta, Gemeente Midden-Groningen, Gemeente Groningen						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
V	Naam	Regeling 750 voor huurder	2,41					
	Korte duiding	Met de Beleidsregel tegemoetkoming huurders van geregeuleerde woningen van particuliere verhuurders in het aardbevingsgebied Groningen van de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat Stcrt. 2022, 7767 is voorzien in een eenmalige tegemoetkoming van € 750 voor huurders in het aardbevingsgebied die sociaal huren bij particuliere verhuurders. De huurders ontvangen deze tegemoetkoming omdat in veel gevallen onderhoud aan de woning is uitgesteld in afwachting van de vraag of de huurwoning veilig is of toch in de versterkingsopgave zou moeten worden betrokken.						
	Juridische grondslag	Artikel 2, tweede lid, van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies in samenhang met artikel 17, eerste lid, van de Financiële-verhoudingswet.						
	Maatschappelijke effecten	Compensatie van sociale huurders bij particuliere verhuurders voor uitgesteld onderhoud in afwachting van de versterkingsoperatie						
	Ontvangende partijen	Samenwerkingsverband Noord-Nederland						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
F24	Naam	Woningbouwverbeteringssubsidie derde ronde	230,06					
	Korte duiding	Met deze regeling is voor de derde keer de mogelijkheid opengesteld voor particulieren die in het aardbevingsgebied wonen maar niet in het versterkingsprogramma zijn opgenomen, om een subsidie aan te vragen van maximaal € 10.000 voor de verduurzaming, onderhoud en verbetering van een gebouw.						
	Juridische grondslag	Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, houdende wijziging van de Subsidieregeling verduurzaming, onderhoud en verbetering gebouwen aardbevingsgebied Groningen ter verhoging van het subsidieplafond. Stcrt. 2022, 16906						
	Maatschappelijke effecten	Het doel van de woningverbeteringssubsidie aan particulieren is een impuls te geven aan het toekomstperspectief van inwoners, sectoren en de algehele economische structuur van de regio. Bij een toekomstbestendig Groningen hoort een gebouwvoorraad die in goede staat verkeert en voorbereid is op een duurzame energievoorziening.						
	Ontvangende partijen	Samenwerkingsverband Noord-Nederland						
	Artikel	Beleidsartikel 5: Een veilig Groningen met perspectief						
Totaal			495,86	24,50	24,87	11,33	11,70	2,67

Bijlage 3: Verdiepingsbijlage

Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten

Tabel 88 Uitgaven beleidsartikel 1 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	249.968	262.140	252.152	238.968	235.644	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	- 95	17.347	5.738	3.778	3.167	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Subsidiemaatregel Caribisch Nederland	2.000	3.500	3.500	3.500	3.500	
NGF - project AiNed	13.600	29.800	52.000	38.700	21.400	
NGF - project Nationaal Onderwijslab	5.460	5.638	6.032	6.421	13.756	
EU-cofinanciering Digital Europe				5.000	5.000	
Digital trust centre	2.523	3.043	5.543	5.543	5.543	
Nationaal Groeifonds	2.018	2.007	2.007	2.007		
Bijdrage RVO	2.739	2.747	8.504	8.354	6.047	
Bijdrage Agentschap Telecom	2.128	4.858	9.308	8.358	8.358	
Bijdrage CBS	26.843	7.436	6.652	6.138	6.138	
Overig	- 732	2.278	3.146	4.228	4.218	
Stand ontwerpbegroting 2023	306.452	340.794	354.582	330.995	312.771	294.329

Subsidiemaatregel Caribisch Nederland

Hiervoor is in totaal € 3,5 mln per jaar nodig, Vanuit de CN-envelop in het coalitieakkoord is € 2,25 mln, overgeboekt en vanuit de EZK-begroting € 1,25 mln.

NGF-project AiNed

Deze mutatie betreft overheveling van het budget voor het NGF-project AiNed van beleidsartikel 2 naar beleidsartikel 1, aangezien op dit artikel de uitgaven op het gebied van digitalisering worden verantwoord.

NGF-project Nationaal Onderwijslab

Deze mutatie betreft overheveling van het budget voor het NGF-project Nationaal Onderwijslab van beleidsartikel 2 naar beleidsartikel 1, aangezien op dit artikel de uitgaven op het gebied van digitalisering worden verantwoord.

EU-cofinanciering Digital Europe

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft voor Digital Horizon partnerschappen € 5,0 mln overgeboekt voor de jaren 2025 t/m 2029.

Digital Trust Centre

Deze mutatie betreft een overboeking van budget uit de CA-gelden Cybersecurity door het Ministerie van Justitie en Veiligheid voor de verdere groei van het DTC.

Nationaal Groeifonds

De apparaatsuitgaven van een begrotingsfonds worden opgenomen in de begroting van het moederdepartement. De mutatie betreft het budget voor opdrachten en onderzoek ten behoeve van adviezen en reiskosten van de adviescommissie, kosten voor de Raad voor de Toekomst en communicatiekosten.

Bijdrage RVO

De bijdrage aan RVO is in 2023 verhoogd, o.a. vanwege de uitvoeringskosten voor het NGF. Vanaf 2024 is de bijdrage structureel verhoogd om de kosten van TenderNed op het benodigde niveau te brengen.

Bijdrage Agentschap Telecom

Dit betreft onder meer de bijboeking van loon- en prijscompensatie, de toekenning uit CA- middelen Cybersecurity en een bijdrage om de budgetten te verhogen vanwege de uitbreiding van taken van het Agentschap Telecom.

Bijdrage CBS

Dit betreft, naast de ontvangen loon- en prijsbijstelling, budgetten voor IT-continuïteit en Werk aan Uitvoering (WaU), beide voor 2022.

Tabel 89 Ontvangsten beleidsartikel 1 (bedragen x € 1000)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	31.934	31.934	31.934	31.934	31.934	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	17.516					
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
High Trust	15.900					
Stand ontwerpbegroting 2023	65.350	31.934	31.934	31.934	31.934	31.934

High Trust

Op basis van een nieuwe prognose is de ontvangstenraming voor High Trust – de boetes die de toezichthouders van EZK opleggen in het kader van het High Trust-beleid – met € 15,9 mln opgehoogd.

Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei

Tabel 90 Uitgaven beleidsartikel 2 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	2.209.546	1.490.792	1.283.866	1.191.037	1.141.486	
Mutatie Nota van Wijziging 2022	1.525.460	75.638	91.032	111.421	13.756	
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022	2.581.000					
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022	475.000					
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022	500					
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	289.580	558.537	228.361	230.177	140.898	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Tegemoetkoming vaste lasten	- 800.000	300.000				
PIDI	- 9.304	- 12.140	- 12.270	- 12.360		
Investeringen verduurzaming industrie Klimaatfonds		50.000				
NGF - project Circulaire Plastics		48.970	35.030	20.000	15.000	
NGF - project NXTGEN HIGH TECH		50.805	92.526	91.607	78.676	
Bijdrage TNO	20.317	6.059	6.058	6.045	6.040	
Internationaal innoveren	- 20.318	- 32.686	- 41.340	- 33.821	- 33.821	
Loon- en prijsbijstelling	33.963	33.527	52.205	31.192	31.369	
NGF - project AiNed	- 13.600	- 29.800	- 52.000	- 38.700	- 21.400	
NGF - project Nationaal Onderwijslab	- 5.460	- 5.638	- 6.032	- 6.421	- 13.756	
NGF - project NXTGEN HIGH TECH		99.195	- 4.526	- 24.607	- 15.676	
IPCEI Micro elektronica	- 29.951	29.951				
Overig	- 18.381	45.153	2.644	44.659	16.870	
Stand ontwerpbegroting 2023	6.238.352	2.708.363	1.675.554	1.610.229	1.359.442	1.311.955

Tegemoetkoming vaste lasten

Op basis van het huidige en verwachte beroep op de TVL wordt de raming van de TVL geactualiseerd. In 2022 is minder beroep op de regeling gedaan dan verwacht en in 2023 zullen nog betalingen worden gedaan in verband met vaststellingen, en bezwaar en beroep.

PIDI

Bij de oprichting van het Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI) is een budget opgehangen onder artikel 2 van de EZK begroting (onder budgethouderschap DGBI); dit budget betreft de periode 2021-2025. Er is besloten dat PIDI wordt verplaatst naar Directie Realisatie Energietransitie onder DGK&E. Hiermee is het PIDI-budget overgeheveld naar artikel 4 van de EZK begroting (onder budgethouderschap DGK&E).

Investeringen verduurzaming industrie Klimaatfonds

Dit betreft de toekenning van kasmiddelen vanuit het Klimaatfonds voor 2023 voor verduurzaming van de Industrie; enerzijds voor verruiming en voortzetting van de bestaande Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI)-regeling en anderzijds voor openstelling van de nieuwe Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) in 2023. Voor de NIKI

geldt daarbij dat er een harde koppeling wordt gemaakt met de maatwerkafspraken met de 10 tot 20 grootste uitstoters: er wordt alleen subsidie toegekend aan bedrijven waar concrete maatwerkafspraken mee zijn gemaakt.

NGF-project Circulaire Plastics

De voorwaardelijke toekenning aan het project Circulaire Plastics is na invulling van de voorwaarden en het advies hierover van de commissie aan de fondsbeheerders, door de fondsbeheerders omgezet in een onvoorwaardelijke toekenning. Het bijbehorende budget is meerjarig overgeboekt van de begroting van het Nationaal Groeifonds naar de EZK-begroting.

NGF-project NXTGEN HIGH TECH

De voorwaardelijke toekenning aan het project NXTGEN HIGH TECH is na invulling van de voorwaarden en het advies hierover van de commissie aan de fondsbeheerders, door de fondsbeheerders omgezet in een onvoorwaardelijke toekenning. Het bijbehorende budget is meerjarig overgeboekt van de begroting van het Nationaal Groeifonds naar de EZK-begroting.

Bijdrage TNO

Het budget voor TNO wordt verhoogd in verband met diverse overboeken van andere departementen voor door TNO uit te voeren projecten. Daarnaast is aan het budget de loon- en prijsbijstelling tranche 2022 toegevoegd.

Internationaal innoveren

Dit betreft de verdeling van de budgetten voor de Europese partnerschappen over nieuwe en bestaande instrumenten. De budgetten voor de Europese Partnerschappen zijn beschikbaar gekomen uit hiertoe gereserveerde middelen bij het Ministerie van Financien (Aanvullende post). De middelen worden verdeeld over Eurostars, Topsector High Tech Vliegtuig-industrie, EuroHPC, EuroQCI en Digital Europe (artikel 1). Een deel van het budget is naar OCW overgeheveld.

Loon- en prijsbijstelling

Deze mutatie betreft de meerjarige toevoeging van de loon- en prijsbijstelling, tranche 2022.

NGF-project AiNed

Deze mutatie betreft overheveling van het budget voor het NGF-project AiNed naar beleidsartikel 1, aangezien op dat artikel de uitgaven op het gebied van digitalisering worden verantwoord.

NGF-project Nationaal Onderwijslab

Deze mutatie betreft overheveling van het budget voor het NGF-project Nationaal Onderwijslab naar beleidsartikel 1, aangezien op dat artikel de uitgaven op het gebied van digitalisering worden verantwoord.

Tabel 91 Ontvangsten beleidsartikel 2 (bedragen x € 1000)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	267.151	223.857	220.503	217.307	213.223	
Mutatie Nota van Wijziging 2022	405.000					
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	473.205	153.092	- 61.906	124.096	- 61.902	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Tegemoetkoming vaste lasten	- 350.000	200.000				
Stand ontwerpbegroting 2023	795.356	576.949	158.597	341.403	151.321	116.189

Tegemoetkoming vaste lasten

De ontvangsten voor de TVL houden met name verband met terugverdringen in geval de omzetsderving lager is dan door de aanvrager geraamd en in geval van geconstateerd misbruik. In 2022 wordt de raming van de ontvangsten verlaagd met € 350 mln en in 2023 worden een raming opgenomen van € 200 mln.

Beleidsartikel 3 Toekomstfonds

Tabel 92 Uitgaven beleidsartikel 3 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	245.374	227.952	222.095	198.332	217.402	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	147.824					
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek	6.053			- 2.500	- 2.500	
Onco research	11.486			2.500	2.500	
Innovatiekrediet	- 17.539	- 5.000				
Seed		- 20.000				
Q4C		25.000				
Overig	385	385	385	364	279	
Stand ontwerpbegroting 2023	393.583	228.337	222.480	198.696	217.681	152.846

Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek

In de 2^e suppletoire begroting 2021 zijn per abuis middelen overgeboekt naar het Innovatiekrediet. Deze middelen waren gereserveerd voor Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek en Onco research. Met deze mutatie wordt deze boeking gecorrigeerd, waardoor de middelen weer voor hun oorspronkelijke doel kunnen worden gebruikt. Ook is er in de jaren 2025 en 2026 € 2,5 mln beschikbaar gesteld voor een tweede bijdrage aan het Onco instituut.

Onco research

Voor de mutatie van € 11,5 mln in 2021 zie de toelichting bij de mutatie voor Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek. Ook is er in de jaren 2025 en 2026 € 2,5 mln beschikbaar gesteld voor een tweede bijdrage aan het Onco instituut.

Innovatiekrediet

Voor de mutatie van € 17,5 mln in 2022 zie de toelichting bij de mutatie voor Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek. Er is vanuit Innovatiekrediet € 5 mln beschikbaar gesteld voor een pilot ter versterking van het eigen vermogen van het MKB. Zie de toelichting onder Q4C.

Seed

Er is vanuit de Seed € 20 mln beschikbaar gesteld voor een pilot ter versterking van het eigen vermogen van het MKB. Zie de toelichting onder Q4C.

Q4C

Er is € 25 mln beschikbaar gesteld voor een pilot ter versterking van het eigen vermogen van het MKB. Dit is ter opvolging van het advies «versterking eigen vermogen mkb» van het Nederlands Comtié voor

Ondernemerschap. Het doel is de solvabiliteitspositie van het MKB te versterken en de toegang tot andersoortige financiering te vergroten. Hierdoor krijgen mkb-ondernemers ruimte om te investeren in groei en belangrijke transitie als verduurzaming en digitalisering.

Tabel 93 Ontvangsten beleidsartikel 3 (bedragen x € 1000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	75.300	80.200	80.300	262.100	60.300	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	30.700					
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Stand ontwerpbegroting 2023	106.000	80.200	80.300	262.100	60.300	53.300

Er hebben geen noemenswaardige ontvangstenmutaties plaatsgevonden.

Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

Tabel 94 Uitgaven beleidsartikel 4 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	4.160.218	4.479.832	4.495.323	4.312.587	4.212.852	
Mutatie Nota van Wijziging 2022	159.755	375.900	402.900	209.200	209.200	
Mutatie amendement 2022	37.000					
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022	3.000	15.000	15.000	2.000		
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)	623.250					
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	46.387	279.760	- 88.610	77.974	235.112	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022		145.000	290.000	509.000	335.000	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022	2.300.000	10.000				
Nieuwe mutaties						
Dekking generale problematiek	- 500.000	0				
Kasschuif middelen waterstofbackbone	- 134.160	134.160				
Infrastructuur Duurzame industrie (PIDI)	9.109	12.140	12.270	12.360		
NGF-project NieuweWarmteNU!		75.000	75.000	50.000		
ISDE-regeling		100.000				
IPCEI-waterstof golf 4				116.000	60.000	
Maatschappelijke Investeringsubsidie Warmtenetten		130.000	70.000			
Projecten kernenergie		20.000				
Projecten Opwek Energie Rijksvastgoed (OER)		15.260	16.805	16.805	16.805	
Uitvoeringskosten Klimaat medeoverheden		282.500	482.500	702.500	772.500	
Lening WarmtelinQ		- 15.000				
Loon- en prijsbijstelling	3.953	4.049	4.050	3.990	3.831	
Overig	- 23.461	20.852	18.201	4.705	3.962	
Stand ontwerpbegroting 2023	6.685.051	6.084.453	5.793.439	6.017.121	5.849.262	5.756.726

Dekking generale problematiek

Door het intrekken van de productiebeperking bij kolencentrales ontstaat er ruimte binnen de SDE+(+). Binnen deze ruimte wordt € 500 mln ingezet ter dekking van de generale problematiek van de rijksbegroting.

Kasschuif middelen waterstofbackbone

De verwachting is dat er voor realisatie van de waterstofbackbone in 2022 geen kasvoorschot meer zal worden verleend vanwege een andere vormgeving van de nog aan GasUnie te verlenen subsidie en een uitloop in de tijd van voorbereidingen voor de beschikking. Daarom wordt het volledige in 2022 beschikbare kasbudget voor de waterstofbackbone verschoven naar 2023. De verplichting voor de beschikking zal naar verwachting nog wel dit jaar worden aangegaan.

Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI)

Omdat het PIDI-dossier in de reorganisatie van het Ministerie van EZK is overgegaan naar het directoraat-generaal Klimaat en Energie, wordt het bijbehorende beleidsbudget overgeheveld van artikel 2 naar artikel 4.

NGF-project NieuweWarmteNu!

Voor de subsidieregeling NieuweWarmteNu! wordt vanuit het Nationaal Groeifonds (NGF) voor de jaren 2023, 2024 en 2025 budget overgeheveld naar artikel 4.

ISDE-regeling

Vanuit het Klimaatfonds worden middelen beschikbaar gesteld om het subsidieplafond van de ISDE in 2023 met € 100 mln te verhogen.

IPCEI-waterstof golf 4

Met de 7^e Incidentele Suppletoire Begroting (ISB) is vanuit het Klimaatfonds reeds € 1.385 mln beschikbaar gesteld voor de 2^e en 3^e golf van IPCEI-projecten waterstof. Via de Ontwerpbegroting wordt nog een budget van in totaal € 199 mln vanuit het Klimaatfonds toegevoegd ten behoeve van de 4^e golf van IPCEI-projecten waterstof.

Maatschappelijke Investeringssubsidie Warmtenetten

Vanuit het Klimaatfonds wordt € 200 mln toegevoegd aan artikel 4 ter financiering van de Maatschappelijke Investeringssubsidie Warmtenetten (MIW). Dit is een nieuwe subsidieregeling voor het stimuleren van de realisatie van de infrastructuur voor warmtenetten en de opschaling van hiervoor benodigde technieken.

Projecten kernenergie

Vanuit het Klimaatfonds wordt in 2023 € 20 mln beschikbaar gesteld voor kernenergieprojecten.

Projecten Opwek Energie Rijksvastgoed (EOR)

Vanuit het Klimaatfonds worden middelen beschikbaar gesteld voor het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER). Met dit programma levert het Rijk met het eigen vastgoed een bijdrage aan de energietransitie.

Uitvoeringskosten Klimaat medeoverheden

Voor het vergroten van de uitvoeringskracht van gemeenten en provincies is in het coalitieakkoord in totaal € 5,6 mld uitgetrokken voor de jaren 2023 tot en met 2030.

Lening WarmtelinQ

Omdat de voorgenomen lening aan Gasunie voor het WarmtelinQ-project niet meer verstrekt zal worden, wordt het resterende budget afgeboekt en vloeit dit terug naar de algemene middelen.

Loon- en prijsbijstelling

De bij 1^e suppletoire begroting 2022 ontvangen loon- en prijsbijstelling is verdeeld over de verschillende instrumenten waar dit betrekking op heeft.

Tabel 95 Ontvangsten beleidsartikel 4 (bedragen x € 1000)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	3.720.277	4.276.577	4.410.277	4.256.277	3.906.277	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)			155.250	156.000	156.000	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	2.191.142	770.000	489.000	454.000	1.154.000	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022		2.300.000	2.500	2.500	2.500	
Nieuwe mutaties						
Opbrengstheffing ODE (SDE++)		- 2.843.300	- 3.116.000	- 3.282.000	- 3.027.000	
Overig	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	
Stand ontwerpbegroting 2023	5.913.219	4.505.077	1.942.827	1.588.577	2.193.577	2.543.577

Opbrengstheffing ODE (SDE++)

Omdat de ODE vanaf 2023 in de Energiebelasting (EB) wordt geïncorporeerd, wordt de ODE-ontvangstenraming op de EZK-begroting naar beneden bijgesteld naar de bedragen die de Belastingdienst nog in 2023 en 2024 denkt te innen op basis van de aanslagen van 2022.

Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief

Tabel 96 Uitgaven beleidsartikel 5 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	947.011	794.514	645.230	395.430	390.280	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)	80.500	2.186	2.186	2.186	2.186	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	8.463.047	2.302.015	1.661.096	931.604	631.032	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Bijstelling vergoeding Norg akkoord	1.512.500	1.403.600	338.800			
Eindejaarsmarge bestuurlijke afspraken	11.967					
Onderzoeks- en werkbudget Groningen	1.125	1.000	1.000	825	450	
Zorgprogramma Nationaal Programma Groningen		- 14.500	- 14.500	- 11.000		
Zelf aangebrachte voorzieningen	100	100	100	100	100	
Loon- en prijsbijstelling	2.278	1.093	747	201	125	
Overig	- 47	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2023	11.018.481	4.490.008	2.634.659	1.319.346	1.024.173	775.079

Bijstelling vergoeding Norg akkoord

Als gevolg van de hoge gasprijs valt ook de vergoeding voor het Norg akkoord hoger uit.

Eindejaarsmarge bestuurlijke afspraken

De eindejaarsmarge voor de bestuurlijke afspraken wordt overgeheveld naar artikel 5 van de EZK-begroting.

Onderzoeks- en werkbudget Groningen

In de voorjaarsbesluitvorming zijn middelen vrijgemaakt voor aanvulling van het onderzoeks- en werkbudget Groningen.

Zorgprogramma Nationaal Programma Groningen

Vanuit het Nationaal Programma Groningen wordt € 40 mln bijgedragen aan het Zorgprogramma. De middelen daarvoor worden overgeheveld naar de begroting van VWS.

Zelf aangebrachte voorzieningen

De regeling zelf aangebrachte voorzieningen wordt, in tegenstelling tot eerder gedacht, niet uitgevoerd door de Nationaal Coördinator Groningen. De uitvoeringskosten worden daarom overgeheveld van artikel 40 naar artikel 5 van de EZK-begroting.

Loon- en prijsbijstelling

De loon- en prijsbijstelling over artikel 5 van de EZK-begroting wordt uitgekeerd.

Tabel 97 Ontvangsten beleidsartikel 5 (bedragen x € 1000)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	1.034.281	550.958	318.575	154.093	103.075	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	6.518.735	4.618.857	2.424.727	1.211.321	893.756	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Bijstelling dividend EBN	- 214.000	2.424.500	2.085.500	1.064.000	450.000	
Bijstelling ontvangsten Mijnbouwwet	1.225.900	3.891.500	1.541.000	137.000	- 65.000	
Bijstelling gasbaten	302.600	250.000				
Afronding dividend Gasterra	- 400	- 400	- 400	- 400		
Overig	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2023	8.867.116	11.735.415	6.369.402	2.566.014	1.381.831	923.938

Bijstelling dividend EBN

Als gevolg van de hoge gasprijs verwacht EBN een hoger positief resultaat en daarmee een hogere dividenduitkering. Ook de vergoeding uit het Norg akkoord leidt tot een hogere dividenduitkering van EBN.

Bijstelling ontvangsten Mijnbouwwet

Als gevolg van de hoge gasprijs, vanwege de vergoeding uit het Norg akkoord en door de voorgenomen tijdelijke verhoging van de cijns zijn er extra opbrengsten onder de Mijnbouwwet.

Bijstelling gasbaten

Vooruitlopend op verwachte hogere ontvangsten worden de ontvangsten Mijnbouwwet bijgesteld, ter dekking van koopkrachtmaatregelen.

Afronding dividend Gasterra

De vaste dividenduitkering van GasTerra bedraagt € 3,6 mln per jaar. De eerder op € 4 mln afgeronde raming op de EZK-begroting wordt hierop aangepast.

Beleidsartikel 6 Bijdrage Nationaal Groeifonds

Tabel 98 Uitgaven beleidsartikel 6 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	0	0	0	0	0	0
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Bijdrage aan het Nationaal Groeifonds		1.765.488	2.854.987	2.770.437	2.698.590	
NGF - project NXTGN HIGH TECH		- 50.805	- 92.526	- 91.607	- 78.676	
NGF - project Nieuwe warmte nu		- 75.000	- 75.000	- 50.000		
NGF - project Circulaire Plastics (voorheen Duurzame Materialen)		- 48.970	- 35.030	- 20.000	- 15.000	
NGF - project Einstein Telescope OCW		- 28.000	- 14.000			
NGF - project PharmaNL VWS		- 17.400	- 29.500	- 3.400	- 12.700	
Diverse kasschuiven		27.320	- 6.768	- 20.568	662	
Stand ontwerpbegroting 2023	0	1.572.633	2.602.163	2.584.862	2.592.876	2.500.229

Bijdrage aan het Nationaal Groeifonds

Het betreft de bijdrage vanuit de EZK-begroting Hoofdstuk XIII aan Hoofdstuk L Nationaal Groeifonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord en de projecten die via de departementale route worden gerealiseerd.

Diverse NGF-projecten

Betreft het overboeken van toegekende projecten naar de desbetreffende departementale begrotingen en enkele kasschuiven.

Tabel 99 Ontvangsten beleidsartikel 6 (bedragen x € 1000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	0	0	0	0	0	0
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Stand ontwerpbegroting 2023	0	0	0	0	0	0

Ontvangsten

Er worden geen ontvangsten geraamd op dit artikel.

Artikel 40 Apparaat

Tabel 100 Uitgaven niet-beleidsartikel 40 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	302.285	300.550	299.995	295.160	296.538	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)	100	100	100	100	100	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	209.098	185.981	184.430	171.816	153.156	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Uitvoeringsmiddelen Klimaatfonds	8.818	17.472	23.472	26.772	26.772	
Verdeling prijsbijstelling BZK-middelen	17.334	2.357	136	136	73	
Loonbijstelling apparaat	6.679	6.534	6.433	6.238	6.235	
Prijsbijstelling apparaat	3.800	3.136	2.929	2.836	2.982	
Overboeking LNV TII gelden	- 4.389					
NGF overboeking Groeifonds	- 4.425	- 4.414	- 4.414	- 4.414		
Doorverdeling EJM BZK BA	- 11.967					
Bijdrage centrale financiering GDI		- 2.217	- 2.217	- 2.217	- 2.217	
J&V DTC/Cybersecurity	- 1.630					
NGF Overboeking EZK apparaat	3.300	9.750	9.750	9.750	5.579	
WaU RVO 2022	9.300	8.900	3.600	2.300	2.300	
Overig	11.532	1.783	- 7.931	- 17.514	- 18.808	
Stand ontwerpbegroting 2023	549.835	529.932	516.283	490.963	472.710	453.319

Uitvoeringsmiddelen Klimaatfonds

Op grond van het coalitie-akkoord zijn er gelden beschikbaar gekomen uit het klimaatfonds. Vooruitlopend op de instellingswet heeft het kabinet met de voorjaarsbesluitvorming 2022 besloten dat uitvoeringskosten die verband houden met het Klimaatfonds in beginsel uit fondsmiddelen worden gefinancierd.

Verdeling prijsbijstelling BZK-middelen

Betreft de doorverdeling van prijsbijstelling over de door BZK in het voorjaar 2022 overgehevelde middelen op artikel 5 en 40.

Loon- en prijsbijstelling

De bij 2^e suppletoire wet 2022 ontvangen loon- en prijsbijstelling is aan diverse instrumenten uitgekeerd.

Overboeking LNV TII gelden

Dit betreft de overheveling van de Transparantie in Informatie gelden van EZK, waar de aangevraagde gelden zijn ontvangen, naar LNV, enerzijds kern en anderzijds agentschappen.

NGF overboeking Groeifonds

Overboeking vanuit artikel 40 voor bijdrage RVO - Groeifonds en opdrachten en onderzoeken Groeifonds.

Doorverdeling EJM BZK BA

Dit betreft de van BZK overgekomen eindejaarsmarge voor de bestuurlijke afspraken Groningen.

Bijdrage centrale financiering GDI

Betreft een structurele bijdrage voor een nieuwe centrale financiering van de Generieke Digitale Infrastructuur vanaf 2023 aan het ministerie van BZK.

J&V DTC/Cybersecurity

Op grond van het coalitie-akkoord zijn er gelden beschikbaar gekomen uit de enveloppe van J&V, onderdeel Cybersecurity. Deze mutatie verwerkt de verdeling van het budget over verschillende onderdelen.

NGF Overboeking EZK apparaat

Dit betreffen de apparaatsmiddelen voor het Nationaal Groeifonds.

WaU RVO 2022

Dit betreffen structurele middelen voor het programma Werk aan Uitvoering.

Tabel 101 Ontvangsten niet-beleidsartikel 40 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	25.294	24.896	24.827	24.646	24.646	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	154.178	112.254	108.298	102.698	94.033	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Verlaging taakstelling SodM-retributies	- 1.800	- 1.800	- 1.800	- 1.800	- 1.800	
Stand ontwerpbegroting 2023	177.672	135.350	131.325	125.544	116.879	106.964

Verlaging taakstelling SodM-retributies

Al enige jaren is sprake van lagere ontvangsten aan retributies door SodM dan de taakstelling op art. 40 aangeeft. Deze taakstelling wordt daarom met structureel € 1,8 mln verlaagd. Dit wordt gecompenseerd door de verwachte hogere ontvangsten aan terugbetaalde subsidievoorschotten bij RVO op art. 4.

Artikel 41 Nog onverdeeld

Tabel 102 Uitgaven niet-beleidsartikel 41 (bedragen x € 1.000)						
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stand ontwerpbegroting 2022	0	0	0	0	0	
Mutatie Nota van Wijziging 2022						
Mutatie amendement 2022						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2022 (incl. Nota van Wijziging)						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2022	82.460	78.622	76.321	71.152	69.983	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2022						
Nieuwe mutaties						
Prijsbijstelling beleidsartikelen	- 24.180	- 23.926	- 22.794	- 21.851	- 21.846	
Loonbijstelling beleidsartikelen	- 21.771	- 21.736	- 21.376	- 21.139	- 21.064	
Prijsbijstelling apparaat	- 3.800	- 3.136	- 2.929	- 2.836	- 2.982	
Loonbijstelling apparaat	- 6.679	- 6.534	- 6.433	- 6.238	- 6.235	
Prijsbijstelling vanuit BZK mbt Groningen	60.948	44.854	42.323	41.710	41.587	
Terugboeking prijsbijstelling versterkingsraming	- 41.861	- 41.861	- 41.692	- 41.503	- 41.503	
Terugboeking loonbijstelling versterkingsraming	- 2.542	- 2.534	- 2.553	- 2.550	- 2.546	
Ingehouden prijsbijstelling	- 26.030	- 23.290	- 22.789	- 19.088	- 17.856	
Verdeling prijsbijstelling BZK-middelen art. 5	- 18.892	- 2.869	- 483	- 207	- 84	
Overig	2.347	2.410	2.405	2.550	2.546	
Stand ontwerpbegroting 2023	0	0	0	0	0	0

Loon- en prijsbijstelling

Betreft de verdeling van de loon- en prijsbijstellingstranche 2022 over de relevante artikelonderdelen.

Prijsbijstelling vanuit BZK met betrekking tot Groningen

Betreft de overheveling van de prijsbijstelling die berekend is over de Groningmiddelen die bij BZK op de begroting stonden.

Terugboeking prijs- en loonbijstelling versterkingsraming

Betreft een correctie op een per abuis aan de EZK-begroting toegevoegde raming voor prijs- en loonbijstelling.

Ingehouden prijsbijstelling

De ingehouden prijsbijstelling is als dekking gebruikt bij de allocatieve weging.

Bijlage 4: Moties en toezeggingen

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties

Tabel 103 Stand van zaken moties Minister van EZK parlementair jaar 2021–2022 (Tweede Kamer)				
Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Amhaouch, M. (CDA) Jong, R.H. de (D66) Grinwis, P.A. (CU) Heinen, E. (VVD)	Verzoekt het kabinet om in lijn met het advies van het adviescollege regeldruk ondersteuning te bieden aan midden- en kleinbedrijven zodat zij gezamenlijk tot gelijkwaardige voorstellen voor een subsidieaanvraag kunnen komen voor het Nationaal Groeifonds.	29-03-2022	Parlementaire agenda [21-03-2022] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK en MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 502
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering te onderzoeken of en, zo ja, op welke wijze regelvrije experimenteerruimtes kunnen bijdragen aan het versnellen van de ontwikkeling, introductie en doorgroei van duurzame en innovatieve producten, diensten en verdienmodellen, en de Kamer hierover uiterlijk te informeren in het actieplan vestigingsklimaat, dat zij voor de zomer naar de Kamer stuurt.	29-03-2022	Parlementaire agenda [23-03-2022] - TMD Hoofdpijnen	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Smolders, H.A.J. (FvD) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering de duur van de procedure in de praktijk nauwlettend te monitoren en tijdig in te grijpen als blijkt dat te veel te doorlopen procedures langer duren dan de standaard acht weken die gelden voor zowel het bepalen of er een toetsing nodig is als het nemen van een uiteindelijk toetsingsbesluit.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - Debat Wet veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Wet Vifo)	Onderhanden
Smolders, H.A.J. (FvD) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering na twee jaar op hoofdlijnen de doeltreffendheid en andere effecten van de wet te evalueren, boven op de geplande evaluatie na vijf jaar.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - Debat Wet veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Wet Vifo)	Onderhanden
Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering aanvullend op de Wet veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames instrumenten te verkennen ter bescherming van dergelijke plekken, zoals bedrijfspcampussen of regionale onderzoeks- en innovatie-ecosystemen.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - Debat Wet veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Wet Vifo)	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 97
Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP) Jong, R.H. de (D66) Strien, P.J.T. van (VVD) Kathmann, B.C. (PvdA) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering te onderzoeken op welke wijze Nederland mee kan doen en voortrekker kan worden van de nog in ontwikkeling zijnde IPCEI-Solar.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Smolders, H.A.J. (FvD) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering te onderzoeken of innovatieregelingen drastisch kunnen worden versimpeld door deze terug te brengen tot hooguit enkele regelingen.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering met een langetermijnperspectief te komen waarin duidelijk wordt wat ondernemers per situatie in de toekomst kunnen verwachten en waarin wordt ingegaan op het ondersteunen van ondernemers na corona.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 485
Amhaouch, M. (CDA) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering, samen met het CBS en andere kennispartners vanaf 2022 periodiek onderzoek te doen naar familiebedrijven en de resultaten met de Kamer te delen.	26-10-2021	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Afgedaan met Kamerstuk 35 724 , nr. 17
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Rahimi, H. (VVD) Jong, R.H. de (D66) Goudzwaard, M. (JA21) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering te onderzoeken of en op welke wijze het huidige systeem van verplichte periodieke keuringen van arbeidsmiddelen kan worden herzien om de ervaren regeldruk voor mkb-ondernemers te verminderen en deze resultaten te betrekken bij de aangekondigde meetbare aanpak van regeldruk.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering de bestaande wet- en regelgeving waarmee het mkb in de praktijk te maken krijgt te analyseren en indien mogelijk hierbij de mkb-toets te betrekken.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Amhaouch, M. (CDA) Graaf, S.J.F. van der (CU) Strien, P.J.T. van (VVD) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering om te komen tot een door de ministeries van EZK en van OCW tezamen met de relevante partners opgestelde en gedragen integrale valorisatiestrategie en actieplan, en dit uiterlijk in het derde kwartaal van 2022 te delen met de Kamer.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Leijten, R.M. (SP) Kathmann, B.C. (PvdA) Ceder, D.G.M. (CU) Rajkowski, Q.M. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt het kabinet om, nadat dit goed voor de gedefinieerde beroepsgroepen is geregeld, coulant om te gaan met verzoeken vanuit beroepsverenigingen om hen aan de lijst met bedreigde beroepsgroepen toe te voegen, en de Tweede Kamer hierover zo snel mogelijk, uiterlijk voor mei, te informeren.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32 761 , nr. 225
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP) Rahimi, H. (VVD) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering om – geïnspireerd door de «British Business Bank» – te onderzoeken hoe vraag en aanbod beter bij elkaar kunnen worden gebracht en de betrokken stakeholders actief te betrekken, en de Kamer te informeren in het vierde kwartaal 2022.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering om, samen met de bevoegde gezagen, om tafel te gaan met de middelgrote industriële bedrijven en het industrieel mkb om te verkennen welke extra CO ₂ -reductie en energiebesparing in aanvulling op de energiebesparingsplicht mogelijk is en hoe deze het beste gerealiseerd kan worden.	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Plas, C.A.M. van der (BBB) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt het kabinet, te onderzoeken hoe de bescherming van de privacy van aandeelhouders in het UBO-register verbeterd kan worden.	26-10-2021	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Graus, D.J.G. (PVV) Graaf, S.J.F. van der (CU) Rahimi, H. (VVD) Jong, R.H. de (D66) Goudzwaard, M. (JA21) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering regels sectoraal of domeingericht door te lichten op ervaren knelpunten en kosten, zodat er een sectorale aanpak ontwikkeld kan worden ter vermindering van de regeldruk, en de resultaten hiervan met de Kamer te delen.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Graus, D.J.G. (PVV) Rahimi, H. (VVD) Goudzwaard, M. (JA21) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering te onderzoeken welke bestaande regels leiden tot de meeste regeldruk bij mkb-ondernemers en deze resultaten te betrekken bij de aankondigde meetbare aanpak van regeldruk.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Amhaouch, M. (CDA) Palland, H.M. (CDA)	Verzoekt de regering kennis te nemen van de coronaresolutie van de EUREGIO-Raad, hierover met grensregio's en -gemeenten in gesprek te gaan, te verkennen hoe problemen als gevolg van verschillen in corona-regels zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen, en de Kamer voor Q1 2022 te informeren.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Overgedragen aan Ministerie van BZK
Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, in overleg met relevante partijen, zoals de Kamer van Koophandel, FBNEd en andere ondernemersorganisaties, mogelijkheden te verkennen om bedrijfsoverdracht bij ondernemers beter en breder onder de aandacht te brengen, bijvoorbeeld met periodieke informatie en communicatie; verzoekt de regering, daarin te betrekken instrumenten als een «familie-statuu» of «noodplan», handreikingen voor bijvoorbeeld de governancestructuur en suggesties voor het organiseren van een «frisse blik van buiten».	26-10-2021	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Afgedaan met Kamerstuk 35 724 , nr. 19
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om te bekijken hoe in samspraak met de bevoegde gezagen de doorlooptijden van de vergunningstrajecten aanzienlijk versneld kunnen worden, en de Kamer hierover uiterlijk in oktober te informeren; verzoekt de regering om casusspecifiek te bekijken wat er nodig is om de doorlooptijden te versnellen en dat mee te nemen in het overeenkomen van de joint letters of intent en de daaropvolgende bindende maatwerkafspraken.	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering om te onderzoeken waar de knelpunten in de financiering van mkb-bedrijven zitten als het gevolg van het verkorten van de wettelijke betaaltermijn tot 30 dagen en welke instrumenten er zijn om dit te verhelpen.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - Debat Wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het verkorten van de wettelijke betaaltermijn tot 30 dagen (35 769)	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Haga, W.R. van (Groep Van Haga) Goudzwaard, M. (JA21)	Roept het kabinet op om uiterlijk voor het voorjaar van 2023 de Kamer een overzicht te geven van de behaalde concrete winsten op dit terrein.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Onderhanden
Kuiken, A.H. (PvdA) Vries, A. de (VVD) Amhaouch, M. (CDA) Westerverld, E.M. (GL) Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD) Jong, R.H. de (D66) Pouw-Verweij, N.J.F. (JA21) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering om samen met de uitvoeringsorganisaties te kijken hoe binnen de TVL en NOW zo snel als mogelijk meer schrijnende gevallen kunnen worden geholpen.	21-12-2021	Parlementaire agenda [21-12-2021] - Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 479
Amhaouch, M. (CDA) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, samen met het IPO en de VNG andere decentrale initiatieven rondom familiebedrijven te verkennen en goede voorbeelden te verzamelen en te delen.	26-10-2021	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Afgedaan met Kamerstuk 35 724 , nr. 19
Grinwis, P.A. (CU) Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering om in samenspraak met de radiosector en op basis van een onafhankelijke juridische analyse van de mogelijkheden die de Telecommunicatiewet en de staatssteunregels bieden, te komen tot proportionele en bij het doel van de noodverlenging passende verlengingsprijzen overeenkomstig de motie-Grinwis c.s.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Tweeminutendebat commerciële radio	Afgedaan met Kamerstuk 24 095 , nr. 555
Leijten, R.M. (SP) Ginneken, L.M. van (D66) Ceder, D.G.M. (CU) Rajkowski, Q.M. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt het kabinet te onderzoeken in hoeverre het kenbaar maken van de gemeente van het vestigingsadres in het Handelsregister afdoende is om aan wettelijke eisen te voldoen, en de Tweede Kamer hierover zo snel mogelijk, voor het meireces, te informeren.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32 761 , nr. 225
Nijboer, H. (PvdA) Kent, B. van (SP) Maatoug, S. (GL) Baarle, S.R.T. van (DENK)	Verzoekt het kabinet voor deze groepen individueel te kijken of er een andere maatstaf te bepalen is waardoor alsnog compensatie gegeven kan worden.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 479
Graus, D.J.G. (PVV) Smolders, H.A.J. (FvD) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering om te komen tot een meetbare aanpak van regeldruk met reductiedoelstellingen door in lijn met het voorstel van MKB-Nederland voor vijf indicatorbedrijven een regeldrukreductieprogramma in te richten, en de Kamer hierover voor de aanstaande behandeling van de begroting van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat te informeren.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Leijten, R.M. (SP) Raaijmakers, L. van (PvdD) Ginneken, L.M. van (D66) Koekkoek, M. (Volt) Kathmann, B.C. (PvdA) Bouchallikh, K. (GL) Ceder, D.G.M. (CU)	Verzoekt het kabinet om, parallel aan de huidige consultaties over het Handelsregister, op de kortst mogelijke termijn, in ieder geval voor het meireces, vestigingsadressen af te schermen als deze overeenkomen met het	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32 761 , nr. 240

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Rajkowski, Q.M. (VVD) Bontenbal, H. (CDA) Simons, C. (VVD)	woonacres, als openbaring voor die ondernemer niet verplicht is en als de ondernemer dit zelf wenst.			
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Graaf, S.J.F. van der (CU) Klink, J.J. (VVD) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering om met urgentie te onderzoeken of en, zo ja, hoe het huidige financieringsinstrumentarium, waaronder de BMKB-C, de GO-C en het Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL), geschikt en toegankelijk gemaakt kan worden voor getroffen bedrijven als gevolg van de oorlog in Oekraïne.	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Gevolgen oorlog Oekraïne voor Nederlands bedrijfsleven + MBHOS	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering om te komen met een extra uitvoeringsplan om de uitvoering van de steunpakketten te verbeteren, en daarvan een topprioriteit te maken.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 472
Graus, D.J.G. (PVV) Kent, B. van (SP)	Verzoekt de regering de getroffen ondernemers met gezwinde spoed middels een ruimhartige omzetzervingsregeling tegemoet te komen.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 2022Z14845 (tijdelijk nr.)
Graus, D.J.G. (PVV)	Verzoekt de regering de toegankelijkheid van het Nationaal Groeifonds voor het mkb te bevorderen.	29-03-2022	Parlementaire agenda [21-03-2022] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK en MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 925-XIX-14
Leijten, R.M. (SP) Ginneken, L.M. van (D66) Kathmann, B.C. (PvdA) Ceder, D.G.M. (VVD) Rajkowski, Q.M. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt het kabinet, al dan niet in samenwerking met betrokken brancheorganisaties, ervoor zorg te dragen dat voor gedefinieerde beroepsgroepen een veilige zone mogelijk is, en de Tweede Kamer hierover zo snel mogelijk, uiterlijk voor het meireces, te informeren.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32 761 , nr. 225
Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD) Jong, R.H. de (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering om te komen met een aparte TVL-startersregeling voor alle ondernemers die tussen 1 juli 2020 en 30 september 2021 zijn ingeschreven in het Handelsregister, en hierover de Kamer zo spoedig mogelijk te informeren.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 479
Graus, D.J.G. (PVV) Smolders, H.A.J. (FvD) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering in overleg met ondernemers te inventariseren welke regels op korte termijn geschrapt kunnen worden om dreigende faillissementen te voorkomen, en de Kamer hierover voor het zomerreces te informeren.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Kröger, S.C. (GL) Graaf, S.J.F. van der (CU) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering om te onderzoeken welke barrières maatschappelijke en sociale ondernemingen die zich bezighouden met maatschappelijke innovatie ervaren bij het gebruik van innovatieregelingen en in het innovatiebeleid door het Rijk; verzoekt de regering om de Kamer hierover uiterlijk in het najaar van 2022 te informeren.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering: –te onderzoeken hoe bij de beoordeling van projecten het effect van voorstellen op het bevorderen van strategische autonomie op het duurzaam verdienvermogen in kaart kan	29-03-2022	Parlementaire agenda [21-03-2022] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK en MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 925-XIX-14

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	worden gebracht, zodat dit kan worden meegewogen bij de beoordeling van voorstellen in de derde en volgende rondes van het Nationaal Groeifonds; –te stimuleren dat veldpartijen voorstellen ontwikkelen, al dan niet in samenwerking met departementen, ter versterking van de Europese en Nederlandse strategische autonomie en met een positief effect op het duurzaam verdienvermogen op lange termijn.			
Teunissen, Ch. (PvdD)	Verzoekt de regering, haar publiekrechtelijke en/of privaatrechtelijke bevoegdheden te gebruiken, zodanig dat de vestiging van het datacenter in Zeewolde niet mogelijk zal zijn totdat, mede in het kader van de Nationale Omgevingsvisie, is vastgesteld dat die vestiging niet strijdig is met het rijksbeleid.	29-03-2022	Parlementaire agenda [23-03-2022] - TMD Hoofdlijnen	Afgedaan met Kamerstuk 34 682 , nr. 95 door het Ministerie van BZK.
Leijten, R.M. (SP) Rajkowski, Q.M. (VVD)	Verzoekt de regering bij de onderhandelingen in te brengen dat nationaal toezicht op en/of nationale toepassing van algoritmen mogelijk moet zijn, ondanks dat er een Europese markt is.	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Telecomraad	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt het kabinet om in samenwerking met private en publieke partijen een actieve strategie te ontwikkelen ten aanzien van de nieuwe innovatieve ontwikkelingen in batterijtechnologie; verzoekt het kabinet de mogelijkheden van Nederlandse deelname in nieuwe IPCEI-batterijtechnologie-initiatieven te onderzoeken met gelijkgezinde landen.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering de impact van de inflatie op de stimulering van innovatie door de Wbso te onderzoeken.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Graaf, S.J.F. van der (CU)	Verzoekt de regering om te onderzoeken hoe een landelijke stimuleringsregeling om de financiële belemmeringen met betrekking tot hybride docentschap weg te nemen, eruit kan komen te zien en hoe een dergelijke regeling geïmplementeerd zou kunnen worden.	28-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering met de kermissector en (kermis) gemeenten in gesprek te gaan en te verkennen wat nodig is om de kermistraditie en -cultuur te behouden voor de toekomst, en de Kamer hierover in Q1 2022 te informeren.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 26 419 , nr. 96
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering te onderzoeken op welke wijze EZK een actievere, centrale en coördinerende rol richting andere overheden en departementen kan pakken om ons toekomstige	29-03-2022	Parlementaire agenda [23-03-2022] - TMD Hoofdlijnen	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	verdienvermogen te versterken, en de Kamer hierover uiterlijk te informeren in het actieplan vestigings- klimaat, dat zij voor de zomer naar de Kamer stuurt.			
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt het kabinet van bedrijven die steun krijgen bij het verduurzamingsproces in de maatwerkafspraken als voorwaarde een concreet en onafhankelijk doorgerekend plan te vragen over hoe zij klimaatneutraal worden.	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Hammelburg, A.R. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Heinen, E. (VVD) Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering de ontwikkeling van de energieprijzen te monitoren en tweemaandelijks aan de Kamer te rapporteren over de inkomenseffecten voor burgers en bedrijven.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] – 3e termijn Algemene Financiële Beschouwingen (AFB)	Afgedaan met Kamerstuk 29 023 , nr. 279
Haga, W.R. van (Groep Van Haga) Goudzwaard, M. (JA21)	Roept het kabinet op het mkb als volwaardige gesprekspartner te betrekken bij het opstellen van een dashboard dat inzage geeft in de concrete totale toename of afname van de regeldruk binnen het mkb.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Rahimi, H. (VVD) Goudzwaard, M. (JA21) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering de resultaten van deze evaluatie voor de zomer met de Kamer te delen en hierna een plan te maken, waardoor mkb-ondernemers makkelijker aan financiering kunnen komen	19-04-2022	Parlementaire agenda [27-01-2022] - CD Fit for 55 - CBAM en ETS	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 502
Graus, D.J.G. (PVV) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering de beperkingen van de financieringsmarkt voor (met name kleine) mkb'ers in kaart te brengen en op te heffen waar nodig.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 502
Kuiken, A.H. (PvdA) Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering op korte termijn het overleg met sociale partners opnieuw op te pakken en te bezien hoe een gezamenlijk perspectief kan bijdragen aan een bestendige aanpak van de coronacrisis, en dit overleg structureel voort te zetten.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Onderhanden
Leijten, R.M. (SP) Ginneken, L.M. van (D66) Ceder, D.G.M. (CU) Rajkowski, Q.M. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt het kabinet om bij het afschermen van de feitelijke woonadressen van een persoon dit op alle plekken in het Handelsregister door te voeren waar deze persoon in voorkomt, dus ook in de archieven bij functies uit het verleden, en de Tweede Kamer hierover zo snel mogelijk, uiterlijk voor het meireces, te informeren.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32 761 , nr. 225
Eerdmans, B.J. (JA21) Plas, C.A.M. van der (BBB) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt het kabinet om binnen zes maanden met een plan te komen om de regeldruk voor het mkb meetbaar te verminderen.	20-01-2022	[19-01-2022] Debat over de regeringsverklaring	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Graaf, M. de (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP) Rahimi, H. (VVD)	Verzoekt de regering bij de aanpak regeldruk expliciet aandacht te hebben voor interdepartementale samenwerking en zich maximaal in te spannen zodat er op de verschillende departementen gericht wordt gewerkt aan het meetbaar verminderen van regeldruk en de kamer periodiek	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Regeldruk	Afgedaan met Kamerstuk 2022Z14856 (tijdelijk nr.)

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	over de voortgang te informeren. Spreekt uit om de uitkomsten van de periodieke voortgang te bespreken in de verschillende (departementale) commissies.			
Baarle, S.R.T. van (DENK)	Verzoekt de regering om opnieuw in gesprek te treden met lease- en verzekeringsmaatschappijen teneinde coulance voor taxichauffeurs die in de knel zijn geraakt te laten bieden.	14-12-2021	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Onderhanden
Stoffer C. (SGP) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering de voor het mkb bedoelde middelen in het compensatiepakket in lijn met de motie-Hermans te herverdelen, zodat het mkb met een hoger energieverbruik ook wordt tegemoetgekomen, en daartoe aan de Kamer een aangepaste nota van wijziging voor te leggen.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] – 3e termijn Algemene Financiële Beschouwingen (AFB)	Afgedaan met Kamerstuk 35 927 , nr. 29
Rahimi, H. (VVD)	Verzoekt de regering bij de evaluatie van de wet te onderzoeken of als gevolg van deze wet nadelen zijn ontstaan voor de detailisten in het mkb, en daarover aan de Kamer te rapporteren.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - Debat Wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het verkorten van de wettelijke betaaltermijn tot 30 dagen (35 769)	Onderhanden
Leijten, R.M. (SP) Kathmann, B.C. (PvdA) Rajkowski, Q.M. (VVD)	Verzoekt de regering met een uitgewerkt voorstel voor een opt-in te komen zodat zelfstandigen waarbij het geregistreerde vestigingsadres en woonadres van de ondernemer bij de Kamer van Koophandel gelijk zijn zelf kunnen besluiten of hun privéadres openbaar wordt gemaakt bij de Kamer van Koophandel.	15-03-2022	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32761 , nr. 225
Graaf, M. de (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Rahimi, H. (VVD) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering op een rij te zetten wat nodig is om een groene variant van de BMKB-regeling op te zetten waarbij de Staat garant staat voor duurzaamheidsleningen.	19-04-2022	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Afgedaan met Kamerstuk 32637 , nr. 502
Berg, mw. J.A.M.J. van den (CDA)	Verzoekt de regering bij de uitwerking van compenserende maatregelen voor de gestegen energieprijzen in Europees Nederland, Bonaire, Sint-Eustatius, en Saba mee te laten lopen in de uitwerking van deze maatregelen op vergelijkbare wijze zoals dat met de coronasteun is gebeurd	08-11-2021	Begrotingsbehandeling Koninkrijksrelaties d.d. 14 oktober 2021	Afgedaan in Kamerstuk 29 023 , nr. 272
Stoffer C. (SGP) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering zich in te zetten voor verdere verbetering van de toegankelijkheid van NEN-normcommissies voor kleine mkb-bedrijven en te bezien wat de mogelijkheden zijn voor financiële steun voor deelname.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 35 925 XIII, nr. 5
Graaf, M. de (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Plas, C.A.M. van der (BBB) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt het kabinet, te onderzoeken hoe de bescherming van de privacy van aandeelhouders in het UBO-register verbeterd kan worden,	26-10-2021	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Onderhanden
Ellemeet. C.E. (GL) Michon-Derkzen, I.J.M. (VVD)	Verzoekt het kabinet, conform het advies van de Autoriteit Persoonsgegevens vestigingsadressen van zelfstandigen in principe af te	16-09-2021	Parlementaire agenda [09-09-2021] - Debat over agressie tegen en bedreiging van journalisten	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	schermen wanneer dit tevens woonadressen zijn en de wet hiervoor aan te passen.			
Amhaouch, M. (CDA) Dijk, G.J. van (PvdA) Aartsen, A.A. (VVD) Palland, H.M. (CDA) Maatoug, S. (GL) Kaag, S.A.M.(D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, als onderdeel van een strategisch beleid voor de Nederlandse maakindustrie: –een overzicht te maken met mogelijke maatregelen voor toekomstige crisissen, gericht op behoud van werkgelegenheid en kennis, (om)scholing, continuïteit van productie en leveringszekerheid, en het aanjagen van investeringen en innovatie; –hiervoor ervaringen uit de coronacrisis, voorgaande crisissen en andere landen te gebruiken; en de Kamer hierover vóór 1 april 2022 te informeren.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 135
Azarkan, F. (DENK)	Verzoekt de regering om de ontwikkeling van de inflatie nauwgezet te monitoren, in het bijzonder voor de gevolgen voor de koopkracht van de meest kwetsbaren,	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 35 925 IX , nr. 20
Amhaouch, M. (CDA) Kent, B. van (SP) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD) Jong, R.H. de (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om de overheidscommunicatie over de VLN-regeling in lijn te brengen met de (technische) criteria van de VLN-regeling waar bedrijven zich op kunnen beroepen in het vierde kwartaal 2021, ook als zij geen nachthoreca zijn.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 420
Ellemeet, C.E. (GL) Kathmann, B.C. (PvdA)	Verzoekt de regering, te onderzoeken hoe Nederland in samenhang met Europese regelgeving op korte termijn deze socialemediaplatforms beter kan reguleren om het publiek belang te dienen.	16-09-2021	Parlementaire agenda [09-09-2021] - Debat over agressie tegen en bedreiging van journalisten	Overgedragen aan het Ministerie van OCV
Nijboer, H. (PvdA) Beckerman, S.M. (SP) Raaijmakers, L. van (PvdD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering, een plan van aanpak te maken om alle aangenomen moties uit te voeren, en de Kamer zo spoedig mogelijk te informeren.	05-10-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD 15/9)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 914
Mulder, A.H. (CDA) Nijboer, H. (PvdA) Vries, A. de (VVD) Beckerman, S.M. (SP) Raaijmakers, L. van (PvdD) Bromet, L. (GL) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, te onderzoeken of en hoe de middelen hiervoor beschikbaar kunnen komen, en de Tweede Kamer daarover in november 2021 te informeren.	05-10-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK (CD 1/7)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 914
Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD) Kaag, S.A.M.(D66)	Verzoekt de regering, om samen met het bedrijfsleven een inventarisatie te maken van de omvang van dit probleem, de voornaamste sectoren waar het knelt en mogelijke oplossingen voor zowel de korte als de middellange termijn, en dit onderdeel te laten zijn van de aangekondigde brief over de (maak)industrie, en de Kamer hierover te informeren.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 135
Lee, T.M.T. van der (GL) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering om, samen met de bij het valorisatieplan betrokken partijen, op korte termijn te komen tot een verkenning van	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Strien, P.J.T. van (VVD)	de inzet die nodig is om de ambities uit dit plan te verwezenlijken en daarbij ook de samenhang met bredere aspecten van valorisatie, zoals fieldlabs en mkb-samenwerkingsvouchers in ogenschouw te nemen.		Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	
Graus, D.J.G. (PVV) Eerdmans, B.J. (JA21) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering te onderzoeken welke zaken het meest bijdragen aan een eventueel besluit van een bedrijf om te verhuizen naar een land buiten Nederland.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Dijk, G.J. van (PvdA) Aartsen, A.A. (VVD) Maatoug, S. (GL) Jong, R.H. de (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om samen met financiële instellingen te onderzoeken hoe er liquiditeit beschikbaar kan komen voor bedrijven die door corona kapitaal nodig hebben voor Q4 2021 en Q1 2022, zodat ze daarna weer op eigen benen kunnen staan.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 405
Wilders, G. (PVV) Kuzu, T. (DENK) Amhaouch, M. (CDA) Dijk, G.J. van (PvdA) Aartsen, A.A. (VVD) Jong, R.H. de (D66) Haan, N.L. den (50PLUS)	Verzoekt de regering, om ervoor te zorgen dat in de zoektocht naar een steunpakket voor de nachthoreca ook de brede horeca en evenementen-sector meegenomen worden en verzoekt dit terug te koppelen voor het debat over de steunpakketten.	16-09-2021	[16-09-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 nr. 414
Leijten, R.M. (SP) Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering om per direct te beginnen met het uitwerken van steunopties, in samenspraak met Brussel en Tata Steel, voor een versnelde overstap op waterstof bij Tata Steel; verzoekt de regering, om in dit onderzoek rekening te houden met het voorkomen van weglek van investeringen naar de (buitenlandse) aandeelhouders; roept de regering op, om in het onderzoek alle mogelijke opties te verkennen om het nationale belang na te streven, van het juridisch vastleggen van afspraken tot het nemen van een overheidsbelang, en om hierover de Kamer uiterlijk eind 2021 te informeren.	16-09-2021	Parlementaire agenda [16-09-2021] - Tweeminutendebat Toekomst Tata Steel met MEZK/SKE/SIW	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 135
Amhaouch, M. (CDA) Dijk, G.J. van (PvdA) Aartsen, A.A. (VVD) Maatoug, S. (GL) Jong, R.H. de (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om te onderzoeken op welke wijze ondernemers kunnen worden geholpen bij het beëindigen van hun onderneming zonder een enorme schuldenlast als gevolg van de coronacrisis.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Azarkan, F. (DENK) Kent, B. van (SP) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP) Eerdmans, B.J. (JA21) Plas, C.A.M. van der (BBB) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, de economische gevolgen van het verplichten van het coronatoegangsbewijs, zoals omzetverlies, te monitoren bij bedrijven in de sectoren die hiermee te maken hebben.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 25 295 , nr. 1638
Klaver, J.F. (GL) Azarkan, F. (DENK) Ploumen, E.M.J. (PvdA)	Verzoekt de demissionaire regering, plannen voor de beschikbare 5,8 miljard euro voor Nederland voor te bereiden, en	23-09-2021	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-07 , nr. 1827

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Dassen, L.A.J.M. (Vlt)	hierover voor 1 november 2021 een brief aan de Kamer te sturen; verzoekt tevens de demissionaire regering, de hervormingsplannen voor te bereiden die aansluiten op de landenspecifieke aanbevelingen zodat hierover bij aanstelling van het nieuwe kabinet de Kamer meegenomen kan worden in de overwegingen, en de Kamer hierover te informeren			
Graus, D.J.G. (PVV) Eerdmans, B.J. (JA21) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering het zwartboek regeldruk van MKB-Nederland ter harte te nemen en voorts het mandaat van het Adviescollege toetsing regeldruk te bestendigen en verstevigen, gezien de aanhoudende en stijgende regeldruk	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, om binnen een maand duidelijkheid te geven aan de gemeenten over hoe de ATE eruit komt te zien en hen te wijzen op de mogelijkheid om voorschotten uit te betalen.	30-09-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 418
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, te borgen dat in lopende en toekomstige onderzoeken naar een duurzame staalproductie de gezondheidseffecten integraal wordt meegewogen, verzoekt de regering, te onderzoeken welke juridische instrumenten de lokale, regionale en landelijke overheden hebben om op korte termijn de leefomgevingskwaliteit te verbeteren, verzoekt de regering, inzichtelijk te maken welke randvoorwaarden zoals regelgeving, infrastructuur en vergunningen nodig zijn voor de omslag naar waterstof, en de Kamer daarover te rapporteren voor het einde van het jaar.	16-09-2021	Parlementaire agenda [16-09-2021] - Tweeminutendebat Toekomst Tata Steel met MEZK/SKE/SIW	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 989
Stoffer C. (SGP) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, met betrokken partijen de knelpunten te inventariseren en zich maximaal in te spannen om het project WarmtelinQ tot een positief besluit te brengen, uiterlijk 1 oktober.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering te onderzoeken hoe campussen als de High Tech Campus Eindhoven, waar publiek-privaat wordt samengewerkt ten behoeve van technologische en economische ontwikkeling die het strategisch belang van Nederland dient, kunnen worden beschermd tegen ongewenste overnames en ongewenste invloed.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 501
Amhaouch, M. (CDA) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering, aan de hand van de marktmonitor over de aanbodzijde van de financieringsmarkt die EZK voornemens is op te zetten, ook de betere financiering van familiebedrijven te verkennen.	26-10-2021	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Staaï C.G. van der (SGP) Eerdmans, B.J. (JA21)	Verzoekt de regering: –een nadere analyse uit te voeren naar de gevolgen van de genoemde voorstellen voor huishoudens, mkb-bedrijven en overheidsuitgaven; –de subsidiariteit en proportionaliteit van genoemde voorstellen uitgebreid te toetsen, in lijn met de motie-Bisschop (Kamerstuk 21501-20, nr. 1504); –de Kamer hierover bij de verschijning van de Klimaat- en Energieverkenning te informeren en de uitkomsten te betrekken bij de beoordeling en de Europese inzet.	23-09-2021	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan in Kamerstuk 32 813, nr. 905
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Azarkan, F. (DENK) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP) Jong, R.H. de (D66) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering op basis van de komende evaluaties van de financieringsinstrumenten, deze in samenhang te bezien, de resterende knelpunten en oplossingen te identificeren en daarbij de ervaringen van betreffende coronafinancieringsinstrumenten mee te nemen en daarover de Kamer in de eerste helft van 2022 te informeren.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 32637, nr. 501
Amhaouch, M. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP) Jong, R.H. de (D66) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering actief in gesprek te gaan met de campussen om te bezien hoe de handvatten uit de strategie-ecosystemen versneld kunnen worden gerealiseerd, en de Kamer te informeren over de uitkomst van deze gesprekken.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Bontenbal, H. (CDA) Kaag, S.A.M. (D66) Azarkan, F. (DENK) Lee, T.M.T. van der (GL) Graus, D.J.G. (PVV) Stoffer C. (SGP) Leijten, R.M. (SP) Strien, P.J.T. van (VVD) Eerdmans, B.J. (JA21) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Thijssen, J. (PvdA) Grinwis, P.A. (CU) Teunissen, Ch. (PvdD)	Verzoekt de regering om: –onder regie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, in samenspraak met het Techniekpact, een analyse te maken van de effectiviteit van deze initiatieven en te onderzoeken waar aanvullingen nodig zijn, als basis voor een «aanvalsplan» waarmee een volgend kabinet snel en goed geïnformeerd aan de slag kan om de tekorten in de technische sector structureel op te lossen; –de Ministeries van EZK, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en OCW gezamenlijk een plan te laten maken om middelen bedoeld voor zijnstroom ten behoeve van tekortsectoren slim in te zetten; verzoekt de regering hierover in Q1 2022 aan de Kamer te rapporteren.	04-11-2021	_x000D_ Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)_x000D_	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Graaf, S.J.F. van der (CU) Stoffer C. (SGP) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering om er, bij de uitwerking van de aanbevelingen uit de evaluatie van de BMKB-regeling, voor te zorgen dat deze in de toekomst nog beter aansluit op de behoefte van het mkb, met specifieke aandacht voor toegankelijkheid van financiering.	07-07-2022	Parlementaire agenda [05-07-2022] - TMD Coronasteunpakket met MEZK/MSZW/MFIN/SFIN	Onderhanden
Graus, D.J.G. (PVV)	Verzoekt de regering de schade die Limburgse ondernemers in het watersnoodgebied hebben geleden boven op de coronacrisis, vanaf het derde en vierde kwartaal	07-07-2022	Parlementaire agenda [05-07-2022] - TMD Coronasteunpakket met MEZK/MSZW/MFIN/SFIN	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	2021 en eerste kwartaal 2022 ruimhartig en met gezwinde spoed te vergoeden			
Graus, D.J.G. (PVV)	Verzoekt de regering het totaalpakket aan schulden en kosten ontstaan door de gedwongen sluiting tijdens de coronacrisis, integraal te bezien en met gepaste oplossingen te komen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [05-07-2022] - TMD Coronasteunpakket met MEZK/MSZW/MFIN/SFIN	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66) Amhaouch, M. (CDA) Graaf, S.J.F. van der (CU) Stoffer C. (SGP) Graus, D.J.G. (PVV)	Verzoekt de regering om bij de geplande evaluaties van de verschillende instrumenten specifieke aandacht te hebben voor de samenhang tussen de instrumenten rond criteria en termijnen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [05-07-2022] - TMD Coronasteunpakket met MEZK/MSZW/MFIN/SFIN	Onderhanden

Tabel 104 Stand van zaken moties Minister van EZK parlementair jaar 2021–2022 (Eerste Kamer)

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
C.C.M. Vendrik (GroenLinks) E.B. van Apeldoorn (SP) F.J.M. Crone (PvdA) R. van Gurp (GroenLinks) P. Nicolai (PvdD)	Verzoekt de regering het gehele fondsenlandschap te bezien en opties te ontwikkelen voor versterking van de doelmatige inzet van publieke middelen, en daarbij ook opties voor samenvoeging van fondsen te overwegen.	21-6-2022	Groefondsdebat Eerste Kamer, tijdelijke wet Nationaal Groeifonds	Onderhanden; deze motie ligt primair bij het Ministerie van Financiën

Tabel 105 Stand van zaken moties Minister voor Klimaat en Energie parlementair jaar 2021–2022 (Tweede Kamer)

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Kröger, S.C. (GL) Dassen, L.A.J.M. (Volt)	Verzoekt de regering zich in te spannen voor een «projects of common interest»-list waarbij gasprojecten uitgesloten zijn, en hier samen met gelijkgezinde landen in op te trekken.	01-12-2021	Parlementaire agenda [30-11-2021] - Tweeminutendebat Energieraad	Onderhanden
Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering de Kamer binnen tien weken te informeren over hoe belemmeringen kunnen worden weggenomen voor de nuttige toepassing van de CO ₂ uit de afvalverwerking in de glastuinbouw.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Afgedaan met Kamerstuk 32 627 , nr. 39
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Hagen, K.B. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering om er met een kopgroep aan landen naar te streven om de uitfaseerdatum in lijn te brengen met de afspraak in het Klimaatakkoord.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering om een uitvoerbaarheidstoets uit te voeren voor het gehele «Fit for 55»-pakket en daarbij zowel de voornaamste zorgen per voorstel inzichtelijk te maken, alsook additioneel flankerend beleid in kaart; te brengen dat nodig kan zijn om tot een goed uitvoerbaar pakket te komen.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Erkens, S.P.A. (VVD) Dassen, L.A.J.M. (Volt)	Verzoekt de regering te onderzoeken welke mogelijkheden Nederland met andere lidstaten heeft om gezamenlijke projecten die tot CO ₂ -reductie leiden, onder andere maar niet uitsluitend op het gebied van hernieuwbare	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	Omschrijving van de motie energie, te starten om de «Fit for 55»-doelen te behalen, en de Kamer over deze uitkomsten te informeren.			
Stoffer C. (SGP) Eerdmans, B.J. (JA21)	Verzoekt de regering zich uiterst kritisch op te stellen bij de voorstellen die grote gevolgen kunnen hebben voor de gebouwde omgeving.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Raan, L. van (PvdD)	Verzoekt de regering om een importverbod op houtige biomassa uit Rusland.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om zich in te spannen om de inkomenspositie van lage en middeninkomensgroepen te beschermen.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Afgedaan met Kamerstuk 35 925-15 , nr. 111
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering de totale financiële impact van het «Fit for 55»-pakket voor de Nederlandse huishoudens, bedrijven en overheid inzichtelijk te maken, daarbij aan te geven voor welke doeleinden deze middelen ingezet worden, en welke alternatieve inzet mogelijk is om op een kosteneffectieve manier tot 55% te komen.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Stoffer C. (SGP) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering om in samenspraak met de planbureaus en het CBS bij beleid en jaarlijkse analyses in het kader van de klimaat- en energietransitie de maatschappelijke en economische effecten voor regio's; inzichtelijk te maken, zodat beleid gevoerd kan worden op het voorkomen van ongewenste ongelijkheden.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Kops, A. (PVV)	Verzoekt de regering over deze plannen met Nogepla in gesprek te gaan en ervoor te zorgen dat de gasproductie zo snel mogelijk wordt opgeschroefd.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering de adviezen uit dit rapport als uitgangspunt te nemen bij de onderhandelingen rondom biomassa in de EU.	01-12-2021	Parlementaire agenda [30-11-2021] - Tweeminutendebat Energieraad	Onderhanden
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om een kopgroep te vormen in Europees verband en zich in te zetten om het «Fit for 55»-pakket voortvarend op te pakken en te waarborgen dat alle maatregelen ten minste optellen tot 55% broeikasgas-emissiereductie in 2030, en de Tweede Kamer over de voortgang regelmatig te informeren.	20-01-2022	Parlementaire agenda [20-01-2022] - TMD Informele Energieraad	Onderhanden
Ephraïm, O.R. (Groep van Haga) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering de cap voor hernieuwbare elektriciteit substantieel te verhogen ten behoeve van zon op dak.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1046
Azarkan, F. (DENK)	Verzoekt de regering om de ACM te laten monitoren of de tarieven voor energie en benzine in de toekomst weer dalen naar het niveau dat er was voordat vraag en aanbod op de energiemarkten verstoord	05-04-2022	[30-03-2022] Debat over de ontwikkeling van de koopkracht en de stijgende energie	Afgedaan met Kamerstuk 35 927 , nr. 135

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	werden, en hierover aan de regering en de Kamer te rapporteren.			
Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering zo snel mogelijk een voorstel te doen voor het openstellen van de raffinageroute na 2025 en het volwaardig opnemen.	10-05-2022	Parlementaire agenda [20-04-2022] - TMD Waterstof (CD 13/4)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1042
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering om een quickscan te doen welke projecten van energiecoöperaties die in 2019 en 2020 een SDE++-subsidie ontvingen, ook daadwerkelijk gerealiseerd konden worden, en wat hierin de obstakels zijn; verzoekt de regering te analyseren of energiecoöperaties en burgerinitiatieven in de huidige SDE++-systematiek nadelen ondervinden en te bezien welke oplossingen hiervoor mogelijk zijn, zodat hiermee in de toekomst rekening gehouden kan worden in de ondersteuning van energiecoöperaties en burgerinitiatieven.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Onderhanden
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om een kopgroep te vormen in Europees verband om de invoering van de CO ₂ -grensheffing zo veel als mogelijk te versnellen.	20-01-2022	Parlementaire agenda [20-01-2022] - TMD Informele Energieraad	Overgedragen aan het Ministerie van Financiën.
Lee, T.M.T. van der (GL) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering bij de onderhandelingen over RED te pleiten voor sterk aangescherpt toezicht, handhaving en transparantie; verzoekt de regering ervoor te pleiten dat de duurzaamheid van ingezette biomassa voorwaardelijk wordt voor het laten meetellen van het behalen van de doelstelling.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1039
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering bij de onderhandelingen en verdere beoordeling van voorstellen uit het Europese «Fit for 55»-pakket expliciet aandacht te besteden aan het thema leveringszekerheid en afstemming hierover tussen lidstaten, en de Kamer hierover te informeren in de periodieke voortgangsrapportages over Fit for 55	01-12-2021	Parlementaire agenda [30-11-2021] - Tweeminutendebat Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33 , nr. 915
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Boulakjar, F. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om naast het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas, ook de invloed van Rusland op cruciale infrastructuur zo snel mogelijk af te bouwen.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Onderhanden
Koffeman, drs. N.K. (PvdD) Faber-Van de Klashorst, M.H.M. (PVV) Gerken, A.M.V. (SP) Dessing, J. (FVD) Linden, L.P. van der (FVD) Otten, H. (Fractie-Otten) Vries, J.W.E. de (Fractie-Otten) Raven, A.C.M. (OSF)	Verzoekt de regering definitief geen nieuwe of verlengde subsidies te geven op het stoken van houtige biomassa.	06-07-2021	Parlementaire agenda [29-06-2021] - Debat Verbod op kolen i.v.m. beperking CO ₂	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1039

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering de beleidsregels voor het stellen van het maximumtarief van warmte aan te passen zodat warmtebedrijven uit deze gasprijsstijging geen extra rendement kunnen behalen.	30-11-2021	[23-11-2021] Tweeminutendeбат Klimaatakkoord gebouwde omgeving (CD d.d. 06/10)	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt het kabinet om bij de Commissie aan te geven dat de sunset clause van 2045 niet zou moeten gelden voor nieuwe technieken die nog uitgevonden worden.	20-01-2022	Parlementaire agenda [20-01-2022] - TMD Informele Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 918
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering om er bij de Europese Commissie op aan te dringen om de gedelegeerde handeling over gas te vervangen door een wetsvoorstel voor een aparte categorie waarin gas zou kunnen vallen.	20-01-2022	Parlementaire agenda [20-01-2022] - TMD Informele Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 918
Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering verder uit te werken welke rol negatieve emissies kunnen spelen bij het bereiken van de klimaatdoelstellingen op de lange termijn en daarbij in ieder geval aandacht te besteden aan:	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Bontenbal, H. (CDA)	– de toegevoegde waarde van een langetermijndoel voor negatieve emissies; – definities van negatieve emissies en meet-, rapportage- en verificatiemethoden; – opties voor het stimuleren van negatieve-emissietechnologieën (binnen en buiten het EU ETS); – erkenning van emissies binnen het EU ETS.			
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering in volgende SDE++-rondes of andere vormen van stimulering niet langer uit te gaan van een maximaal subsidiabele energieproductie van 35 terawattuur in 2030 voor zon en wind, maar rekening te houden met de benodigde groei van zon en wind richting 2030 en 2050, conform het nog af te ronden plan nationaal energiesysteem en passend binnen de afspraken in het coalitieakkoord.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1046
Grinwis, P.A. (CU)				
Bontenbal, H. (CDA)				
Stoffer C. (SGP)	Verzoekt het kabinet in Europa te pleiten voor een snelle acceptatie van kernenergie in de taxonomie en zo verdere vertraging van dit instrument te voorkomen en daarbij de samenwerking op te zoeken met gelijkgestemde lidstaten.	20-01-2022	Parlementaire agenda [20-01-2022] - TMD Informele Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 918
Erkens, S.P.A. (VVD)				
Plas, C.A.M. van der (BBB)				
Bontenbal, H. (CDA)				
Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering de subsidie voor zonnewarmte-installaties gelijk te trekken met die voor hybride warmtepompen in de ISDE-regeling en deze installaties op te nemen in het stimuleringsprogramma voor hybride warmtepompen.	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk Aanhangsel 1976, Stcrt. 2022, nr. 1718
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om te bezien of een beleidsdoel voor het volume van industriële elektrificatie in 2030 vastgelegd moet worden; verzoekt	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU)				
Thijssen, J. (PvdA)				

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	de regering de toegankelijkheid en dekking voor elektrificatie in de SDE++ te verbeteren met ondersteuning voor meer draaiuren voor elektrificatieopties op voorwaarde dat (vrijwel geheel) aantoonbaar duurzame elektriciteit wordt ingezet, op een wijze die past binnen het Europese staatssteunkader.			
Leijten, R.M. (SP) Kröger, S.C. (GL) Teunissen, Ch. (PvdD)	Verzoekt de regering om zich aan te sluiten bij de oproep van Spanje om in EU-verband uit het Energy Charter Treaty te stappen.	22-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 949
Wijngaarden, J. van (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om alleen in te stemmen met een nieuw voorstel voor de EU-taxonomie indien kernenergie hierin wordt meegenomen.	22-06-2022	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Energieraad	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering om in de Raad een voortrekkersrol in te nemen in de exclusie van gas in de EU-taxonomie.	01-12-2021	Parlementaire agenda [30-11-2021] - Tweeminutendeбат Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 918
Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering om een onafhankelijk onderzoek uit te zetten naar hoe de leveringszekerheid van gas de komende tien tot vijftien jaar beter geborgd kan worden; verzoekt de regering om naast of bij dit onderzoek ook een analyse naar de benodigde rol van de overheid en overheidsgeïntegreerde bedrijven in de gasmarkt te laten doen; verzoekt de regering dit onderzoek met de inzet van het kabinet qua beleidsalternatieven naar de Kamer te sturen voorafgaand aan het commissie-debat Gasmarkt en leveringszekerheid	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om te onderzoeken hoe we geïntegreerde waterstofproductie via wind op zee versneld kunnen uitvoeren en te onderzoeken hoe restricties in de markt, zoals rondom vergunningen, weggenomen kunnen worden met als doel waterstof ook financieel te ondersteunen.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Onderhanden
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om te onderzoeken in welke sectoren de gratis emissierechten versneld kunnen worden afgebouwd, bijvoorbeeld sectoren die een relatief lager exportlekagepercentage hebben, en in deze sectoren versnelde afbouw te bepleiten in Europees verband.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Overgedragen aan het Ministerie van Financiën
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering in samenwerking met marktpartijen disproportionele afhankelijkheid van groene waterstof uit een enkel land tegen te gaan door in te zetten op diversificatie in herkomstlanden en een maximumaandeel van de totale import aan waterstof per land vast te stellen.	10-05-2022	Parlementaire agenda [20-04-2022] - TMD Waterstof (CD 13/4)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering met het oog op toekomstige SDE-rondes te onderzoeken op welke wijze inrijzing van systeemkosten in de SDE++-systematiek het beste een plaats kan krijgen.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Onderhanden
Plas, C.A.M. van der (BBB)	Verzoekt de regering in beeld te brengen welk beleid er nodig is, zodat voorkomen wordt dat woningeigenaren niet de meest optimale maatregelen nemen en mogelijk later weer nieuwe investeringen moeten doen.	02-11-2021	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Groot, P.C. de (VVD) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering zich in de onderhandelingen over de Europese Energy Performance of Buildings Directive (EPBD III) in te zetten voor het blijven koppelen van het energielabel aan het primair fossiel energieverbruik en niet akkoord te gaan met het Commissievoorstel alvorens de Kamer hierover is geïnformeerd.	10-05-2022	Parlementaire agenda [20-04-2022] - TMD Fit-for-55-pakket (CD 7/4)	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering bij het herijken van de energieprijzen uit het Activiteitenbesluit milieubeheer later dit jaar meer aan te sluiten bij de werkelijke energieprijzen waarmee de terugverdientijd wordt vastgesteld, en deze periodiek te herijken.	07-06-2022	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering het advies van PBL op dit punt in zijn geheel over te nemen en een levensduur van 30 jaar te hanteren bij geothermieprojecten.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om een sectorspecifieke mvo-risicoanalyse te laten uitvoeren voor waterstofimport.	10-05-2022	Parlementaire agenda [20-04-2022] - TMD Waterstof (CD 13/4)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1060
Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering in Europa stevig te pleiten voor een andere doelstelling die meer flexibiliteit biedt.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering zich in te spannen om eerder dan nu gepland is de gratis rechten van de luchtvaartsector uit de markt te halen.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering te onderzoeken in hoeverre de invoering van CBAM een obstakel vormt voor ontwikkelingslanden en welke oplossingsrichtingen hiervoor zijn.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Overgedragen aan het Ministerie van Financiën
Dijck, A.P.C. van (PVV) Nijboer, H. (PvdA) Azarkan, F. (DENK) Raan, L. van (PvdD) Stoffer C. (SGP) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Haan, N.L. den (50PLUS) Plas, C.A.M. van der (BBB) Simons, S.H. (BIJ1) Haga, W.R. van (Groep Van Haga) Omtzigt, P.H. (Omtzigt)	Verzoekt de regering in gesprek te gaan met organisaties van energieleveranciers op welke manier coulanter kan worden omgegaan met energieschulden.	05-04-2022	[30-03-2022] Debat over de ontwikkeling van de koopkracht en de stijgende energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering bij het uitwerken van maatwerkafspraken met betrekking tot bestaande geothermieprojecten die de realisatietermijn dreigen te overschrijden, de toegekende verlenging niet ten koste te laten gaan van de verleende subsidiejaren.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 364
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering te onderzoeken wat de gevolgen zijn van inclusie van de chemische sector in CBAM.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Overgedragen aan het Ministerie van Financiën
Raan, L. van (PvdD) Wassenberg, F.P. (PvdD)	Verzoekt de regering om te zorgen voor een meer natuurinclusieve SDE++.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD SDE++ (CD 24/3)	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om in de onderhandelingen over Fit for 55 proactief te handelen om weglek van export en CO ₂ te voorkomen; verzoekt de regering om het Commissievoorstel te steunen om dit te bereiken via het moderniseringsfonds, het innovatiefonds en de voorgestelde uitfaseerperiode van gratis rechten.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Afgedaan met Kamerstuk 22 112 , nr. 3409
Leijten, R.M. (SP) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering zich kritisch op te stellen omtrent het voorstel ETS-BRT in de verdere onderhandelingen over het «Fit for 55»-pakket in Brussel.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Fit for 55 - CBAM en ETS (CD 27/1)	Onderhanden
Gerkens, A.M.V. (SP) Dijk, mr. D.J.H. van (SGP) Schalk, P. (SGP) Baay-Timmerman, mr. M.H.H. (50PLUS) Crone, F.J.M. (PvdA) Kluit, S.M. (GL) Linden, L.P. van der (FVD) Prast, H.M.. (PvdD)	Roept de regering op bij het vaststellen van beleid voor het wegwerken van capaciteitstekorten en van andere klimaatmaatregelen niet te rekenen met grootschalig laagwaardig gebruik van houtige biomassaströmen, waarbij onduidelijkheid is over de daadwerkelijke bijdrage aan de reductie van nationale en Europese CO ₂ -emissies.	06-07-2021	Parlementaire agenda [29-06-2021] - Debat Verbod op kolen i.v.m. beperking CO ₂	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1039
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om daarbij uit te werken welke prioriteringscriteria toegepast worden, mocht er schaarste ontstaan; verzoekt de regering om inzichtelijk te maken wat de economische impact zou zijn als er sprake is van productiebeperkingen bij een tekort aan gas en hoe die impact beperkt kan worden; verzoekt de regering de Kamer uiterlijk eind 2021 te informeren over de uitkomsten van deze motie.	01-12-2021	Parlementaire agenda [30-11-2021] - Tweeminutendeбат Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 29 023 , nr. 302
Kröger, S.C. (GL) Boucke, R.M. (D66) Hagen, K.B. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering daarbij te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om deze rechten uit de markt te halen met inachtneming van de wetsvoorstellen in Fit for 55, inclusief de voorstellen ter herziening van de EU ETS-richtlijn en de regels voor het Market Stability Reserve, en de Tweede Kamer over de uitkomsten in het eerste kwartaal van 2022 te informeren.	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendeбат Milieuraad met Stas lenW	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om de – voor de overstap naar een groene staalproductie relevante – vergunningstrajecten en procedures waar mogelijk te versnellen en centraal te coördineren.	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om externe experts te betrekken bij een onderzoek naar de beoogde marktordening voor de waterstofketen; verzoekt de regering om de Kamer in het voorjaar van 2022 te informeren over de beoogde marktordening voor de waterstofketen	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering voor het eind van het jaar een aanvullend ontwerp Programma Noordzee 2022–2027 ter inzage te leggen en te starten met de vergunningsprocedures voor het net op zee, en in het eerste kwartaal van 2022 het definitieve programma vast te stellen; verzoekt de regering in het tweede kwartaal van 2022 de aanvulling op de routekaart windenergie op zee 2030 gereed te maken.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 33 561 , nr. 53
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering, om snel inzichtelijk te maken welke no-regretmaatregelen al genomen kunnen worden in de demissionaire status voor de verduurzaming van de industrie; verzoekt de regering, om te inventariseren wat in de komende vier jaar nodig is aan investeringen voor de energie-infrastructuur en de transport-capaciteit op het elektriciteitsnet om te kunnen voldoen aan de klimaat-doelen, en de Kamer uiterlijk 1 november hierover te informeren.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Raan, L. van (PvdD) Teunissen, Ch. (PvdD)	Verzoekt de regering, om er in Europa voor te pleiten om bij de herziening van de RED II te rekenen met de werkelijke uitstoot van houtige biomassa.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1039
Amhaouch, M. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP) Jong, R.H. de (D66) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Grinwis, P.A. (CU) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering onderzoek te doen naar het gebruik, de tevredenheid en effectiviteit van de instrumenten om het mkb te ondersteunen in hun zoektocht naar de beste verduurzamingsmaatregelen, en de Kamer hier medio 2022 over te informeren.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1049
Boucke, R.M. (D66) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, het PBL te vragen de KEV niet alleen tot 2030, maar ook tot 2050 te laten rekenen; verzoekt de regering, het PBL te vragen het effect van import en export van elektriciteit in de KEV helder te kwantificeren.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, aan een onafhankelijke partij een advies te vragen over hoe om te gaan met duurzame energie op land na 2025.	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1046

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, zich in te spannen voor het voorkómen van vogelslachtoffers door windturbines, bijvoorbeeld door de partners binnen het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie te vragen de adviezen van de Vogelbescherming te betrekken bij het opstellen van de RES'en en daaruit volgende vergunningtrajecten.	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 956
Lee, T.M.T. van der (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, goed in de SDE++-regeling te borgen dat er geen subsidiebeschikkingen worden afgegeven die kunnen leiden tot een bestendiging of zelfs verslechtering van ernstige schade aan de volksgezondheid.	16-09-2021	Parlementaire agenda [16-09-2021] - Tweeminutendebat Toekomst Tata Steel met MEZK/SKE/SIW	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 337
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om inzichtelijk te maken wat de voordelen zijn van gezamenlijke waterstofproductie op de Noordzee; verzoekt de regering om te inventariseren bij Noordzeelanden of er interesse is voor grootschalige gezamenlijke waterstofproductie.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering om in overleg met fondsbeheerder en sector te onderzoeken wat er nodig is om openstelling van het Ontwikkefonds voor energiecoöperaties voor warmteprojecten mogelijk te maken en zo nodig versterking van het fonds te faciliteren.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om voorafgaand aan de openstelling van de SDE++-voorjaarsronde helder te maken onder welke voorwaarden en met welke risiconormen geothermie toegepast kan worden in deze regio's, en daarbij te leren van de aanpak in Duitsland; verzoekt de regering, om voorafgaand aan de openstelling van de SDE++-voorjaarsronde alternatieven beter inzichtelijk te maken en om te kijken waar die alternatieven ontbreken voor glastuinbouwbedrijven die niet kunnen voldoen aan de gestelde voorwaarden en risiconormen	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering de Energiewet, die dient ter uitvoering van het Klimaatakkoord, spoedig naar de Kamer te sturen, verzoekt de regering regulier met een verzamelwet klimaat en energie te komen, waarin praktische en technische knelpunten in de verschillende wetten omtrent energiebeleid verholpen kunnen worden, waarmee de wetgeving zo flexibel mogelijk blijft om de energietransitie te faciliteren.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om een advies te vragen van een onafhankelijk panel van experts over hoe de leveringszekerheid de komende jaren beter geborgd kan	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023 , nr. 276

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	worden, om hierover de Kamer te informeren uiterlijk eind 2021, en om daarbij specifiek in te gaan op de rol van langetermijncontracten, diversificatie van import, het aanleggen van reserves, en verplichte vullingspercentages voor de gasopslagen en de bijbehorende kosten.			
Mulder, A.H. (CDA) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, zich in te spannen om realisatie van het streven van 50% lokaal eigendom uit het Klimaatakkoord dichterbij te brengen en de beginselen ten aanzien van participatie uit de Gedragscode Zon op Land als leidraad voor vergunningverlening bij gemeenten binnen het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie en in overleg met de sector onder de aandacht te brengen.	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1046
Erkens, S.P.A. (VVD) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, in overleg te treden met de directie van Tata Steel IJmuiden en de FNV om het gewenste onderzoek mogelijk te maken en daarbij in ieder geval te betrekken: –de CO ₂ -reductie over tijd; –het benodigde koolstofbudget totdat er klimaatneutraal staal wordt geproduceerd; –de benodigde investeringen en subsidies; –de impact op andere vormen van uitstoot; –de gevolgen voor de werkgelegenheid; –de impact op de regio; verzoekt de regering, geen onomkeerbare stappen te zetten zolang het onderzoek nog niet is afgerond en besproken is in de Kamer.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Stoffer C. (SGP) Groot, P.C. de (VVD)	Verzoekt de regering, onderzoek te ondersteunen naar validatie van de potentiële opbrengst van Dynamic Tidal Power-energie dammen in zee, daarbij onder meer Deltares en de TU Delft te betrekken en de potentie in een waterloopkundig laboratorium te toetsen, en de Kamer over de voortgang binnen een jaar te informeren.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering te onderzoeken of er ruimte is in wet- en regelgeving om marktpartijen de problemen op het elektriciteitsnet op te laten lossen, middels het zogeheten «right to challenge»-principe.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, te inventariseren of en zo ja welke obstakels er momenteel nog liggen voor het zo optimaal mogelijk matchen van transitieplannen van de grootste CO ₂ -uitstoters met het bestaande instrumentarium, en welke mogelijke additionele maatregelen dit verder kunnen verbeteren; verzoekt de regering, de resultaten van dit onderzoek voor Prinsjesdag met de Kamer te delen.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Lee, T.M.T. van der (GL) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, een normering voor te bereiden die de uitrol van hybride warmtepompen stimuleert.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1045
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering in afwachting van definitieve besluitvorming in overleg met provincies en gemeenten alvast te werken aan een program-maorganisatie om meerdere planfasen en mogelijke mitigatiemaatregelen voor de inpassing van de buisleidingencorridor voor te bereiden.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Onderhanden
Leijten, R.M. (SP) Lee, T.M.T. van der (GL) Azarkan, F. (DENK) Teunissen, Ch. (PvdD) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering de daad bij het woord te voegen en zich aan te sluiten bij deze verklaring.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 31 793 , nr. 202
Amhaouch, M. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Dijk, G.J. van (PvdA) Stoffer C. (SGP) Teunissen, Ch. (PvdD) Groot, P.C. de (VVD) Kaag, S.A.M.(D66) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Strien, P.J.T. van (VVD)	Verzoekt de regering om te onderzoeken of mkb'ers voldoende in staat worden gesteld om hun CO ₂ -footprint in kaart te brengen met de instrumenten om het mkb te ondersteunen, en de Kamer hier medio 2022 over te informeren.	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 1049
Ouwehand, E. (PvdD) Simons, S.H. (BIJ1)	Verzoekt het demissionaire kabinet, mestvergisters uit te sluiten van deze subsidies.	23-09-2021	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Thijssen, J. (PvdA) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, om samen met de decentrale overheden te onderzoeken welke ruimte er bestaat, met inachtneming van zorgvuldigheid en rechtvaardigheid, voor het versnellen van de bestaande doorlooptijden voor netuitbreidingen als gevolg van besluitvormingsprocedures.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, deze aanpassing uiterlijk in 2023 in te voeren; verzoekt de regering, ook in de SDE++ 2022 te borgen dat er voldoende budget voor warmte beschikbaar is.	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 342
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, een gedegen optimalisatiestudie te laten uitvoeren om inzicht te krijgen wat een kostenoptimale energiemix in 2050 kan zijn, rekening houdend met beperkende condities en met alle beschikbare opties.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verplichting voor ETS-bedrijven: – in overleg met het bevoegd gezag de mogelijkheid te verkennen voor een landelijk handhavingsteam; – een onderscheid te maken tussen generieke en processpecifieke processen; –bij het bedrijfsspecifieke energiebesparingsonderzoek zo veel mogelijk aan te sluiten op de	09-11-2021	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Afgedaan met Kamerstuk 30 196 , nr. 793

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	vierjaarlijkse energie-audit en «beste beschikbare techniek»-eisen			
Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering, het betreffende subsidiebedrag beschikbaar te stellen voor de route waarbij de ovens direct vernieuwd en verduurzaamd worden.	16-09-2021	Parlementaire agenda [16-09-2021] - Tweeminutendebat Toekomst Tata Steel met MEZK/SKE/SIW	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 135
Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, om bij de vertaling van de Europese 55%-reductiedoelstelling naar het Nederlandse klimaatbeleid een aanpak mee te nemen die zich richt op het maken van gerichte ambitieuze maatwerkafspraken met de twaalf grootste uitstoters, een aanpak die reductie vraagt op die specifieke plekken waar meer mogelijk is.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, om bij de noodzakelijke aanpassing van de nationale Klimaatwet als gevolg van het aannemen van de Europese klimaatwet te bekijken hoe om te gaan met emissies van geïmporteerde en geëxporteerde elektriciteit.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, in samenspraak met onderzoekinstellingen en bedrijven te bezien of, en zo ja, gericht op welke technologieën een onderzoeksprogramma opgezet kan worden om te werken aan technologieën voor het realiseren van negatieve emissies.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, de voor- en nadelen van een schot voor warmte in de SDE++ in kaart te brengen, en de Kamer hier in het najaar over te informeren.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Thijssen, J. (PvdA) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, samen met de netbeheerders te onderzoeken of en in welke vorm een prioriteringskader duidelijkheid kan bieden bij een gebrek aan netcapaciteit.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, een nationale certificeringspilot te ontwikkelen die voor 2023 van start gaat om voor Nederland een first-mover advantage te creëren en ons land te blijven positioneren als waterstofpoort van Europa.	05-10-2021	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, om te verkennen welke kennislacunes voor EuW-technologieën moeten worden ingevuld om op een kostenefficiënte wijze bij te dragen aan de nationale energietransitie; verzoekt de regering, tevens hiertoe te bewerkstelligen dat indien na invulling van de kennislacunes gebleken is dat een kostenefficiënt nationaal potentieel wel aanwezig blijkt, te overwegen die technologieën op te nemen in de Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma's en in de	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	integrale kennis- en innovatieagenda van het Klimaatakkoord.			
Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om zich tot het uiterste in te spannen om dwangsommen te voorkomen door uiterlijk met Prinsjesdag 2021 de nodige maatregelen voor te bereiden waarmee het klimaatdoel van 25% CO ₂ -reductie kan worden gehaald.	08-07-2021	Parlementaire agenda [07-07-2021] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Dassen, L.A.J.M. (Volt)	Verzoekt de regering om aan deze maatwerkafspraken per direct ook energiebesparingsafspraken toe te voegen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Klimaat & Energie (CD 20-4)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering alle juridische mogelijkheden te onderzoeken om Gazprom uit het Nederlandse energiesysteem te weren en hierbij de randen op te zoeken van wat juridisch mogelijk is.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering met een concreet noodpakket energiebesparing te komen bij de Miljoenennota.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering te bezien wat nodig is om te voorkomen dat onnodig extra aardgas wordt verbrand en de warmtetransitie in de glastuinbouw stopt door bijvoorbeeld een tijdelijke correctieregeling duurzame warmte in het leven te roepen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering de gewenste vulgraad van Bergermeer te verhogen naar 90% en om het beleid aan te scherpen om dit mogelijk te maken, onder andere door de inzet van EBN.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Kops, A. (PVV)	Verzoekt het kabinet het advies van de Mijraad te volgen en de gasopslagen maximaal te vullen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om bij het bevorderen van energiebesparing door huishoudens samenwerking te zoeken met vrijwilligersorganisaties en religieuze gemeenschappen die zich willen inzetten voor het tegengaan van energiearmoede, bijvoorbeeld door het gratis beschikbaar stellen van energiebespaarboxen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering om voorafgaand aan de COP27 vast te stellen welke klimaatdoelen voor Nederland en de EU in lijn zijn met 1,5 graden opwarming.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Klimaat & Energie (CD 20-4)	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering om dit jaar een ontzorgingsprogramma met daarbij één loket voor alle verduurzamingsinstrumenten uit te werken voor het kleine mkb; verzoekt de regering om het kleine mkb nog dit jaar toegang te geven tot het warmtefonds.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Klimaat & Energie (CD 20-4)	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering alle gemeenten in Nederland in staat te stellen om Fix It-achtige brigades op te richten, zodat zoveel mogelijk huishoudens in slecht geïsoleerde woningen geholpen zullen worden om gas te besparen en de energierekening te beperken.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Boucke, R.M. (D66)	verzoekt de regering in Europa het voortouw te nemen in een Europees gecoördineerde aanpak bij een ernstig gastekort en daarbij nationale doorvoerbepalingen te minimaliseren.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Raan, L. van (PvdD) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering opties uit te werken hoe het aandeel van Gazprom in Bergeermeer kan worden verminderd, rekening houdend met de financiële en juridische gevolgen; verzoekt de regering te onderzoeken hoe de betrokkenheid en zeggenschap van de rijksoverheid van de Nederlandse gasopslagen kan worden vergroot.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering om een noodpakket voor te bereiden om lage- en middeninkomsgroepen te beschermen tegen grote prijsstijgingen van gas, hetzij door vermindering van de vraag naar gas, hetzij door koopkrachtmaatregelen te nemen.	07-07-2022	Parlementaire agenda [06-07-2022] - TMD Gasmarkt en Leveringszekerheid	Onderhanden
Groot, P.C. de (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering, te verkennen of en hoe buurtbatterijen een effectieve, kostenefficiënte en veilige bijdrage kunnen leveren aan de energietransitie en specifiek aan het oplossen van het tekort aan netcapaciteit en op basis van deze verkenning aan de Kamer voor te leggen hoe daar gevolg aan wordt gegeven.	08-07-2021	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Tweeminutende Klimaat en Energie	Onderhanden
Eerdmans, B.J. (JA21)	Verzoekt de regering, te verkennen en in de scenariostudies te onderzoeken of realisatie van een nieuwe generatie III+-reactor in Nederland binnen een termijn van tien jaar mogelijk is.	23-09-2021	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Onderhanden

Tabel 106 Stand van zaken moties Minister voor Klimaat en Energie parlementair jaar 2021–2022 (Eerste Kamer)

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Backer, jhr. mr. J.P. (D66) Jorritsma-Lebbink, A. (VVD) Kesteren, A.J.M. van (PVV) Bredenoord, A.L. (D66) Huizinga-Heringa, J.C. (CU) Rosenmöller, P. (GL) Vos, L.B. (VVD)	Verzoekt de regering om in goed overleg met de Huishoudelijke Commissie van de Eerste Kamer niet later dan 1 oktober 2022 een praktische werkwijze te ontwikkelen, die recht doet aan dit uitgangspunt.	22-02-2022	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Doorlopend

Tabel 107 Stand van zaken moties Staatssecretaris Mijnbouw parlementair jaar 2021–2022 (Tweede Kamer)

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Nijboer, H. (PvdA) Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt het kabinet de betreffende termijnen zo te verlengen dat mensen de regelingen kunnen gebruiken waarvoor ze bedoeld	17-5-2022	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Tweeminutende Tweeminutende Tweeminutende	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Kröger, S.C. (GL) Raaijmakers, L. van (PvdD)	zijn, bijvoorbeeld tot het einde van de geplande versterking in 2028 plus een jaar,		Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 1017]	
Boulakjar, F. (D66) Wijngaarden, J. van (VVD) Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD) Segers, G.J.M. (CU)	Verzoekt de regering om te onderzoeken hoe deze mensen aan de hand genomen kunnen worden en om het idee van een buurtbus hierin mee te nemen,	17-5-2022	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 1013]	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP) Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt de regering voor 1 juni met deze gezinnen in gesprek te gaan en tot een oplossing te komen en deze nog dit jaar uit te voeren; Verzoekt de regering voorts dit soort situaties in de toekomst te trachten te voorkomen, onder andere door het toezicht in de bouwfase te verbeteren,	17-5-2022	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 1008]	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP) Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt de regering, in overleg met het IMG en de NCG, te zorgen dat de bouwkosten geïndexeerd worden, en te bezien hoe gedupeerden te compenseren die door gestegen bouwkosten onvoldoende compensatie hebben,	17-5-2022	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 1007]	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Raaijmakers, L. van (PvdD) Beckerman, S.M. (SP) Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering van mensen uit te gaan en zich ervoor in te spannen dat mensen die in soortgelijke situaties zitten, aanspraak kunnen maken op dezelfde regelingen,	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 981]	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP) Kröger, S.C. (GL) Nijboer, H. (PvdA) Raaijmakers, L. van (PvdD) Kops, A. (PVV) Plas, C.A.M. van der (BBB) Haga, W.R. van (Groep Van Haga) Eerdmans, B.J. (JA21)	Verzoekt de regering voor 1 mei een plan van aanpak over wanneer mensen de subsidie kunnen verwachten naar de Kamer te sturen,	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 978]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1021
Boulakjar, F. (D66) Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD) Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering om een plan te maken hoe we de mentale gevolgen voor kinderen zo veel mogelijk kunnen voorkomen en hoe we kinderen kunnen helpen met reeds bestaande problemen,	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 971]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1030
Segers, G.J.M. (CU) Boulakjar, F. (D66) Agnes Mulder, A.H. (CDA) Wijngaarden, J. van (VVD) Nijboer, H. (PvdA) Raaijmakers, L. van (PvdD) Kröger, S.C. (GL) Eerdmans, B.J. (JA21) Plas, C.A.M. van der (BBB) Haga, W.R. van (Groep Van Haga) Beckerman, S.M. (SP) Kops, A. (PVV)	Verzoekt de regering binnen een half jaar alle inwoners binnen de versterkingsopgave inzicht te geven in de planning van veiligheidsbeoordelingen,	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 969]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1059
Segers, G.J.M. (CU) Agnes Mulder, A.H. (CDA) Wijngaarden, J. van (VVD)	Verzoekt de regering om projectleiders van de NCG een mandaat te geven om in de dagelijks operatie van versterkingswerkzaamheden knopen door te hakken over	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 968]	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Nijboer, H. (PvdA)	financiële verschillen en meerwerk, ten behoeve van het sneller versterken van woningen,			
Raan, L. van (PvdD)				
Kröger, S.C. (GL)				
Eerdmans, B.J. (JA21)				
Plas, C.A.M. van der (BBB)				
Haga, W.R. van (Groep Van Haga)				
Beckerman, S.M. (SP)				
Boulakjar, F. (D66)				
Kops, A. (PVV)	Verzoekt de regering met een crisisaanpak te komen en ervoor te zorgen dat 2022 wél het jaar van de uitvoering wordt en dat gedupeerden krijgen waar zij recht op hebben,	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 963]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1024
Wijngaarden, J. van (VVD)	Verzoekt het kabinet om de uitvoerende instanties met betrokken	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 961]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1024
Segers, G.J.M. (CU)	bewoners en ondernemers in de regio te laten verkennen hoe een meer gebiedsgewijze aanpak van de versterkingsoperatie kan bijdragen aan de			
Boulakjar, F. (D66)	gewenste versnelling en hoe de informatiebehoefte van belanghebbenden beter kan worden bediend,			
Wijngaarden, J. van (VVD)	Verzoekt het kabinet de wensen vanuit de regio over betere verbindingen per land, zee en lucht, en digitaal, te bespreken met de regio en te betrekken bij de invulling van de Toekomstagenda, het Just Transition Fund en het Nationaal Programma Groningen,	15-2-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 960]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1038
Mulder, A.H. (CDA)				
Vries, A. de (VVD)	Verzoekt de regering te onderzoeken of, en zo ja hoe, binnen de bestaande budgetten van het ministerie OCW ook een bijdrage voor 2022 en 2023 beschikbaar kan worden gesteld, en de Tweede Kamer daarover in het eerste kwartaal van 2022 te informeren,	16-12-2021	Parlementaire agenda [16-12-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 935]	Afgedaan met Kamerstuk 32 156 , nr. 115
Mulder, A.H. (CDA)				
Grinwis, P.A. (CU)				
Boucke, R.M. (D66)				
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering om, conform het advies van de Onafhankelijke Raadsman, de NCG op te dragen praktisch en doortastend op te treden voor gedupeerden en niet vanuit hoe kosten achteraf op de NAM verhaald kunnen worden,	16-12-2021	Parlementaire agenda [16-12-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 919]	Doorlopend
Nijboer, H. (PvdA)				
Raan, L. van (PvdD)				
Plas, C.A.M. van der (BBB)				
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt het demissionaire kabinet, alles op alles te zetten om te zorgen voor voldoende tijdelijke woningen, en de Tweede Kamer zo spoedig mogelijk te informeren over hoe het dit wil doen,	29-9-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 891]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1022
Nijboer, H. (PvdA)				
Grinwis, P.A. (CU)				
Agnes Mulder, A.H. (CDA)				
Boucke, R.M. (D66)				
Raan, L. van (PvdD)				
Vries, A. de (VVD)				
Bromet, L. (GL)				
Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt het kabinet, in 2022 tijdig in kaart te brengen of het budget uitgeput dreigt te raken,	29-9-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529 , nr. 890]	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 946
Vries, A. de (VVD)				
Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om het Maatschappelijk Beraad een vaste,	29-9-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 ,

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Beckerman, S.M. (SP) Nijboer, H. (PvdA) Raaijmakers, L. van (PvdD) Boucke, R.M. (D66)	adviserende rol te geven in het proces rondom de versterkingsopgave.		Mijnbouw Groningen [Kamerstuk 33 529, nr. 886]	nr. 948
Raaijmakers, L. van (PvdD)	Verzoekt de regering om zich in te zetten voor het beëindigen van schadelijke extractieve industriële activiteiten in beschermde Europese zeegebieden.	17-05-2022	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD) Boulakjar, F. (D66)	Verzoekt het kabinet te identificeren welke mogelijkheden de Nederlandse wetgeving biedt om Russische bedrijven, ook als onderdeel van consortia of joint ventures, uit te sluiten van nieuwe gaswinningsprojecten op de Noordzee; verzoekt het kabinet, als dat nu nog niet het geval is, op korte termijn met een voorstel te komen om deze wettelijke mogelijkheid alsnog te creëren.	17-05-2022	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Nijboer, H. (PvdA) Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD) Kröger, S.C. (GL) Beckerman, S.M. (SP) Raaijmakers, L. van (PvdD) Boulakjar, F. (D66)	Verzoekt de regering om een gesprek te organiseren tussen de Commissie Mijnbouwschade en het Instituut Mijnbouwschade Groningen om de samenwerking te bespreken en de eenloketgedachte ook tussen deze organisaties uit te werken.	17-05-2022	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering, in overleg met het IMG en de NCG, te zorgen dat de bouwkosten geïndexeerd worden, en te bezien hoe gedupeerden te compenseren die door gestegen bouwkosten onvoldoende compensatie hebben.	17-05-2022	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering hierover in gesprek te gaan met Nobian, en het verplichten van een extern opruimfonds mee te nemen in de aanstaande wijziging van de Mijnbouwwet.	17-05-2022	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering alle juridische mogelijkheden om de activiteiten van Gazprom in Nederland te stoppen in kaart te brengen, inclusief de mogelijke kosten, en dit overzicht naar de Kamer te sturen.	17-05-2022	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering zo snel mogelijk een besluit te nemen over een alternatieve wijze van verwerking van het afvalwater; verzoekt de regering om de afvalwaterinjectie, in afwachting van een besluit naar aanleiding van de evaluatie over de verwerking van afvalwater uit Schoonebeek, per direct op te schorten.	16-12-2021	Parlementaire agenda [15-12-2021] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 9/12)	Onderhanden
Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD)	Verzoekt de regering alles in het werk te stellen om alternatieven te zoeken met als doel geheel of anders gedeeltelijk af te kunnen zien van een besluit tot extra	15-02-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 996

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	gaswinning, ook als dat betekent dat de meeropbrengsten daarmee nagenoeg nihil zullen worden.			
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering te borgen dat Drenthe doorslaggevende zeggen_x0002_schap moet krijgen.	19-04-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Kröger, S.C. (GL) Beckerman, S.M. (SP) Raan, L. van (PvdD) Bromet, L. (GL)	Verzoekt de regering om een breed opgezette maatschappelijke kosten- en batenanalyse op basis van het bredewelvaartsbegrip in opdracht te geven naar de beste langetermijnopties voor de oliewinning in Schoonebeek, met daarin nadrukkelijk de lokale belangen van Drenthe en Twente en die van toekomstige generaties.	16-12-2021	Parlementaire agenda [15-12-2021] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 9/12)	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Kops, A. (PVV) Kröger, S.C. (GL) Beckerman, S.M. (SP) Raan, L. van (PvdD) Eerdmans, B.J. (JA21) Plas, C.A.M. van der (BBB) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering, voor 1 maart een plan van aanpak te sturen waarin staat wanneer mensen de aanvulling van de compensatie kunnen verwachten.	15-02-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 865
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering de oliewinning in Schoonebeek mee te nemen in de energiebesparingsplannen van het kabinet; verzoekt de regering ervoor zorg te dragen dat in de op te stellen MKBA over de oliewinning in Schoonebeek en de beleidsuitgangspunten in het afwegingskader de recente ontwikkelingen rondom gas en de situatie in Oekraïne mee worden genomen.	19-04-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Onderhanden
Wijngaarden, J. van (VVD) Boulakjar, F. (D66)	Verzoekt het kabinet in gesprekken met de NAM geen onomkeerbare stappen te zetten en de Kamer nauwgezet te informeren over hoe deze gesprekken verlopen; verzoekt het kabinet terughoudendheid te betrachten met het delen van informatie die de rechtspositie van de Staat ten opzichte van de NAM kan verzwakken.	15-02-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Segers, G.J.M. (CU)	Verzoekt de regering het bewijsvermoeden toe te passen in de gebieden rondom de gasopslagen Grijpskerk en Langelo en zorg te dragen voor onafhankelijke monitoring en een gelijke en eerlijke behandeling van inwoners in deze gebieden.	15-02-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD) Boulakjar, F. (D66)	Verzoekt de regering uiterlijk begin 2024 een circulair en schoner proces in Drenthe te hebben of anders te stoppen met afvalwaterinjectie en daarmee de oliewinning in Schoonebeek;	19-04-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	verzoekt de regering tevens met SodM in contact te treden over het blijvend toepassen van het verscherpt toezicht bij de verwerking van het afvalwater.		afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering de mogelijkheden van een garantiefonds te onderzoeken, waaraan bedrijven meebetalen en dat ingezet kan worden bij een faillissement van een geothermiebedrijf.	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA)	Spreekt uit dat de waardevermeerderingsregeling moet blijven bestaan.	16-12-2021	Parlementaire agenda [15-12-2021] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 9/12)	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)				
Plas, C.A.M. van der (BBB)				
Kops, A. (PVV)	Verzoekt de regering ervoor te zorgen dat deze vergunningprocedures substantieel worden verkort en tot die tijd bestaande termijnen niet worden overschreden.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1058
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering een circulair alternatief voor afvalwaterinjectie als voorkeursalternatief mee te nemen in de evaluatie en met spoed verder te uit te werken, daarbij ook draagvlak in de betrokken regio's mee te nemen, zodat nog voor de zomer in overleg met de NAM afspraken kunnen worden gemaakt waarin ook een einddatum voor afvalwaterinjectie naar voren komt.	15-02-2022	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Onderhanden
Boulakjar, F. (D66)				
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering om in gesprek te gaan met de NAM over een zo snel mogelijke definitieve ontmanteling van de injectieputten die niet meer in gebruik zijn; verzoekt de regering de Kamer hierover uiterlijk eind juni nader te informeren.	19-04-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1041
Boulakjar, F. (D66)				
Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt de regering de haalbaarheid van lithiumwinning bij diepe geothermie in Nederland te onderzoeken, en daarbij zowel ecologische als economische en juridische aspecten in kaart te brengen.	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL)				
Beckerman, S.M. (SP)				
Erkens, S.P.A. (VVD)				
Boulakjar, F. (D66)				
Grinwis, P.A. (CU)				
Bontenbal, H. (CDA)				
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering te investeren in een onafhankelijk wetenschappelijk kennisprogramma geothermie.	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)				
Raan, L. van (PvdD)				
Kröger, S.C. (GL)	Spreekt uit dat het wenselijk is dat de oliewinning en afvalwaterinjectie onder verscherpt toezicht staan.	19-04-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)				
Boulakjar, F. (D66)				
Omtzigt, P.H. (Omtzigt)				
Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering om de sector op te roepen verder te gaan op de ingeslagen weg met het ontwikkelen van industriestandaarden,	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1029
Boulakjar, F. (D66)				

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	convenanten en procesafspraken, en verzoekt de regering de sector hierbij te ondersteunen.			
Grinwis, P.A. (CU) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering voor toekomstige SDE-beschikkingen te bezien of – zo snel mogelijk en in ieder geval voor de opening van de SDE-ronde van 2023 – een realisatietermijn van vier jaar plus een mogelijke verlenging van twee jaar mogelijk gemaakt kan worden.	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 342
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering voorafgaand aan de openstelling van de SDE++ 2022 en zo mogelijk ook nog voor de toekenning in 2021 een onafhankelijke second opinion op te laten stellen, waarbij cruciale variabelen, zoals de gehanteerde CO ₂ -prijsraming, tegen het licht worden gehouden, zodat ongewenste vertraging in de energietransitie wordt voorkomen; verzoekt de regering tevens in samenspraak met het PBL te onderzoeken hoe bij toekomstige openstellingen van de SDE++ actuele en adequate ramingen van de energie- en ETS-prijzen kunnen worden gehanteerd dan wel meer risico kan worden genomen bij de mate van overprogrammering.	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 342
Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt het kabinet te onderzoeken of het GvO-systeem kan worden uitgebreid door GvO's te verstrekken op uur- of kwartierbasis in plaats van enkel op jaarbasis, zodat partijen op basis hiervan PPA's kunnen afsluiten en zo een impuls aan de verduurzaming van de elektriciteitsmarkt kan worden gegeven; verzoekt de regering te onderzoeken of op het stroometiket van Nederlandse energieleveranciers ook informatie kan worden opgenomen over het land van herkomst van de gebruikte GvO's, zodat consumenten kunnen zien waar de stroom vandaan komt.	14-12-2021	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Debat behandeling Wet implementatie EU richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong	Onderhanden
Groot, T.C. de (D66) Grinwis, P.A. (CU) Boulakjar, F. (D66)	Verzoekt de regering geen nieuwe vergunning af te geven voor gaswinning onder de Waddenzee.	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Segers, G.J.M. (CU) Wijngaarden, J. van (VVD) Boulakjar, F. (D66)	Verzoekt de regering de afvalwaterinjectie in Twente dit jaar te beëindigen en de Kamer actief te informeren over de stappen die daartoe worden gezet, zodat de Kamer te allen tijde de mogelijkheid heeft om een	19-04-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering te bezien of GasTerra een doorstart kan maken als nationaal of Europees handelshuis voor gas.	12-04-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Beckerman, S.M. (SP) Raan, L. van (PvdD) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering uit te werken hoe Staatstoezicht op de Mijnen standaarden voor geothermie gaat stellen waarop onder andere het toezicht gebaseerd zal zijn.	22-02-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Klaver, J.F. (GL) Ouwehand, E. (PvdD) Staaï C.G. van der (SGP) Heerma, P.E. (CDA) Segers, G.J.M. (CU) Paternotte, J.M. (D66) Azarkan, F. (DENK) Ploumen, E.M.J. (PvdA) Hermans, S.T.M. (VVD) Eerdmans, B.J. (JA21) Dassen, L.A.J.M. (Volt) Plas, C.A.M. van der (BBB) Simons, S.H. (BIJ1) Omtzigt, P.H. (Omtzigt) Haan, N.L. den (Fractie Den Haan)	Verzoekt de regering alternatieven uit te werken om het winnen van extra gas uit het Groningenveld te voorkomen; verzoekt de Kamer hierover zo snel mogelijk maar in ieder geval binnen zes weken te informeren.	20-01-2022	[19-01-2022] Debat over de regeringsverklaring	Afgedaan met Kamerstuk II 33 529 , nr. 992
Beckerman, S.M. (SP) Raaijmakers, L. van (PvdD) Bromet, L. (GL) Bouck, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, geen onomkeerbare stappen te zetten omtrent de gaswinning onder de Waddenzee voordat het onafhankelijke juridische advies gereed is en door de Kamer besproken is.	05-10-2021	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK (CD 1/7)	Afgedaan met Kamerstuk 32 670 , nr. 204
Mulder, A.H. (CDA) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering het omgevingstraject af te ronden, daarbij ook de provincie te betrekken, en de Kamer over de resultaten te informeren voordat eventuele winning van kussengas wordt toegestaan.	07-12-2021	Parlementaire agenda [29-11-2021] - WGO Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, er bij het IMG op aan te dringen dat het gebied waar de toepassing van het bewijsvermoeden geldt niet wordt ingeperkt zolang niet is aangetoond wat de oorzaak van schade is of dat het IMG aantoont wat de oorzaak van schade wel is.	05-10-2021	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering om de afspraken omtrent de langetermijnverplichtingen en -risico's van de NAM extern juridisch en economisch te laten toetsen.	07-12-2021	Parlementaire agenda [29-11-2021] - WGO Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 947
Kops, A. (PVV)_x000D_	Verzoekt de regering over deze plannen met Nogepla in gesprek te gaan en ervoor te zorgen dat de gasproductie zo snel mogelijk wordt opgeschoefd.	6-4-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1058
Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering in te zetten op versnelling van lopende en in de toekomst startende procedures voor de winning van aardgas uit kleine velden op land en daarvoor met een plan te komen.	6-4-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Onderhanden
Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt de regering om samen met de sector een ambitieus doel voor 2025 op te stellen voor gaswinning op de Noordzee.	6-4-2022	Parlementaire agenda [06-04-2022] - TMD Leveringszekerheid van aardgas (CD 22/3)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 1058
Beckerman, S.M. (SP) Kröger, S.C. (GL) Bontenbal, H. (CDA) Erkens, S.P.A. (VVD) Raaijmakers, L. van (PvdD) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering de ervaringen van omwonenden, gemeenten en provincies mee te nemen in de uitwerking en de evaluatie van nieuwe geothermieprojecten.	17-2-2022	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Mulder, A.H. (CDA) Boulakjar, F. (D66) Wijngaarden, J. van (VVD) Segers, G.J.M. (CU)	Verzoekt de regering de afvalwaterinjectie in Twente dit jaar te beëindigen en de Kamer actief te informeren over de stappen die daartoe worden gezet, zodat de Kamer te allen tijde de mogelijkheid heeft om een behandelvoorbehoud te maken.	12-4-2022	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Onderhanden
_x000D_ Beckerman, S.M. (SP)_x000D_ Nijboer, H. (PvdA)_x000D_ Raan, L. van (PvdD)_x000D_ Bromet, L. (GL)_x000D_ Vries, A. de (VVD)_x000D_ Boucke, R.M. (D66)_x000D_ Grinwis, P.A. (CU)_x000D_ Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, een plan van aanpak te maken om alle aangenomen moties uit te voeren, en de Kamer zo spoedig mogelijk te informeren.	15-9-2021	Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD 15/9)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 914
Beckerman, S.M. (SP)_x000D_ Boucke, R.M. (D66)_x000D_ Raan, L. van (PvdD)_x000D_ Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt de regering, te onderzoeken of en hoe de middelen hiervoor beschikbaar kunnen komen, en de Tweede Kamer daarover in november 2021 te informeren.		Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK (CD 1/7)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 914
Beckerman, S.M. (SP) Nijboer, H. (PVDA)	Verzoekt de regering een totaaloverzicht van de huidige stand van zaken te maken inclusief alle verschillende regelingen, subsidies, enzovoorts, inzicht te geven in wie wel en niet in aanmerking komt en of deze naar behoren werken, wat er per regeling is uitgegeven en welk deel daarvan apparaatskosten zijn; Verzoekt de regering voorts voorstellen te doen ter verbetering en versnelling, en de Kamer hierover voor de begrotingsbehandeling te informeren.		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP) Nijboer, H. (PVDA)	spreekt uit dat het overlaadstation aardgascondensaat in Roodeschool verplaatst moet worden; verzoekt de regering alle noodzakelijke stappen hiervoor te zetten, en de Kamer direct na het zomerreces te informeren over de stand van zaken alsmede de eventuele financiële gevolgen,		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering, dit najaar de noodzakelijke wetswijzigingen om het bewijsvermoeden van toepassing te laten zijn aan te bieden aan de Raad van State en te zorgen dat dit door IMG correct wordt toegepast. Verzoekt de regering voorts, met omwonenden in gesprek te gaan over de door hen gewenste (frequente) metingen zoals bodemdaling metingen aan de randen van het veld, drukmetingen en tiltmetingen en de milieu-effecten op de leefomgeving en de kamer daarover te rapporteren.		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering met het IMG in gesprek te gaan en te zorgen dat er nog dit jaar een goede regeling		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat	Onderhanden

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Nijboer, H. (PVDA)	start, en de Kamer daarover voor de begrotingsbehandeling te informeren.		Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	
Haga, W.R. van (Groep Van Haga) Smolders, H.A.J. (Groep Van Haga)	verzoekt de regering een waakvlamsscenario na te streven waarbij er genoeg gas geproduceerd wordt om de installaties en de infrastructuur in stand te houden,		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering het vergunningensysteem binnen de Mijnbouwwet zo aan te passen dat er slechts tijdelijke winningsvergunningen worden uitgegeven.		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL)	Verzoekt de regering een wetenschappelijk onderbouwd afbouwpad voor fossiele winning vast te stellen voor bestaande en eventuele nieuwe vergunningen in lijn met het doel om temperatuurstijging tot 1,5 graden te beperken, en dit voor de begrotingsbehandeling EZK met de Kamer te delen.		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden
Boulakjar, F. (D66) Paulusma W. (D66)	Verzoekt de regering om de mogelijkheid te onderzoeken om de JongerenTop Groningen uit 2019 in 2023 opvolging te geven en hierover in gesprek te gaan met de organisatoren van de JongerenTop uit 2019.		Parlementaire agenda [06-07-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD2/6)	Onderhanden

Tabel 108 Stand van zaken moties Staatssecretaris Mijnbouw parlementair jaar 2021–2022 (Eerste Kamer)

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
-	-	-	-	-

Overzicht toezeggingen parlementair jaar 2021-2022

In het parlementaire jaar 2021–2022 zijn ruim 323 toezeggingen aan de Eerste en Tweede Kamer gedaan. In de onderstaande tabellen staan de stand van zaken rond de uitvoering van een aantal toezeggingen op de verschillende EZK-beleidsterreinen. De tabel biedt daarmee geen uitputtend overzicht, maar geeft een beeld van de wijze waarop een aantal toezeggingen is/wordt afgehandeld.

Tabel 109 Toezeggingen Minister van EZK aan Tweede Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging dat de mkb-toets voor de Al-verordening met de Kamer wordt gedeeld.	Parlementaire agenda [24-11-2021] - CD Telecomraad (formeel) d.d. 3 december 2021	Onderhanden
Toezegging dat de minister met een brief over grenseffecten over de accijnzen en btw en de effecten voor de economie in Limburg komt.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdlijnen	Afgedaan met Kamerstuk 35 927, nr. 128
Toezegging dat er voor de zomer een programmabrief over de regeldruk komt.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdlijnen	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 501
Toezegging dat er in het eerste kwartaal een algemene brief over het vestigingsklimaat, inclusief de visie op de toekomstige economie komt.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdlijnen	Afgedaan in Kamerstuk 32 537, nr. 493

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging dat er in het tweede kwartaal er een actieplan met betrekking tot het vestigingsklimaat komt.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging dat er in de tweede helft van maart een brief over de coronaschuldenproblematiek komt.	Parlementaire agenda [10-02-2022] - CD op Hoofdpijnen	Afgedaan in Kamerstuk 35 420, nr. 485
Toezegging dat er een brief over grenseffecten over de accijnzen/btw in de hele breedte komt.	Parlementaire agenda [10-02-2022] - CD op Hoofdpijnen	Afgedaan met Kamerstuk 35 927, nr. 128
Toezegging om te kijken naar percentage van het evenementengarantiefonds en de risico-inschatting om evenementen door te laten gaan.	Parlementaire agenda [10-03-2022] - CD Steunpakket Cultuur met SOCW en MEZK	Onderhanden
Toezegging de cijfers van de toenemende bedreiging met de Kamer te delen.	Parlementaire agenda [03-02-2022] - CD Lekken van privégegevens bij de Kamer van Koophandel	Afgedaan met Kamerstuk 32 761, nr. 225
Toezegging te kijken of we naast de TVL een regeling kunnen maken die startende ondernemers helpt en hier in januari op terug te komen.	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 479
Toezegging de Kamer voor de zomer te informeren over ambities en budget van ESA in aanloop naar de ministeriële ESA-raad.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging dat begin april een brief over Wetsus komt.	Parlementaire agenda [10-02-2022] - CD op Hoofdpijnen	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 106
Toezegging om in detailbrief in najaar (voor begrotingsbehandeling EZK) scenario's te schetsen voor verduurzaming industrie met betrekken wetenschappelijke instituten (met stakeholders en wetenschap).	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Verduurzaming industrie	Onderhanden
Toezegging dat er in mei een industriebrief komt, onder andere over de maatwerkafspraken met de industrie.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 135
Toezegging dat de Kamerbrief over valorisatie voor de zomer komt.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging dat de Kamer uiterlijk volgend jaar geïnformeerd wordt over de voortgang van Techleap.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging dat vóór de zomer de Kamer wordt geïnformeerd over de implementatie van de wet in Caribisch Nederland.	Parlementaire agenda [21-03-2022] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK en MFIN	Onderhanden
Toezegging om te kijken naar specifieke gevallen die buiten regelingen vallen.	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Voortzetting debat Steunpakket	Onderhanden
Toezegging om uiterlijk in april met een brief over het subsidieprogramma Impulsaanpak Winkelgebieden te sturen.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Afgedaan met Kamerstuk 31 757, nr. 107
Toezegging de strategie van de campussen (twee moties) bij de vestigingsklimaatbrief te betrekken of met aparte brief te komen	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging dat de minister van Economische Zaken binnen een week een brief stuurt over de efficiënte CO ₂ -prijs en over wanneer de Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving, de WLO.	Parlementaire agenda [21-03-2022] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK en MFIN	Afgedaan in Kamerstuk 35 976, nr. 27
Toezegging medio 2022 een brief over het verduurzamen van het mkb en de toegang van het mkb tot duurzaamheids subsidies te sturen.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging dat de minister voor 1 mei met een schriftelijke terugkoppeling komt op de procesdoorrekening van de klimaatplannen met betrekking tot de industrie.	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Vervolg CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging om te rapporteren in tussentijdse evaluatie over de vraag in hoeverre veldpartijen het initiatief nemen bij aanvragen via de departementale route en hoe er invulling wordt gegeven aan de verantwoording over en controle op de uitgaven die zijn overgeheveld naar andere begrotingen.	Parlementaire agenda [21-03-2022] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK en MFIN	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om uit te zoeken of er goedkopere alternatieven zijn om een ander vestigingsadres te registreren op het moment dat het vestigingsadres ook het woonadres is.	Parlementaire agenda [03-02-2022] - CD Lekken van privégegevens bij de Kamer van Koophandel	Afgedaan met Kamerstuk 32 761, nr. 225
Toezegging om schriftelijk terug te komen in een van de brieven die voor de zomer uitgaat op de visie op korte en middellange termijn van Nederland over strategische autonomie.	Parlementaire agenda [23-03-2022] - TMD Hoofdpijnen	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 135
Toezegging om in de zomerbrief verduurzaming industrie in te gaan op ambtelijke capaciteit en benodigheden aangaande letters of intent.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Verduurzaming industrie	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 135
Toezegging terug te komen op de vindbaarheid van lokale politici en voor het meireces uit te zoeken of het mogelijk is om via een postbusadres mensen bescherming te bieden.	Parlementaire agenda [03-02-2022] - CD Lekken van privégegevens bij de Kamer van Koophandel	Afgedaan met Kamerstuk 32 761, nr. 225
Toezegging dat de Kamer dit najaar geïnformeerd over het programma Circulaire Economie.	Parlementaire agenda [10-02-2022] - CD op Hoofdpijnen	Onderhanden
Toezegging de Kamer te informeren over het Klimaatfonds en de mogelijke overlap en of samenloop met en tussen bestaande fondsen uiterlijk voor Prinsjesdag.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Verduurzaming industrie	Afgedaan met Kamerstuk 35 925-9, nr. 33
Toezegging om de beëindiging door provincies van een aantal landelijke samenwerkingsverbanden in het kader van de HollandCity-strategie en de gevolgen hiervan voor de strategie te onderzoeken en de Kamer hierover voor de zomer te informeren.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - CD Toerisme	Afgedaan met Kamerstuk 26 419, nr. 96
Toezegging om in q1 2023 met een vergelijking/inventarisatie van regionale regelingen met betrekking tot digitalisering te komen.	Parlementaire agenda [05-07-2022] - TMD Coronasteunpakket met MEZK/MSZW/MFIN/SFIN	Onderhanden
Toezegging om de mogelijkheden van doorstroming van de agrarische sector naar de toerismesector te betrekken in de in juni verwachte perspectiefbrief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over de overstap van agrariërs naar andere werkzaamheden.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - CD Toerisme	Afgedaan met Kamerstuk 26 419, nr. 96
Toezegging om de Kamer voor de zomer te informeren over de uitkomsten van het vervolgesprek met de kermissector.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - CD Toerisme	Afgedaan met Kamerstuk 26 419, nr. 96
Toezegging om voor de zomer een vervolgbrief over de bruinevlootregeling te sturen.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - CD Toerisme	Afgedaan in Kamerstuk 26 419, nr. 96
Toezegging om voor de EZK-begrotingsbehandeling de Kamer te informeren over hoe het kabinet het proces met het bedrijfsleven gaat inrichten.	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 135
Toezegging de Kamer te informeren over de campusstrategie en de bescherming van high tech campussen.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - Debat Wet veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Wet Vifo)	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 501
Toezegging om naar andere manieren te kijken, mochten brancheorganisaties om een of andere reden hun adres toch niet kunnen laten gebruiken door betrokkenen.	Parlementaire agenda [09-03-2022] - TMD Lekken van privé gegevens bij de KvK	Afgedaan met Kamerstuk 32 761, nr. 225
Toezegging om te kijken naar voorbeelden van het lid Stoffer m.b.t. complexiteit van terugbetaling van de verschillende steunmaatregelen.	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 nr. 509
Toezegging om dit voorjaar een reactie op het onderzoek van het Nederlands Comité voor Ondernemerschap naar de Kamer.	Parlementaire agenda [06-04-2022] - CD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Toezegging om met een wetsvoorstel te komen voor een (meer) permanente opvolger van de ATR	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 501
Toezegging om met de betrokken ministeries onderzoek te doen naar de betalingstermijnen en daar voor de zomer schriftelijk op terug te komen.	Parlementaire agenda [06-04-2022] - CD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om de effecten van de prijsverhogingen op de radiosector te monitoren, maar daarbij te kijken of deze manier van besluitvorming verstandig is of dat we eigenlijk een prima wet hebben en dat we die ook gewoon kunnen toepassen.	Parlementaire agenda [08-12-2021] - Tweeminutendebat commerciële radio	Onderhanden
Toezegging om de evaluaties van financieringsinstrumenten, onder andere van de BMKB, de ROM en Qredits, voor de zomer naar de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [06-04-2022] - CD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 502
Toezegging om de Kamer te informeren over de voortgang van de gesprekken met Brainport over de groeiuitdagingen aldaar en met de bij de solar mobility betrokken partijen in Nederland.	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Innovatie	Onderhanden
Toezegging om best practices bespreekbaar te maken met gemeenten en te kijken wie daarin het voortouw kan nemen.	Parlementaire agenda [06-04-2022] - CD Ondernemen & Bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Toezegging te kijken naar de impact van 120 miljoen (verschil tussen 80% en 100% vergoedingspercentage garantiefonds) op het investeringsvermogen van de evenementensector.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - TMD Steunpakket voor de culturele en creatieve sector Garantieregeling evenementen + Evaluatie field labs (CD 10/3) met MEZK en SOCW	Onderhanden
Toezegging om parallel aan het Roland Berger onderzoek steunopties voor de waterstofroute te onderzoeken, zowel in nationaal als internationaal verband.	Parlementaire agenda [16-09-2021] - Tweeminutendebat Toekomst Tata Steel met MEZK/SKE/SIW	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 135
In verslag van de telecomraad ingaan op die vier zorgen van de AP en hoe daar mee om te gaan in de onderhandelingen.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Telecomraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 944
Toezegging om een brief over de nieuwe aanpak van regeldruk naar de Kamer te sturen, met daarin een specificering van de te meten indicatoren.	Parlementaire agenda [11-10-2021] - Notaoverleg Familiebedrijven	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 501
Toezegging om in Letter of Intent in te gaan op benodigde infrastructuur en menskracht.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Toezegging om per zes maanden de Kamer te informeren over maatwerkafspraken met bedrijven.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - TMD Verduurzaming Industrie + MKE	Onderhanden
Toezegging dat het kabinet de Kamer van informatie zal voorzien over afscherming in het Kadaster	Parlementaire agenda [09-09-2021] - Debat over agressie tegen en bedreiging van journalisten	Onderhanden
Toezegging om een zo snel mogelijk een analyse over het Shell-vonnis naar de Kamer te sturen	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 nr. 940
Toezegging om schriftelijk terug te komen op in hoeverre het huidige financieringsinstrumentarium geschikt is en toegankelijk kan worden gemaakt voor getroffen bedrijven.	Parlementaire agenda [05-07-2022] - TMD Coronasteunpakket met MEZK/MSZW/MFIN/SFIN	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 502

Tabel 110 Toezeggingen Minister van EZK aan Eerste Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om in de begrotingswet de doelstelling van het fonds, zoals beschreven in artikel 1 en 2 van de wet, nader te verduidelijken .	Eerste Kamerdebat Nationaal Groeifonds	Onderhanden

Tabel 111 Toezeggingen Minister voor Klimaat en Energie aan Tweede Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om potentie CESSen meenemen in verkenning elektrificatie.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging om PBL analyse ff55 mee te wegen in de beoordeling van 1.5 graden.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 974
Toezegging om in te gaan op scheer rapport vwb nucleair.	Parlementaire agenda [20-01-2022] - TMD Informele Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 925

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De Minister zegt toe, in de volgende «Fit for 55»-voortgangsbrief nader in te gaan op het speelveld rond de sociaalklimaatfondsmethoden in Q2; Toezegging om in 2023 een speelveldtoets voor de industrie uit te voeren.	Parlementaire agenda [27-01-2022] - CD - CBAM en ETS	Fit for 55 Onderhanden
Toezegging om in brief programma Klimaat en Energie de Tweede Kamer te informeren over de bijdrage industrie aan klimaatkosten, subsidies die industrie krijgt voor verduurzaming, de gratis ets rechten en brede welvaart op gebied van Klimaat en Energie.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Verduurzaming industrie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1049
Toezegging om steun en investeringsregelingen beter onder aandacht te brengen bij kleinere ondernemingen voor ondersteuning mkb. Volgend jaar bekijken in de evaluatie.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1049
Toezegging om te komen meer informatie met betrekking tot meerjarig programma infrastructuur, energie en klimaat.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
SZW informeert voor einde jaar aanpak armere huishoudens i.h.k.v. energiearmoede.	Parlementaire agenda [25-11-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 35 925-15, nr. 84
Toezegging om Kamerbrief systeem ETS met marktstabiliteitsreserve voor en nadelen in kader uitfaseren kolencentrales te versturen naar de Kamer/	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Tweeminutendebat Milieuraad met Stas IenW	Onderhanden
Toezegging om een schiftelijke reactie op Beyond Oil and Gas te geven.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 203
Rapporteren aan de Kamer over ACER rapport	Parlementaire agenda [25-11-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 203
Toezegging om gedragsexperts te raadplegen over effect van fossiele reclames en daarbij voorbeelden uit andere landen bij te betrekken en de Tweede Kamer hier voor de zomer over te informeren.	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Klimaat en Energie (Algemeen)	Onderhanden
Toezegging om zodra afspraken met netbeheerders over de financiering van de energietransitie rond zijn, de kamer te informeren, mogelijk in een besloten technische briefing	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Klimaat en Energie (Algemeen)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1086
Toezegging om in Klimaatplan 2024 de koolstofbudget-benadering te betrekken	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Klimaat en Energie (Algemeen)	Onderhanden
Toezegging om te schetsen wat het gevolg is per ets-prijs voor de kasuitgaven, ook voor elektriciteitsprijzen.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 337
Toezegging om te informeren indien situatie leveringszekerheid gasvoorraden fundamenteel verandert.	Parlementaire agenda [25-11-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toezegging om in overleg met bedrijfsleven te gaan over handhaving energiebesparingsplicht en te kijken of we bedrijven kunnen helpen die daar niet onder vallen.	Parlementaire agenda [08-03-2022] - CD Milieuraad (I&W/EZK/LNV)	Onderhanden
Toezegging om samen met mFIN in voorjaar door middel van een brief de Kamer te informeren over of het mogelijk is om overwinsten van bedrijven in te zetten voor compensatie van lagere inkomenshuishoudens aangaande de energieprijzen.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toezegging om terug te komen op hoeveel belasting er nu meer binnenkomt door btw op de prijsstijging energierekening. Ook voor de geprojecteerde prijsstijging in heel 2022, en kunnen we dit dan inzetten voor kwetsbare huishoudens.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toezegging om verplichting tot verduurzaming voor corporaties op te nemen om G F E labels te verduurzamen, en te zorgen dat als dat niet gebeurt er geen huurverhoging mag plaatsvinden.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 787

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
GL: Windfall taxes in kaart brengen en te onderzoeken hoe afromen, MKE gaat in gesprek met MFIN nader bekijken hoe dit kan, ook in intl perspectief.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 2022Z08867 (tijdelijk nr.)
Toezegging om een verkenning te maken over huisbatterij en buurtbatterij. Maar eerst wachtte we de ACM-reactie even af.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 281
Toezegging om met een open blik naar het voorstel over gezamenlijke inkoop van aardgas kijken.	Parlementaire agenda [25-11-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 22 112, nr. 3407
Toezegging om met de staatssecretaris voor Mijnbouw ervoorte zorgen dat de uitwerking van dit deel van het coalitieakkoord [verplichte vullingspercentages voor gas] zo snel mogelijk naar de Kamer gaat.	Parlementaire agenda [25-01-2022] - Mondelinge vragen van het lid BOUCKE (D66) aan de minister voor Klimaat en Energie over het bericht 'Als Rusland de gaskraan dichtdraait, kan Europa dat niet zomaar opvangen' (Nu.nl, 23 januari 2022)	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toezegging om in de Kamerbrief scenario's kernenergie in te gaan op SMRS.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Verduurzaming industrie	Onderhanden
Toezegging om transparantie over subsidiebesluit kolencentrales, juridisch advies, experts etc.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 937
Toezegging om dat er na de Energieraad een verslag komt van wat er in de Energieraad is besproken. In die brief zal ook op een aantal punten worden ingegaan, onder andere op de definitie en op «wat is groen?» Ook het aspect van biomassa is daarbij genoemd.	Parlementaire agenda [03-06-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 870
Toezegging om in de brief over datacenters in te gaan op wat de interne datavraag in NL is van de datacenters die in NL gebouwd gaan worden en Nederlandse elektriciteit gaan gebruiken.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging om te Informeren over inhoud taxonomie en NL positie en acties hieromtrent.	Parlementaire agenda [25-11-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr. 925
Toezegging om een update te geven over leveringszekerheid	Parlementaire agenda [25-11-2021] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toezegging om brief over transparantie PPA's in GvO's te sturen	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Debat behandeling Wet implementatie EU richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong	Afgedaan met Kamerstuk 35 814, nr. 17
Toezegging om in mei/juni stil te staan wat de gasmarkt doet m.b.t. sector Postcoderoos om te evalueren hoe het gaat qua negatief neveneffect van energierekeningmaatregelen op de energiecoöperaties.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 364
Toezegging om in te gaan op e-rekening in energiemix.	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Debat behandeling Wet implementatie EU richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong	Afgedaan met Kamerstuk 35 814, nr. 17.
Toezegging om de Tweede Kamer te informeren over de situatie rond de stijgende energieprijzen en de effecten daarvan op energiecoöperaties in het algemeen	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 364
Toezegging om in een brief in te gaan op de rol van Nederland in technology transfer.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 208
Toezegging om einde jaar de Tweede Kamer te informeren over subsidiebesluit kolencentrales (Onyx)	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 936
Toezegging om resultaten Glasgow en inhoudelijke reactie naar de Tweede Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 203
Toezegging om in kaart te brengen wat mogelijkheden zijn om de footprint binnen Nederland beter te bekijken en vast te stellen voor wat betreft zonnepanelen.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om in de komende brief over SDE++ in te gaan op wat voor consequenties er zijn van bepaalde aannames over ets-prijs op de sde++ uitgaven.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 139, nr. 342
Toezegging om in brief in te gaan op energieverbruik NL datacenters	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 968
Toezegging om te kijken hoe we totaal plaatje kunnen schetsen in het kader van kennisoverdracht en financiering en wat Nederland doet met betrekking tot overheid, markt en onderzoekers.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 208
Toegezegd om voor het kerstreces het vergunningenbesluit kolencentrales en afwegingen daarbij (o.a. juridisch advies) zo inzichtelijk mogelijk te maken.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 937
Toezegging om later dit voorjaar een analyse van de subsidie-instrumenten voor productiebeperkingen en sluiting voor kolencentrales te maken en daarbij tevens de vragen gesteld in het schriftelijke overleg over de sluiting Onyxcentrales te beantwoorden.	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Klimaat en Energie (Algemeen)	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 312
Toezegging om uiterlijk voor de kerst een brief te sturen over de systematiek van langetermijncontracten op de gasmarkt en de overwegingen om dit aan de vrije markt over te laten.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 276
Toezegging om binnenkort uitgebreide brief te sturen over zonne energie, en om de knelpunten tav het net hierin mee te nemen	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1046
Toezegging om Inzet COP medio oktober naar de Kamer te versturen	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 201
Toezegging om met gemeentes en provincies in gesprek te gaan over gezamenlijke uitgangspunten voor de plaatsing van windmolens op land en daarbij ook de normen uit omliggende landen, mee te nemen.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toezegging om helder te krijgen hoe Nederland er in 2030 uit gaan zien met betrekking tot hoge gasprijzen.	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Toezegging voor een tweede kwartaal brief over kernenergie	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toezegging om in kaart te brengen wat het effect van de motie biomassa is. Dat zou zeer vergaande gevolgen hebben voor het halen van de klimaatdoelen.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1039
Toezegging om EU samenwerking in TEN-E op volgende Energieraad	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Onderhanden
Toezegging om bij brief salderingsregeling voor de zomer ook over opslag en batterijen naar de Kamer communiceren.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 363
Toezegging om brief over rvo onderzoek naar aansluiting huidige instrument bij kleinschalige initiatieven in mei te versturen	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060
Toezegging om MVO import waterstof meer aan orde stellen bij EC op MVO-analyses. en daarnaast te bespreken met MBUHOS.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060
Toezegging om in gesprek te gaan met partijen en kennisinstellingen of we naar 8 GW kunnen gaan. In het najaar terugkomen op NWP en of doelstelling aangescherpt moet worden.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Onderhanden
Toezegging om in het najaar terug te komen op marktordening net op zee voor waterstof met betrekking tot waterstof.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Onderhanden
Toezegging om spoedig te komen met een brief over groene waterstof in de raffinage.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 868

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om voor zomereces uitgebreide uitwerking van aanscherping energiebesparingsplicht voor bedrijven incl uitbreiding capaciteit handhaving te delen met de kamer.	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 793
Toezegging om deze zomer de Kamer te informeren over opschalingsinstrumenten waterstof, ondersteuning electrolyse vanuit klimaatfonds en planning en openstellingen van regelingen.	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060
Toezegging om uitgebreide appreciatie van tussenstand onderhandelingen ECT.	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-33, nr 949
Toezegging om Correctiemechanisme invoeren op klimaatbeleid op raming PBL over emissie 8-21 mton voor energiesector, kan er bij behalen doelen gecorrigeerd worden voor het feit dat er veel interconnectie is met buitenland?	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toezegging om in de kernenergiebrief specifiek in te gaan op wat NL doet met de andere EU landen aangaande ontwikkeling kernenergie.	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Onderhanden
Toezegging om brief om Kamer uit te leggen hoe regie op MIEK vanuit EZK versterkt kan worden, inclusief toets op of het goede investeringen zijn. uitgebreid schetsen hoe we vormgeven aan programma 2050 en regionale miek-programma's die vooral belangrijk zijn voor het zesde cluster. En om in het programma energie aandacht te besteden aan de externe check van het cluster energiestrategie en de MIEK.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toezegging om in het vierde kwartaal van 2022 voorhang aan de Kamer van nieuwe regels voor inpassingsnormen wind op land	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toezegging om een technische briefing aan deze Kamer te laten verzorgen over first come first serve principe zodat we er op een later moment over van gedachten kunnen wisselen.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toezegging om in brief 7 april groene industriepolitiek verder in te gaan op open source infra als er financiële steun voor geweest is.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 135
Toezegging om hogere doelen EU, door te vertalen ambitie naar opgave per lidstaat. Na de zomer informeren of we ook kunnen doorvertalen naar harde nationale energiebesparingsdoelen (samen met TNO), waarschijnlijk samen met programma K en E.	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Onderhanden
Toezegging om bij programma klimaat en Energie te informeren over generatietoets	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1049
Toezegging om dit najaar te komen met elektrificatie brief	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging om motie Optimalisatiestudie te beleggen	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging om terug te komen op over enkel glas een gebrek aan een huurwoning is.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 787
Toezegging om bij volgende brief terug te komen op welke alternatieven er zijn op het first come first serve principe (om initiatieven van maatschappelijk belang eventueel voorrang te verlenen). Verder onderzoeken wat maatschappelijk de optimale strategie is (projecten van nationaal belang), ook kijkend naar DUI.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toezegging om als NL en EU bij klimaatop concreter te worden over plannen en ambities. discussie rondom klimaatfinanciering rond krijgen. afspraken over klimaat adaptatie.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Fit for 55-pakket	Afgedaan met Kamerstuk 22 112, nr. 3409

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toe­zegging om met collega's van de milieuraad te bespreken hoe we dat beter kunnen doen en hoe we de Kamer hier beter over kunnen infor­meren.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Fit for 55- pakket	Onderhanden
Toe­zegging om verhoging van het ESR doel te pakken, maar andere landen moeten dan wel ook mee doen want anders gaan we niet mee met het doel van Europa naar 55% reductie.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Fit for 55- pakket	Afgedaan met Kamerstuk 22 112, nr. 3461
Toe­zegging om Monitoring energiearmoede en armoedebestrijding wordt structureel uit te voeren en jaarlijks de monitoring naar de kamer te sturen. De eerste monitoring komt in het najaar.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Fit for 55- pakket	Onderhanden
Toe­zegging om in de Energieraad in juni tot besluitvorming RED te komen.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Fit for 55- pakket	Afgedaan met Kamerstuk 22 112, nr. 3461
Toe­zegging om te schetsen wat de verschillende varianten zijn hoe kolenproductie kan worden in gezet om gas vrij te spelen en leveringszekerheid te garanderen.	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 312
Toe­zegging om in een brief in te gaan op effect vrijhandelsverdragen op ontbossing voor duurzame energie/klimaatbeleid	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toe­zegging om te kijken naar of het mogelijk is om compensatie te geven aan (boeren) bedrijven die nu boete krijgen omdat ze teveel elektriciteit terugleveren op het net.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1046
Toe­zegging om de uitwerking klimaattoets, mee te nemen in uitwerking Programma Klimaat en Energie	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1049
Toe­zegging om met ACM in gesprek te gaan over de richting die het Rijk wil geven op investeringsplannen van netbeheerders (zodat deze meer up-to-date zijn) vanuit MIEK (2030) en NPE (2050) zodat ACM dit kan meewegen in de rol die zij moeten invullen.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toe­zegging om in kolenbrief verder toe te lichten hoe intrekken kolenbeperking daadwerkelijk werkt.	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 312
Toe­zegging om In de kolenbrief ook in te gaan op welke maatregelen, al dan niet normeren, om de klimaatimpact te compenseren van opheffen productiebeperking kolencentrales: 5 mton CO ₂ . Het ministerie komt met een grove lijst die optelt tot 5 of meer mton.	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 312
Toe­zegging om in een brief in te gaan op voor en nadeel van het opheffen van de productiebeperking kolen als dit preventief gebeurt om gas vrij te spelen om de gasopslagen te vullen.	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 312
Toe­zegging om in de brief in te gaan op prijskaartje klimaatmaatregelen naar aanleiding van kolen en dwangmaatregelen.	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 312
Toe­zegging om in de eerstvolgende stand-van-zakenbrief na de zomer uitgebreid in te gaan op het gezamenlijk inkooploket, omdat de Europese Commissie nu ook nog bezig is met de verdere uitwerking daarvan.	Parlementaire agenda [22-06-2022] - TMD Energieraad	Onderhanden
Toe­zegging om met een korte brief te komen om te verhelderen of houtige biomassa al is uitgesloten van de SDE++.	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 336
Toe­zegging om de Kamer op de hoogte te houden van de voortgang van de hekjes in de SDE++. De openstelling SDE is voorzien voor zomer volgend jaar. Zal uw kamer voortijdig informeren over hoe we de hekjes voor ons zien.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 364
Toe­zegging om na te denken over opdracht van onafhankelijk adviesraad	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1049

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toe­zeg­ging om voor de zomer te weten hoe energiebedrijven en omgevingsdiensten kunnen handhaven op wet milieubesparing. Kan dit in Energiewet geregeld worden, of kan het sneller, zodat omgevingsdiensten toch sneller kunnen handhaven?	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 793
Toe­zeg­ging om in de volgende NPRES brief (voor de zomer) terug te komen op lokaal eigenaarschap.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toe­zeg­ging om binnen twee weken met een brief te komen over de uitwerking van motie-van Raan/Leijten over voortaan de uitstoot door bijstook van biomassa meten	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 35 668, nr. 48
Toe­zeg­ging om verder invulling te geven aan koplopersrol NL in FF55 bij volgende stand van zaken brief FF55.	Parlementaire agenda [20-04-2022] - TMD Fit-for-55-pakket (CD 7/4)	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 364
Toe­zeg­ging om in de volgende brief over FFF55 ook specifiek appreciatie REPOWEREU geven en wat we er nationaal en internationaal gaan doen.	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Afgedaan met Kamerstuk 22 112, nr. 3438
Toe­zeg­ging om gesprek te gaan met OCW en VRO over de stand van zaken met betrekking tot de motie Van Haga over verduurzaming monumenten. Specifiek ook wat hier (door gemeenten) al aan is gedaan of gaat gebeuren.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toe­zeg­ging om dit najaar terug te komen met uitgebreidere appreciatie IPCC-rapport.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 793, nr. 200
Toe­zeg­ging om dit jaar op terug te komen wat we kunnen doen om het doel van 2030 te halen binnen de demissionaire status.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 901
Toe­zeg­ging om uiterlijk in mei de Tweede Kamer te informeren over het verkennend gesprek met PBL en CPB over of de EMU-relevante lasten van de uit te werken klimaatmaatregelen in beeld gebracht kunnen worden.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1049
Toe­zeg­ging om te laten weten hoe het rondetafelgesprek met vertegenwoordigers van energiecoöperaties is verlopen. Dit gesprek is georganiseerd nav gesprek met Marjan Minnesma over uitvoering Urgendavonnis.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Onderhanden
Toe­zeg­ging om vóór de zomer TK te informeren over de uitwerking van instrument stimulering warmtenet.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Onderhanden
Toe­zeg­ging om importstrategieën en proces terug te laten komen in een volgende waterstofbrief.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060
Toe­zeg­ging om na de zomer Tweede Kamer te informeren over stresstest/simulatie op energiesysteem als gas uit Rusland wegvalt, en rapporteren over uitkomst, knelpunten en voorgenomen vervolgaacties.	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Onderhanden
Toe­zeg­ging om terug te komen op kernergie en energiemix.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan in Kamerstuk 32 813, nr. 965
Toe­zeg­ging om ervoor te zorgen dat in MIEK en in PES extra aandacht is voor het maken van afspraken wat we waar doen.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Onderhanden
Toe­zeg­ging om meibrief schetsen hoe locatiekeuze voor elektrolyse capaciteit gaat. Als meer sturing nodig is volgens kamer, dan wordt debat gevoerd.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060
Toe­zeg­ging om dit voorjaar de verdere uitwerking van de aanleg van H2-hoofdinfrastructuur door Gasunie naar de kamer te sturen	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1061
Toe­zeg­ging om bij verdere uitwerking kernenergieplannen terug te komen over inzet kernenergie waterstofproductie, samen met andere lidstaten	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toe­zeg­ging om met Prinsjesdag met voor­stel­len te omen voor structurele maatregelen met als doel 10 megaton cumulatief in te lopen tot 2030. In lijn eerdere aankondiging onafhankelijk advies en brede ambtelijke stuurgroep in kaart brengen hoe met extra normerende maatregelen 55-60% doel dicht­er in beeld krij­gen. + met prinsjesdag onder­zoeken gasbesparingstender beste vorm­ge­ge­ven samen met FIN	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Onderhanden
Toe­zeg­ging om voor het einde van de zomer te informeren over stresstest over bescherm en her­stel­plan gas en fase 3 afschakelen bedrijven	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
Toe­zeg­ging om aandacht in meibrief voor «groenebanenplan» (arbeidsmarkt) in samenwerking met OCW en SZW (en dwarsdoorsnijdende tafel klimaatakkoord).	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr 1049
Toe­zeg­ging om terug te komen in een Kamer­brief over de vulgraden voor aankomende maanden. Hoe zorgen we tussen april en november dat de vulgraden op orde komen.	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toe­zeg­ging om in de zomerbrief nader in te gaan op elektrolyse op zee.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Onderhanden
Toe­zeg­ging om nadere details te sturen over het bescherm- en her­stel­plan gas. Wie heeft daarin welke rol bij de verschillende stappen die genomen kunnen worden.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toe­zeg­ging om mensen op departement uit te nodigen die ontevreden zijn over windmolens/naast windmolens wonen en graag gehoord willen worden.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan
Toe­zeg­ging om medio april een brief te sturen over vulgraden	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toe­zeg­ging om met VRO verhouding REpowerEU en Ff55 tot nationaal isolatie programma, terugkoppeling volgt in najaar	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Onderhanden
Toe­zeg­ging om in voorjaar 2022 rapport over afstandsnormen windmolens naar Kamer te versturen	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 33 612, nr. 80
Toe­zeg­ging om voorafgaand het tweeminutendebat over Klimaat en Energie een brief te sturen en daarin in te gaan op de uitspraak van minister Ollongren van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dat de huidige warmtewet een rendementsmonitor heeft en tarieven gecorrigeerd kunnen worden en zal daarbij ingaan op de mogelijkheden die de warmtewet daarvoor op dit moment biedt.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 796
Toe­zeg­ging om schotten in kaart brengen met betrekking tot aanpassingen SDE++ voor 2023.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 249, nr. 340
Toe­zeg­ging om in mei antwoord te sturen of de ISDE ook voor 1 maatregel kan (voor lagere inkomens).	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 787
Toe­zeg­ging om samen met SMB met een brief te komen over uitwerking vulgraden (reeds gepland volgens mij)	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 302
Toe­zeg­ging om na de zomer verdere appreciatie RepowerEU in trilogen via zes wekenbrief te geven	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Onderhanden
Toe­zeg­ging om landbouw te betrekken met projecten o.a. waterstof (tractors op waterstof) en eind van het jaar hierover een update te geven.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 958
Toe­zeg­ging om in programma K en E aan te geven hoe we een zo zo breed mogelijke afhankelijkheidsmonitor gaan vormgeven, gas kolen, olie, andere belangrijke mineralen, ook in EU verband en daarbij laten zien waar grote	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 863

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
leveranciers zitten en waar grote afhankelijkheden zitten die afhankelijkheid EU in gevaar brengen.		
Toezegging om voor de zomer in gesprek te gaan met gemeenten en provincies over gezamenlijke uitgangspunten voor tussentijdse afstandsnormen en voorwaarden hiervan, belang van draagvlak en participatie hierbij benadrukken. Ook kijken naar buurlanden hierbij.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - CD Elektriciteitsnet, energie-infrastructuur & RES	Onderhanden
Toezegging om schriftelijk terug te komen op wat er met de motie (alliantie afbouwpad fossiele afhankelijkheid concretiseren zoals Costa gebeurd is.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan in Kamerstuk 2021D35469 (tijdelijk nr.)
Toezegging om bij de ingelaste Energieraad uit te spreken dat opnemen van kernenergie in de EU-taxonomie wenselijk is, daarover met de Franse minister in gesprek te gaan en de Kamer daarover te informeren.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan in Kamerstuk 21 501-33, nr. 881
Toezegging om bij programma K en E vanuit brede welvaartsgedachte en totale footprint inzicht te geven in waar de kasstromen lopen, waarvan we afhankelijk zijn en wat we eraan kunnen doen of af te bouwen en te diversificeren.	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Onderhanden
Toezegging om te kijken met de regionale netbeheerders naar de haalbaarheid van de plannen mbt stimulering batterij in de SDE ihkv de RES 2.0.	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan in Kamerstuk 32 813, nr. 956
Toezegging om de Kamer te informeren over wat totale pakket EU betekent voor NL (repower europe) en appreciatie ervan en waar we versnelling in de afbouw kunnen aanbrengen t.a.v. Russische fossiele brandstoffen.	Parlementaire agenda [22-03-2022] - CD Leveringszekerheid van aardgas	Onderhanden
Toezegging om iets beter inzichtelijk te maken welk deel van de afgegeven beschikkingen mogelijk langer zou kunnen doorlopen dan 2027, zodat de Kamer die informatie heeft.	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging om op zeer korte termijn een brief te sturen met daarin een stand van zaken met betrekking tot datacenters en de verwachte groei.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging van de MP dat de staatssecretaris van Klimaat en Energie in contact treedt met de planbureaus over wat nu mogelijk is t.a.v. een nadere analyse naar de gevolgen van de voorstellen voor huishoudens en mkb (fit for 55).	Parlementaire agenda [22-09-2021] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan in Kamerstuk 32 813, nr. 814
Toezegging om in te gaan op innovatie in uitwerking programma K en E	Parlementaire agenda [23-02-2022] - Plenair debat Klimaatnota met MEZK en MKE	Onderhanden
Toezegging om in een brief terug te komen op de vraag van BBB over welke organisaties (oa groene, milieu, dierenorganisaties) lobbyen bij EZK.	Parlementaire agenda [14-09-2021] - Mondelinge vragen van het lid TEUNISSEN (PvdD) aan de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat over het bericht dat het ministerie van landbouw één van de belangrijkste thema's van de klimaatcampagne 'Iedereen doet wat' heeft geschrappt omdat het advies om minder vlees te eten gevoelig zou liggen bij de vleessector (Volkskrant.nl, 10 september 2021)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 967
Toezegging om met een analyse over de uitspraken van Shell te komen	Parlementaire agenda [08-09-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 940
Toezegging om een brief te sturen over waarom er wel een specifiek waterstofdoel met industrie is en waarom niet andere aspecten energiemix.	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Onderhanden
Toezegging om te kijken bij aanpassing elektriciteitswet in het najaar hoe we kosten netbeheerders en stimulering opslag beter een plek kunnen geven.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Toezegging om alle varianten voor het meenemen systeemkosten te bezien en daarbij de suggesties van Stoffer en Grinwis over maatschappelijke kosten/baten toets mee te nemen.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Onderhanden
Toezegging om voor ronde 2023 nog een keer goed te kijken naar percentage TTF (70%), mbt aardwarmte en de Kamer hierover te informeren.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Onderhanden
Toezegging om de Kamer op korte termijn over Europese eisen voor biograndstoffen te informeren: de laatste stand van zaken daarvan en hoe we omgaan met inzet duurzame biograndstoffen met laagwaarde energie doeleinde in relatie tot motie Koffermans.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1039
Toezegging om onderzoek over ontbossing in Estland (Nederlandse Emissie Autoriteit) wanneer het is afgerond aan de TK te sturen.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 364
Toezegging om terug te komen op circulaire waterstof bij uitwerking van de opschaling, incl de vraag of er een andere categorie moet komen in vierde fase SDE++.	Parlementaire agenda [24-03-2022] - CD SDE++ 2021, openstelling SDE++ 2022 en voorstel aanpassing SDE++ per 2023	Onderhanden
Toezegging om terug te komen op het voorstel van de Zweedse adviseur over hiernieuwebare doelen die stok die voor ESR nuttig zouden kunnen als stok achter deur	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Fit for 55-pakket	Onderhanden
Toezegging om in brief juni niet alleen op te nemen wat de industrie nu betaalt, maar ook wat de industrie betaalt na het belastingplan en daarbij de toezegging om de vraag over te brengen aan stasFIN.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Deze toezegging is overgedragen aan de staatssecretaris van het Ministerie van Financiën
Toezegging om eind van de zomer een voorstelbrief met de Kamer te delen nav van worst case scenario's uit ENTOSG yearly outlook	Parlementaire agenda [09-06-2022] - CD (Internationale) Gasmarkt/Leveringszekerheid	Onderhanden
Toezegging om de besliscnota aan de Kamer toe te sturen over besluit uit april over subsidie voor vullen gasopslagen i.p.v. vulverplichting met de Kamer te delen.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 333
Toezegging om volgende week een brief over de vulgraden van bergingen aan de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1056
Toezegging om bij verdere uitwerking kernenergieplannen terug te komen op inzet kernenergie elektriciteit productie/waterstofproductie, samen met andere lidstaten	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Onderhanden
Toezegging om in de zomerbrief ("doelen WOZ na 2030" en "hoe we richting 2030 die 10 GW gaan wegzetten") nader in te gaan op elektrolyse op zee.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Waterstof	Onderhanden
Toezegging om onderzoek te doen naar de effectiviteit van CCS en dit met de Kamer te delen.	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Toezegging om de Kamer eind oktober (voor 1 november) te informeren over uitvoering motie Hermans.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 272
Toezegging om een coördinerende rol te vervullen in het bij elkaar krijgen van de verschillende geldstromen (energie, recreatie etc) waarbij plan Buitendijk als voorbeeld genoemd is.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Onderhanden

Tabel 112 Toezeggingen Minister voor Klimaat en Energie aan Eerste Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister voor Klimaat en Energie zal voor de Voorjaarsnota een brief aan Tweede en Eerste Kamer zenden over een robuust mechanisme in het Klimaatfonds voor besluitvorming en governance.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 146

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister voor Klimaat en Energie zal in de volgende rapportage een reflectie geven over de opportuniteit van subsidieverlening aan bedrijven met achterblijvende klimaatinvesteringen vs. bedrijven die hoogwaardige investeringen doen en daarbij extra subsidiëring nodig hebben.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Onderhanden
Het kabinet zal zowel voor het Klimaatfonds als het Stikstoffonds een instellingswet indienen, zodat een volwaardige parlementaire behandeling kan worden doorlopen.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Onderhanden
Het kabinet zal de doelstelling van 55% CO ₂ -reductie juridisch verplichtend vastleggen in de Klimaatwet.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Onderhanden
Het kabinet is bereid gevolg te geven aan de wens om bij wijzigingswetten geconsolideerde versies mee te sturen aan de Eerste Kamer. De minister voor Rechtsbescherming zal hierover het gesprek met de Eerste Kamer voeren en tijdig een brief sturen over de timing van invoering.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Onderhanden
MKE: later dit voorjaar zal ik proces schetsen over ontwikkelingen nieuwe kerncentrales.	Parlementaire agenda [08-03-2022] - Wet minimum CO ₂ -prijs elektriciteitsopwekking	Afgedaan met Kamerstuk 32 645, nr. 98
MKE: met MEZK kijken hoe we bedrijven die er niet onder vallen, onder energiebesparingsplicht krijgen.	Parlementaire agenda [08-03-2022] - Wet minimum CO ₂ -prijs elektriciteitsopwekking	Afgedaan met Kamerstuk 30 196, nr. 793
PVV: in memorie van toelichting bij wetsvoorstel terugkomen op formulering van EU doelen en of deze bindend zijn of een streefdoel.	Parlementaire agenda [24-05-2022] - Debat 'Wet implementatie EU-richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong (35.814)'	Onderhanden
PVV: in brief Fit for 55 ingaan op wat er gebeurt als EU-doelen niet worden gehaald en welke consequenties dit heeft. Wat is consequentie als 14% doel 2021 niet wordt gehaald?	Parlementaire agenda [24-05-2022] - Debat 'Wet implementatie EU-richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong (35.814)'	Onderhanden
CDA: voor de zomer concrete uitwerking coalitieakkoord aan beide Kamers over kernenergie.	Parlementaire agenda [24-05-2022] - Debat 'Wet implementatie EU-richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong (35.814)'	Afgedaan met Kamerstuk 32 645, nr. 98
MKE: als we dit jaar CO ₂ -beprijzing industrie verder uitwerken, zullen we ook analyse van het prijspad uit deze wet doen en hier de EK en TK over informeren en evt noodzaak tot aanpassingen meenemen.	Parlementaire agenda [08-03-2022] - Wet minimum CO ₂ -prijs elektriciteitsopwekking	Onderhanden
De minister voor Klimaat en Energie zal voor de Voorjaarsnota een brief aan Tweede en Eerste Kamer zenden over een robuust mechanisme in het Klimaatfonds voor besluitvorming en governance	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Afgedaan met Kamerstuk 35 925 IX, nr. 33
Grinwis: Eind oktober (voor 1 november) informeren kamer over uitvoering motie Hermans.	Parlementaire agenda [14-10-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 272

Tabel 113 Toezeggingen Staatssecretaris Mijnbouw aan Tweede Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De Staatssecretaris Mijnbouw zegt toe voor het volgende debat te komen met een actieplan geestelijke gezondheid (i.r.t. PEGA), waarin hij o.a. alle acties die er al zijn in kaart brengt en ingaat op kinderen.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw zegt toe voor het volgende debat de brief over moeilijk uitlegbare verschillen te versturen, en neemt daar de 2-onder-1-kap-casus in mee.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw stuurt voor het commissiedebat van 30-06-2022 de brief over de aanpak van onuitlegbare verschillen in de schade-afhandeling en versterking.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De Staatssecretaris Mijnbouw gaat in overleg met de Staatssecretaris van OCW over de financiering van de regeling voor cultureel erfgoed en informeert de Kamer hierover voorafgaand aan de begrotingsbehandeling 2023 van OCW.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw stuurt in oktober 2022 het werkprogramma mentale gevolgen kinderen aan de Kamer.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw stuurt rond september 2022 de planning van de uitvoering van de dorpenaanpak aan de Kamer.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw brengt voor het einde van 2022 breder in kaart wat de parlementaire enquête betekent voor een aantal dingen, waaronder psychologische gevolgen.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw zegt toe dat de ZAV-regeling voor huurders zo spoedig mogelijk wordt gepubliceerd.	Parlementaire agenda [10-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Stcrt. 2022, 12219
De Staatssecretaris Mijnbouw zal met SNN overleggen over de uitvoerbaarheid van de motie-Nijboer (1017) waarin het kabinet wordt verzocht de betreffende termijnen van de woningverbeteringssubsidie zo te verlengen dat mensen de regelingen kunnen gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn, bijvoorbeeld tot het einde van de geplande versterking in 2028 plus een jaar, en informeert de Kamer hier voorafgaand aan het CD van 19 mei a.s. de Kamer over.	Parlementaire agenda [10-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw zal met SNN bespreken in hoeverre uitvoering van regeling woningverbeteringssubsidie kan worden versneld.	Parlementaire agenda [10-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Aanhangsel van de Handelingen, 2021-2022, nr. 2832
De Staatssecretaris Mijnbouw neemt contact op met woningcorporatie Marenland over luchtkwaliteit in versterkte woningen Middelstum (en probeert daar wat aan te doen).	Parlementaire agenda [10-05-2022] - Tweeminutendebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan. Er is contact geweest met Marenland.
De Staatssecretaris Mijnbouw informeert de Kamer over de financiering van geestelijke verzorging aardbevingsgebied (GVA).	Parlementaire agenda [30-03-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1028
De Staatssecretaris Mijnbouw zal binnen twee maanden rapporteren aan de Kamer over het plan van aanpak voorkomen mentale schade bij kinderen.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1030
De Staatssecretaris Mijnbouw zal de Kamer in de zomer van 2022. geïnformeerd over het tevredenheidsonderzoek.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris Mijnbouw probeert een jaar uitloop voor besteding van de woningverbeteringssubsidie met SNN te regelen.	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1021
De Staatssecretaris Mijnbouw zal in samenspraak met SNN kijken naar het aantal jaar dat aanvragers krijgen om de subsidieregeling uit te laten voeren.	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Plenair debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1021
Ollongren (D66): De Minister van BZK zal in samenwerking met MEZK een reactie aan de Tweede Kamer doen toekomen op het jaarverslag (2020 – 2021) en het eindrapport van de Onafhankelijke Raadsman, circa januari 2022 of in ieder geval kort na de publicatie van het eindrapport.	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 990
Ollongren (D66): De Minister van BZK zegt toe aan de Minister van OCW het verzoek over te brengen om, voorafgaand aan het tweeminutendebat Mijnbouw Groningen, de Tweede Kamer per brief te informeren over de aanvullende financiering van de erfgoedregelingen voor monumenten in Groningen.	Parlementaire agenda [09-12-2021] - Commissiedebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 32 156, nr. 115

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Ollongren (D66): De Minister van BZK zal in samenspraak met de Minister van OCW overbruggingsfinanciering (2023 en 2024) voor erfgoed en rijksmonumenten in Groningen regelen en zij zullen de Kamer daarover voor of tijdens het commissiedebat Mijnbouw Groningen van 9 december 2021 over informeren.	Parlementaire agenda [29-11-2021] - Wetgevingsoverleg Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 942
Ollongren (D66): De Minister van BZK zal in samenspraak met de Minister van OCW voorafgaand de begrotingsbehandeling 2022 van het ministerie van OCW de stand van zaken omtrent de bijdrages voor het erfgoedprogramma in 2022 en 2023 op schrift zetten en aan de Kamer doen toekomen.	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminuttendebat Mijnbouw Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 32 156, nr. 112
De staatssecretaris komt schriftelijk terug of er voldoende geld is voor funderingen (CDA)	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1038
De staatssecretaris komt voor de zomer schriftelijk terug op de onuitlegbare verschillen.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat zal bekijken of het noodzakelijk is de Mijnbouwwet aan te passen naar aanleiding van de afspraken in het coalitieakkoord. De Kamer wordt hierover voor het zomerreces geïnformeerd.	Parlementaire agenda [25-01-2022] - CD Wadden met I&W, EZK en LNV	Onderhanden
De staatssecretaris zal de Kamer voor de zomer informeren via een contourennota of een brief met hoofdlijnen over mogelijkheden voor aanpassingen van de Mijnbouwwet	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Onderhanden
De staatssecretaris zegt toe aan de heer Van Wijngaarden om te reflecteren op de relatie tussen de gemiddeldes en de uitslagen in put RWO-4 (afvalwaterinjecties oliewinning Twente)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris stuurt een brief over waarom er vertraging is opgetreden bij de grootverbruikers en wat de mogelijkheden zijn. (D66 PvdD)	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1002
De staatssecretaris zal de Kamer informeren over een voorstel van de KNMI voor een onafhankelijk meetnetwerk van de KNMI.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
De staatssecretaris gaat met het IMG in overleg over de uitvoeringskosten.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris bespreekt met het IMG of zij sneller kunnen starten met het uitkeren van immateriële schadevergoedingen aan minderjarigen en informeert de Kamer hier over.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1037
De staatssecretaris informeert de kamer richting de zomer de kwestie rondom mijnbouw en bevingsschade en de vergoeding door het IMG.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1037
De staatssecretaris stuurt alsnog zo snel mogelijk het plan van aanpak uit de motie waardedaling aan de Kamer.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerbrief II 33 429, nr. 1023
De staatssecretaris zegt toe aan het lid Mulder om de vragen van SAT die zij gesteld hebben aan SodM binnen twee weken te beantwoorden (afvalwaterinjecties oliewinning Twente)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris betreft de optie «gaskraan naar DUI dichtdraaien» in uitvoering van motie Paternotte. (PVV)	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan in Kamerstuk 33 529, nr. 992
De staatssecretaris zegt toe dat hij zal kijken in hoeverre de schadeafhandeling door de Commissie Mijnbouwschade afdoende is als er gecumuleerde activiteiten plaatsvinden en zal kijken naar een nulmeting als soort alternatief voor toepassing bewijsvermoeden.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
De staatssecretaris stuurt uiterlijk in juli een versnellingsprogramma winning op zee	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1058
De staatssecretaris stuurt een brief over hoeveel gas er achter blijft in de bodem en wat dit op levert tegen de huidige gasprijs (P10 P50 P100). (Van Haga)	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 991

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De staatssecretaris onderbouwt schriftelijk of vertraging stikstoffabriek een onvoorziene omstandigheid is of niet. (BBB)	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 2022D08625 (tijdelijk nr)
De staatssecretaris stuurt de resultaten van studie naar stikstofinjectie van kenniscgroep mijnbouw die uiterlijk deze zomer wordt afgerond naar de Kamer	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris informeert eerst de Kamer voordat hij over gaat tot tot ontheffing voor de ombouw van de 9 bedrijven.	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 994
De staatssecretaris stuurt binnen twee maanden een brief met de voors en tegens over het wettelijk vastleggen van de sluitingsdatum Groningenveld.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1035
De staatssecretaris zal schriftelijk reageren op de vraag van het lid Kröger over de uitschieters van ethylbenzeen en de betrouwbaarheid van de meetmethodes en het gehele systeem is (afvalwaterinjecties oliewinning Twente)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris zal de mogelijkheid onderzoeken voor nadere uitwerking van waarborging en voorwaarden van zekerheidsstelling in lagere regelgeving	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris zegt toe dat de minister voor Natuur en Stikstof de Kamer voor het tweeminutendebat zal informeren over dat zij UNESCO zal vragen om een advies over de gaswinning in Ternaard	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 02
De staatssecretaris gaat in gesprek met de branchevereniging voor geothermie over de organisatie van de sector	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
De staatssecretaris zegt toe aan de Kamer om een tijdljn te sturen van hoe de tijd eruit ziet tot aan dat proces begin 2024. Hierin zal hij meenemen hoe de omgeving betrokken zal worden en het 'zorgplicht'advies van de Mijraad (afvalwaterinjecties oliewinning Twente en Schoonebeek)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris gaat op schrift bij de voorgenomen beslissing van het gebruik van Grijskerk toevoegen hoe we omgaan met Grijsperk en Langelo en het toepassen van het bewijsvermoeden. (CDA)	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 983
De staatssecretaris zegt toe de Kamervragen van mevrouw Beckerman over het OM onderzoek in de haven van Delfzijl volgende week te beantwoorden. Hij zal aan de NAM vragen welke activiteiten onderzocht worden door het OM en dat daarna aan de Kamer mee te delen via de Kamervragen van mevrouw Beckerman of op andere wijze	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 2022D16757 (tijdelijk nr)
De staatssecretaris zegt toe aan het lid Bontenbal om een keer op papier te zetten wie wat wanneer beslist als het gaat om drinkwater.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
De staatssecretaris zegt toe in een van de debatten over mijnbouw in het komende jaar een keer terug te komen en een overzicht te geven van hoeveel vergunningen er worden verwacht en hoeveel capaciteit hiervoor nodig is.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris komt in een volgend commissiedebat terug op het probleem van funderingen en of het amendement van Mulder daadwerkelijk het probleem opgelost en of er voldoende geld bij komt	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 36 120, nr. 1
De staatssecretaris zegt toe een pilot te starten naar geothermie in Limburg	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De staatssecretaris zal de Kamer informeren over zijn gesprekken met de NAM over de afvalwaterinjecties	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1041
De staatssecretaris zegt toe aan het lid Omtzigt om – indien dit openbare informatie is – de Kamer te informeren over hoe groot de voorziening is die de NAM heeft getroffen (afvalwaterinjecties oliewinning Twente)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris komt terug op of destijds, toen het besluit om de gaswinning genomen werd, aan de TK is gemeld dat we vast zitten aan buitenlandse contracten	Parlementaire agenda [09-02-2022] - Debat Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 2022D08625 (tijdelijk nr)
De staatssecretaris zal voor de zomer met een voorstel komen voor hoe het boren in de Wadden onmogelijk wordt gemaakt middels een wijziging in wet- en regelgeving.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
De staatssecretaris stuurt in juni de maatschappelijke kostenbaten analyse voor Schoonebeek naar de Kamer.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris zal de Kamer informeren of een vergunning ingetrokken kan worden of de bedrijfsvoering stil gelegd kan worden op basis van de Wet economische delicten en of er andere juridische mogelijkheden zijn om op te schorten of in te trekken (afvalwaterinjecties oliewinning Twente)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De staatssecretaris zegt toe aan het lid Omtzigt om in kaart te brengen welke instrumenten er zijn t.a.v. vervreemding van een vergunning aan derden (afvalwaterinjecties oliewinning Twente en Schoonebeek)	Parlementaire agenda [12-04-2022] - Interpellatie-Omtzigt over uitvoering van de motie inzake opschorting van afvalwaterinjecties door de NAM in Twente	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1029
De Staatsecretaris zegt toe in kaart te brengen welke opties er zijn om te voorkomen dat er telkens naar juridische middelen gezocht hoeft te worden om de kosten voor schade en versterken bij de NAM in rekening te brengen, en betreft daarbij ook de mogelijkheid van een heffing.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris zal in het debat van 19 mei a.s. terugkomen of op of er geen nieuwe vergunningen voor gaswinning aan Wintershall zullen worden gegeven.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
De staatssecretaris komt voor de zomer in het conceptbesluit voor het gasjaar 2022/2023 terug op de voors en tegen van het vastleggen van een sluitingsdatum in de wet.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1035
De Staatssecretaris zegt toe gesprek te organiseren tussen Commissie Mijnbouwschade en Instituut Mijnbouwschade om te zorgen dat het ook zal geschieden (in reactie op motie Segers (CU).	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
De Staatsecretaris komt terug t.a.v. plan 1,5 graad.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De Staatsecretaris komt terug op nulmeting Harlingen voor het tweeminutendebat.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 32 849, nr. 212
De Staatssecretaris zal in de contourennota die voor deze zomer naar de Kamer wordt gestuurd zal ook opnemen hoe wij omgaan met gaswinning onder de Waddenzee.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
De Staatsecretaris stuurt voor het volgende debat de analyse met de juridische mogelijkheden van het weren van Gazprom uit het energiesysteem.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris zal voor de zomer het versnellingsplan sturen en daarin de elementen die de heer van Wijngaarden noemde (personeel) meenemen.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1058

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De staatssecretaris stuurt direct na de zomer een reactie op de monitoring van de uitvoeringskosten door het IMG in de eerste helft van 2022.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
Voor het commissiedebat 30 juni brengt de staatssecretaris de kamer op hoogte over de uitkomsten van het overleg met de regio.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1038
De staatssecretaris stuurt voor de zomer het door zijn voorganger toegezegde afbouwplan van fossiele winning in relatie tot de 1,5 graden doelstelling uit het Klimaatakkoord.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris komt voor 30 juni terug op de vraag van lid Kröger over waarom EBN de financiële toetsing doet.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1041
De staatssecretaris stuurt voor 30 juni een brief aan de Kamer over de besproken notulen n.a.v. de publicaties in NRC en DvH.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1044
De Staatsecretaris zegt toe de resultaten van lopend onderzoek naar de effecten van injectie van water of stikstof in gasvelden dit najaar aan de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De Staatsecretaris zegt toe uiterlijk 15 juli het versnellingsplan voor winning in de Noordzee naar de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [30-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1058
De staatssecretaris komt voor het zomerreces terug op de vraag van lid Kröger over de juridische mogelijkheden voor het weren van Gazprom in het energiesysteem.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris stuurt voor volgende debat de brief over de aanpak van onuitlegbare verschillen in de schade-afhandeling en versterking.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris stuurt voor de zomer een brief over de aanpak van funderingsproblematiek.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1038
De staatssecretaris stuurt in de tweede helft van het jaar een brief over zoutwinning aan de Kamer.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De staatssecretaris brengt voor het einde van het jaar breder in kaart wat de parlementaire enquête betekent voor een aantal dingen, waaronder psychologische gevolgen.	Parlementaire agenda [02-06-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De Staatssecretaris zegt toe dat hij een bezoek aan Haaksbergen zal brengen en daar de wens van het lid Kroger zal bespreken.	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Mijnbouw/Groningen (CD d.d. 30/3)	Onderhanden
MKE zegt toe dat SMB de TK informeert voor CD mijnbouw Groningen of de vergunning voor gaswinning boven Schiermonnikoog van ONE-Dyas een onbepaalde tijdsduur heeft.	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1031
Voor het commissiedebat Mijnbouw/Groningen op 9 december volgt de beantwoording van de vragen over de afvalwaterinjecties. Gelijktijdig volgt informatie over de twee onderzoeken met betrekking tot afvalwaterinjecties en waterzuivering.	Parlementaire agenda [29-11-2021] - WGO Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK	Afgedaan met Kamerstuk 32 849, nr. 210
De Minister zegt aan Van Raan (PvdD) toe dat hij de mogelijkheid om op juridische gronden vergunningen te weigeren cf. motie 33529, nr. 893/894 van Van Raan meeneemt in de brief die hij zal sturen als appreciatie op het onafhankelijke juridische advies dat de Kamer heeft gevraagd over de gaswinning Waddenzee/Ternaard.	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Mijnbouw/Groningen (CD 15/9)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1027
Minister van EZK zal in de volgende klimaatscenario's het Nederlands onderdeel olie en gas meenemen en met de Kamer delen.	Parlementaire agenda [09-12-2021] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
Minister zal de Kamer informeren over het overleg met de IMG over de boeren en de mestkelders, incl. de discussie over de trillingsniveaus	Parlementaire agenda [09-12-2021] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk II 33 529, nr. 865

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Minister komt schriftelijk terug op de vraag of er voor de start van het vergunningstraject voor Ternaard gesprekken zijn geweest met de NAM (voor 2016).	Parlementaire agenda [09-12-2021] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1041
De Minister zegt toe in een brief in te gaan op een aantal artikelen uit de Mijnbouwwet en de Europese Habitatrichtlijn i.r.t. vergunningverlening Ternaard.	Parlementaire agenda [15-09-2021] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 903
PvdA - appreciatie adviezen RUG en Waddenacademie over gaswinning wadden worden gezonden, 7 dec debat, is debat met LNV, MEZK.	Parlementaire agenda [17-11-2021] - CD Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 670, nr. 204
De staatssecretaris zegt toe een tussentijdse evaluatie te houden van de Mijnbouwwet na drie jaar.	Parlementaire agenda [17-02-2022] - Plenair debat Mijnbouw	Onderhanden
De staatssecretaris stuurt uiterlijk in juli een versnellingsprogramma winning op zee	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groninge	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1058
Aan Van Haga: Onderzoeken CCS. Het dictum vraagt om onderzoek te doen naar de effectiviteit van CCS. Daar is dus heel veel onderzoek naar geweest. Dat wil ik graag toesturen (naar hele commissie).	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
De Minister zegt toe in het verslag over het onderzoek naar deze beving, ook specifiek in te gaan op de vraag over de grenswaarde die het SodM en mevrouw Mulder stellen.	Parlementaire agenda [16-11-2021] - Mondelinge vragen van het lid BECKERMAN (SP) aan de minister van Economische Zaken en Klimaat over het bericht 'Aardbeving met kracht van 3.2 bij Garrelsweer' (Rtvnoord.nl, 16 november 2021)	Afgedaan in Kamerstuk 33 529, nr. 913
De minister van Economische Zaken en Klimaat komt schriftelijk terug met een juridische uitwerking van de juridische verhaalbaarheid van de schade op de NAM.	Parlementaire agenda [29-11-2021] - WGO Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 1039
Minister van BZK en Minister van EZK komen in januari met een reactie op de rapportage van de Onafhankelijk Raadsman.	Parlementaire agenda [09-12-2021] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 990
De minister kijkt of hij de kosten die het IMG heeft gemaakt voor landsadvocaat verder kan uitsplitsen. Beckerman vraag om een brief waarin wordt uitgesplitst wat door de Staat wordt betaald aan juridische kosten en het liefst ook nog wat aan gedupeerden wordt vergoed aan juridische kosten. De minister zegt te bekijken wat hij kan achterhalen.	Parlementaire agenda [29-11-2021] - WGO Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK	Afgedaan met Kamerstuk 2021D49339 (tijdelijk nr.)
Minister komt schriftelijk terug op waarom de bouwkosten (IMG) elke drie jaar worden geïndexeerd.	Parlementaire agenda [09-12-2021] - CD Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 865
De minister van Economische Zaken en Klimaat informeert de Kamer in januari na de uitkomsten van het onderzoek van GTS en besluit naar aanleiding daarvan over de gaswinning in het Groningerveld.	Parlementaire agenda [29-11-2021] - WGO Mijnbouw/Groningen voor MEZK en MBZK	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 944
De inwerkingtreding van de waardedalingregeling volgt na de zomer.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Mijnbouw/Groningen	Onderhanden

Tabel 114 Toezeggingen Staatssecretaris Mijnbouw aan Eerste Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
-	-	-

Bijlage 5: Subsidieoverzicht

In deze bijlage zijn de subsidies van EZK opgenomen. De subsidie-definitie van de Algemene wet bestuursrecht wordt hierin gebruikt. Deze wet definieert een subsidie als volgt (artikel 4.21 Awb):

"De aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten".

Per beleidsartikel zijn de subsidie(-regelingen) opgenomen. Het subsidieoverzicht sluit zoveel mogelijk aan op de Verantwoord Begroten-categorie «subsidies» in de budgettaire tabellen van de beleidsartikelen uit de begroting.

In lijn met Verantwoord Begroten zijn de bijdragen aan ZBO's en RWT's niet vermeld als subsidies. De bijdragen aan ZBO's en RWT's zijn terug te vinden in de bijlage «ZBO's en RWT's».

Voor een aantal subsidies is (nog) geen volgende evaluatie gepland. In veel gevallen gaat het om nieuwe subsidies die nog worden vormgegeven of subsidies die al enige tijd geleden zijn gestopt, waardoor alleen nog sprake is van uitfinanciering.

De einddatum geeft het moment aan dat de laatste verlening plaatsvindt of heeft plaatsgevonden. Voor een aantal subsidies, waarbij sprake is van een structurele subsidierelatie met een jaarlijkse verlening, is als einddatum 'Jaarlijks' opgenomen. Als periodiek besluitvorming plaatsvindt over de verlening, bijvoorbeeld over een volgende programmaperiode, is dit aangeduid als 'Periodiek'.

Tabel 115 Subsidies (bedragen x € 1.000)

Art. Naam Subsidie (regeling)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-regeling (jaartal)
Artikel 1 Goed functionerende economie en markten										
1 Cybersecurity	677	832	534	196	39			2020	n.v.t	2023
1 Subsidie maatregel telecom Caribisch Nederland	2.890	3.600	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	Geen	n.v.t	Jaarlijks
1 EU-cofinanciering Digital Europe		2.857	26.800	15.000	9.000	5.500	5.000	Geen	2025	2029
1 Beter aanbesteden	58	504						Geen	n.n.b.	2024
1 NGF - project AiNed		13.600	29.800	52.000	38.700	21.400	5.000	Geen	2028	2027
1 NGF - project Nationaal Onderwijslab		5.460	5.638	6.032	6.421	13.756	6.596	Geen	2025	2032
1 Subtotaal	3.625	26.853	66.272	76.728	57.660	44.156	20.096	Geen		
Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei										
2 MKB Innovatieregeling Topsectoren (MIT)	10.818	13.727	22.251	32.492	41.560	41.560	41.560	2017	2023	2023
2 Eurostars	17.764	20.792	21.252	21.848	22.578	23.325	21.325	2020	2025	2026
2 Bevorderen ondernemerschap	21.714	26.328	21.401	14.917	15.897	15.897	16.251	2020	2025	Jaarlijks
2 Cofinanciering EFRO, inclusief Interreg¹	14.674	36.040	26.477	31.977	32.077	24.077	24.077	2017	2024	2023
2 Bijdrage aan ROM's	7.154	9.870	9.870	9.870	9.870	9.870	9.870	2022	2027	Periodiek
2 Verduurzaming industrie	9.149	51.585	66.609	76.389	82.775	85.100	73.700	2018	2023	Jaarlijks

Art. Naam Subsidie (regeling)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-(regeling) (jaartal)
2 Startup-beleid	10.684	10.448	13.333	1.730				Geen	2022	2027
2 Urgendamaatregelen industrie	27.494	2.093	11.700	12.740				2018	2023	2023
2 Invest NL	6.387	10.644	11.090	11.090	11.090	11.090	11.090	Geen	2022	Periodiek
2 Noodloket (TOG's)	164							Geen	2023	2020
2 Tegemoetkoming vaste lasten	5.434.646	3.608.500	300.000					Geen	2023	2022
2 Tegemoetkoming vaste lasten Caribisch Nederland	25.922							Geen	2023	2021
2 Europees Defensie Fonds cofinanciering		4.380	10.620	5.000				Geen	2025	2024
2 Omscholing naar tekortsectoren	368	40.000						Geen	2026	2026
2 Tegemoetkoming vaste lasten Startersregeling	13.007	35.000						Geen	2023	2022
2 Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	4.832	1.334						Geen	2026	2025
2 Herstructurering winkelgebieden		8.737	24.800	19.600	18.600	26.000		Geen	2032	2031
2 R&D mobiliteitssectoren	8.173	37.500	37.500	37.500	12.500	15.000		Geen	2026	2022
2 SEG	78.974	525.000						Geen	2023	2022
2 NGF - project Groenvermogen van de Nederlandse economie		9.795	268.179	16.142	14.142	14.142		Geen	2030	2029
2 NGF - project Health RI		10.000	12.000					Geen	2029	2028
2 NGF - project RegMed XB	9.400	20.900	9.783	6.634	5.533	1.584	1.283	Geen	2029	2028
2 NGF - project QuantumDeltaNL		67.800	80.900	77.100	29.000	8.100	19.100	Geen	2028	2027
2 Indirecte kosten compensatie ETS		87.864						Geen	2022	2021
2 IPCEI Cloudinfrastructuur en services		49	29.951	20.000	20.000			Geen	2027	2026
2 IPCEI Micro elektronica		49	79.951	65.000	85.000			Geen	2027	2026
2 Aanvullende tegemoetkoming evenementen		120.000						Geen	2023	2022
2 Omzetzendering Limburg		24.000						Geen	2023	2022
2 NGF - project Oncode-PACT		10.000	60.000	50.000	41.000			Geen	2030	2029
2 Investerings Verduurzaming Industrie - Klimaatfonds			50.000					Geen	2024	2023
2 EuroHPC		2.500	5.000	10.000	12.500	7.500	7.500	Geen	2030	2029
2 EuroQCI		2.319	5.000	5.500	11.681			Geen	2025	2024
2 NGF - project Circulaire Plastics			48.970	35.030	20.000	15.000	5.000	Geen	2032	2031
2 NGF - project NXTGEN HIGH TECH			150.000	88.000	67.000	63.000	43.000	Geen	2030	2029
2 Brexit Adjustment Reserve		187.800	62.200					Geen	2024	2023
2 Overige subsidies	1.469	5.446	10.816	10.684	11.154	10.154	8.654	2020	2025	Jaarlijks
2 Internationaal Innoveren	40.751	46.490	60.646	55.539	56.036	56.036	56.036	2020	2025	2026
2 PPS-Toeslag (voorheen TKI-toeslag)	171.099	207.249	214.991	200.686	187.161	187.161	187.161	2022	2028	2027
Subtotaal	5.914.643	5.244.239	1.725.290	915.468	807.154	614.596	525.607			
Artikel 3 Toekomstfonds										
3 Smart Industries	120	793	158					2021	2022	2020
3 Haalbaarheidsstudies STW	796	19						Geen	2023	2024
3 Thematische Technology Transfer	1.989	4.339	2.978	2.978	2.398			Geen	2022	2024
Subtotaal	2.905	5.151	3.136	2.978	2.398	0	0			

Art. Naam Subsidie (regeling)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-(regeling) (jaartal)
Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering										
4 Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	54.508	61.280	64.334	61.040	54.110	47.475	44.560	2017	2022	2022
4 Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	25.539	35.140	45.540	42.000	25.540	0	0	2017	2022	2022
4 Energie-efficiëntie	2.959	2.187	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368	2017	2022	2020
4 Green Deals	25	600	500	500	500	500	500	2016	2022	Geen
4 Demonstratieregeling Klimaat en Energie-innovatie (DEI+)	53.144	95.138	93.188	58.009	45.402	32.029	33.157	2017	2022	2022
4 Regeling Duurzame Scheepsbouw	4.890	2.475	5.296	1.696	1.696	1.696	1.696	2019	2023	2023
4 Projecten Klimaat en Energieakkoord	671	2.231	10.345	11.483	10.103	4.360	4.360	2016	n.n.b.	Geen
4 Stimulering Duurzame Energie (SDE)²	604.440	212.000	591.000	579.000	557.000	530.000	506.000	2016	n.v.t.	2010
4 Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+)³	1.933.001	938.375	2.851.461	3.012.753	2.952.461	2.816.606	2.727.931	2022	n.v.t.	2020
4 Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++)³	0	1.482.359	52.600	279.600	417.600	701.600	1.032.600	Geen	2023	Geen
4 Aardwarmte (SCAN-programma)	15.000	17.500	17.500	25.000	0	0	0	Geen	2023	2024
4 ISDE-regeling	112.141	221.700	387.200	289.000	97.800	97.700	97.700	2019	2026	2020
4 Compensatie Energie-intensieve bedrijven (ETS)⁴	172.739	0	0	0	0	0	0	2017	2022	2021
4 Carbon Capture Storage (CCS)/ERA-NET energieprojecten	3.927	2.780	4.580	6.380	5.380	5.380	5.380	Geen	n.n.b.	2022
4 Programma Hoge Flux Reactor	6.401	6.401	6.401	5.401	5.401	5.401	5.401	Geen	n.n.b.	Periodiek
4 Caribisch Nederland	32.304	27.620	10.644	4.144	4.144	4.144	4.144	Geen	n.n.b.	Jaarlijks
4 Overige subsidies	16.421	57.600	26.507	15.008	1.008	1.010	1.000	Geen	Geen	Jaarlijks
4 Opschalingsinstrument Waterstof	0	250	21.100	15.130	9.080	12.500	15.060	Geen	2025	2023
4 Investerings waterstofbackbone	0	0	233.320	99.160	99.160	99.160	75.000	Geen	n.n.b.	2030
4 Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	19	2.200	4.000	7.000	10.100	11.600	13.100	2018	2025	2030
4 Subsidie ondersteuning verduurzaming MKB	104	24.283	0	0	0	0	0	Geen	2026	2022
4 IPCEI waterstof	0	3.000	160.000	305.000	627.000	395.000	120.000	Geen	2025	2027
4 Vulmaatregelen gasopslag	0	0	633.250	0	0	0	0	Geen	2023	2023
4 Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI)	0	9.002	12.140	12.270	12.360	0	0	Geen	n.n.b.	2025
4 Schadeafhandeling mijnbouw Limburg	0	1.531	3.337	4.087	5.212	5.212	1.000	Geen	2026	Geen
4 Maatschappelijke Investeringsubsidie Warmtenetten (MIW)	0	0	130.000	70.000	0	0	0	Geen	n.n.b.	n.n.b.
4 NGF-project NieuweWarmteNu!	0	0	75.000	75.000	50.000	0	0	Geen	n.n.b.	n.n.b.
Subtotaal	3.038.233	3.205.652	5.441.611	4.981.029	4.993.425	4.773.741	4.690.957			
Artikel 5 Een veilig Groningen met perspectief										
5 Waardevermeerderingsregeling	138.020	107.000	73.000	13.000	8.000	8.000	8.000	Geen	2023	2022

Art. Naam Subsidie (regeling)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-(regeling) (jaartal)
5 Geestelijke bijstand	80	550	550	550	550	0	0	Geen		2022
5 Duurzaam herstel	0	5.000	125.000	125.000	90.000	0	0	Geen		2025
5 Woonbedrijf	0	3.118	3.507	0	0	0	0	Geen	2023	2026
5 Diverse subsidies versterken	0	72.565	108.250	0	0	0	0	Geen		2024
5 Subsidieregelingen bestuurlijke afspraken	0	646.300	82.000	5.000	0	0	0	Geen	2024	2026
5 Huurderscompensatie	0	350	350	0	0	0	0	Geen		
Subtotaal	138.100	834.883	392.657	143.550	98.550	8.000	8.000			
Totaal	9.097.506	9.316.778	7.628.966	6.119.753	5.959.187	5.440.493	5.244.660			

1 De subsidie wordt verleend uit hoofde van Europees Beleid.

2 De subsidieregeling wordt uitgevoerd conform het Nationaal Energie Akkoord.

3 De subsidieregeling wordt uitgevoerd conform het Klimaatakkoord.

4 De subsidie heeft betrekking op een compensatieregeling.

Topconsortia Kennis en Innovatie

Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) zijn stichtingen die ten behoeve van de diverse topsectoren de kennis- en innovatieagenda vormgeven en laten uitvoeren. Hiertoe voeren de TKI's programma-ondersteunende activiteiten uit gericht op het samen met de relevante bedrijven en kennisinstellingen voor hun thema programmeren van activiteiten, bouwen van PPS-consortia om innovatie vorm te geven, informeren, coördineren en enthousiasmeren van partijen om een bijdrage te leveren aan de kennis- en innovatieagenda. Eén van de instrumenten hiervoor betreft de PPS-toeslag.

De PPS-toeslag is bedoeld om privaat-publieke samenwerking op het gebied van onderzoek en innovatie in Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI) te stimuleren. De 12 erkende topsectoren zijn Agrifood, Tuinbouw en Uitgangsmaterialen, High Tech Systemen en Materialen (HTSM), Energie, Logistiek, Creatieve industrie, Life Sciences & Health, Chemie en Water en Maritiem; voor ICT en Biobased Economy (BBE) zijn onder regie van respectievelijk HTSM en Chemie ook Innovatiecontracten opgesteld. Het TKI BBE werkt voor drie topsectoren (Agrifood, Chemie en Energie).

Om als TKI opgenomen te worden in de begroting moet het aan de volgende criteria voldoen:

- Het TKI is een rechtspersoon zonder winst oogmerk die bestemd is voor het tot stand brengen en doen uitvoeren van een meerjarig onderzoeksprogramma, waarin ondernemers, publiekrechtelijke rechtspersonen en onderzoeksorganisaties participeren.
- Het onderzoeksprogramma vindt plaats voor gezamenlijke rekening en risico van bedrijven en onderzoeksorganisaties.
- De minimale omvang van het jaarlijkse onderzoeksprogramma bedraagt € 5 mln.
- Het onderzoeksprogramma dat het TKI voorstaat voorziet in een behoefte en is nog niet afgedekt door andere TKI's.
- Bij een TKI zijn minimaal 3 ondernemingen en 3 publiek gefinancierde onderzoeksorganisaties betrokken.
- Het is transparant en onder redelijke voorwaarden mogelijk voor bedrijven en kennisinstellingen om aansluiting te krijgen bij een TKI.
- Binnen een TKI is een goede vertegenwoordiging van het midden- en kleinbedrijf (MKB). Een TKI wordt dan ook geacht betrokkenheid van het MKB actief te bevorderen.

- De kwantitatieve inzet van private partijen binnen de TKI's bedraagt in 2015 en verder 40%.

Periodiek wordt gezien of de TKI's aan de voorwaarden voldoen om in de begroting opgenomen te blijven.

In 2013 is de PPS-toeslag (voorheen TKI-toeslag) geïntroduceerd. De kenmerken van de regeling zijn:

- De toeslag is een generiek vormgegeven instrument: grondslag van de toeslag is de private bijdrage (waarvan een beperkt aandeel in natura) aan onderzoeksorganisaties voor privaat-publieke samenwerkingsprojecten uit het meerjarig onderzoeksprogramma van de TKI en de cash-bijdrage van bedrijven aan onderzoeksopdrachten die voor het TKI onderzoeksprogramma relevant zijn.
- Het toeslagpercentage is 30%, voor de eerste € 20.000 per bedrijf is het percentage 40%. Voor ANBI-bijdragen geldt een toeslagpercentage van 25% tot een maximum van € 90 mln per jaar over alle topsectoren heen.
- De PPS- toeslag wordt ingezet in publiek private samenwerkingsprojecten van het onderzoeksprogramma van het TKI.
- Het onderzoek voor zowel grondslag als de inzet van PPS-toeslag betreft fundamenteel onderzoek, industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling.

Hieronder volgen de TKI's die in aanmerking komen voor PPS-toeslag. Al deze TKI's kunnen subsidie aanvragen voor hun programma-ondersteunende activiteiten tot maximaal € 450.000 per topsector. EZK heeft € 2 mln beschikbaar om TKI's in staat te stellen bij te dragen aan het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid (MTIB). TKI's kunnen subsidie ontvangen van andere departementen en mogen een deel van hun aangevraagde PPS-programmatoeslag gebruiken voor programma ondersteunende activiteiten.

Alle programma-ondersteunende activiteiten moeten direct verband houden met de jaarlijkse onderzoeksprogramma's die met de PPS-toeslag worden ondersteund. Deze activiteiten moeten bijdragen aan de voorbereiding van de onderzoeksprogramma's dan wel het aanvragen, besteden of verantwoorden van de PPS-toeslag. De subsidie wordt verstrekt op basis van een subsidieaanvraag met een voldoende onderbouwing van de activiteiten.

De drie TKI's genoemd onder 10 a, b en c vormen een bij elkaar horend cluster ten behoeve van de topsector Water en Maritiem.

Tabel 116 Overzichtstabel TKI's

Statutaire naam
1 Stichting TKI Agri&Food
2 Stichting TKI Biobased Economy (BBE)
3 Stichting TKI Chemie
4 Stichting TKI CLICKNL
5 Stichting TKI Energie
6 Stichting TKI HTSM
7 Stichting Life Sciences Health – TKI
8 Stichting TKI Logistiek
9 Stichting TKI Tuinbouw en Uitgangsmaterialen
10a Stichting TKI Maritiem
10b Stichting TKI Deltatechnologie
10c Topconsortium for Knowledge and Innovation Water technology

TKI Energie

De Topsector Energie hanteert een dubbele doelstelling: zowel versterking van de energiesector als ook versnelling van de energietransitie. Daartoe zijn op grond van begrotingsartikel 4 specifieke energie-innovatiemiddelen beschikbaar. Het TKI Energie dat voor de Topsector Energie de programma-ondersteunende activiteiten uitvoert, doet ook de voorstellen voor de inzet van de energie-innovatiemiddelen. Omdat hiermee subsidiegeld gemeoid is, worden aan deze TKI hoge eisen gesteld op het punt van onafhankelijkheid, transparantie en zorgvuldigheid. Dit impliceert dat deze activiteiten niet door partijen kunnen worden uitgevoerd die (direct) baat hebben bij de uitkomsten van die activiteiten – dat zou immers de schijn van belangenverstrengeling kunnen wekken. Om het TKI goed te laten functioneren en ook een stimulerende rol te laten vervullen in het betrekken van bedrijfsleven en kennisinstellingen wordt een nader te bepalen, aanvullend subsidiebedrag beschikbaar gesteld uit artikel 2. Die extra financiering komt uit de beschikbare energie-innovatiemiddelen op artikel 4. De hoogte van die bijdrage wordt op advies van het Topteam Energie nader vastgesteld.

Bijlage 6: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda

In het kader van operatie Inzicht in Kwaliteit van het kabinet wordt het gebruikelijke overzicht met een planning van beleidsdoorlichtingen omgevormd tot een Strategische Evaluatie Agenda (SEA). Net als voorgaande twee jaren betreft 2023 nog een leerjaar met de SEA. De overgang naar een SEA is nader toegelicht in de beleidsagenda, onderdeel 'Strategische Evaluatieagenda'.

In deze 'Bijlage Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda' worden de beleidsthema's in de SEA toegelicht en nader uitgewerkt met onderliggende instrumentevaluaties. Aanvullend volgt een overzicht met overige evaluaties die niet direct onder een beleidsthema zijn te plaatsen.

Strategische Evaluatie Agenda (SEA)

De SEA is gericht op onderstaande beleidsthema's die het merendeel van de EZK-begroting afdekken. Deels gaat het om het verbeteren van methoden van onderzoek en opzetten van monitors en deels om het verkrijgen van inzicht in effecten van belangrijke beleidsmaatregelen. In deze evaluatiebijlage wordt toegelicht welke onderliggende evaluatieplanning hiermee samenhangt. Indien in de kolom «toelichting onderzoek» geen toelichting wordt vermeld, gaat het om reguliere periodieke evaluaties. In de kolom «vindplaats» staan links naar afgeronde onderzoeken, Kamerbrieven of relevante monitors die input vormen voor vervolgonderzoek en voor het syntheseonderzoek van het beleidsthema.

Tabel 117 SEA-uitwerking: Goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten	Synthese	2022	In 2021 heeft de beleidsdoorlichting van artikel 1 van de EZK-begroting plaatsgevonden. Deze is eind juni 2022 inclusief kabinetsreactie aan de Kamer aangeboden.	1	Kamerstuk 30 991, nr. 37
Toelichting met stand van inzicht:					
De beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten, waar digitalisering ook een belangrijk onderdeel van is, is afgerond en is eind juni 2022 inclusief kabinetsreactie aan de Tweede Kamer aangeboden. Voor enkele recente beleidsinitiatieven op het terrein van digitalisering kwam deze beleidsdoorlichting te vroeg om betrouwbare uitspraken te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Wel is waar mogelijk gereflecteerd op de stand van zaken en de manier waarop dit beleid kan worden gemonitord ten behoeve van toekomstige evaluaties.					
Goed werkende (digitale) economie en markten	Synthese	2027		1	
Toelichting met stand van inzicht:					
De beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten is in 2022 afgerond. Een belangrijk deel van het digitale economie beleid is hierin meegenomen. Een ander deel, het ICT-innovatiebeleid, was betrokken in de beleidsdoorlichting van artikel 2 en 3 van de EZK begroting in 2020. Inmiddels is een groot deel van het digitale economie beleid samengebracht op artikel 1 van de EZK begroting. In een volgende periodieke evaluatie van beleidsartikel 1 kan het beleid van de digitale economie daarom beter worden meegenomen. Het digitale economie beleid is verwoord in de hoofdlijnenbrief EZK. In 2027 kan een synthese-evaluatie plaatsvinden op basis van onderliggende evaluaties.					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Agentschapsdoorlichting Telecom	overig	2020		1	Doorlichting Agentschap Telecom
Cyberweerbaarheid	overig	2020		1	Cyberweerbaarheid onder zzp'ers
Evaluatie roadmap digitaal veilige hard- en software	ex-post	2022		1	Kamerstuk 26 643, nr. 867
Evaluatie subsidie ECP (DE-breed)	ex-post	2022		1	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Evaluatie bemiddelingsdienst doven en slechthorenden	ex-post	2022		1	
Nulmeting Nederlandse Cybersecuritystrategie (NLCS, coördinatie JenV, WODC)	ex-post	2023/2024		1	
(Tussentijdse) Evaluatie Nederlandse Cybersecuritystrategie (NLCS, coördinatie JenV, WODC)	ex-post	2025		1	
Evaluatie Wet informatie-uitwisseling bovengrondse en ondergrondse netten en netwerken (WIBON)	ex-post	2023		1	
Evaluatie Wet Ongewenste Zeggenschap Telecom (WOZT)	ex-post	2023		1	
Evaluatie multibandveiling 2020 en 3,5 GHz-band veiling (2023)	ex-post	2024		1	
Evaluatie nota frequentiebeleid	ex-post	2025		1	
Evaluatie innovatiebeleid digitaal	ex-post	2023	Dit loopt mee in de evaluatie Missiegedreven Topsectoren en Innovatiebeleid.	1	
Evaluatie van de aangewezen instanties metrologiewet	ex-post	2024		1	
Evaluatie van de instellingen onder de waarborgwet	ex-post	2022	Betreft de vijfjaarlijkse ZBO-evaluatie.	1	
Raad voor Accreditatie	ex-post	2022		1	Kamerstuk 25 268, nr. 203
Autoriteit Consument en Markt (ACM)	ex-post	2020/ 2021		1	Kamerstuk 25 268, nr. 195
Bijdrage Nederlands Normalisatie Instituut (NEN)	ex-post	2023	Deze evaluatie is vanwege beperkte capaciteit uitgesteld naar 2023.	1	
De doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het CBS	ex-post	2022	Betreft de evaluatie van het CBS in de periode 2016-2020.	1	Kamerstuk 25 268, nr. 209
De doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het CBS	ex-post	2026	Betreft de evaluatie van het CBS in de periode 2021-2025.	1	
Adviesgroep Gids Proportionaliteit	ex-post	2022		1	Kamerstuk 34 252, nr. 23
Evaluatie Universele Postdienst	ex-post	2022		1	
NGF - project Nationaal onderwijslab	ex-durante	2025		1	

Tabel 118 SEA-uitwerking: Steun- en herstelbeleid Corona

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Steun- en herstelbeleid Corona	Synthese	2026	Dit beleid dient ter ondersteuning en herstel van het bedrijfsleven tijdens en na Covid-19. Hierbij wordt samen opgetrokken met FIN en SZW. Ieder departement neemt de verantwoordelijkheid voor de eigen maatregelen.	2 en 3	

Toelichting met stand van inzicht:

De overheid heeft meer dan 200 financiële steunmaatregelen getroffen om werkenden en bedrijven door de coronacrisis te helpen. Kamerstuk [35 420, nr. 227](#) en Eind 2020 verstuurden de ministers van Financiën (FIN), Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) een Kamerbrief met daarin een eerste uitwerking van de evaluatieplanning (Kamerstuk [35 420, nr. 227](#)). Kamerstuk [35 420, nr. 453](#) Het gaat daarbij voornamelijk om een planning van de evaluaties van individuele steunmaatregelen, zoals de NOW, TOZO en TVL/ TOGS. Ook bevat de brief een overzicht van de monitoringsactiviteiten. De ministeries werken de evaluatie-aanpak verder uit met behulp van enkele onafhankelijke deskundigen vanuit de wetenschap en de planbureaus. Hiernaast heeft het CPB in 2021 een eerste analyse van macro-economische effecten opgeleverd (Kamerstuk [35 420, nr. 453](#)) en gaat het CPB in 2022 een vervolgonderzoek uitvoeren. Voornamelijk richt dit evaluatietraject zich op de kern van de steunmaatregelen: de budgettaire meest

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
<p>omvangrijke maatregelen op het terrein van SZW, EZK en FIN die zich primair richten op baanbehoud en het steunen van ondernemers die geraakt zijn door de coronacrisis. Hieronder wordt ingegaan op de stand van kennis, kennisbehoefte en evaluatieplanning van de belangrijkste maatregelen die door EZK zijn opgesteld. Vanwege de aard van diverse EZK-coronamodules (o.a. leningen en garanties met een langere looptijd) zijn enkele evaluaties ten opzichte van de brief van december 2020 later ingepland. Hiervoor vindt tussentijdse monitoring plaats via de algemene monitor Coronamaatregelen. De evaluaties zijn ingedeeld bij het thema Steun- en herstelbeleid Corona.</p>					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Monitor Coronamaatregelen ter ondersteuning bedrijfsleven	ex-durante	2020 e.v.	Monitor om inzicht te krijgen in gebruikers van steunmaatregelen en een traject om de databronnen op microniveau van alle ondersteuningsmaatregelen voor bedrijven te koppelen aan het ABR van het CBS voor impact-analyses (B&I, RVO, CBS). Deze data-infrastructuur biedt de basis voor een evaluatie van het noodpakket (verwacht vanaf 2023), waarvan betrokken departementen (FIN, SZW en EZK) gebruik kunnen maken.	2 en 3	zie: Monitor Coronamaatregelen
Onderzoek overkoepelende macro-economische effecten (CPB)	ex-durante	2021	Het CPB is in december 2020 door FIN (i.s.m. EZK en SZW) verzocht een analyse te maken van de macro-economische effecten van de opeenvolgende steunpakketten die door het kabinet tijdens de Coronacrisis zijn ingezet en de eerste resultaten in de zomer van 2021 te publiceren. Doel is inzicht krijgen in hoeverre de steunpakketten de economische schade van de Coronamaatregelen hebben beperkt en daarmee lessen te trekken voor de toekomst. Specifiek is aandacht gevraagd voor de samenstelling van de steunpakketten met indien mogelijk onderscheid naar een aantal grote maatregelen zoals de TVL, NOW, TOZO en Uitstel van Belastingbetaling. Daarnaast worden de economische uitkomsten in Nederland waar mogelijk afgezet tegen de ontwikkelingen in het buitenland. Deze analyses bieden een basis voor het trekken van lessen voor de toekomst en dienen als bouwstenen voor vervolgevaluaties.	2 en 3	Kamerstuk 35 420, nr. 453
BMKB-C	ex-post	2026	Ondersteunen ondernemers. Zal geëvalueerd worden tezamen met de reguliere BMKB.	2	
GO-coronamodule	ex-post	2025/2026	Ondersteunen ondernemers (de reguliere evaluatie in 2020 kon nog niet ingaan op de corona-module).	2	
Overbruggingskredieten en aflossing met rentekorting verschaft door Qredits	ex-post	2026	Ondersteunen ondernemers. Zal geëvalueerd worden tezamen met de Qredits evaluatie.	2	
Corona Overbruggingslening (COL) verschaft door Regionale ontwikkelingsmaatschappijen	ex-post	2026	Ondersteunen (innovatieve) ondernemers. Zal geëvalueerd worden tezamen met de ROMs evaluatie.	2	
Garantieregeling Kleine Kredieten Corona	ex-post	2026	Ondersteunen kleine ondernemers	2	
TVL/TOGS	ex-post	2023	Ondersteunen ondernemers MKB en later ook voor grote bedrijven. Zal tezamen met NOW-evaluatie van SZW geëvalueerd worden.	2 en 3	
TVL Caribisch Nederland	ex-post	2023	Zal tezamen met steunmaatregelen SZW geëvalueerd worden.	2	
Garantieregeling evenementen	ex-post	2023	Ondersteunen specifieke doelgroep	2	
TOA (Time Out Arrangement)	ex-post	2024/2025	Betreft een lening voor een doorstart die wordt verstrekt via Qredits.	2	

Tabel 119 SEA-uitwerking: Ondernemerschap

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Ondernemerschap	Synthese	2025		2	

Toelichting met stand van inzicht:

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
<p>In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Daarnaast heeft recentelijk ook een meta-evaluatie van het kapitaalmarktinstrumentarium plaatsgevonden. De conclusie daarbij is dat het deel van de beleidsmix dat de toegang tot kapitaalmarktfinanciering beoogt te vergroten (met garanties en kredietfaciliteiten) er in slaagt additionaliteit bij de ondersteunde bedrijven te realiseren. Bedrijven verwerven op de kapitaalmarkt additionele financiering voor hun bedrijfsactiviteiten, die zonder overheidssteuning niet verworven zouden zijn. Op het terrein van de fiscale ondernemersbevordering is relatief weinig bekend over de additionaliteit. Dialogic stelde eerder vast dat additionaliteit niet aannemelijk lijkt op het terrein van fiscale ondernemersstimulering, in de zin dat het niet bijdraagt aan meer innovatie en ondernemersgroei. Deze instrumenten richten zich echter niet louter op innovatiebevordering, maar zijn ook bedoeld om ondernemerschap in algemene zin te bevorderen. De evaluatieplanning is er op gericht om in 2025 een nieuw synthese onderzoek te doen naar de thema's op het gebied van ondernemerschap.</p>					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Borgstelling MKB Kredieten (BMKB)	ex-post	2022	Dit betreft de reguliere evaluatie, exclusief corona	2	Kamerstuk 32 359, nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving
Borgstelling MKB Kredieten (BMKB)	ex-post	2026	Zal geëvalueerd worden tezamen met BMKB-C	2	
Garantiefaciliteit Ondernemersfinanciering	ex-post	2020	Dit betreft de reguliere evaluatie, exclusief corona	2	Kamerstuk 35 420, nr. 154
Garantiefaciliteit Ondernemersfinanciering	ex-post	2025		2	
Toerisme / NBTC	ex-post	2024		2	
Evaluatie NFIA	ex-post	2020		2	Kamerstuk 32 637, nr. 415
Evaluatie NFIA	ex-post	2025		2	
Fiscale regelingen gericht op bedrijfsopvolging	ex-post	2022		2	Kamerstuk 35 925 IX, nr. 30
Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's)	ex-post	2022	Dit betreft de reguliere evaluatie van de ROM's. Coronamaatregelen worden apart geëvalueerd, hoewel deze wel effect gehad kunnen hebben op het reguliere instrumentarium. In die hoedanigheid wordt dit wel aangestipt.	2	Kamerstuk 32 637, nr. 502
Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's)	ex-post	2026	Zal geëvalueerd worden tezamen met COL.	2	
Qredits	ex-post	2022	Dit betreft de reguliere evaluatie, exclusief corona	2	Kamerstuk 32 637, nr. 502
Qredits	ex-post	2026	Zal geëvalueerd worden tezamen met corona overbruggingskrediet starters, bestaande ondernemers en uitstel van aflossing met rentekorting.	2	
Regeldruk (ATR)	ex-post	2020		2	Evaluatie ATR
Regeldruk (ATR)	ex-post	2024		2	
Evaluatie MKB-toets	ex-post	2021		2	Kamerstuk 32 637, nr. 476
Evaluatie MKB-toets	ex-post	2025		2	
Evaluatie MKB-(digi)werkplaatsen	ex-post	2023		2	
Fiscale regelingen startups	ex-post	2022		2	
Evaluatie Startupdelta en Techleap	ex-post	2022		2	
Wet op KVK	ex-post	2024		2	
Evaluatie Rijkscofinanciering EFRO/Interreg (2014-2020)	ex-post	2024		2	
Fiscale ondernemersregelingen	ex-post	2023		2	
Groefaciliteit	ex-post	2023		2	
Seed Capital regeling	ex-post	2023		3	
Dutch Venture Initiative	ex-post	2023		3	
Vroege Fase Financiering	ex-post	2023		3	
Agentschapsdoorlichting RVO overig		2022		1, 2, 3, 4 en 5	Doorlichting RVO
Brexit adjustment reserve	ex-post	2024		2	
Impulsaanpak winkelgebieden	ex-durante	2024		2	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Invest-NL	overig	2022		2	
Invest-NL	overig	2027		2	
Dutch Alternative Credit Instrument (DACI)	ex-post	2026		3	
Dutch Future Fund (DFF)	ex-post	2026		3	

Tabel 120 SEA-uitwerking: Innovatiebeleid

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Innovatiebeleid	Synthese	2025		2 en 3	

Toelichting met stand van inzicht:

In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Innovatie is van groot belang voor het welzijn en de welvaart van alle Nederlanders. Het beeld dat uit de evaluaties naar voren komt over de beleidsmix van het bedrijvenbeleid bevestigt in grote lijnen het beeld dat ook al de voorgaande beleidsdoorlichting naar voren is gekomen. Van instrumenten die zich direct richten op R&D- en innovatiebevordering (Innovatiekrediet, WBSO, Innovatiebox, MIT en SBIR) is het aannemelijk dat de interventies doeltreffend zijn. Vooral voor de fiscale innovatiestimulering (WBSO) en ook voor de Innovatiekredieten zijn substantiële additionele effecten van het beleid vastgesteld. Ook van de innovatiemaatregelen die zich richten op kennisoverdracht tussen onderzoeksinstituten en bedrijven en op publiek-private onderzoeksamenwerking (PPS, zoals de TKI's), een kerndoel van het beleid en een belangrijk middel om innovaties tot stand te laten komen, is het aannemelijk dat ze in meer of mindere mate additionaliteit realiseren, zo laten de evaluaties zien. De evaluatieplanning is erop gericht om in 2025 opnieuw een syntheseonderzoek uit te voeren voor het thema innovatie.

Instrumentevaluaties / monitor:

Monitor Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid	ex-durante	Eerste resultaten in 2021	De Monitoring en effectmeting (M&E) van het innovatiebeleid (Innovatiehelix, voorheen het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid) is in opbouw. Op deze wijze zullen eerste data verzameld worden. Zie de voortgangsrapportage van het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid in de afgelopen jaren (Kamerstuk 33 009, nr. 102). Dit kan later input vormen voor de evaluatie-aanpak die in de «Expertcommissie Evaluatiemethoden» wordt uitgewerkt.	2	zie: Monitor Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid
Eureka / Eurostars / JTI's	ex-post	2020		2	Kamerstuk 21 501-07, nr. 1711
Ruimtevaart	ex-post	2023		2	
Evaluatie NSO	ex-post	2022		2	Kamerstuk 24 446, nr. 77
Intellectueel Eigendomsbeleid	ex-post	2023		2	
Evaluatie Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid	ex-post	2023		2	
Innovatieprestatiecontracten (IPC)	ex-post	2023	Deze evaluatie van IPC wordt in samenhang met de evaluatie MIT uitgevoerd.	2	
Toegepast onderzoek; TO2-instellingen (TNO, Deltares, Marin, NLR, ECN, Wageningen Research)	ex-post	2021		2	Kamerstuk 32 637, nr. 453
Evaluatie subsidieregeling Instituten voor toegepast onderzoek (TO2-regeling)	ex-post	2022		2	
Innovatiebox	ex-post	2023	In samenwerking met FIN; FIN heeft het voortouw.	2	
Fundamenteel en toegepast onderzoek	ex-post	2023		3	
Innovatiekrediet	ex-post	2023		3	
PPS-toeslag (voorheen TKI-toeslag)	ex-post	2021		2	Kamerstuk 33 009, nr. 101
NWO	ex-post	2020	Betreft een algemene evaluatie van NWO door OCW.	2	Kamerstuk 29 338, nr. 221
NWO-TTW	ex-post	2022	Betreft specifiek het EZK-gefinancierde deel NWO-TTW	2	
Evaluatie MIT	ex-post	2023	Deze evaluatie van MIT wordt in samenhang met de evaluatie IPC.	2	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
WBSO	ex-post	2024		2	
SBIR	overig	2024		2	
Deep Tech Fund	ex-post	2027		3	
IPCEI Microelektronica II (ME2)	ex-post	2027		2	
IPCEI Cloud Infrastructuur en Services (CIS)	ex-post	2027		2	
NGF - project AiNed bijdrage EZK	ex-post	2028	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project QuantumDeltaNL bijdrage EZK	ex-post	2028	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project RegMed XB bijdrage EZK	ex-post	2029	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project Groenvermogen	ex-post	2030	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project Health RI	ex-post	2029	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project Oncode-PACT	ex-post	2030	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project Groenvermogen II	ex-post	2030	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	

Tabel 121 SEA-uitwerking: Expertcommissie evaluatiemethoden

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Expertcommissie evaluatiemethoden (Theeuwes 2.0)	Overig: Ontwikkeling evaluatie-aanpak	2022	Als vervolg op de aanbevelingen van de beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid. Onderzoek staat in het teken van een doorontwikkeling en aanvulling van bestaande evaluatiepraktijk met evaluatieaanpakken die kunnen worden benut voor systeem- en transitie-evaluaties, zoals het missiegedreven innovatiebeleid (inclusief de bijdrage hieraan van de topsectoren) en het CO ₂ -reductiebeleid.	1/2/3/4	

Toelichting met stand van inzicht:

In 2012 verscheen het eindrapport van de expertcommissie onder leiding van wijlen prof. Jules Theeuwes. De commissie, ingesteld op initiatief van het Ministerie van Economische Zaken, verzamelde Nederlandse evaluatie-experts en adviseerde het departement over de vraag op welke wijze en met welke concrete evaluatiemethoden de instrumenten van het Nederlandse innovatie- en bedrijvenbeleid het beste konden worden geëvalueerd.¹

De afgelopen jaren zijn de aanbevelingen van de commissie Theeuwes de leidraad geweest bij alle evaluaties die bij EZK zijn uitgevoerd in het kader van het bedrijvenbeleid.²

In 2020 verscheen een geactualiseerd overzicht van alle uitgevoerde evaluaties (2014-2019) als onderdeel van een integrale beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid. De Theeuwes-aanpak heeft de evaluatiepraktijk bij EZK aanzienlijk vooruit geholpen, maar ook bleek, zoals de commissie zelf al had voorzien, dat de aanpak niet voor alle types van beleidsinterventies feitelijk toepasbaar is.³

Voor instrumentevaluaties (met één interventie, één gebruiker en één helder omschreven en meetbaar doel) is de aanpak een deugdelijke evaluatiestandaard en zijn -onder voorwaarden- kwantitatieve methoden toepasbaar. Echter, voor systeemevaluaties en transitievraagstukken ontbreekt echter een dergelijke «gouden» standaard en staat de methodeontwikkeling, ook internationaal, nog in de kinderschoenen. Met de evaluatie van de topsectorenaanpak is daarmee door EZK een begin gemaakt, maar er is behoefte aan de ontwikkeling van een nieuwe (internationale) evaluatiestandaard voor dit type van evaluaties.⁴

De hierboven genoemde Expertcommissie wordt gevraagd:

* Een visie te ontwikkelen op de hierboven geschetste evaluatiepraktijk en -strategie van EZK.

* Een overzicht te bieden van de wetenschappelijk beschikbare evaluatiemethodieken voor uiteenlopende beleidsvraagstukken in het innovatiebeleid (actoren, netwerken, systemen, transities, publieke belangen). Het betreft hier zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden (of een slimme combinatie daarvan) waarmee betrouwbaar de effectiviteit van beleid inzichtelijk kan worden gemaakt. Daarbij wordt gevraagd ook aandacht te besteden aan de rol van monitoring bij evaluatie en aan de legitimiteit van overheidsingrijpen (marktfalen, systeemfalen en transitiefalen).

* Advies te geven voor een concrete evaluatie-aanpak bij in ieder geval de volgende beleidsinterventies (voorlopige groslijst):

- Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid;
- Transitieprogramma verduurzaming energie-intensieve industrie;

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
- Evaluatie van het CO ₂ -reductiebeleid (Klimaatbeleid).					
1 Eindwerkgroep Effectmeting, 2012, Durf te meten, Den Haag					
2 Zie MeJustice, september 2017					
3 Beleidsdoorlichting artikelen 2 en 3 van de EZK-begroting. Doeltreffendheid en doelmatigheid instrumenten bedrijvenbeleid: Een overzicht op basis van de meest recente evaluaties (zie Kamerstuk 32 359 , nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving).					
4 Zie: Evaluatie TopsectorenAanpak, 2017.					

Tabel 122 SEA-uitwerking: Klimaatbeleid

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Lerende evaluatie Klimaatbeleid	Synthese	2024	De Klimaatwet bepaalt dat iedere vijf jaar een herijking van de opgave plaatsvindt op basis van een evaluatie. Er is voor gekozen om dit te doen via een «lerende evaluatie» (zie: Kamerstuk 32 813 , nr. 901). In deze lerende evaluatie worden in 2022 in samenspraak met betrokken partijen de scope en evaluatievragen gespecificeerd en wordt dit vervolgens in 2023 en 2024 uitgevoerd. Jaarlijks wordt bij de Klimaatnota gerapporteerd over de uitvoering van de lerende evaluatie. In 2027 is bovendien een ex-post/ex-durante evaluatie van het Klimaatfonds ingepland.	4	

Toelichting Lerende evaluatie Klimaatbeleid:

De Monitoring & Evaluatie van het Klimaatbeleid liep mee als pilot in de operatie Inzicht in Kwaliteit om het Rijksbrede belang te benadrukken, én een buitenboordmotor te hebben die nodig is om de komende jaren te komen tot een lerende evaluatiestructuur die beleid voorziet van resultaten op het moment dat de vaste momenten in de beleidscyclus (Klimaatwet, INEK) daarom vragen.

In het Klimaatplan is opgenomen dat het kabinet een evaluatieplan voor het nationaal klimaatbeleid ontwikkelt. De (opbouw van de) monitor en de beleidstheorie daarachter, vormen de basis voor de evaluatie. De lerende evaluatie is een aanvulling op de monitor, de specifieke instrumentevaluaties van betrokken departementen en de meer ex ante ingerichte analyses zoals de KEV van PBL. Uitkomsten van de monitor, specifieke instrumentevaluaties en analyse worden indien relevant meegenomen in de lerende evaluatie. Beoogd is dat voorafgaand aan het nieuwe Klimaatplan in 2024 een lerende evaluatie van het Klimaatbeleid kan plaatsvinden, waarbij maximaal gebruik wordt gemaakt van afzonderlijke evaluaties in voorafgaande jaren. Reeds geplande relevante evaluaties in sectoren Gebouwde Omgeving, Landbouw & Landgebruik en Mobiliteit zijn weergegeven op de SEA's/evaluatieplanningen van respectievelijk BZK, LNV en IenW. De relevante evaluaties op de begroting van EZK voor de sectoren Elektriciteit en Industrie zijn:

Instrumentevaluaties sector Elektriciteit en Industrie:

Monitor Klimaatbeleid	ex-durante	2020 e.v.	Bij de Klimaatnota 2021 verscheen voor de tweede keer de Monitor Klimaatbeleid en werd het Dashboard Klimaatbeleid gelanceerd. Het Dashboardbiedt jaarlijks een objectief inzicht in de voortgang van het beleid in het Klimaatplan (dat voor een belangrijk deel is bepaald door het Klimaatakkoord).	2 en 4	Kamerstuk 32 813 , nr. 901
Studiegroep Invulling Klimaatopgave Green Deal	ex-ante/ex-durante	2021	Ambtelijke studiegroep die vanuit een brede blik analyseert wat de gevolgen van een aangescherpte Europese reductiedoelstelling is voor 2030 en wat vanuit Nederland mogelijke strategieën zijn om hier invulling aan te geven.	4	Kamerstuk 32 813 , nr. 664
Fiscale regelingen Energiebelasting	ex-post	2021	In samenwerking met FIN; FIN heeft het voortouw.	4	Kamerstuk 31 239 , nr. 330
Evaluatie Opslag Duurzame Energie	ex-post	2021	Evaluatie en toekomstverkenning ODE	4	Kamerstuk 30 196 , nr. 752
Monitor RES 1.0 (Regionale Energie Strategie)	ex-durante / ex-post	2021 / 2023	PBL monitort de voortgang van de RES'en. In de Monitor wordt gereflecteerd op de stand van zaken rond de RES 1.0. PBL analyseert of met de voorstellen van de 30 energieregio's het doel van 35 terawattuur (TWh) kan worden bereikt, en kijken daarbij naar de ontwikkelingen rond de thema's ruimtelijke inpassing, maatschappelijk draagvlak en capaciteit van het elektriciteitsnetwerk. PBL monitor 2.0 is naar verwachting eind 2023 gereed.	4	Kamerstuk 32 813 , nr. 956
Evaluatie SDE+	ex-post	2022		4	Kamerstuk 31 239 , nr. 343
Evaluatie TSE-Mooi/DEI+/HER	ex-post	2022		4	
Evaluatie Energie Investeringsaftrek (EIA)	ex-post	2023	In samenwerking met FIN; EZK heeft het voortouw.	4	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	ex-post	2025		4	
Evaluatie SDE++	ex-post	2023	Bij de SDE++ staat het doel van ca. 60% emissiereductie in 2030 en kosteneffectiviteit om dit doel te bereiken centraal. De SDE++ is het belangrijkste subsidie-instrument om dit klimaatdoel te halen.	4	
Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE)	ex-post	2026		4	
Sectorevaluatie CO ₂ -reductieaanpak energie-intensieve Industrie	ex-ante	2021	Hierbij is aangesloten bij een door de OECD uit te voeren onderzoek in 2020/21 voor EZK en DG Reform van de Europese Commissie naar het Nederlandse CO ₂ -reductiebeleid voor de Nederlandse industrie (informele ex-ante beleidsdoorlichting).	2 en 4	Policies for a climate-neutral industry; lessons from the Netherlands
Evaluatie Regeling Indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS)	ex-post	2022/2023		2 en 4	
Speelveldtoets impact klimaatbeleid industrie	overig	2023		2 en 4	
Evaluatie Subsidie Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI)	ex-post	2024		2	
Evaluatie minimum CO ₂ -prijs elektriciteitsopwekking	ex-post	2024/2025	In samenwerking met FIN; EZK heeft het voortouw. Binnen 3 jaar na inwerkingtreding is er een evaluatie van de wet (maart 2022 inwerking getreden); dit is wettelijk vastgelegd. Voor het belastingplan 2024 is er een tussenevaluatie die alleen naar het prijspad van de wet kijkt (zie Kamerstuk 35 216, H).	4	
Evaluatie nationale CO ₂ -heffing industrie	ex-post	2024	In samenwerking met FIN; EZK heeft het voortouw.	2 en 4	
MKB-impacttoets	overig	2020		4	Kamerstuk 32 637, nr. 423
Evaluatie Klimaatfonds	ex-post/ex-durante	2027	In het wetsvoorstel Klimaatfonds wordt voorgesteld dat de Minister binnen vier jaar na de inwerkingtreding van deze wet een evaluatieverslag uitbrengt over de doeltreffendheid en de effecten van deze wet in de praktijk. Het plan is om al in 2026 een integrale evaluatie te laten plaatsvinden die in 2027 wordt afgerond. Met deze van andere fondsen afwijkende evaluatietermijn kunnen de inzichten uit de evaluatie nog worden gebruikt voor de begrotingen van 2028 tot en met 2030. In deze integrale evaluatie staat het functioneren van het fonds als geheel centraal, bijvoorbeeld de zorgvuldigheid van het besluitvormingsproces. Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de systematiek van evaluatie van het klimaatbeleid en de Strategische Evaluatie Agenda (SEA).	4	

Tabel 123 SEA-uitwerking: Herziening regelgevend kader

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Evaluaties van herziening in regelgevend kader (o.a. Energiewet en Warmtewet)	Synthese	2029	Betreft synthese van evaluaties van gewijzigde Elektriciteit- en gaswet en Warmtewet.	4	
Toelichting met stand van inzicht:					
De nieuwe Energiewet (wetsvoorstel tot vervanging van de Elektriciteit en Gaswet) is in voorbereiding. Deze wet zal naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding (ca. 2024) geëvalueerd worden. Dit zal waarschijnlijk in 2029 gebeuren. Ook de nieuwe Warmtewet (Wet Collectieve Warmtevoorziening) is nog in voorbereiding en zal naar verwachting medio 2024 in werking treden. Deze wet zal net als de Energiewet naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding geëvalueerd worden.					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Evaluatie N-1 (Besluit uitvalsituaties hoogspanningsnet)	ex-post	2022		4	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Evaluatie totstandkoming toetsing Investeringsplannen landelijke netbeheerders	ex-post	2022		4	
Derde structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III)	overig	2020		4	Kamerstuk 31 239, nr. 317
Evaluatie Regeling gebiedsaanwijzing gasaansluitplicht	ex-post	2020		4	Kamerstuk 34 627, nr. 51
Tussenevaluatie Regeling Duurzame Scheepsbouw	overig	2023		4	
Evaluatie Besluit experiment afwijken van de Elektriciteitswet 1998 voor decentrale opwekking van duurzame elektriciteit	overig	2021		4	Kamerstuk 31 239, nr. 335
Voortzetting gaswinning uit kleine velden op zee en op land	overig	2020		4	Kamerstuk 35 462, nr. 3
Evaluatie Rekenmeesterfunctie en Socio-economisch Energieonderzoek	overig	2020		4	Evaluatie Rekenmeesterfunctie en Socio-economisch Energieonderzoek
Expertisecentrum Warmte	ex-post	2021		4	Het Expertise Centrum Warmte is geëvalueerd - Expertise Centrum Warmte
Evaluatie EBN	ex-post	2022		4	
WarmtelinQ	ex-post	2024		4	
Garantieregeling Geothermie	ex-post	2023		4	
Vulmaatregelen gasopslag	ex-post	2023		4	
IPCEI waterstof	ex-post	2025/2026		4	
Evaluatie Energiewet	ex-post	2029		4	
Evaluatie Wet collectieve warmtevoorziening	ex-post	2029		4	

Tabel 124 SEA-uitwerking: Een veilig Groningen met perspectief

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Een veilig Groningen met perspectief	Overig	2023	Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen	5	
Toelichting met stand van inzicht:					
In verband met de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen is de geplande beleidsdoorlichting komen te vervallen. De parlementaire enquêtecommissie die onderzoek gaat doen naar de aardgaswinning in Groningen is op 11 februari 2021 ingesteld. De commissie voert haar werkzaamheden uit op basis van een onderzoeksvorstel (Kamerstuk 35 561, nr. 2) dat op 9 februari 2021 is goedgekeurd door de Tweede Kamer.					Kamerstuk 35 561, nr. 2
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Evaluatie Tijdelijke wet Groningen (inclusief Instituut Mijnbouwschade Groningen)	ex-post	2022		5	
Evaluatie Commissie Bijzondere Situaties door Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen	ex-post	2022		5	Kamerstuk 35 529, nr. 1037
Waardevermeerderingsregeling i.c.m. schademeldingen	ex-post	2023	Regeling loopt nog en is verlengd tot oktober 2022; evaluatie is doorgeschoven naar 2023.	5	
Woonbedrijf	ex-post	2023		5	
Subsidiereregelingen Bestuurlijke afspraken	ex-post	2024		5	

Meerjarenplanning van overige geplande evaluaties/doorlichtingen die niet of deels onder voornoemde thema's vallen:

Tabel 125 SEA-uitwerking: Overige evaluaties/doorlichtingen					
Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Agentschapsdoorlichting AT	overig	2020		1, 4	Doorlichting Agentschap Telecom
Agentschapsdoorlichting DICTU	overig	2022		40	
Agentschapsdoorlichting NEa	overig	2022		4	
Agentschapsdoorlichting RVO	overig	2022		1,2,3,4 en 5	Doorlichting RVO
Evaluatie ZBO's:			Zie planning in bijlage 1: ZBO's en RWT's		

Bijlage 7: Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstuk [33 000 IV, nr. 28](#)), brengen departementen reeds langer in kaart welke uitgaven zij doen ten behoeve van Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Voor zover die uitgavenreeksen de € 1 mln te boven gaan, maken de departementen deze in een aparte regel (regeling onder een instrument) expliciet zichtbaar in de tabel budgettaire gevolgen van beleid en de bijbehorende toelichting. Bedragen onder de € 1 mln hoeven niet apart zichtbaar te worden gemaakt in de budgettaire tabel, hierbij volstaat een toelichting.

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) heeft het kabinet besloten het overzicht Rijksuitgaven (ten behoeve van) Caribisch Nederland uit te breiden (Kamerstuk [35 300 IV, nr. 11](#)). Ter uitvoering hiervan dient deze bijlage waarin alle uitgavenreeksen van het Ministerie van EZK ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) worden opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven. Uitgaven aan de landen Curaçao, Sint Maarten en Aruba worden hierin niet opgenomen.

Tabel 126 Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)

Artikel/ instrument	Taak	Bijdrage	Ontwerpbegroting 2023						
			Realisatie 2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Totaal uitgaven			62.177	33.227	15.988	9.218	9.193	9.193	9.193
Artikel 1 Goed functionerende economie en markten			3.541	4.251	4.151	4.151	4.151	4.151	4.151
Subsidies (regelingen)	Rijk	structureel	2.890	3.600	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	Rijk	structureel	651	651	651	651	651	651	651
Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei			26.332	1.356	1.193	923	898	898	898
Opdrachten	Rijk	structureel	501	1.256	1.093	823	798	798	798
Subsidies (regelingen)	Rijk (2020)	incidenteel eilandelijk (2020)	25.831	100	100	100	100	100	100
		structureel							
Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering			32.304	27.620	10.644	4.144	4.144	4.144	4.144
Subsidies (regelingen)	Rijk	structureel/incidenteel	32.304	27.620	10.644	4.144	4.144	4.144	4.144

Artikel 1 Goed functionerende economie en markten

De subsidie vanuit artikel 1 van de EZK begroting heeft te maken met de Rijkstaak om de Telecom/Internet aansluiting betaalbaar te maken en te behouden. De subsidie betreft 25 USD per aansluiting per maand voor Bonaire en 35 USD voor Eustatius en Saba en is structureel.

Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei

Het Rijk reserveert structureel circa € 1 mln aan uitgaven voor diverse opdrachten op Caribisch Nederland. Hieronder valt onder andere de Rijkstaak voor aanvullend statistisch onderzoek door het CBS en projecten op het terrein van arbeidsmarkt en ondernemerschap. Hiermee worden

verschillende indicatoren gemeten waardoor beleid doeltreffender kan worden opgesteld. Verder verstrekt het Rijk structureel subsidies voor circa € 100.000 aan KvK op de BES-eilanden. In 2021 is onder de subsidies ook de bijdrage opgenomen voor coronamaatregelen als Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren COVID-19 (TOGS) en Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) Caribisch Nederland.

Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

De bijdrage op dit artikel heeft betrekking op de Rijkstaak om de energievoorziening op de eilanden van Caribisch Nederland te borgen. Dit doet het Ministerie van EZK zowel via structurele subsidies, zodat de netbeheertarieven op hetzelfde niveau zijn als in het Europese deel van Nederland, als via incidentele subsidies. Deze incidentele subsidies waren in 2020 en 2021 in het kader van het corona-herstelpakket erop gericht de netbeheertarieven op Caribisch Nederland in 2020 en 2021 naar 0 te brengen. Daarnaast heeft in 2021 een incidentele storting in het eigen vermogen van de beleidsdeelneming Bonaire Brandstof Terminals (BBT) plaatsgevonden. Voor 2022 en 2023 worden incidentele subsidies in de verduurzaming van de elektriciteitsopwekking op Saba en Sint-Eustatius voorzien.

Bijlage 8: Nationaal Groeifondsprojecten EZK

Deze bijlage bevat financiële informatie en een beknopte toelichting van de stand van zaken van de NGF-projecten die onder verantwoordelijkheid van EZK vallen. Voor de inhoudelijke rapportage over de voortgang van alle NGF-projecten zie de [voortgangsrapportage van de beoordelingsadviescommissie](#).

In 2022 hebben twee nieuwe investeringsvoorstellen van EZK op het terrein van Onderzoek, ontwikkeling en innovatie een directe toekenning gekregen: Oncode-PACT en Groenvermogen II (vervolg op GroenvermogenNL). De reeds lopende voorstellen AiNed, QuantumDeltaNL en RegMed XB ontvingen na positief advies van de commissie toekenning voor vervolgfianciering. De directe toekenningen van NGF-voorstellen dienen parlementair geautoriseerd te worden, pas daarna kan EZK overgaan tot formele subsidieverstrekking. Deze autorisatie gebeurde voor deze voorstellen per 1e suppletoire begroting 2022. Tevens hebben twee nieuwe investeringsvoorstellen van EZK op het terrein van Onderzoek, ontwikkeling en innovatie een definitieve toekenning gekregen. Dit betreft NXTGEN HIGHTECH en Nieuwe Warmte Nu!. Het project Circulaire Plastics is deels definitief toegekend en deels voorwaardelijk. Het streven is dat de middelen voor deze voorwaardelijke toekenning later worden omgezet naar een directe toekenning en daarmee op de departementale begroting komen.

Tabel 127 Nationaal Groeifonds (NGF) projecten EZK (bedragen x € 1.000)

Project	Categorie	Realisatie										
		2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Totaal
Totaal Uitgaven NGF-projecten EZK-begroting		9.400	137.555	466.300	207.908	134.796	58.982	25.383	1.183	0	0	1.040.324
Totaal Ontvangsten NGF-projecten EZK-begroting												
<i>Subtotaal NGF-project AiNed</i>		0	13.600	29.800	52.000	38.700	21.400	5.000	0	0	0	160.500
Uitgaven beleidsartikel 1	Subsidies	0	13.600	29.800	52.000	38.700	21.400	5.000	0	0	0	160.500
<i>Subtotaal NGF-project QuantumDeltaNL</i>		0	67.800	80.900	77.100	29.000	8.100	19.100	0	0	0	282.000
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	67.800	80.900	77.100	29.000	8.100	19.100	0	0	0	282.000
<i>Subtotaal NGF-project RegMed XB</i>		9.400	20.900	9.783	6.634	5.533	1.584	1.283	1.183	0	0	56.300
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	9.400	20.900	9.783	6.634	5.533	1.584	1.283	1.183	0	0	56.300
<i>Subtotaal NGF-project Groenvermogen van de Nederlandse economie</i>		0	9.795	268.179	16.142	14.142	14.142	0	0	0	0	322.400
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	9.795	268.179	16.142	14.142	14.142	0	0	0	0	322.400
<i>Subtotaal NGF-project Health-RI</i>		0	10.000	12.000	0	0	0	0	0	0	0	22.000
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	10.000	12.000	0	0	0	0	0	0	0	22.000
<i>Subtotaal NGF-project Onderwijslab AI</i>		0	5.460	5.638	6.032	6.421	13.756	6.596	0	0	0	43.903
Uitgaven beleidsartikel 1	Subsidies	0	5.460	5.638	6.032	6.421	13.756	6.596	0	0	0	43.903
<i>Subtotaal NGF-project Oncode-PACT</i>		0	10.000	60.000	50.000	41.000	0	0	0	0	0	161.000
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	10.000	60.000	50.000	41.000	0	0	0	0	0	161.000
<i>Subtotaal NGF-project Circulaire Plastics</i>		0	0	48.970	35.030	20.000	15.000	5.000	0	0	0	124.000
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	0	48.970	35.030	20.000	15.000	5.000	0	0	0	124.000
<i>Subtotaal NGF-project NXTGEN HIGHTECH</i>		0	0	50.805	92.526	91.607	78.676	59.101	38.981	27.619	10.685	450.000
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	0	50.805	92.526	91.607	78.676	59.101	38.981	27.619	10.685	450.000
<i>Subtotaal NGF-project Nieuwe Warmte Nu!</i>		0	0	75.000	75.000	50.000	0	0	0	0	0	200.000
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies	0	0	75.000	75.000	50.000	0	0	0	0	0	200.000

Toelichting

AiNed

AiNed is een investeringsprogramma om het potentieel van artificiële intelligentie (AI) voor de Nederlandse economie en samenleving te benutten. Voor fase 1 van AiNed (€ 44 mln) worden in 2022 o.a. projecten toegekend op basis van een AI compartiment binnen de EU Key Digital Technologies (KDT) call. Ook is een call in voorbereiding om in 2023 AI-onderzoekslabs te ondersteunen voor het ontwikkelen en toepassen van mensgerichte AI. Voor kennisdeling tussen de labs is een netwerkproject gestart.

De voorbereiding van fase 2 van AiNed (€ 116,5 mln) is voortvarend opgepakt. Zo komt er in 2023 een call voor het onderdeel Applied AI Learning Communities om MKB-bedrijven te helpen bij AI-vraagstukken met ondersteuning van MBO, HBO en universiteiten. Medio 2022 start een pilotprogramma ter voorbereiding van die call. Ook is in 2022 een AI-call uitgevoerd binnen de MIT-regeling voor R&D-samenwerkingsprojecten met MKB-bedrijven, waarvan de ervaring wordt meegenomen bij een call in 2023. Begin 2023 wordt een voorstel gedaan om een reeds voorwaardelijk toegekende reeks van € 44 mln, onvoorwaardelijk toegekend te krijgen.

QuantumDeltaNL

Het voorstel QuantumDeltaNL (€ 54 mln toegekend in 2021) richt zich op het versterken van het Nederlandse quantum ecosysteem, door te investeren in (1) quantumcomputers, (2) quantumnetwerken en (3) quantumsensoren. Quantum is een ontwikkelende technologie die disruptief kan zijn op het gebied van rekenkracht en daarmee voor nieuwe verdienmodellen en oplossingen voor maatschappelijke problemen kan zorgen. Door quantumtechnologie kunnen er in de toekomst mogelijk veel veiligere netwerken en communicatie tot stand worden gebracht. In 2023 zal verder worden gewerkt aan onder meer de ontwikkeling van de quantumcomputer (Kat-1), een quantumnetwerk (Kat-2), het quantumsensoren programma (Kat-3) en diverse activiteiten, zoals de onderzoekscall, valorisatieactiviteiten en House of Quantum, Talent & Learning Centers en Nationaal Living Lab.

Op basis van de eerste rapportage over de voortgang van fase 1 en het invulling geven aan de voorwaarden gesteld door de Adviescommissie NGF voor wat betreft de omvorming van de governance van Stichting Quantum-DeltaNL, de uitrol van de internationale strategie en een strategie voor intellectueel eigendom is inmiddels fase 2 van dit programma (€ 228 mln) definitief toegekend. De subsidieaanvraag voor fase 2 wordt in 2022 ingediend door Stichting QuantumDeltaNL. Het streven is om in 2023 van start te gaan met de activiteiten.

RegMed XB

Het project RegMed XB investeert in de bouw van een landelijke regeneratieve geneeskunde-pilotfabriek met gespecialiseerde locaties (pilotlijnen) voor de verdere ontwikkeling van regeneratieve geneeskunde. Regeneratieve geneeskunde is erop gericht nieuwe behandelingen te ontwikkelen die slim gebruik maken van het zelfherstellend vermogen van ons lichaam. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van gen-, cel- en weefseltherapieproducten. Het doel van RegMed XB is enerzijds om op lange termijn chronische ziekten te kunnen voorkomen of genezen, en anderzijds het Nederlandse bedrijfsleven in staat te stellen om innovatieve producten en processen te ontwikkelen en in te spelen op een sterk groeiende buitenlandse markt. Eind 2021 heeft EZK de eerste subsidies (totaal € 23 mln) voor het programma verleend. Begin 2022 is na een positief gesprek met de Adviescommissie NGF de voorwaardelijke toekenning voor de tweede tranche (€ 33,3 mln) omgezet naar een definitieve toekenning. Hierdoor kan er in totaal € 56,3 mln worden verplicht. In 2022 komt hierdoor nog eens € 7,3 mln beschikbaar voor dit project wat het totaal budget voor 2022 op € 19 mln uitkomt. In 2023 is € 9,8 mln beschikbaar.

In 2023 zal verder worden gewerkt aan verschillende onderdelen: het Nederlands Center for the Clinical Advancement of Stem cell and Gene Therapies (NECSTGEN) in Leiden, faciliteiten en apparatuur voor het

produceren van hydrogelen en implantaten in Noord-Brabant (SBMC), de inrichting van de faciliteit en pilotlijn in Maastricht (ReGEN Biomedical) en het Innovation Center for Advanced Therapies (ICAT) in Utrecht.

Groenvermogen van de Nederlandse economie

Het voorstel Groenvermogen van de Nederlandse economie investeert in een groen-waterstof-ecosysteem bestaande uit (1) klein- en grootschalige demonstratieprojecten, (2) grootschalige pilotprojecten en innovaties in de waardeketens chemie, vliegtuigbrandstoffen, staal en kunstmest (3) een R&D-programma en (4) een human capital programma. Het doel van het voorstel is om toepassingen van groene waterstof en groene chemie in o.a. de chemie, transport en zware industrie versneld mogelijk te maken door innovatie en kostenreductie. Daarmee kan het voorstel ook een waardevolle bijdrage leveren aan de overgang naar een CO₂-neutrale samenleving. Uit groeifondsronde 1 werd in 2021 € 338 mln beschikbaar gesteld voor R&D, human capital en kleine demonstratieprojecten (€ 73 mln in de vorm van een toekenning; € 265 mln in de vorm van een reservering). In ronde 2 van het groeifonds is nog eens € 500 mln beschikbaar gesteld (€ 250 mln directe toekenning, € 250 mln voorwaardelijke toekenning) voor de opschaling en toepassing van technologie op industrieel relevante schaal (GroenvermogenII). Groenvermogen I en II kennen dezelfde governance en vormen samen het programma «GroenvermogenNL» (<https://groenvermogen.nl.org/>).

In 2022 gaan alle onderdelen van GroenvermogenNL van start, waaronder een regeling voor kleinschalige demonstratieprojecten, het R&D-programma via *sandpit*-procedures en het HCA-programma. In 2023 volgt naar verwachting een openstelling van de tender (€ 500 mln, max € 125 mln per project) voor opschaling en grootschalige toepassing. Tevens zal in 2023 de eerste nationale GroenvermogenNL-conferentie worden georganiseerd en kunnen de eerste R&D-consortia van start.

Health-RI

Het voorstel Health-RI investeert in (1) de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, (2) het wegnemen van sociale en organisatorische belemmeringen door middel van een afsprakenstelsel, en (3) een centraal punt voor data-uitgifte. Het doel is om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren door data van Nederlandse ziekenhuizen en zorgorganisaties, kennisinstellingen, organisaties in de publieke gezondheid, patiëntenorganisaties, gezondheidsfondsen en bedrijven te standaardiseren en met elkaar te verbinden. Het voorstel richt zich op het delen en gebruiken van (onderzoeks)data. Begin 2022 heeft EZK een subsidie van € 22 mln verleend aan het NGF-project Health-RI (fase 1).

Health-RI zal in 2023 verder werken aan de ontwikkeling van de infrastructuur binnen de drie actielijnen: het ontwikkelen en implementeren van nationale afspraken, het bouwen van een geïntegreerde gezondheidsdata-infrastructuur en het faciliteren van het daadwerkelijke gebruik van de Health-RI data-infrastructuur. Daarnaast zal Health-RI in 2023 in gesprek gaan met de Adviescommissie NGF over de gestelde voorwaarden van de reservering van € 47 mln.

Nationaal Onderwijslab AI

Het voorstel Nationaal Onderwijslab AI (NOLAI) investeert in de ontwikkeling van intelligente onderwijsinnovaties die gericht zijn op de verbetering van de kwaliteit van het primair en voortgezet onderwijs. Ook

zal het NOLAI inzichtelijk maken wat de pedagogische, maatschappelijke en sociale consequenties van digitale onderwijsinnovaties zijn. Het NOLAI zal uit twee onderdelen bestaan: 1) Co-creatieprogramma: in co-creatie met PO- en VO-scholen, wetenschappers en het bedrijfsleven ontwikkelen van intelligente educatieve technologieën en 2) Wetenschappelijk en Teachers in Residence programma brengt het brede perspectief op kansen en risico's van intelligente educatieve technologieën, met borging van publieke waarden en human-centric AI. Het NOLAI zal van start gaan met de eerste co-creatieprojecten vanaf september 2022. De eerste resultaten worden in 2023 verwacht. Per jaar is er ruimte voor ongeveer 16 co-creatieprojecten. De planning is als volgt:

- Fase 0: Inrichten (tot september 2022) Inrichten van het NOLAI als organisatie om september 2022 van start te gaan;
- Fase 1: Opstarten (september 2022 – september 2024) Opstarten van eerste co-creatieprojecten en voorbereiden van de opschalingsvraag;
- Fase 2: Doorgroeien (september 2024 – september 2027) Afronden eerste co-creatieprojecten, draaien op volle capaciteit en aansluiten op opschalingsactiviteiten;
- Fase 3: Oogsten (september 2027 – september 2032) Draaien op volle capaciteit, aansluiten op opschalingsactiviteiten, voorbereiden op het gewenste toekomstscenario.

Oncode-PACT

Het project Oncode-PACT innoveert het preklinische ontwikkelproces van kankermedicijnen. Het project bouwt op vier pijlers die samen een 'virtuele' preklinische ontwikkelmachine vormen. In deze machine worden bestaande expertise, faciliteiten en proposities ontsloten en opgeschaald, wordt het ontwikkelproces geïnnoveerd door AI, organoïde-technologie en goed gedefinieerde patiëntcohorten toe te voegen en wordt de werkzaamheid van de machine aangetoond middels demonstratieprojecten. Het doel van Oncode-PACT is om kandidaat-kankermedicijnen sneller en goedkoper te ontwikkelen. Door het oncologie ecosysteem voor de lange termijn te versterken zal nieuwe bedrijvigheid in Nederland ontstaan. Het project Oncode-PACT heeft een directe toekenning van € 161 mln ontvangen en een voorwaardelijke toekenning van € 164 mln. Hiervan is in 2023 € 60 mln beschikbaar.

In 2023 zullen de vier pilaren van Oncode-PACT (ontwerp en montage, opschaling, innovatie en demonstratie) parallel aan elkaar en in samenhang worden ontwikkeld. De preklinische ontwikkelmachine zal worden gebouwd en in gebruik worden genomen en de drie technologieplatforms zullen worden ontworpen.

Circulaire Plastics

Het project beoogt circulaire plasticsketens te verstevigen en op te schalen. Deze ketens zijn vereist om negatieve milieueffecten zoals broeikasgas-emissies, plastic afval en vervuiling met microplastics te minimaliseren. Een circulaire plasticsketen kan alleen ontstaan via een systemische aanpak in samenwerking tussen producenten van plastics, bedrijven die deze plastics gebruiken, afval ophalen, karakteriseren en sorteren, de afvalverwerkingssector en recycling.

Om de maatschappelijke beloftes waar te maken en de economische kansen te grijpen, bouwt het project vier Demonstrators om materiaal- en procesinnovaties voor circulaire plastics te realiseren. Ook wordt een Kraamkamerprogramma opgezet met meer fundamenteel onderzoek. De Demonstrators zijn ontworpen om zowel de huidige kringlopen te sluiten als nieuwe recyclable by design materialen te ontwikkelen die lastig te

recyclen materialen in de toekomst kunnen vervangen. Daarmee sluiten deze Demonstrators aan op verschillende treden in de R-ladder: Reduce, Reuse, Recycle.

NXTGEN HIGHTECH

NXTGEN HIGHTECH ontwikkelt een nieuwe generatie high tech equipment binnen zes toepassingsdomeinen: lasersatellietcommunicatie, biomedische productietechnologie, semiconductors, composieten, energie en agrifood. Daarnaast draagt het voorstel bij aan de versterking van het innovatie-ecosysteem, dat samenwerkt over wetenschappelijke disciplines en sectoren heen en heeft het voorstel een verdiepingsprogramma voor de doorontwikkeling van hightech apparatuur in nieuwe domeinen zoals plasmatechnologie en 'thin films'.

Nieuwe Warmte Nu!

Dit project heeft als doel de aanleg van duurzame collectieve warmtesystemen te versnellen. Het veruit grootste deel van het voorstel betreft de aanleg van warmtenetten om bestaande woningen duurzaam te verwarmen. Daarnaast richt het voorstel zich op collectieve warmte in de glastuinbouw, die op termijn ook kan worden gebruikt voor de verwarming van de omliggende bebouwde omgeving. Een derde onderdeel van het voorstel is een innovatie- en leerprogramma, gericht op het implementeren van innovaties, zodat de opgedane kennis en ervaring ook bij andere warmtenetten wordt toegepast. In projecten worden verschillende technieken toegepast zoals afvalwarmte, warmte-koude opslag, aquathermie en geothermie.

Bijlage 9: Klimaatfondsprojecten EZK

Naar verwachting zal de instellingswet Klimaatfonds pas tot wet worden verheven, en daarmee het fonds formeel in werking treden, nadat de Rijksbegroting voor 2023 reeds is vastgesteld. Om te voorkomen dat het tijdspad bij uitvoering van het klimaatbeleid en het bereiken van de doelen van het Klimaatfonds in het geding komt, stelt het kabinet voor om in de begroting voor 2023 middelen beschikbaar te stellen voor urgente verplichtingen die het kabinet wil aangaan. Deze budgetten zijn vooruitlopend op de instellingswet overgeheveld naar de betreffende departementale begrotingen.

Bij de selectie van maatregelen om vooruitlopend op de formele oprichting van het Klimaatfonds over te besluiten, is voor het kabinet de urgentie van deze voorstellen voor het behalen van de broeikasgasreductiedoelen op lange termijn leidend geweest. Zoals vastgelegd in het wetsvoorstel voor de oprichting van het Klimaatfonds is het Klimaatfonds bedoeld om middelen beschikbaar te stellen om de broeikasgasreductiedoelen uit de Klimaatwet te bereiken doormiddel van de realisatie van een broeikasgas neutrale energievoorziening en verduurzaming van de industrie en gebouwde omgeving. Het kabinet heeft beoordeeld welke maatregelen nu noodzakelijk zijn om op de lange termijn deze doelen te behalen. Daarnaast heeft het kabinet conform de toetsingscriteria in het wetsvoorstel de maatregelen beoordeeld op doelmatigheid, uitvoerbaarheid en additionaliteit.

Daarnaast heeft het kabinet eerder bij Voorjaarsnota 2022 besloten om enkele andere maatregelen te dekken met de voor het Klimaatfonds gereserveerde middelen. In onderstaande tabel is weergegeven welke middelen al uit het Klimaatfonds aan de EZK-begroting zijn toegevoegd. Een uitgebreide toelichting is te vinden in de dummybegroting van het Klimaatfonds.

Tabel 128 Toevoegingen middelen Klimaatfonds aan de EZK-begroting (bedragen x € 1.000)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
artikel 2	0	50.000	0	0	0	0
<i>NIKI</i>		22.000				
<i>VEKI</i>		28.000				
artikel 4	16.315	506.395	474.620	738.720	449.820	173.920
<i>Kernenergie</i>	0	20.000	0	0	0	0
<i>Programma Opwek Energie Rijksgronden (OER)</i>	0	15.280	16.805	16.805	16.805	16.805
<i>Nieuwe subsidieregeling warmtenetten</i>	0	130.000	70.000	0	0	0
<i>IPCEI Waterstof</i>	0	145.000	290.000	625.000	395.000	120.000
<i>Wind op zee</i>	0	64.700	67.800	67.400	16.400	15.500
<i>ISDE</i>	0	100.000	0	0	0	0
<i>Onderzoek</i>	1.000	2.000	2.000	2.000	0	0
<i>Projecten Rijkscoördinatiegeling (RCR)</i>	1.800	2.100	700	200	0	0
<i>Projecten Klimaatakkoord</i>	1.000	5.700	5.700	5.700	0	0
<i>ILT</i>	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
<i>TNO</i>	2.900	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
<i>VIVET</i>	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
<i>RVO</i>	5.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
<i>NEa</i>	1.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
<i>KNMI</i>	115	115	115	115	115	115
<i>RWS</i>	500	500	500	500	500	500
<i>RIVM</i>	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
artikel 40	11.503	26.757	34.157	37.957	38.107	38.157
<i>Personeel kerndepartement</i>	8.818	17.472	23.472	26.772	26.772	26.772

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
<i>ACM</i>	2.028	4.340	3.641	3.007	3.111	3.111
<i>SodM</i>	312	467	467	467	467	467
<i>Overige personele uitgaven</i>	345	4.478	6.577	7.711	7.757	7.807
Totaal toevoeging uit Klimaatfonds	27.818	583.152	508.777	776.677	487.927	212.077

Toelichting

NIKI, VEKI

Voor de verduurzaming van de industrie is uit de Klimaatfondsmiddelen 2023 € 50 mln beschikbaar gesteld ten behoeve van de regeling Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) en de regeling Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI).

Kernenergie

Vanuit het Klimaatfonds wordt in 2023 € 20 mln beschikbaar gesteld voor kernenergie, waaronder onderzoek naar de levensduurverlenging van de kerncentrale in Borssele. De middelen zijn toegevoegd aan het budget voor Onderzoeken en opdrachten.

Programma Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER)

Met het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed levert het Rijk met het opwekken van duurzame energie op het eigen vastgoed een bijdrage aan de energietransitie.

Nieuwe subsidieregeling warmtenetten

Via de Maatschappelijke Investeringsubsidie Warmtenetten (MIW) wordt de aanleg van warmtenetten in de gebouwde omgeving gestimuleerd.

IPCEI Waterstof

Vanuit het Klimaatfonds zijn middelen gereserveerd voor ondersteuning van Nederlandse IPCEI-projecten (Important Projects of Common European Interest) op het gebied van waterstofelektrolyse (golf 2), infrastructuur en opslag (golf 3), en mobiliteit en transport (golf 4).

Wind op zee

Ten behoeve van diverse uitgaven voor activiteiten op het gebied van Wind op zee (WOZ), waaronder locatieonderzoeken en diverse activiteiten van RWS, is vanuit het Klimaatfonds structureel budget toegevoegd aan het SDE +-budget op de EZK-begroting, waaruit dit soort uitgaven worden gefinancierd.

ISDE

Om een extra impuls te geven aan isolatiemaatregelen in de gebouwde omgeving wordt vanuit het Klimaatfonds € 100 mln toegevoegd aan het budget voor de Investeringsubsidie Duurzame Energie (ISDE).

Onderzoek

Voor de periode 2022-2025 zijn extra middelen vanuit het Klimaatfonds beschikbaar gesteld om onderzoek op het gebied van het klimaatbeleid te kunnen financieren.

Projecten Rijkscoördinatierегeling (RCR)

Voor de inpassing van grootschalige duurzame energieprojecten (zoals de aanlanding van windenergie in de Eemshaven) is een extra impuls aan RCR-projecten nodig voor de periode 2022-2025.

Projecten Klimaatakkoord

Vanuit het Klimaatfonds zijn middelen toegevoegd voor diverse projecten voortvloeiend uit het Klimaatakkoord, zoals de Wetenschappelijke Adviesraad en de voortzetting van de publiekscampagnes.

ILT

Voor de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) is vanuit het Klimaatfonds structureel € 1 mln beschikbaar gesteld voor de handhaving van F-gassen, een verzamelnaam voor HFK's (fluorkoolwaterstoffen), PFK's (perfluorkoolwaterstoffen) en SF₆ (zwafelhexafluoride).

TNO

Om aan de toegenomen behoefte aan onderzoek door TNO-AGE (Adviesgroep Economische Zaken van TNO) tegemoet te komen wordt vanuit het Klimaatfonds structureel budget toegevoegd aan het TNO-budget.

VIVET

Om de activiteiten vanuit EZK voor het project Verbetering van de Informatievoorziening voor de Energietransitie (VIVET) ook voor de komende jaren veilig te stellen is vanuit het Klimaatfonds structureel € 1 mln toegevoegd aan het budget voor Overige subsidies, waaruit onder andere ook de activiteiten van het Expertisecentrum Warmte (ECW) worden bekostigd.

RVO, NEa, KNMI, RWS, RIVM

Om de hogere uitgaven van de agentschappen RVO, NEa, KNMI, RWS en RIVM voor de uitvoering van het Klimaatakkoord te financieren zijn voor deze agentschappen extra middelen vanuit het Klimaatfonds toegevoegd.

Personeel kerndepartement, ACM, SodM en overige personele uitgaven

Om de uitbreiding van de ambtelijke capaciteit ter ondersteuning en uitvoering van het Klimaatakkoord en de klimaatafspraken uit het Coalitieakkoord te financieren is ook voor de medewerkers van het kerndepartement, de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) extra geld beschikbaar gesteld vanuit het Klimaatfonds.

Lijst van afkortingen

ACM	Autoriteit Consument en Markt
ACT	Accelerating CCS Technologies
ACVG	Adviescollege Veiligheid Groningen
ANBI	Algemeen nut beogende instellingen
AT	Agentschap Telecom
ATR	Adviescollege toetsing regeldruk
AWTI	Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie
BBE	Biobased Economy
BBP	Bruto Binnenlands Product
BES	Bonaire, Sint Eustatius, Saba
BIS	Basisinfrastructuur voor cultuur
BIPM	Bureau International des Poids en Mesures
BMKB	Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf
BNP	Bruto Nationaal Product
BOM	Brabantse Ontwikkelings Maatschappij
BPM	Belasting van personenauto's en motorrijwielen
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCS	Carbon Capture and Storage
CCU	Carbon Capture Usage
CEP	Centraal Economisch Plan
CEPT	Europese Conferentie van administraties voor Post en Telecommunicatie
COE	Council of Europe
COL	Corona Overbruggingslening
COVA	Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten
CPB	Centraal Planbureau
CSIRT	Computer Security Incident Response Team
CVW	Centrum Veilig Wonen
DEI	Demonstratieregeling Energie-innovatie
DG B&I	Directoraat-Generaal Bedrijfsleven en Innovatie
DGGF	Dutch Good Growth Fund
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
DLG	Dienst Landelijk Gebied
DTC	Digitaal Trust Centre
DVI	Dutch Venture Initiative
EB	Energiebelasting
EBN	Energie beheer Nederland
ECB	European Central Bank
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
ECSEL	Electronics Components and Systems for European Leadership
EDS	Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties
EED	Europese Energie-Efficiency Richtlijn
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EFSI	European Fund for Strategic Investments
EGO	Revolverend fonds energiebesparing
EHG	Energie-efficiency en hernieuwbare energie glastuinbouw
EIA	Energie- investeringsaftrek
eIDAS	Electronic Identification, Authentication and trust Services
EIF	Europees Investeringsfonds
EMT	Energie en Milieutechnologie
END	Expert National Detaché

EPBD	Energy Performance of Buildings Directieve
ESA	European Space Agency
ESR	Effort Sharing Regulation
ESTEC	European Space Research and Technology Centre
ETD	Elektronische Toegangsdiensten
ETFF	Energie Transitie Financieringsfaciliteit
ETS	Emission Trading Scheme/System
EU	Europese Unie
EV	Energie voor Vervoer
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FES	Fonds Economische Structuurversterking
FIN	Ministerie van Financiën
FMO	Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
FTE	Fulltime-equivalent
GF	Groeifaciliteit
GHz	Gigahertz
GO	Garantie Ondernemingsfinanciering
GSF	Garantiefaciliteit Scheepsnieuwbouwfinanciering
GTS	Gasunie Transport Services
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HER	Hernieuwbare Energie Regeling
HEV	Hernieuwbare Energie Vervoer
HFR	Hoge Flux Reactor
HHI	Herfindahl Hirschman Index
HTSM	HighTech Systems & Materials
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICANN/GAC	The Internet Corporation for Assigned Names and Numbers/Governmental Advisory Committee
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IE	Intellectueel Eigendom
IEA	International Energy Agency
IenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
IGF	Internet Governance Forum
IMM	Investeringsregeling Milieuvriendelijke Maatregelen
IMVO	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
INEK	Integraal Energie- en Klimaatplan
INTERREG	Europese Territoriale Samenwerking
IOP's	Innovatieve onderzoeksprogramma's
IPC	Innovatieprestatiecontracten
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IPCEI	Important Project of Common European Interest
IQ	Innovation Quarter
IRE	Investeringsregeling Energiebesparing
IRENA	International Renewable Energy Agency
ISDE	InvesteringsSubsidie Duurzame Energie
ISO	Internationale Organisatie voor Standaardisatie
ITU	International Telecommunications Union
IUC	Inkoop Uitvoeringscentrum
J&V	Ministerie van Justitie en Veiligheid
JTI	Joint Technology Initiatives
KEV	Klimaat- en Energieverkenning
KKC	Garantieregeling Klein Krediet Corona
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KP7	Zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling
KvK	Kamer van Koophandel

LEI	Landbouw-Economisch Instituut
LIOF	De Limburgse industrie- en investeringsbank
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LPG	Liquefied Petroleum Gas
LS&H	Life Sciences and Health
LULUCF	Land use, land-use change and forestry
MARIN	Maritime Research Institute Netherlands
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MEI	Marktintroductie en innovatie
MEP	Milieukwaliteit Elektriciteitsproductie
MER	Milieueffectrapportage
MEV	Macro-Economische Verkenning
MIA	Milieu-investeringsaftrek
MIT	MKB Innovatiestimulering Topsectoren
MJA/MEE	Meerjarenafspraken energie-efficiëntie
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MRB	Motorrijtuigenbelasting
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
MWM	Minister van Wonen en Milieu
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NBTC	Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NEa	Nederlandse Emissieautoriteit
NEN	Nederlands Normalisatie-instituut
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NIA	Nederlands Investerings Agentschap
NIB	Netwerk- en informatiebeveiliging
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NMI	Nationaal Metrologisch Instituut
NML	Nederland Maritiem Land
NOM	Investerings- en ontwikkelingsmaatschappij voor Noord - Nederland
NPS	Net Promoter Score
NRG	Nuclear Research and consultancy Group
NSO	Netherlands Space Office
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCNL	Octrooicentrum Nederland
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODE	Opslag Duurzame Energie
OIML	Organisation Internationale de Métrologie Légale
O&O	Onderwijs en Ondernemen
Oost NL	De ontwikkelingsmaatschappij van Oost-Nederland
OVb	Overdrachtsbelasting
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PFAS	Poly- en perfluoralkylstoffen
PIANoo	Professioneel en Innovatief Aanbesteden Netwerk voor Overheidsopdrachtgevers
PJ	Petajoule
PMK	Project Menselijk Kapitaal
PoC	Proof of Concept
PPS	Publiek- Private Samenwerking
PTvT	Platform Talent voor Technologie
RA	Regeerakkoord
RCR	Rijkscoördinatierегeling
RDA	Research & Developmentaftrek
RED	Richtlijn voor hernieuwbare energie

R&D	Research and Development
RES	Regionale Energiestrategie
RHB	Rijks Hoofdboekhouding
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
ROM	Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
RvA	Raad voor Accreditatie
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RVO.nl	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWS	Rijkswaterstaat
RWT	Rechtspersonen met een Wettelijke taak
SBIR	Small Business Innovation Research
SDE	Stimulering Duurzame Energieproductie
SEA	Strategische Evaluatie Agenda
SDS	Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw
SER	Sociaal-Economische Raad
SEV	Structuurprogramma Elektriciteitsvoorziening
SGR	Stichting Garantiefonds Reisgelden
SI	Smart Industry
SMO	Samenwerkingsmiddelen Onderzoek
S&O	Speur- en Ontwikkelingswerk
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SSO	Shared Service Organisatie
STG-C	Staatsgeheim-confidentieel
STW	Stichting voor de Technische Wetenschappen
SURF	ICT-samenwerkingsorganisatie van het onderwijs en onderzoek in Nederland
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TCBB	Technische commissie bodembeweging
TCMG	Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen
TKI	Topconsortia voor Kennis en Innovatie
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
TNO-AGE	TNO Adviesgroep Economische Zaken
TO2	Toegepast Onderzoek Organisaties
TOF	Toekomstfondskrediet voor Onderzoeksfaciliteiten
TOGS	Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19
TSE	Tenderregeling Energie-innovatie
TTF	Title Transfer Facility
TTT	Thematische Technology Transfer
TTW	Toegepaste en Technische Wetenschappen
TVL	Tegemoetkoming vaste lasten
TWA	Technisch Wetenschappelijke Attaché
Twh	Terawattuur
UMTS	Universal Mobile Telecommunications System
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNWTO	World Tourism Organization
UPU	Universal Postal Union
VAMIL	Regeling Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen
VK	het Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
VSL	Van Swinden Laboratorium
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WABO	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
WBSO	Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk
WELMEC	Europese samenwerking op wettelijke Metrologie
WIM	Wergroep Internationale Mobiliteit
WION	Wet Informatie uitwisseling Ondergrondse Netten

WIPO	World Intellectual Property Organization
WOZT	Wet ongewenste zeggenschap telecommunicatie
Wva	Wet voorraadvorming aardolieproducten
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan